

HISTORIALLINEN

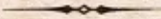
ARKISTO.

Toimittanut

Suomen Historiallinen Seura.

IX.

Yhden kuvataulun kanssa.

HELSINGISSÄ,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1886.

HISTORICAL

ALBANY

AND

OF

THE

STATE OF NEW YORK

Ainehisto.

	Siv.
Suomalaisen maanviljelyksen tilasta puolitoista vuosisataa sitten. Esittänyt <i>E. G. Palmén</i>	1—25.
Tietoja Savonlinnan kaupungista vuosilta 1639—1742. Koonnut <i>J. M. Salenius</i>	26—34.
Erik Lencqvist, en finsk präst och häfdeforskare i föregående århundradet. Biografisk skizz af <i>Aug. Hjelt</i>	35—61.
Anmärkingar på en resa ifrån Stockholm till Finland år 1759. Af <i>C. Gjörvell</i>	62—77.
Handlingar rörande förhållandena vid Finlands östra gräns 1788—90	78—88.
Ett ytterligare inlägg i frågan om Birger Jarls tåg emot Tavasterne. Af <i>K. F. Ignatius</i>	89—112.
Några bidrag till Aurora-förbundets historia. Meddelade af <i>Aug. Hjelt</i>	113—182.
Vähän suomalaisundesta Turussa ennen aikaan. Kirjoitti <i>Kustavi Grotenfelt</i>	183—193.
Kaksi asiakirjaa Turun rauhassa luovutetun alueen sällisen tilan valaisemiseksi. Julaisnut <i>J. R. Danielson</i>	194—215.
Suomen Historiallisen Seuran pöytäkirjat 18 ¹⁴ /XII83—18 ⁹ /XI86	217—360.
Kokous 14 p. jouluk. 1883	219—229.
Kokous 18 p. tammik. 1884	229—241.
Kokous 22 p. helmik. 1884	242—252.
Kokous 20 p. maalisk. 1884	252—257.
Kokous 27 p. huhtik. 1884	257—259.
Kokous 29 p. syysk. 1884	259—263.
Vuuosikokous 9 p. marrask. 1884	264—268.

Kokous 18 p. jouluk. 1884	268—275.
Kokous 21 p. helmik. 1885	275—283.
Kokous 25 p. syysk. 1885	283—288.
Kokous 21 p. lokak. 1885	289—301.
Vuosikokous 9 p. marrask. 1885	301—306.
Kokous 18 p. jouluk. 1885	306—325.
Kokous 18 p. helmik. 1886	325—327.
Kokous 19 p. maalisk. 1886	327—333.
Kokous 4 p. huhtik. 1886	333—338.
Kokous 17 p. syysk. 1886	339—345.
Kokous 15 p. lokak. 1886	345—354.
Vuosikokous 9 p. marrask. 1886	354—360.
Aakkosellinen aine- ja nimiluettelo pöytäkirjoista	361—365.
Suomenmaan ja sen maakuntain vaakunat, oikaistussa muodossa painoon toimittanut <i>A. K. Bomans-</i> <i>son</i> . I. Suomen Suuriruhtinanmaan vaakuna. (Tekstiä julkaistaan vast'edes)	Kuvataulu.

Suomalaisen maanviljelyksen tilasta puolitoista vuosisataa sitten.

Suomen Historiallisen Seuran vuosipäivänä 9 päiv. Marrask. 1884
esittänyt

E. G. Palmén.

Maanviljelijällä ei nykyään ole Suomessa mikään helppo työ edessään, mutta paljon helpompi sittenkin kuin entisinä vuosisatoina. Koettakaamme lyhyimmiten kuvata itsellemme, mitkä olot viime vuosisadan keskipaikoilla olivat vallitsevina maamme tärkeimmän elinkeinon alalla.

Turun ja Porin läänin taitava maaherra J. G. Lilljenberg (1749—1757) on eräässä mietinnössä — johon kenties Kalm tahi Gadd on antanut aineksia, koska siinä muun muassa puhutaan Rooman, Egyptin, Surinamin y. m. maitten taloudellisista oloista — kuvaillut senaikuisen maanviljelyksen asemaa Suomessa seuraavalla tavalla. Haitallisimpana esteenä viljelykselle oli maan vesiperäisyys. Jos tahtoi lukea kaikki järvet, suot ja rämeet yhteen, niin runsaasti toinen puoli maasta taisi olla veden vallassa. Suot eivät kasvaneet muuta kuin rahkasammalta ja muita kelvottomia kasveja, olivat muka asuinpaikkana heisimadoille ja muille vahingollisille syöpäläisille, ja soistapa sen lisäksi hallat tulivat. Kelvollista juomavettä sitä vastoin puuttui; kaivot olivat tavallisesti tallin tahi karjapihan alla, ja sellaisista paikoista tuotu vesi „vaikutti ummehdusta, paksua ja sitkeää verta sekä teki kuumeesen taipuvaksi“. Mutta jos tätä liiallista

vesiperäisyyttä voisi auttaa, niin Suomi voisi kilpailla maailman paraimpain maitten kanssa, vakuuttaa Lilljenberg, — joka itse oli meillä munkalainen ja sitä paitsi Ruotsin lähettiläänä oli käynyt sekä Pariisissa että Konstantinopolissa, joten hänen väitteensä näyttävät olevan sekä puolueettoman että luotettavan todistajan sanoja. Hän kertoo myöskin, että Uudenmaan ja Hämeen maaherra Hjärne jo aikaisemmin oli ehdottanut, että liikanainen vesi olisi poisjohdettava ja vetelät paikat täytettävät kalkilla, joka tekisi lopun vesirus- teesta, mutta muistuttaa omasta puolestaan viimeainittua tuumaa vastaan, ett'ei kaikissa paikoin voitu niinkään hel- posti saada kalkkia. Juomaveden puutteen auttamiseksi maaherra ehdottaa varsinaisella asetuksella säädettäväksi, että kaikkialla pitäisi kaivaa hyviä kaivoja ja varustaa niitä ti- heillä ja kestävillä kehillä; paljaat kehoitukset, viralliset nuh- teet ja maaherrain julistukset eivät siihen tarkoitukseen riit- täneet. Pellot olivat ojitettavat, niittyjä piti raataa ja juu- ria, — johon tarkoitukseen monesti oli Suomeen pyydetty ja kenties joskus olikin saatu miehiä Taalainmaalta opettajiksi. Niin ikään mallikartanojen perustaminen on keino, jota usein tähän aikaan ehdotettiin *).

Kun Suomen vanhimpia viljelysseutuja vaivasivat sel- laiset epäkohdat, on tietty ja selvä, että olot maamme muissa osissa olivat ainakin yhtä alkuperäisellä kannalla. Erehdystä pelkäämättä voimmekin pääasiassa sovittaa tätä kuvausta muihin maakuntiin, vaikk'ei niistä kaikista satu olemaan käy- tettävänämme yhtä tarkkoja tietoja. Sen ohessa on erittäin huomattava, että Pohjanmaa, jossa Suomen oivallisimpia vil- jaseutuja nykyään löytyy, puolitoista sataa vuotta sitten ar- vosteltiin aivan toisin ja kuvattiin maaksi, jossa melkein

*) Maaherrankirje 12 p:ltä Helmikuuta 1753.

kaikkialla oli heikko maanperä, „lentohiekkia tahi vento savi“ (flygande sand eller flytande lera). Ainoastaan kaskenviljelys kävi oivallisesti, ja sitä käytettiinkin ahkerasti kaikissa maamme osissa, metsää kun kyllä oli kosolta. Savon ja Karjalan puolelta mainitaan usein, että kaskenpoltto melkein oli ainoa viljelystapa, jota siellä käytettiin.

Maanviljelijää rasittavista vaikeuksista ei ollut vähäinen osa lainsäädännön tuottamia epäkohtia. Isonjaon puutteet ovat tunnetut; monta lohkoa samalla talolla on nykyäänkin moniaalla sääntönä, noista pitkistä ja kaidoista metsä-saroista puhumatta, jotka usein tekevät säännöllisen metsänhoidon mahdottomaksi. Mutta isojako sittenkin aikoinaan oli niin tärkeä parannus, että se tekee ajankäanteen suomalaisen maanviljelyksen historiassa. Mikä sekasorto ennen isonjaon aikoja vallitsi, sitä voi pikemmin ajatella kuin kuvaila. Kymmenittäin, jopa sadottain pikku lohkoja, joista osa hyvin kaukana talosta, se oli jo itsessään hyvin arveluttava hankaluus, mutta monesti vielä pahempaa oli että yhteismaata löytyi paljon, sekä peltoa että metsää, jolloin ahkeran ja säästäväisen työ ja toimi eivät hyödyttäneet häntä itseään, vaan tulivat laiskurin ja tuhlaajan palkinnoksi. Vihdoinpa verot olivat varsin raskas kuorma, — raskain kenties rauhankin aikana verivero, sillä kelvollisten miesten puute nosti pestansrahat hyvin korkealle, ja hätätilassa ruotuisäntä itse sai soturiksi ruveta, kun ei muuten miestä saatu.

Ei tietysti ollut helppoa sellaisissa oloissa saada vähintäkään säästöä jäämään vuodesta vuoteen. Siitäpä maanviljelyksen surkea lamatila ja nuo alituiset valitukset kadosta ja köyhyydestä. Kovan kadon aikana jäivät kruununmaksot melkoiseksi osaksi maksamatta, sillä ankaruus olisi saattanut tiloja joukottain autioiksi joka kihlakunnassa. Säännöllisesti syötiin pettu- ja surveleipää, juuria ja sammalia

jossakin osassa maata; suola ja tupakki, nepä saivat kukin tavallansa tuota luonnotonta ravintoa maustaa. Vähää väliin valitetaan, että yhteisen kansan täytyi myydä arvollisimmat tavaran, raavaat, jopa vaatteetkin, voidakseen hengissä pysyä, j. n. e. Semmoisilla kertomuksilla voisi helposti arkkia täyttää ainoan vuosikymmenen ajalta, jos todistuksia olisi tarpeen.

Autiotilojen lukumäärästä luulisi tutkija helposti voivansa päättää suurta edistystä, sillä ajottain niitä on ollut paljon, ajottain hyvin vähän. Suuresti kuitenkin erehtyisi, jos siitä päättää, että muka maanviljelys samassa oli ehtinyt entiseen kuntoonsa ja ison vihan hävitysten merkit olivat poistetut. Vapauden aikana samoin kuin ennenkin on ylen usein tapahtunut, että autiotiloja ainoastaan vapausvuosien tähden lyhyeksi ajaksi on otettu viljeltäviksi ja että niitä heti jätettiin sillensä kuin säännöllistä veroa ruvettiin vaatimaan. V. 1731 Turun ja Porin läänin maaherra valittaa, että kohta kuin entisen autiotilan asukas vaan on ehtinyt tynnyrin tahi kahden kylvöön, vaaditaan kymmenykset 8 kapalla tynnyristä, vaikk'ei olisi siemenenkään vertaa saatu sadoksi, puhumatta siitä, että ruotusoturille sen lisäksi tulee antaa viljaa, vaatteita sekä torppa tahi heiniä ja olkia. Kruunun muista saatavista maaherra ei mainitse mitään, mutta niitäkään emme saa unohtaa. Autiotilojen kuntoon saattaminen on tietysti sellaisissa oloissa ollut Sisyfon työ, joka vasta vuosikymmenien yhtämittaisten ja uutterain ponnistusten jälkeen on voinut johonkin määrin pysyväistä hedelmää kantaa. Eivätpä parempainkaan tilojen haltijat aina olleet paljoa edullisemmassa asemassa.

Tunnettu taloudentutkija Gadd lausuu eräässä maanviljelyksestä kirjoitetussa kirjasessa *), että muussa Euroo-

*) Afhandling om medel til allmogens bärning under säd- och foderbrist, siv. 2, 3.

passa siihen aikaan kuului jokaiseen vuosikymmeneen keskimäärin *yksi* katovuosi, *kaksi* niukkaa, *viisi* keskinkertaista ja *kaksi* hyvää viljavuotta. Sama lasku oli muka Ruotsissakin paikkansa pitävä, sillä erotuksella kuitenkin, että katovuosia tuli vähän useammin. Suomessa sitä vastoin Gadd'in mielestä vuosikymmeneen kuului arviolta *kaksi* katovuotta, *kolme* niukkaa, *neljä* keskinkertaista, eikä aina edes *yhtä* hyvää viljavuotta. Tarkastaessa vuosikymmeniä 1720—50 tuuleekin siihen päätökseen, ett'ei meidän maamme oloja täten ole liian surkeiksi kuvattu; oikeastaan asian laita oli vieläkin pahempi*). Erittäin täytyy huomata, että yhden kovan katovuoden jälkeen tavallisesti seuraa kaksi kolme samallaista, jos kohta hiukan parempaa, vuotta. Tätä ilmiötä Pohjanmaan maaherra K. A. Piper hyvin sattuvasti v. 1750, syysk. 4 päivänä annetussa kirjeessä selittää sillä, että katovuosina aina täytyi hankkia siemenjyvää muualta, mutta siitä ei ollut paljon apua, koska se tavallisesti saapui kovin myöhään, usein jo laivoissa oli joutunut pilalle ja palanut, sekä ennen kaikkea siitä syystä, että se oli eteläisemmissä seuduissa kasvanut ja kypsynyt. Tuommoinen vilja tarvitsi 2—3 vuotta ennenkuin siitä saatiin Suomen kylmälle ilmanalalle sopivaa siemenjyvää; ensi vuosina saatiin kylvöstä paraassakaan tapauksessa varsin vähän satoa.

Meidän aikoinamme hyvät tahi ainakin välttävät kulkuneuvot välittävät yhteyttä eri maakuntain välillä, tasoittaen samassa tuontia ja tarvetta suuremmille aloille yhtäläisiksi, joka tietysti on kaikille eduksi. Siinäkin kohden saamme selvästi huomata, kuinka tärkeitä hedelmiä meille kasvaa menneitten polvien raskaasta työstä. Kulkuneuvojen huono tila entisinä aikoina selittää myöskin tuota omituista

*) Vert. Hist. Ark. VIII, siv. 367—371.

seikkaa, että 1500- ja 1600-luvuilla, jopa vielä viimeiselläkin vuosisadalla, Suomi on voinut olla Ruotsin varsinaisena vilja-aittana, vaikka maamme säännöllisesti milloin missäkin osassa on itse ollut mitä suurimmassa jyvätuonnin tarpeessa.

Muutamat valtatiet poisluettuina olivat kulkuneuvot täällä mitä huonointa laatua; kauvempana asuville vasta talvi tarjosi mukavaa tietä, täyttäen notkot, rakentaen siltoja järvien ja jokiloitten yli; kaikki pitemmät matkat tehtiin siis vasta rekikelillä*). Turun ja Porin läänin useimilla talonpojilla ei edes ollut vaunuja tahi rattaita, sen mukaan mitä maaherra v. 1749 väittää, ja siinä läänissä olivat kuitenkin kaupungit verrattain lähellä; sitä vähemmin pitkiä kesäisiä ajoja muissa maakunnissa saattoi tulla kysymykseenkään. Mikä muu tavara kuin vilja olisi siis kuljetusta kannattanut? Vilja oli, metsänriistan ohessa, milt'ei ainoa arvollinen tavara, jonka sisämaan talonpojat saattoivat viedä rantakaupunkeihin niitten harvojen ulkomaantavarain korvaukseksi, joita he tarvitsivat. Jopahan Kyminkartanon läänin etevä maaherra K. J. Stjernstedt lausui epäilevänsä, antoko viljakaan tyydyttävää korvausta myyjälle, kun se oli kuljetettava 30—40 peninkulmaa ja enimmiten halvalla hinnalla maksettiin. Mutta mitäpä viisastelemisesta, kun ei muuta rahansaantia ollut; tervanpoltto oli ainoastaan muutamissa osissa maata mahdollinen, ja kosk'ei tavallisesti muuta myytävää ollut, niin täytyi kuin täytyikin viedä rukiit kaupunkiin. Niinpä tapahtuikin, että sisämaan talonpojat ensimmäisellä talvikelillä joukottain pyrkivät tavalliseen kaupunkiinsa myymään sitä vähäistä määrää viljaa, joka liikenä, vaikk'ei siitä olisikaan saatu hinnaksi sen enempää kuin muutamia talaria hopeassa. Rantakaupunkien porvarit sitä

*) Vert. Hist. Ark. VII, siv. 153—156.

vastoin olivat siinä edullisessa asemassa, että heillä joka kesä oli meritie avoinna Tukholmaan, jossa myynti oli mukavin ja verrattain edullinenkin, vaikka suomalaisilla oli kilpailijoina Ruotsin paraat viljaseudut. Pääkaupunkiin porvarit siis veivätkin ostoksensa; siellä saatiin aina ostajia. Seuraavana vuotena sama Suomi kenties oli suurimmassa jyvän tarpeessa; monestipa yhdeltä maakunnalta liikenä viljaa kun lähimmässä vallitsi kova kato, mutta tuosta paikottaisesta ylöllisyydestä ei ollut apua, kun kulkuneuvot olivat niin kovan huonot.

Nämä kurjat olot kuvautuvat viljanhinnoissa. Emme tahdo ottaa niin harvinaisia poikkeuksia lukuun, kuin että esimerkiksi ruistynnyristä maksettiin yhtä paljon kuin nauhasta espanjalaista nuuskaa — vaikka luotettava historioitsija Lagerbring on takausmiehenämme, että sellaistaakin saattoi viime vuosisadalla joskus tapahtua *). Toiselta puolelta emme myöskään voi pitää lukua siitä pysyväisestä keski-verohinnasta, joka v. 1735 hyväksyttiin hyvinä niinkuin huonoinakin aikoina noudatettavaksi, ja joka v. 1738 tuli Suomessakin käytäntöön, määräten muun muassa rukiin hinnaksi ainoastaan 4 hopeataralaa, siis puolikahdeksatta Suomen markkaa tynnyriltä. Tämä määräys oli liian luonnoton tullakseen noudatetuksi ja perutettiin vuosikymmenen jälkeen. Perille ei samoin viennyt sekään toimi, kun hallitus koetti tullilla pitää viljat sääntillensä. Kun rukiit, ohrat ja maltaat kotona maksoivat 3 1/2 talaria hopeata, piti tullissa suorittaa 40 % ulkomaalta tuodun viljan arvosta; hintojen kohotessa tullimaksot olivat vähennettävät, ja jos ruistynnyri maksoi 6 talaria tahi enemmän, oli ainoastaan puoli-tulli vaadittava ulkomaan viljasta. Kuinka vähän nämäkään säännöt tekivät

*) Sammandrag af Svea Rikes Hist. Tukholmassa 1796, siv. 14.

tarkoitettua hyötyä näkyy jo siitä, että valtiosäädyt itse muutaman vuosien perästä anoivat niiden peruuttamisen.

Paljon luotettavampi perustus on meille rukiinhinta Uplannin läänissä, koska valtakunnan pääkaupunki hyvillä kulkuneuvoilla varustettuna ja samassa kaupan tärkeimpänä keskustana, oli hinnantasaaja verraton. Uplannin verohinnanpanon mukaan ovat puhtaat ja täysinäiset rukiit vuosina 1719—38 keskimäärin maksaneet 6 hopeatalaria 13 äyriä tynnyriltä, mikä — raha-arvon yleistä laskeumista lukuun ottamatta — tekee vähän enemmän kuin 12 Suomen markkaa *). Minulla ei satu olemaan yhtä täydellistä sarjaa numeroita Suomesta, — tarvittaisiinpa niitä oikeastaan eri sarjoja kustakin Suomen läänistä, koska meillä hinnat niin suuresti vaihtelivat saman vuodenkin kuluessa. Meidän maamme oloille varsin kuvaavata on että Pohjanmaalla, (niinkuin Piper äsken mainitussa virkakirjeessä 4 p:ltä Syysk. v. 1750 kertoo), yhteinen kansa hyvinä vuosina möi tynnyrinsä rukiita 2:sta ja 2 ²/₃:stä hopeatalarista, mutta huonoina vuosina maksoi siitä 10, jopa 13 ¹/₃ hopeatalaria, siis viisi kuusi kertaa enemmän. Vaikeata on tietysti määrätä keskikohtaa näin äkillisissä ja säännöttömissä vaihetuksissa. Kuitenkin luulen voivani päättää, että 6 ²/₃ talaria hopeata sopii pitää Suomessa vallitsevana keskimääräisenä hintana. Omituista kyllä tämä luku lähimmiten vastaa Upsalan läänin äsken mainittuun keskimääräiseen verohintaan vuosilta 1719—38, vaikka minä olen tehnyt laskuni käyttämällä useita tarjona olevia kotimaisia tietoja rukiitten hinnasta markkinoilla, eri kaupungeissa ja kruunun viljan-ostoissa vuosilta 1730—50. Ohratynnyri maksoi tavallisesti 2 talaria vähemmän kuin rukiit.

Kun minä näitten yleisten muistutusten jälkeen koetan antaa muutamia tietoja viljatuoton laadusta Suomessa viime

*) Fryxell, Berättelser ur Svenska Hist. XXXIII, Liite 7.

vuosisadan keskipaikoilla, minun tuskin tarvitsee mainita, ett'ei läheskään täydellisiä tilastollisia tietoja ole tarjona. Kymmenestentilit ja Elfsborgin lunnaita varten tehdyt takseerausluettelot antavat 1500-luvun olojen tutkijalle verrattoman arvokkaita jos kohta työläästi käytettyjä aineksia, joitten avulla muutamissa kohden voipi täydellisen taloudellisen tilaston luoda, mutta seuraavilta vuosisadoilta ja aina meidän aikoihimme asti niin luotettavia ja yksityisseikkoihin meneviä tietoja ei ole olemassa. Pyydän ainoastaan saadakseni tällä kertaa esittää muutamia verrattain tarkkoja ilmoituksia, jotka viime vuosisadan keskipaikoilta sattuvat olemaan tarjonamme, sekä vertailla näitä tietoja nykyajan oloihin.

Turun ja Porin läänillä oli vuoteen 1749 asti erittäin hyvä ja taitava maaherra L. J. Ehrenmalm'issa, jota seurasi ennen mainittu Lilljenberg (vihdoin vuorikolleegin esimies, jäsen Ruotsin tiedeakatemiassa, vapaaherra ja kreivi). Saamme kiittää näitten perättäin seuraavien maaherrojen hallinnollista intoa siitä, että tunnemme mainitun läänin viljelysaloja paremmin kuin asian laittaa maamme muissa osissa samalta ajalta. Vuosina 1747 ja 1748 saatiin Turun läänissä hyvä sato, ja meillä on tietoja sekä kylvöstä että vuodontulosta, — edelliseltä vuodelta puuttuvat kuitenkin Ahvenan ja Halikon kihlakunnat. Mainitulla poikkeuksella seuraavat numerot siis valaisevat läänin maanviljelyksen tuottoa täydessä tynnyriluvussa:

	Kylvetty.		Korjattu.	
	1747.	1748.	1747.	1748.
Vehnää	187 + ?	208.	698 + ?	855.
Ruista	19,688 + ?	24,418.	69,482 + ?	140,331.
Ohraa	9,110 + ?	7,264.	29,812 + ?	20,928.
Kauraa	1,180 + ?	861.	2,711 + ?	1,937.
Summa	30,165 + ?	35,753.	102,804 + ?	164,053.

Nämä numerot perustuvat pitäjittäin ja kihlakunnittain koottuihin tietoihin, jonka tähden niillä on melkoista todistusvoimaa. Jos koettaa arviolta lisätä 1747 vuoden numeroihin nuo puuttuvat tiedot kahdesta kihlakunnasta, niin molemmat vuodet antavat jokseenkin yhtäläisiä loppusummia, sillä erotuksella vaan, että eri jyvälajien keskinäinen suhta vaihtelee. Tämä erotus ei kuitenkaan ole muuta kuin sattunainen; 1746 vuoden syksyllä vallitsi näet puute rukiinsiemenistä, ja sentähden täytyi v. 1747 kylvää verrattain paljo toukoja. Viljalajien keskinäiseen suhtaan nähden numerot vuodelta 1748 ovat säännöllisempinä pidettävät.

Vertaillen näitä numeroita nykyajan vastaaviin tietoihin, — otamme siinäkin ainoastaan neljä tärkeintä viljalajia lukuun, — huomaamme ensiksi, että 1740-luvun säännölliseen 35,000 tynnyrin kylvöön vastaa nykyänsä 5—6 kertaa suurempi määrä. Pääasiassa samalla alueella kylvettiin v. 1879 184,600 ja 1880 189,127 tynnyriä vehnää, ruista, ohraa ja kauraa. Sato näyttää vastaavan erotuksen; 130—160,000 tynnyrin sijasta, joka 1700-luvulla oli oikein hyvä sato, saatiin vv. 1879 ja 1880 924,345 ja 1,138,137 tynnyriä.

Oikean merkityksensä nämä muutokset saavat vasta kun ne asetetaan rinnatusten väkiluvun muutosten kanssa. Ensiksi pistää silmään, kuinka paljon suurempi sato nykyään tulee jokaisen maanomistajan osaksi. Savujen lukumäärä puheena olemassa läänissä mainitaan v. 1759 olleen 8,869 (siihen luettuina kaikki kruunun, rälssin ja perintömaan tilukset, latokartanot, rajapiiritilat, virkatalot y. m.), joten keskimääräinen viljatuotanto hyvänä vuotena teki noin 15—18 tynnyriä joka savulle. Nykyänsä jokaisen savun osamäärä sadosta nousee 80—97 tynnyriin, vaikka tuota mukavampaa kaskenviljelystä ei enää voi puheena olevassa läänissä läheskään niin paljon käyttää. Toinen vertaus, läänin asu-

kasluvun kanssa, saattaa tätä päätöstä täydentää. Vuosina 1747—48 saatiin Turun ja Porin läänissä noin $1\frac{1}{7}$ tynnyriä, mutta nykyään noin 3 tynnyriä jokaisen asukkaan keskimääräiseksi osaksi.

Tilastotieteen ankarimpia vaatimuksia noudattaaksemme pitäisi meidän tosin muuttaa koko sato n. s. rukiinarvoon, jotta ei ulkonainen ja erehdyttävä tynnyrimitta, vaan viljan arvionmukainen ravitseva voima aina samalla tavalla kuvautuisi numeroissa, jyvälajista huolimatta, mutta tuommainen tarkkuus näyttää tässä tarpeettomalta, kosk'ei kussakaan tapauksessa sovi varmoja päätöksiä rakentaa kahden yksinäisen vuoden numeroihin, ei liioinkaan kun tiedot muutenkin ovat vaillinaiset. Se vaan sanottakoon, ett'ei vertailu oikeastaan ole meidän aikakaudellemme niin edullinen kuin ensi silmäyksellä luulisi. Suuremman arvoiset rukiit (ja vehnät), jotka nykyään tekevät noin 42—44 % koko sadon tynnyriluvusta, olivat näet 1740-luvulla noin 85 %; menneen ajan tynnyrimäärällä oli siis suhteellisesti suurempi arvo. Mitä tulee satojyvään, emme siinä näe aivan suurta edistymistä: vv. 1747—48 saatiin 4—5, vv. 1879—80 5—7 satojyvää. Lienee kuitenkin syytä olettaa, että vuodet 1747—48 olivat harvinaisen edullisia, jota ei voi sanoa vuosista 1879—80. Ruotsissa oli menneellä vuosisadalla tapana laskea noin 5—6 satojyvää hyväksi sadoksi *), mutta tässäkin kohden Suomi varmaan oli heikompana. Vihdoin otettakoon vielä kaksi näkökohtaa lukuun, jotka tässä tekevät varmojen johtopäätösten saavuttamisen mahdottomaksi. Yhdeltä puolen meidän on muistaminen, että suomalaisen maanviljelyksen edistys arvattavasti tulisi paremmin näkyviin muissa seuduissa kuin juuri Turun ja Porin läänissä, jossa niin pal-

*) Lagerbring, Sammandrag af Svea Rikes Hist., siv. 10, 11

jon raskaammat verot ovat ehkäisseet ja yhä vielä tuntuvasti ehkäisevät maanviljelyksen kehkeämistä. Toiselta puolen täytyy huomata, että kaskenpoltto silloin oli Turunkin läänissä paljon tärkeämpi kuin nykyään, ja tämä viljelystapa saattoi joskus antaa 20:nen, jopa 30:nenkin satojyvän. Ei siis missään suhteessa tohdi näille perustuksille rakentaa varmoja päätöksiä useinmainitun läänin, saati koko Suomen maanviljelyksen edistymisestä 1748—49 vuosien jälkeen.

Jos me jo tähänkin asti olemme liikkuneet epävakaalla pohjalla, niin yksi seikka vielä on jäänyt lukuun ottamatta, joka suuresti supistaa luotettavain tilastollisten vertailujen mahdollisuutta. Potaatit seisovat aivan ulkopuolella antamiamme tietoja; tämä viljelyskasvi, joka meillä nykyään on tärkeimpiä, oli puolitoista vuosisataa sitten melkein tuntematon Suomessa. Vuonna 1726 taisi tämä viljelyskasvi ensin tulla Ruotsiin ja 1737 Suomeen; v. 1748 annettiin virallinen käsky papistolle, että se kaikin mokomin koettaisi edistää potaattien eli maaperunain viljelemistä, ja yksityiset asianharrastajat ovat mikä milläkin tavalla koettaneet siinä kohden tehdä parastansa. Väittipä joku tilanhaltija, että potaatinlehdistäkin olisi paljon apua, koska ne muka olivat tupakkia makuisimmat polttaa, luullen sillä voivansa houkuttaa talonpoikia uuden kasvin viljelemiseen! Mutta pareminkin perustetut kehoitukset eivät vaikuttaneet kuin hitaasti; Gadd'in esimiehyydellä puolustettiin v. 1782 eri väitöskirja Turun yliopistossa tästä viljelyskasvista *), mutta vasta nykyisen vuosisadan alkupuoliskolla se Suomessa tuli yleiseen käytäntöön.

Se puoli miljoonaa tynnyriä potaatteja, joka nykyänsä vuotuisesti korjataan ainoastaan Turun läänissä, näyttää siis

*) Underrättelse och Upmuntran til Potatoes växtens utvidgande i Finland, Turussa 1782.

kallistavan vaakaa aivan ehdottomasti meidän aikakautemme eduksi kun sitä vertaa oloihin puolitoista vuosisataa sitten. Mutta toiselta puolen on muistettava, että löytyy viljelyskasvi, nykyään vähäpätöinen, jolla ennen on ollut vaikeasti määrättävä merkitys, nauris näet. Jos otamme huomattavaksi tarinat, sananlaskut ja nuo kaikkialla tavalliset jäännökset vanhoista nauriskuopista, olisi se päätös lähellä, että tämä ikivanhan kaskenviljelyksen säännöllinen seuralainen aikoinaan on ollut yhtä tärkeä kuin nykyänsä potaatit. Toiselta puolen se ei voi olla tutkijaa arveluttamatta, että nauriista ylen harvoin ja vähän puhutaan asiakirjoissa, vieläpä ettei tätä kasvia muistaaksemme koskaan ole käytetty veroituksen esineeksi, vaikka palkansaajat ja kantomiehet kyllä ovat vuosisatojen kuluessa tehneet parastansa ottaa mitä vaan on otettavissa ollut. Viime mainittua seikkaa voisi selittää sillä, että nauris niin helposti mätänee, mutta sittenkin seisomme tässä kysymyksessä hyllyvällä hetteellä. Rohkealta se näyttää olettaa, että nauriit viime vuosisadalla olisivat voineet vetää vertoja potaateille taloudellisessa arvossa, mutta jos pidämme mielessä, että nauriin merkitys viimeisen sadan vuoden aikana silminnähtävästi on ollut alenemassa, ja että se idempänä — aina Aunukseen asti — yhä vielä on paljoo tärkeämpi kuin länsi-Suomessa, niin täytynee myöntää varsin todennäköiseksi, että se ainakin melkoiseksi osaksi on täyttänyt potaattein sijaa.

Ylt'ympäri on tunnettu, että eri jyvälajit maanviljelyksen historiassa ovat ikään kuin taistelleet keskenään ensi sijasta. Ohra on entisinä aikoina ollut ensimmäisenä, ja mitä pohjoisemmalle tullaan, sitä sitkeämmin se on tuota etusijaa voinut säilyttää. Ruotsissa se 1500-luvun lopulla teki 63—68% koko sadosta, ja pohjoisessa Suomessa sitä yhä vielä viljellään laajasti. Oulun läänissä se nykyäänkin on tavallisin

jyvälaji. Mutta ohran tuottavampi ruis sysää syrjälle, ja ru-
kiin aikakaudessa suurin osa Suomea vielä kauvan, kaiketi
ainaiseksi, tulee elämään. Missä ilmanala on lauhkeampi,
siinä vehnä kuitenkin vuorostaan voittaa ruista, ja sen ohessa
kauraviljelys viime aikoina on erinomaisen nopeasti edisty-
nyt melkein kaikkialla. Suomessa kauraviljelys, niinkuin Ti-
lastollisen viraston toimituksista selviää, on kahden viime ku-
luneen vuosikymmenen kuluessa noussut 80 %:lla, eli koko
viljatuotannon suhteen 24:sta 34:ään %:iin, mikä tosiaankaan
ei ole vähäinen muutos.

Etevä tutkija Hans Forssell on nykyään Ruotsin ka-
mariarkiston sisältämien tilien avulla esittänyt Ruotsin vilje-
lysoloja Kustaa Vaasan aikoina ja myöhemmin *). Tämä oi-
vallinen tutkimus ei kuitenkaan suoranaisesti koske Suo-
meen; sen vaan huomaamme, että sen tekijä erään tilikirjan
nojalla vuodelta 1573 arvelee kauran siihen aikaan tehneen
lähes $\frac{1}{4}$ Suomen sadosta, koska Suomesta suoritetusta 67,514
tynnyristä „verojuvyiä“ 16,148 tynnyriä muka oli kauraa **).
Ruotsissa mainittu viljalaji sitä vastoin samaan aikaan oli
ihan vähäpätöinen, eipä edes $\frac{1}{100}$ koko sadosta (682: 73,020).
Vaikk'en ole ehtinyt lähemmin tarkastaa tätä seikkaa, luu-
len kuitenkin voivani olettaa, että tavalla tahi toisella joku
ilmeinen erehdys tässä on edessämme, joll'eivät aivan satun-
naiset seikat ole lyhyeksi ajaksi poikkeustilaa synnyttäneet.
Sillä 1700-luvulla, jolloin kaura luultavasti jo rupeaa Ruot-
sissa alaa voittamaan, se Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa
on ylen heikosti edustettu, — tehden yllä olevien tietojen
mukaan ainoastaan 1—2% koko sadosta, — ja niistä tiedoista
päättääksemme, jotka painettu kirjallisuus tarjoaa Turun ja

*) Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens
Handlingar, XXIX.

**) Edellä mainittu teos sivu 21, muistutus 2.

Porin läänin oloista, on asian laita ollut melkein sama 1600-luvun alussa *). Jos Forssell'in mainitsema tieto on oikea, olisi tässä siis tapahtunut merkillinen keikahdus, jota ei voi helposti selittää, kun maanviljelyksen vaiheet muuten näyttävät Suomessa käyneen samaa uraa kuin muuallakin.

Ohran ylivaltaa emme löytäne Varsinais-Suomessa lähempänä kuin 1500-luvulla; sitä vastoin ruis aivan verrattomalla tavalla oli vallitsevana jyvälajina 1700-luvulla. Vaikka kesätouot v. 1747 edellisen vuoden kadon tähden olivat tavattoman runsaasti edustetut, teki ruis silloin enemmän kuin $67\frac{1}{2}\%$ koko sadosta, ja vuosi 1748, joka epäilemättä oikeammin kuvaa sen ajan viljelystapoja, osoittaa että yksin ruis teki $85\frac{1}{2}\%$ koko sadosta. Niin suurta merkitystä ei 1500-luvulla läheskään ollut mainitulla viljalajilla Ruotsissa; Forsell pitää sen jo poikkeuksena, kun 15 kuninkaallisessa Uplannin kartanossa ruissato nousi $70,4\%$:iin; rukiin säännöllinen suhta koko satoon oli Kustaa Vaasan aikoina $44,5-54,9\%$. Nykyänsä ruis ei nouse Turun läänissä 44% korkeammalle, ja pian se kyllä kadottanee etusijansa kauralle, joka jo seisoo 42% paikoilla.

Vaillinainen on kuva maanviljelyksestä, joll'ei karjanhoidon asemaa samalta ajalta tunneta. Meidän on mahdollista tässäkin kohden johonkin määrin kuvata itsellemme asian laitaa samalla alueella, jota ennenkin olemme etupäässä pitäneet silmällä. Vuodelta 1745 ilmoitetaan kihlakunnittain karjan lukumäärä Turun läänissä; kuitenkin ei nytkään saada tietoja Ahvenan ja Halikon kihlakunnista. Jos arviolaskulla koetamme noita puuttuvia numeroita täydentää, edellyttämällä, että mainituissa edistyneellä kannalla olevissa kihlakunnissa on löytynyt ainakin yhtä paljon elukoita kuin

*) Ks. esim. Waaranen, Öfversigt af Finlands tillstånd i början af sjuttonde seklet, siv. 12, 13.

keskimäärin läänin muissa seitsemässä kihlakunnassa, saamme seuraavat ilmoitetut ja arvatut tiedot:

Seitsemässä kihlakunnassa. Arviolta koko läänissä.		
Hevosia	10,925.	14,046.
Härkiä ja sonneja	11,345.	14,586.
Lehmiä	25,890.	33,287.
Summa	48,160.	61,919.

Varsoja ja nuorta karjaa silmännähtävästi ei ole tähän laskuun otettu. Siihen nähden, ett'ei meillä nytkään ole edessämme pitkä sarja tietoja, jonka ohessa myös lampaat, siat, vuohet y. m. ovat laskusta jätetyt pois, näyttää tarpeettomalta muuttaa numeroitamme yhtä-arvoisiksi raavasyksiköiksi, vaikka siten kyllä laskut tulisivat tilastollisesti tyydyttävämmiksi.

Vertaillen näitä tietoja vastaaviin, jotka uusin Tilastollinen vuosikirja sisältää, huomaamme ensiksi, että hevosten luku on noin kolmekertaiseksi kasvanut (14,046: 43,840), lehmien vielä enemmän (33,287: 107,300), kun sitä vastoin lisänsänsä härkien suhteen on vähäläntä (14,586: 17,630). Jos laskemme yhteen härät ja lehmät, niin raavaskarja kaikkiansa on kasvanut vähän enemmän kuin 2 1/2 kertaiseksi, (47,873: 124,930).

Tämä ei tosiaankaan näytä sanottavalta edistykseltä, kun me otamme lukuun, että Suomi — kaukaisemmasta Isosta vihasta puhumatta — oli vähää ennen 1745 kärsinyt sodan hävityksiä, joten nuo numerot epäilemättä ovat tavallista alempia. Mutta asiaa lähemmin ajatellessa huomaamme, ett'ei tällä alalla saakaan niin nopeata edistystä vaatia. Paimentolaiskansojen varallisuus on äärettömissä karjalaumoissa, joita varten saapi yhä uusia laitumia estää; maata viljelevä kansa sitä vastoin koettaa saada yhä suurempaa aluetta au-

ran alle, joten se antaa paljon runsaampaa elatusta. Peltolan kasyaessa ha'at ja niityt vähitellen supistuvat; viljellyt laitumet tulevat vihdoin luonnon tarjoomien sijaan. Samassa myös karjaa vähennetään, ainakin suhteellisesti, semminkin kun koneet rupeavat tekemään töitä, jotka ennen toimitettiin hevosilla.

Kun nämäkin seikat otetaan lukuun, tulemme siihen päätökseen, että viimein annetut numerot nekin kyllä kuvaavat säännöllistä edistymistä. Ruotsin esimerkki on tässä kohden varsin valaseva. Forssell huomauttaa, että Ruotsin hevosto $2\frac{1}{2}$ kertaiseksi karttuakseen on tarvinnut 300 vuotta (1571—1871), ja senkin karttumisen vaikuttavat etupäässä Norrlannin maakunnat, jotka v. 1571 suureksi osaksi olivat viljelemättömiä korpia ja salomaita, mutta joissa hevoston kasvu sen jälkeen on ollut = 1: 4 tahi 1: 5. Melkein entisellään Ruotsin hevosto on pysynyt koko tämän vuosisadan kuluessa, — luonnollista kyllä, kun parannetut kulkuneuvot ovat olemassa ja koneet suorittavat melkoisen osan hevosten entistä työtä. Mitä raavaskarjaan tulee, näyttää omituisimmalta, että härkien luku Turun läänissä on melkein entisellään pysynyt. Emme tiedä, käytettiin siellä härkiä entisinä aikoina enemmän kuin nykyään juhtina, mutta sellainen johtopäätös näyttäisi olevan hyvin lähellä. Joka tapauksessa raavaskarja Turun läänissä on karttunut $2\frac{1}{2}$, kenties 3-kertaiseksi puolessatoista vuosisadassa, kun Ruotsissa samallaiseen karttumiseen on tarvittu niin ikään kolme vuosisataa. Ei tämäkään kummastuta, kun me ajattelemme kuinka paljon edistyneemmällä kannalla Svealannin useimmat seudut 1500-luvulla olivat Suomeen verrattuna, ja kuinka kovia kärsimyksiä oli Suomessa kestetty 18:nen vuosisadan alussa.

Sovittamalla yhteen sadosta ja elukoista saavuttamiamme tietoja huomaamme, että Turun läänissä 1740-luvulla saatiin

noin $2\frac{2}{3}$ tynnyriä korjattua viljaa kutakin elukkaa kohti, mutta nykyänsä noin 7 tynnyriä. Forssell'in mukaan mainittakoon, että Ruotsissa 1500-luvulla $1\frac{1}{2}$ tynnyriä elukkaa kohti oli tavallinen, mutta että nykyänsä tilastollisesti tarkan laskun mukaan jokaista elätettyä raavas-yksikköä vastaa noin $5\frac{1}{2}$ tynnyriä rukiinarvoa, — Ruotsin valtakunnan harvaan asutut pohjoisetkin seudut silloin lukuun otettuina.

Paitsi elukkain lukumäärästä pitäisi myöskin tietää jotakin niiden kunnosta ja hoidosta. Siinä kohden en kuitenkaan tällä kertaa voi muuta tietoa antaa, kuin mitä Lagerbring kertoo *), että karjanhoito arveltiin Suomessa maanviljelyksen jälkeen olevan yhteisen kansan tärkeimpänä elinkeinona, mutta ett'ei Suomen talonpoika yleensä saanut yhdestä lehmästä kuin kenties yhden leiviskän voita, joka ei sekään ollut parasta laatua. Tekijä lisää myöskin, että Suomen raavaskarja oli pienikasvuinen. Nykyänsä kuusi leiviskää lehmästä lienee hyvässä talouden hoidossa sääntönä, mutta onpa sitä joskus edullisimmissa oloissa saatu 134—151 naulaa voita lehmästä, mikä kaiketi toistaiseksi on paraimpina mahdollisena tuloksena pidettävä **). Lähemmät vertailut jääkööt asiantuntijain tehtäviksi.

Löytyy vielä näkökohta, joka erittäin selvästi valaisee, mikä erotus on olemassa 1700-luvun ja nykyajan välillä. Yleensä on meillä enemmän tietoja poikkeuksista ja harvinaisista vahingoista kuin jokapäiväisen elämän säännöllisistä oloista. Niinpä tässäkin. Niistä tuhotöistä, jotka taudit ja pedot viime vuosisadalla tekivät kotieläimille, on meillä valitettavasti enemmän numeroita kuin elukkain tavallisesta lukumäärästä. Mainitkaamme pari esimerkkiä. Kuudessa Turun läänin kihlakunnassa oli v. 1745 kuollut eläinruttoon 222

*) Sammandrag af Svea Rikes Hist., siv. 30.

***) Landtbruks-Årsbok för Finland, 1883, siv. XXXIV.

hevosta, 362 härkää, 432 lehmää, 206 hiehoa, 133 vasikkaa, 197 sikaa, 165 lammasta, 7 pukkia ja 9 vuolta; muista kolmesta kihlakunnasta puuttuu tietoja. Ja Pohjanmaalta, jonka karjaston koko lukumäärästä ei satu meillä olemaan tietoja, ilmoitetaan samaan aikaan, että „edellisinä vuosina ja vihollisen hyökkäykseen asti“ sekä sen jälkeen (arvattavasti vuosina 1733—44) oli kuollut ruttoon Korsholman pohjoisen kihlakunnan maanviljelijöiltä 4,731 hevosta ja juhtaa, 1,409 härkää, 5,911 lehmää, 4,648 hiehoa, 1,790 vuodenikäistä vasikkaa, 23,143 lammasta ja 1,353 sikaa. Oulun eteläisessä kihlakunnassa oli vuosina 1733—44 kaatunut 2,572 hevosta, 875 varsaa, 483 härkää, 2,948 lehmää, 1,622 hiehoa, 3,207 vasikkaa, 14,703 lammasta ja 840 sikaa *). Tiedämme mistäkin lähteistä, että silloin kovat eläinrutot raivosivat, mutta summa on kauhea joka tapauksessa. Johdoksi vahingon arvaamiseen mainittakoon, että hevosen hinta vapauden aikana monesti nousi 46 talariin hopeata, mutta että säännöllinen hinta lienee ollut 35 talaria. Yksistään ruttoon kaatuneissa hevosissa oli siis 8 Suomen 25:stä kihlakunnasta noin vuosikymmenessä kadottanut 147,000 talaria hopeata! Petojen hävityksistä ei ole niin paljon tietoja. Aikaa kuvaavaa on kuitenkin, että karhut ja sudet vuonna 1758 olivat Huittisten pitäjässä tappaneet 887 kotieläintä, ja että vahinko joskus oli vielä suurempi **). Vertailun vuoksi panemme tähän, että koko Suomi vuosina 1877—80 kadotti ruton kautta 1,678 hevosta, 5,840 raavaseläintä, 11,530 lammasta, 167 vuolta ja 2,985 sikaa. Petojenkin tekemät tuhot lukuun otettuina oli koko vahinko samoina neljänä vuotena noin 1,400,000 markkaa, siis 350,000 markkaa vuotuisesti. Sekin aika summa, mutta vähäpätöinen 1740-luvun tappioihin ver-

*) Kaikki maaherrojen virallisten kertomusten mukaan.

***) Lagerbring, Sammandrag af Svea Rikes Historia, siv. 6.

raten, semminkin kuin myöskin ajattelee Suomen yleisen varallisuuden tilaa silloin ja nykyänsä.

Tietysti harrastettiin näitten olojen parantamista, mutta yleensä vähällä menestyksellä, mikäli pikaisia muutoksia vaadittiin. Eräs maaherra ehdotti, että hopeatararin sakon uhalla velvoitettaisiin jokaista $\frac{1}{4}$ tilan omistajaa hankkimaan itselleen vetohärkäpari, sekä ennen 3 vuoden kuluttua vielä toinen pari, „joten liiallinen hevosten käyttäminen tulisi ehkäistyksi, ja kansallisvoitoksi saataisiin tuhansittain tynnyrejä lihaa ja taljoja“. Toinen ajatteli lammasmaisioin perustamista ja karjarodun parantamista, mutta kummastakaan tuumasta ei tullut paljon. Muuan vapaaherra von Liewen pyysi v. 1749, että jokaisesta kokonaisesta tilasta koko valtakunnassa maksettaisiin hänelle 2 hopeatararia eräästä hänen keksimästänsä keinosta, jonka avulla muka ilman hankaluutta saattoi sudet hävittää ja estää muita tulemasta rajaseuduista entisten sijaan. Kaikkiin lääniin kirjoitettiin asiasta, mutta yleisen kansan terve järki kykeni näitä lupauksia oikein arvostelemaan. Kuulealla ivalla muutamista suomalaisista pitäjistä vastattiin, että jos tuo keino ei ollut paljas keksitty tuuma, jota ei vielä oltu koetettu, niin oltaisiin kyllä valmiit toisenkin verran maksamaan mokomasta keksinnöstä, „jonka käyttäminen tosielämässä kaiketi oli herra Liewen'ille huvitukseksi arvettava ja yhteiskunnalle olisi erinomaisen hyödyllinen“. Mihin vapaaherran keksintö sitten jäi, emme tiedä.

Taloudellisten olojen tutkijoille on nykyänsä erittäin hyvä apu kauppatilastosta; kun kotimainen tuotanto niin hyvin kuin tuonti ja vienti ovat tunnettuina, saattaa myöskin tehdä päätöksiä kansan tarpeista ja elämästä yleensä. Menneeltä ajalta ei tätä keinoa kuitenkaan voi usein käyttää. Eipä siten, että numeroita puuttuisi; päin vastoin, niitä

on kosolta tullilaitoksen jälkeen jääneissä papereissa. Mutta jos tahdomme erittäin tutkia Suomen kansan taloutta, niin nuo numerot ovat kovin vähäarvoisia, koska on syytä olettaa, että tavarakuljetuksesta suuri osa on käynyt talonpoikien aluksissa. Tämä liike oli osaksi sallittu, osaksi kielletty, ja todennäköistä on että se enimmäten on ollut vaillinaisen valvonnan alaisena. Tuskinpa koskaan voinee tällä alalla saavuttaa luotettavia päätöksiä; siltäpä ainakin nykyään näyttää.

Sitä vastoin on mahdollista antaa muutamia, jos kohta kovin vähän lohduttavia tietoja niistä säästöjyvästöistä, joita ruvettiin vapaudenajalla perustamaan. Tämä riento onkin itsessään niin tärkeä, ett'ei sitä voi jättää unohtukseen, kun suomalaisen maanviljelyksen tila viime vuosisadan alkupuoliskolla on kysymyksenä.

Maassa, jossa pari katoa vuosikymmenessä oli sääntönä, näyttää säästömakasiinein perustaminen olleen niin luonnollinen ajatus, että luulisi yrityksen saaneen alkunsa jo varovaisen ja säästävän Kustaa Vaasan aikoina. Tietääksemme ei kuitenkaan ennen kuin 1642 ja 1651 vuosien valtiopäivillä ole keskusteltu asiasta, mutta se lykättiin silloin toistaiseksi. Kruunu taisi kuitenkin siihen aikaan parissa paikassa perustaa jyvästöjä, etupäässä linnaväen ylläpitoa varten. Kaarle XII määräsi yhteiselle kansalle velvollisuudeksi kruunun makasiineja rakentaa, mutta siitä ei tullut mitään. Yhtä vähän vaikuttivat ne määräykset ja sopimukset, jotka n. s. Cederhjelmin tutkijakunta Uudenkaupungin rauhanteon jälkeen pani toimeen läntisessä Suomessa, ja joista joskus on arveltu, että ne epäilemättä tekivät hyvän vaikutuksen*). Nuo terveelliset säännöt, vaikkapa kuninkaallisen majesteetin vah-

*) Schybergson, Bidrag till Finlands inre historia åren 1721—1731, sivv. 106 ja seur.

vistamatkin, joutuivat alusta asti täydellisesti unohdukseen, ja varmaa on, ett'ei kahteen kolmeen vuosikymmeneen yhtään sellaista jyvästöä perustettu.

Vuosina 1745 ja 1746 tuli asia uudelleen puheeksi ja 1749 oli Turun läänissä muutamissa paikoin ko'ottu rakennuspuitakin makasiineja varten; 1753 vahvistettiin muutamat tehdyt sopimukset uudestaan. Ylisen Satakunnan kihlakunnassa olivat asukkaat päättäneet, että joka keräjäkunnassa piti löytyä makasiini, 12 kyynärää pitkä ja leveä sisäpuolella, ja varovaisuudella, joka näytti ennenaikaiselta, mutta johon hallituksen käytös kyllä aikoinaan oli antanut aihetta, määrättiin samassa, ett'ei kruunu saisi siihen ko'ottuja varoja ottaa. Samaan aikaan tehtiin Uudenmaan ja Hämeen läänissä melkein joka ainoassa keräjäkunnassa sopimuksia jyvästöjen perustamisesta; muutamista pitäjistä kerrotaan vähän myöhemmin, että huoneetkin jo olivat rakennetut. Tätä suotuisaa päätöstä ei kuitenkaan ole hevillä saatu aikaan; kruunun palvelijat sanovat käyttäneensä „hyvin liikuttavia ja pontevia kehoituksia“. Joll'ei muu auttanut, oli aina se keino olemassa, että uhattiin panna uppiniskaisten nimet kirjaan, — jolloin rohkeimmatkin nöyristyivät; sitäkin tapaa on tällä kertaa paikottain koetettu. V. 1750 ei muka ollut muuta kuin 5 keräjäkuntaa koko läänissä, jossa ei sellaisia sopimuksia olisi tehty. Aluksi jokaisen tilanhaltijan tulisi panna jyvästöön 2 kappaa ruista ja 2 kappaa ohraa. Minulla on kuitenkin syytä olettaa, ett'ei näitäkään määräyksiä ole sanottavasti noudatettu. Pohjanmaalta, jossa jyvästöjen tarve oli vielä suurempi kuin muualla, valittaa maaherra 1736, ett'ei voitu millään tavalla taivuttaa yleistä kansaa jyvästöjen perustamiseen. Kruununkymmenekset olivat mainittuna vuotena, jolloin hyvä sato oli korjattu, sattumalta saaneet melkoiseksi osaksi jäädä lääniin, ja seuraavana vuonna jo

nähtiin, kuinka paljon hyötyä siitä saattoi olla; säästöstä oli tuntuva apu vaikk'ei se ollut suurempi kuin 1,138 tynnyriä ruista ja 1,320 tynnyriä ohraa. V. 1750 puhutaan kolmen makasiinin tarpeellisuudesta Pohjanmaalla, mutta kun hallitus tahtoi laskea koko taakan tilanomistajain hartioille, ei mitään tointa silläkään kertaa seurannut tuumaa. Kaksi vuotta myöhemmin maaherra pyysi 20,000 tynnyriä pysyvääiseksi jyvästökseksi; niin suuri määrä siis hänestä oli tarpeellinen. V. 1757 nostettiin Kyminkartanonkin läänissä puhetta jyvästöjen perustamisesta, mutta kun yhteinen kansa muistutti, että ko'otut varat niin lähellä rajaa olisivat vaarassa joutua vihollisen partiokunnan saaliiksi, sekä sen lisäksi ilmoitti tulleenensa ennenkin sillä tavoin toimeen, että varakkaat olivat auttaneet köyhiä, suostui hallitus asukkaitten pyyntöön tulla vapautetuksi jyvästöjen perustamisesta, käskien heitä itse katovuosina pitämään huolta köyhäin toimeentulosta.

Kruunu ei voinut panna varoja talteen tulevan hädän lieventämiseksi; yhteiselle kansalle, joka moniaalla melkein säännöllisesti söi petteleipänsä, oli sula mahdollisuus saada apu jyvästöjä ko'otuiksi. Viljavuoden hyvät päivät olivat jonakin tarpeellisena korvauksena huonon vuoden luonnottomista kärsimyksistä. Mutta vielä löytyi muka keino, ja sitäkin yritettiin panna käytäntöön. Kaupunkien porvaristo nautti melkoisia etuoikeuksia; olipa yhteinen kansa oikeastaan velvollinen tekemään ostoksensa juuri siinä ja siinä kaupungissa eikä muualla, oli siis laillansa jätetty sen armoille. Mutta Vaasa-kuninkaitten ajoista asti oli myöskin ollut sääntönä, että kaupunkien, näitten etujen korvaukseksi, piti olla „yhteiseksi hyödyksi“. Vielä vapaudenkin aikoina tuota sääntöä silloin tällöin on muisteltu. Vuonna 1742 kun hätä oli suuri, julistettiin Kokkolan porvaristolle, että kuka ikinä vil-

jaa omisti, oli velvollinen maksun edestä jakelemaan sitä muille kansalaisille ruokakuntien henkilövun mukaan „niin kuin teidän esisänne katovuosina 1696 ja 1697 ylistettävällä tavalla ovat tehneet“. Porvaristo vastasi, että niin jo oli tehty, jonka tähden tuskin mitään eroitusta rikkaitten tahi köyhäin välillä silloin enää ollut olemassa. Kruunu oli samaan aikaan lainannut asukkaitten useimmat laivatkin kuljetusta varten, ei siis voitu lähettää apua meren toiselta puolen noutamaan, ja lisätäänpä vielä päälle päätteeksi, ett'ei olisi ollut leipää kylläksi antamaan laivaväelle muonaksi, jos laivoja olisi ollut. Vihollinen silloin seisoi maassa, ja kaikki kävi tietysti mullin mallin. Mutta vuonna 1747 kenraalikuvernööri von Rosen julisti muutamain suomalaisten kaupunkien porvareille, että niiden piti „porvarillisten oikeutensa menettämisen uhalla“ hankkia muonavaroja sotaväelle maksua vastaan; hallitukselle antamassa kertomuksessaan hän kuitenkin lisää, että puute oli niin suuri, että käsky luultavasti jäisi täyttämättä. Samaan aikaan vaadittiin Pohjanmaan kaupungeja pitämään talven varalle 7,400 tynnyriä viljaa. Toisella kertaa kuin tarjona olevia viljavaroja lueteltiin, — silloin otettiin kruununkin tavaroita lukuun — havaittiin löytyvän Pohjanmaalla 2,759 tynnyriä, Turun ja Porin läänissä 2,388 tynnyriä, Uudenmaan ja Hämeen läänissä 6,840 tynnyriä ja Kyminkartanon läänissä 7,495 tynnyriä, jonka ohessa löytyi enemmän kuin 20,000 leivottua leipää. Että silloin etupäässä ajateltiin linnaväen eikä kansan tarpeita, selviää varojen epätasaisesta jaostakin.

Tuskinpa nuo monet kanniit tuumat säästöjyvästöjen perustamisesta siis ovat yleisemmin tulleet tosityöksi, ennen Kustaa III:n aikoja ja erittäin ennen 1786 vuoden valtiopäätyjen asiassa tekemää päätöstä. Nykyään sitä vastoin tuo kauan harrastettu asia on toisella kannalla: 1882 vuo-

den tilipäästösten mukaan oli Suomen pitäjämakasiineilla säästöä yhteensä 330,612 tynnyriä viljassa sekä sen lisäksi 362,879 markkaa rahassa. Ett'ei näiden varojen hoito ole muistutuksia vailla, on tunnettu; voipihan tässä niinkuin muissakin kohden tapahtua, että ko'ottuja varoja ennen aikaansa käytetään, niin että puute oikean hädän tullessa on kahdenkertainen. Mutta joka tapauksessa tämä ko'ottu säästö, verrattuna niihin vaikeuksiin, jotka puolitoista vuosisataa sitten kohtasivat ehdotettujen ja päätettyjen makasiinien perustamista, kuvailee meidän aikojemme edullisempaa asemaa ja kuinka paljon nykyinen polvi on edellisiltä saanut periiä.

Tietoja Savonlinnan kaupungista vuosilta 1639—1742.

Ko'onut

J. M. Salenius.

Savonlinnan lähelle (Vääräsaareen) rakennettiin kreivi Pietari Brahen aikana Savon maakunnan ensimmäinen kaupunki. Sen perustuskirja sanotaan kadonneeksi, mutta 1639 vuosi j. Kr. s. oli sen syntymävuosi ja v. 1643 kirjoitettiin, että Herman Schmalhorst oli määrätty sen perustamisen „director'iksi“. Maaherran (H. Fleming'in) piti tälle miehelle antaa kaikenlaista apua. Siihen aikaan perustettiin Suomeen monta muutakin kaupunkia, vaan ne eivät suinkaan ole varsin suuriksi päässeet eikä Savonlinnankaan kaupunki ole isoksi paisunut¹⁾. Tämän kaupungin ruotsalaiset nimet aikain kuluessa ovat vaihetellen kuuluneet: v. 1644 „Nyslotts malm“, 1646 „Nyeschlätz malm“, 1649 „Savolax Nystad“ ja „Nyslotts Nyystadh“ („Nystaden i Savolax“) sekä „Nyslotts stadh“, 1652 „Savolax Nyestadh“, 1664 ja 1668 „Savolax Nystad“ eli „Nyslotts malm“, 1688 „Savolax Nystad“ ja „Nyslotts malm“, 1690 „Nyslotts stad“ eli „malm“, 1693 ja 1694 „Nyslotts malm“ ja 1700—1738 „Nyslotts malm“.

¹⁾ Gylden, Anteckningar om städerna i Finland siv. 81. Ignatius, Finlands historia under Carl X Gustafs regering, siv. 18. Aspelin, Savonlinna, sivv. 33 ja 50. Tigerstedt, Handlingar rörande Finlands historia kring medlet af 17:de århundradet, siv. 459. Tigerstedt, Bref från generalguvernörer och landshöfdingar sivv. 103 ja 139. V. 1638 jo aiottiin Savonlinnan lähelle määrätä markkinapaikka.

Savonlinnan kaupungille suoduista eduista ja tiloista antavat Pietari Brahen kirjeet muutamia tietoja ¹⁾. V. 1649 (5 p. Helmik.) hän kirjoitti Savonlinnasta, että kaupunkilaiset eivät saaneet rauhassa nauttia heille suotuja etuja, jonkatähden kaupunki ei kasvanut. Hän määräsi kaupungille humalan ja kaalin viljelemistä varten Hekienpoijanniemen karjatalon („ladugård“) peltoa 6 tynnyrinalaa ynnä koko „kaupungin saaren“ sekä karjanlaitumeksi 15 veromarkanmaata eli oravaa Pihlaniemen kylässä Säämingin pitäjää ynnä näihin kuuluvia kalavesiä. Kaupunkilaiset myöskin saivat ottaa polttopuita kruunun metsistä. Pietari Brahe v. 1651 (24 p. Maalisk.) sitten kirjoitti Brahelinnasta, että Savonlinnan kaupungin asukkaille heidän pyyntönsä mukaan annetaan laitumeksi 4 veromarkanmaata Kossoilassa. Suomen valtioarkistosta näistä asioista on saatu seuraavat tiedot. V. 1645 Pihlaniemen loismiehiä oli luettu Savonlinnan kaupungin („malmens“) asukkaitten joukkoon samoin, kuin edellisenä vuonna näitten summaan oli laskettu Hannulanpellon karjatalon väkeä. Vuoden 1646 maakirjassa ei mainittu mitään Savonlinnan kaupungista ja sille annetuista taloista, mutta v. 1649 ilmoitetaan: „kaupungille („Savolax Nystad“) on annettu karjanlaitumeksi ja käytettäväksi Pietari Brahen 5 päivänä Helmikuuta v. 1649 kirjoitetun kirjeen mukaan 19 oravaa, $4\frac{3}{4}$ manttaalia, 8 taloa“. Samana vuonna selitetään, että kaupungille kuului Pihlaniemen kylässä 7 taloa, vaikka näistä useimmat olivat autioina, ja tälle kaupungille oli myöskin annettu kruunun tuloja Vähä-Savon aliosasta: 111 talaria, 2 äyriä ja 15 penninkiä hopeassa. Vuoden 1651 maakirjassa mainitaan kaupungille kuuluvana 1 talo Kosolassakin. V. 1660 kaupungille kuului Pihlani-

¹⁾ Tigerstedt, Bref sivv. 141—142.

messä 15 oravaa, 7 taloa (myöskin Hapialan talo), Kossoilassa 4 oravaa, 1 talo sekä puolet Heikkinpojaniemen karjatalosta lähteviä tuloja (veroja). Vuoden 1664 maanjaostelukirja osoittaa, että Pihlaniemessä Kaunoisenkallio vaihdon kautta oli joutunut kaupungille, (siitä oli annettu Kurvainniemi ja Kirvesjärvenmäki = 1 orava). Seppälänmäellä 1 pelto (Kukkolan pelto ja Pelto-aho) oli vaihdettu kaupungille ¹⁾. V. 1665 Savonlinnan kaupungille kuului Pietari Brahen 5 p. Helmik. 1649 annetun kirjeen mukaan $6\frac{1}{2}$ oravaa, $1\frac{5}{8}$ manttaalia ynnä osa Heikinpojaniemen karjataloa. V. 1673 kaupungilla oli osa Heikinpojaniemen karjataloa sekä $5\frac{1}{2}$ oravaa Pihlaniemessä, $\frac{3}{4}$ Kosolassa ja $\frac{1}{4}$ Kuusniemessä ²⁾. V. 1682 vielä sanottiin, että $6\frac{1}{2}$ oravaa kuului Savonlinnan kaupungille, mutta v. 1685 nämät tilat jo olivat Juhana Juhananpojan hevosväen hallussa ³⁾. Hän varusti ratsumiehiä „majuurin“ komppaniaan näistä tiloista, jotka ennen olivat kuuluneet Savonlinnan kaupungille „karjanlaitumena“.

Suuraavat numerot osoittavat, ett'ei tämä kaupunki koskaan ole ollut suuren suuri. Tulipalot ja sodat toisinaan ovatkin keskeyttäneet sen kasvamista. Niinpä venäläiset v. 1656 hävittivät suuren osan Savonlinnan kaupunkia ja ennen sitä oli tässä kaupungissa ollut tulipaloja. Sentähden Kaarlo X lahjoitti sen porvaristolle 100 talaria hop. „kirkonkoristusten ja kellon hankkimista varten“ ⁴⁾. Kesällä v. 1714 Savonlinnan kaupunki taas joutui venäläisten valtaan ja nämät

¹⁾ Vertaa: Historiallinen Arkisto VI siv. 233.

²⁾ Tämä tila Kuusniemessä jo v. 1669 mainitaan kaupungin omaksi.

³⁾ Juhana Juhananpoika oli „befallningsman“.

⁴⁾ Ignatius, Finlands historia sivv. 18, 46, 83 ja 87. Aspelin, Savonlinna siv. 34. Koskinen, Savo ja Savonlinna siv. 30. Krohn, Suomen historia nuorisolle siv. 50.

vasta v. 1721 lähtivät pois. Ilmoituksessa siitä Savonlinnan piirityksestä, joka alkoi 18 p. Kesäk. v. 1714, mainitaan „ennen Hungerborg'iksi kutsuttu mäki“¹⁾.

Myllyntulliluettelossa vuodelta 1644 mainitaan Savonlinnan kaupungissa 163 henkeä, jotka maksoivat 16 äyriä jokainen; siis yhteensä 81 talaria 16 äyriä.

Vuonna 1645	169	henkeä.	
”	1646	125	”
”	1647	124	”
”	1648	145	”
”	1649	162	” manttaalikirjassa.
”	1651	129	” ”
”	1652	126	” ”
”	1654	134	” ”
”	1655	122	” ” ²⁾ .
”	1557	97	” ”
”	1658	136	” ” ³⁾ .
”	1659	124	” ” ⁴⁾ .
”	1660	128	” ”
”	1662	118	” ”
”	1663	109	” ”
”	1666	84	” ”
”	1667	113	” ”

¹⁾ Koskinen, Lähteitä Ison vihan historiaan siv. 366. Suulliset tarinat tietävät, että Hungerborgille vähäinen ruotsin sotajoukko ennen aikaan on nääntynyt nälkään.

²⁾ Vuoden 1656 manttaalikirjaa ei ole löydetty. Yllä mainittuun lukuun vuodelta 1655 (122) kentiesi on laskettu loisiväkeä ja palkoillisiakin.

³⁾ Ignatius, Finlands historia siv. 18.

⁴⁾ „Mantalet upprättadt uti råd och samtl. borgerskapets närvaro“.

Vuonna 1668	91	henkeä	manttaalikirjassa.
..	1675	67
..	1676	64
..	1678	65
..	1680	73
..	1688	72
..	1690	60
..	1694	76
..	1700	66
..	1705	75
..	1708	54
..	1709	36
..	1710	26
..	1712	34
..	1724	49
..	1730	69
..	1735	79
..	1738	28 ¹⁾ .

Nämät Savonlinnan kaupungin asukkaat manttaalikirjoissa usein lueteltiin erinkaltaisilla nimityksillä. *Porvaristo* jo ensi vuosina mainittiin erikseen. V. 1651 lueteltiin: *pormestari ja raati, porvaristo, linnan upseerit, vahtimestarit ja loisväki*. V. 1652: *linnan upseeria, vahtiknihtien väkeä ja loisväkeä*. V. 1654: *pormestari ja raati, porvaristo, linnan upseerit, vahtiknihdit ja loisväki*. V. 1657: *raatimiehiä, porvaristo, linnan virkamiehiä ja sotamiehiä*. V. 1659: *porvaristo, linnan virkamiehiä, sotamiesten vaimoja ja tänne muutunutta löysää kansaa*. V. 1660: *raati, porvaristo, linnan virkamiehiä, apumiehiä (kätyriä) ja linnan knihtiä perheineen*.

¹⁾ V. 1785 oli Savonlinnan kaupungissa 70 henkeä (Historiallinen Arkisto III siv. 177).

V. 1663 taas mainitaan *löysää kansaa*. V. 1666: *raatimiehet, porvaristo, ajurit ja linna-väki*. V. 1668 taas mainitaan *lois-väkeä*, mutta niinä aikoina manttaalikirjoissa ei enää ryhmitetä kaupungin asukkaita eri „rubrikien“ alle. Että tämä kaupunki oli ikäänkuin linnan lisänä, huomataan siitä, että vuodesta 1705 lähtien suurin osa kaupungin asukkaita oli korpraalia sekä sotamiehiä (ja kätyriä). V. 1644 kaupungin kirjoissa jo oli linnan kirjuri ¹⁾ ja vahtimestaria; v. 1646 2 kätyriä ja 9 vahtiknihtiä. V. 1694 oli kaupungissa upseeria ja karnisooni-väkeä. V. 1730 suuri osa kaupungin asukkaita vielä oli linnaväkeä.

Kaupungin erityisessä hallinnossa osallisina mainitaan v. 1651 1 pormestari (Bärendt Vahle ²⁾ ja 1654 Knuuti Knuutinpoika (pormestarina?) ynnä kaupunginkirjuri, jonka vuosipalkaksi Pietari Brahe 24 p. Maalisk. v. 1651 oli määrännyt 20 talaria hop. kruunun varoista, koska Savonlinnan kaupungin asukkaat eivät vielä jaksaneet kylläksi suurta palkkaa hänelle maksaa, vaikka häntä tarvittiin sekä oikeudenasioissa että muissakin ³⁾. V. 1655 ei mainita pormestaria, vaan 6 (?) raatimiestä; v. 1658 1 kaupunginpalvelija; v. 1680 3 raatimiestä. Ison vihan jälkeen Savonlinnan kaupunki menetti moneksi kymmeneksi vuodeksi maakaupungin-oikeudet ja alennettiin Haminan markkinapaikaksi sekä kuului lainkäytännössä kihlakunnan oikeuden alle ⁴⁾. V. 1738

¹⁾ Silloin myöskin mainitaan: „profoss“ ja „håpman“ ja v. 1647 „constapel“. V. 1652 2 konstapelia ja v. 1658 1 „beskyttare“; v. 1659 1 „tygvaktare“.

²⁾ Raatihuone mainitaan v. 1651.

³⁾ Tigerstedt, Bref siv. 142. Ignatius, Finlands historia siv. 46.

⁴⁾ Schybergson, Bidrag till Finlands inre historia siv. 62. Vikman, Fredrikshamns historia siv. 16. Savo-niminen sanomalehti v. 1879.

kaupungin 28 henkeä olikin Haminan „vapauden“ alle luetuina, vaan linnaväkeä niitä paitsi oli 18.

Manttaalikirjoissa mainitaan v. 1644 „concionator loci“ Paulus Olai, jolla v. 1649 oli arvonimi „prost“¹⁾. V. 1659 oli linnan ja kaupungin saarnaajana Juhan Francisci²⁾ sekä lukkarina Imainen. „Savonlinnan seurakunnasta“ puhuttiin v. 1690 ja v. 1664 mainittiin „Savolax Nystads bondekyrka eller Seming kyrka“. Kaupungin asukkaat kävivät linnassa olevassa kirkossa.

Samana vuonna, kuin Savonlinnan kaupunki syntyi, hankki Pietari Brahe siihen lastenkoulun („pedagogi“). Kristiinan suostumus annettiin 30 p. Toukokuuta v. 1639³⁾. Sen koulun opettajia manttaalikirjoista tavataan esim. seuraavat: Matts Nicolai („skolmästare“) v. 1649 ja Christern („rector scholae“) v. 1667. V. 1693 mainitaan 1 „pædagogus“ ja ilmoitetaan, että 12 p. Kesäk. v. 1690 annetun kunink. kirjeen mukaan Savonlinnan kaupungin koulu oli saanut jotakin „augmentiksi“. V. 1694 Erik Noringius oli „koulumestarina“, v. 1708 Barthold Dikaes, v. 1709 Jonas Metenius ja v. 1710 Jordan Lavonius. Vuosina 1724—1732 Savonlinnassa oli trivialikoulu, jossa oli 4 opettajaa. „Lasten koulu“ virkosi Ison vihan hävitysten jälkeen vasta v. 1735⁴⁾.

Muita virkamiehiä mainitaan manttaalikirjoissa v. 1644 maanmittari Lårens Rööss⁵⁾, v. 1646 postimestari, v. 1654 vallesmanni („befallningsman“), v. 1657 lääninviskaali ja

¹⁾ Akiander, Herdaminne, II siv. 412. V. 1654 mainitaan: „probsten Påls Hindrich“.

²⁾ Akiander ei mainitse häntä Savonlinnan saarnaajana, vaan sittemmin Puumalan kappalaisena.

³⁾ Tigerstedt, Handlingar siv. 66 ja Bref siv. 78.

⁴⁾ Akiander, Skolverket sivv. 290—293.

⁵⁾ V. 1667 Lorentz Rööss mainitaan porvaristossa.

postimestari Brun, v. 1666 kihlakunnan kirjuri ja pitäjän kirjuri ja v. 1688 manttaalikomisarius, vallesmanni sekä postimestari. Vv. 1708—1709 oli postimestarina Klöf. V. 1644 ja seuraavina vuosina mainitaan myöskin kirjanpitäjä („bokhållar“) Falck, mutta monena vuonna ei luetella paljon herrasväkeä, vaan enimmäen porvaria ja käsityöläisiä y. m. V. 1644 oli porvaria 41 henkeä: palttinankutoja, räätäri, suutari, lasimestari y. m. V. 1645 oli porvaristoa 43 henkeä. Olipa silloin kultaseppäkin. V. 1649 luetellaan seppä, suutari, tynnyrintekijä, kultaseppä ja palttinankutoja; v. 1651 satulamaakari, 2 räätäriä, suutari ja palttinankutoja sekä 1 lampuoti; v. 1652 satulamaakari, räätäri ja 2 suutaria ja v. 1654 välskääri, 2 räätäriä, 2 suutaria, palttinankutoja ja pelimanni¹⁾. V. 1659 mainitaan räätäri, satulamaakari ja parkkari; v. 1660 3 räätäriä. V. 1680 oli 2 räätäriä aatelismiesten suojeluksessa²⁾. V. 1688 oli Savonlinnan kaupungissa kestikievari; v. 1694 muurimestari, kalastaja, palttinankutoja, nikkari, 2 räätäriä ja 2 säämyskäntekijää; v. 1708 räätäri, nikkari, säämyskäntekijä ja lauttamies; v. 1709 räätäri ja v. 1710 säämyskäntekijä sekä lauttamies³⁾. V. 1723 oli sodan jälkeen 1 käsityöläinen (säämyskäntekijä) tässä kaupungissa. V. 1724 luetellaan sotamiehiä, kirvesmiehiä ja käsityöläisiä. V. 1730 käsityöläisiä ja koulunopettajia (29 henkeä) ja v. 1735 porvaria, käsityöläisiä ja eräitä kauppamiehiä (42 henkeä).

Savonlinnan kaupungin asukkaitten sukunimet olivat osaksi suomalaisia, osaksi muukalaisia. V. 1644 oli suomalaisia sukunimiä, vaan myöskin semmoisia, kuin Smollhårst,

¹⁾ Kaksi henkeä sinä vuonna oli karannut Venäjälle.

²⁾ V. 1700 monesta sanotaan: „gå till disk och duk hos adel“.

³⁾ V. 1714 jo mainitaan „Färijestränden å Kärimecki“. Lähteitä Ison vihan historiaan siv. 366.

Kussell ja Uhälle (Vhole)¹⁾. V. 1645 mainitaan Engenhan. V. 1649 oli enimmäen suomalaisia sekä *son*-päätteisiä ruotsalaisia sukunimiä. V. 1654 tavataan paitsi suomalaisia ja jo yllä mainituista muukalaisia sukunimiä: Häbell (välkkääri), Sahle, Bruun, Stolpe, Sebe, Lång ja von Holten. V. 1660 istui kaupungin raadissa, jossa oli 5 miestä, myöskin Ficke. V. 1668 porvaristossa mainitaan Märten Larsson, v. 1675 Jören Fläsk ja v. 1678 Forsberg.

Ettei tämän kaupungin kauppa ollut suuri, voi arvata kaupungin asemastakin. Se ei ollutkaan tapulikaupunki ja sen kauppa oli asetuksien kautta niin ahtaalla, että Viipurin porvarit valittivat Pietari Brahe'lle, koska eräs Räävelin kamasaksa Strålbom v. 1649 oli vastoin Viipurin kaupungin etuoikeuksia saanut Savonlinnan kaupungissa avata rihkama puodin²⁾. Tämän kaupungin tulli- ja sisätulli-luettelossa vuodelta 1644³⁾ mainitaan seuraavat tavarat: lohta, tervaa, olutta, saipuata, palttinaa, sarkaa, kilpikangasta, näädännahkoja, voita, talia, pellavoita, hamppua, rautaa, maltaita, punaista Venäjän nahkaa („röd rysshud“), viinaa⁴⁾, humaloita, karhunaljoja, kapakalaa, oravannahkoja, lehmiiä, sonnia ja sudennahkoja. Tullitulojen summa oli 47 talaria, 27 äyriä, 13¹/₂ penninkiä hop. Eräs toinen tulliluettelo on aloitettu Syyskuussa v. 1642 ja lopetettu 1 p. Tammik. v. 1644. Siinä mainitaan ruista, ohraa, voita, talia, lihaa, haukia, lehmiiä, mullia, lampaita ja lautoja.

V. 1742 Savonlinna kaupunkineen taas joutui venäläisten omaksi ja ruotsalaiset eivät enää saaneet sitä takaisin.

¹⁾ Kentiesi Uhale.

²⁾ Tigerstedt, Bref siv. 128. — V. 1688 tämän kaupungin manttaalikirjoissa ei mainita yhtään kauppiasta.

³⁾ „Tullen och accisen vid Nyslotts malm“.

⁴⁾ Savonlinnan tilikirjoissa mainitaan jo v. 1543 viinapannu.

**Erik Lencqvist, en finsk präst och häfdeforskare
i föregående århundradet.**

Biografisk skizz

af

Aug. Hjelt.

Det torde vara oförnekligt, att det finska prästerskapet under senare hälften af förra seklet öfverhufvud på ett aktning bjudande sätt företrädde vårt folk så på religionens som bildningens och äfven den materiella odlingens områden. I de religiösa rörelser, hvilka vid nämnda tid bredde sig ut öfver landet, togo kyrkans tjenare en verksam del, än ställande sig i spetsen för de samma, än efter öfvertygelse motarbetande deras missriktningar eller hvad de ansågo för sådana. Finlands uppodling och materiella förkofran ägde inom kyrkan flere af sina mest nitiske och skicklige befordrare: det är nog att erinra om namnen Stenius och A. Chydenius. Äfven bland arbetarne på vetenskapens och den fosterländska bildningens områden möta oss vid sidan af akademins i Åbo medlemmar nästan uteslutande andlige, af hvilka flere, såsom t. ex. en D. Jusenius, en Nils Idman, en Chr. Ganander och en Erik Lencqvist, genom antydd verksamhet gjort sig förtjente af ett bestående minne.

Den sist nämde har äfven på de först i fråga komna verksamhetsområdena inlagt förtjenster om sitt land. Han kan därför med skäl betraktas såsom en mer än vanligt fullständig typ ur denna aktningsvärda, för allmänt väl arbe-

tande del af dåtidens finska prästerskap. Hans lif och verksamhet äga härigenom en viss generel betydelse samt berättigandet att i erinringen återupplifvas. Ett litet bidrag härtill må så mycket hellre lemnas som i det samma kunnat upptagas en del obegagnadt, handskriftligt material, belysande Lencqvists lefnadsomständigheter samt verksamhet och åsikter på det historiska området.

Erik Lencqvist föddes den 14 sept. 1719 i Åbo. Hans fader var borgare derstädes och uppgifves hetat Henrik Lemlena; modren var Elsa Maria Fontelia. Vid sitt inträde i skolan, — säkerligen trivialskolan i födelsestaden, — utbytte han enligt tidens sed sitt fädernennamn mot en försvenskning deraf, Lemqvist¹⁾. 1736 blef han student vid akademien i Åbo och intogs såsom medlem i satakundensiska afdelningen den 17 juni s. å.

Hvilka studier han vid akademien förnämligast bedref, är okänt. Om ock de teologiska väl voro hufvudsak, torde dock få antagas, att hans starka böjelse för historien icke låtit honom lemna obegagnadt det tillfälle akademien erbjöd till en närmare bekantskap med hans älsklingsvetenskap. Derjämte synes han idkat naturalhistoriska studier. — Säkert är, att han arbetade med ifver och uthållighet, — hvilket framgår bland annat deraf, att författarskapet till samtliga de tre disputationer, hvilka han försvarade, tillskrifves honom.

År 1741 d. 6 juli ventilerades under teol. professor

¹⁾ Detta namn förändrade han senare, till Lenn- och slutligen till Lencqvist. Hans samtida skrefvo hans namn på det ursprungliga sättet, ännu långt efter det han sjelf lemnat det.

And. Bergius' präsidium Lencqvist's första opus, „I. N. J. A. Dissertatio Theologica De Absolutione, Om Aflösning“, ett med lärda noter och en mängd citat späckadt, digert arbete (64 sid. 4:o). Året derpå, den 16 juli var teol. dr., fysices professor Joh. Brovallius präses för hans afhandling „I. N. J. A. Dissertatio Physico-biblica De Diluvio, Gen. VI & VII, Pars prior.“ (16 sid. 4:o). För den lärdom Lencqvist har utvecklat kände sig två hans vänner uppfordrade att sjunga hans lof på både latinskt och svenskt tungomål. Nationskamraten Nic. Taulerus, en gratulationsmakare, mönstergiltig för sin tid, kväder, efter att hafva omtalat Guds vrede mot den värld, som förgicks i syndafloden:

„Det wijsen J, min värde Wän
För alla witra Lärda män,
J denna Eder handa-slögd
Der af Ehr wettenskap blir rögd.
Ty utaf detta Ehrt arbet
Man som ock af det förra vet,
Huruledes J tiden wäl anlagt
Och icke den till lättian bragt“.

Sedan Lencqvist ytterligare den 11 april 1745 utgifvit en mindre samling filosofiska och historiska teser med titel „I. N. J. A. Theses miscellaneæ“ (6 sid. 4:o) och försvarat dem under eloqvintæ prof. Henr. Hassels präsidium, erhöll han vid promotionen den 18 juli samma år lagerkransen. Följande år blef han utnämnd till „magister theologiæ docens“. Men troligen ansåg han prästbanan förmonligare än en anställning vid akademien. Ty redan sist nämnda år, 1746, lät han prästvigas sig och utnämndes dervid till vice-pastor i Karislojo. Derifrån förordnades han 1748 till Piikkis och 1749 till Töfsala. Enligt egen uppgift vistades han i sist-nämnda församling först från 1750 under de tre följande åren.

Ungefär samtidigt fick han af sine forne afdelningskamrater, satakundenserne, mottaga förtroendeuppdraget att vara deras kurator. Detta kuratel skötte han från 1749 till 1751¹⁾.

Dessa, som det vid första påseendet synes, stridiga uppgifter, hvilkas pålitlighet ej kan i fråga sättas, äro förenliga under antagande, att Lencqvist såsom pastor i det närbelägna Töfsala samtidigt skötte sin sysla vid afdelnin- gen. — 1756 flyttades han till Sagu. Ännu s. å. utnämndes han genom kongl. fullmakt till slottspastor i Åbo, der han dröjde till 1764, då han erhöll kyrkoherdebefattningen i Karislojo. 1773 utnämndes han slutligen till kyrkoherde i Ori- vesi, der han i ro tillbragte sin återstående lefnad. — Till framställningen af Lencqvists kyrkliga karriär hör redogörel- sen för äfven de utmärkelser, hvilka han under den samma fick emottaga. 1775 erhöll han proste-titel och värdighet, hvilket ingaf honom en så barnslig glädje, att han, härför tackande „sin ende gynnare“, biskop C. F. Mennander, för- säkrar sig „önska personligen vid stundande prästmöte i Åbo omfamna hans fötter; men derifrån hindrade honom gikt och lamhet i högra armen“²⁾.

Det var troligen samme höge vän, då mera ärkebiskop i Upsala, hvilken skaffade Lencqvist ett rum bland de 1778 utnämde teol. doktorerne; vid den året derpå, den 6 juni, försiggångna promotionen närvar L. icke. 1783 blef han kontraktsprost för Kangasala prosteri och vid prästmötet i Åbo 1791 var han utsedd till vice präses, — ett uppdrag,

¹⁾ Uppgiften är hemtad ur satakundensernes matrikel å här- varande universitetsbibliotek.

²⁾ I bref till Mennander, dat. den 31 aug. 1775. Detta liksom öfriga bref till M., ur hvilka i det följande meddelas utdrag, förva- ras i orginal i den mennanderska brefsamlingen å Kongl. Biblioteket i Stockholm.

hvilket sjuklighet och ålder hindrade honom att mottaga. I detta sammanhang må ock nämnas, att han inkallades till ledamot i homiletiska sällskapet i Upsala samt 1779 i sällskapet „Pro fide et christianismo“, till hvilket han äfven skickade ett alster af sin flitiga penna.

De underrättelser man äger om Lencqvists verksamhet såsom församlingslärare och ledare äro jämförelsevis knapphändiga. Desto mer uppmärksamhet förtjenar hans uppträdande i den religiösa rörelse som på 1770-talet uppstod inom hans prosteri ¹⁾. Om dess uppkomst förtäljer han följande i bref till sin nämde förman (den 31 aug. 1775):

„— — — Oaktadt bokstafig kunskap sofver församlingen i syndasäkerhet, ur hvilken dock denna sommar ett underligt väckelserop gifvits af torparedotter Maria Samuelsdotter från Seinäjoki, 19 år gammal, som förut varit nog häftig och svag i sin kristendom; började Dom. VIII post Trinit. med stor ifver på kyrkovallen efter lycktad gudstjänst, när folket kom från kyrkan, förmana dem till bot och bättring och hota med Guds straff, hvarmed hon kontinuerat hvar söndag tills nu. Somlige höra på henne, somlige gå sin väg, en part göra af henne spe. Hon predikar med stor häftighet, ofta öfver en timme med temmel. godt sammanhang, håller bön i husen och förmanar alla enskildt, att omvända sig. Såvida jag intet separatistiskt eller det som med skäl kan kallas fanatiskt hos henne märkt, har jag låtit henne vara oqvald och uppmuntrat henne, emedan

¹⁾ Dessa och följande uppgifter om ifrågavarande religiösa rörelse må här meddelas, såvidt de röra föremålet för vår teckning, emedan de varit okända för Akiander, som eljes gifvit en synnerligt utförlig redogörelse för den ryktbara religionsprocess, som blef en följd af den samma. (Se Hist. Upplýsingar om de religiösa rörelserna i Finland. Del III sid. 120—176).

jag märkt, att hennes erudition hos en del gjort något intryck. Här i granskandet näml:n vid Teisko kapell, ges många sådana uppväckta. Tiden tör utvisa, huruvida detta sig utbreder. Jag hoppas att den Högste har sin hand härunder. Ty folket är genomförsoffadt“.

Den 7 januari 1776 skrifver han:

„— — — Samuelsdotter freqventerade de uppväcktas konventiklar i Teisko. Sedan vid Michelsmessotiden gick hon omkring i byar och höll bön samt fortfor med sina predikningar hela nätterna igenom med tillopp af en myckenhet folk, isynnerhet ungdom. Desse blefvo deraf underligen betagne, ehuru hennes tal var blott ett illa sammanhängande kram af läran om syndaskuldens myckenhet, syndens svårhet, omvändelsens nödvändighet, lagens stränghet, helvetets plågor, odrägelighet m. m. De rördes till så hög grad af andakt, att åtskilliga, isynnerhet qvinnfolk deröfver föllo i besvimning, som påstod några minuter, sällan öfver en $\frac{1}{2}$ timme, hvarunder efter deras föregifvande dem skulle visas sällsamma ting, både himmelriket och helvetet, yttersta domen, några deras bekantas sälla tillstånd, deras salighet eller förtappelse m. m.

Detta griper ännu som en helig fareld omkring sig på denna orten, ehuru det annorstädes slocknat. Så länge det ej slår sig ut till något ondt eller secteriskt väsende menar jag, att man bör det låta passera sin gång“.

För att gifva denna rörelse en god riktning, föreslår Lencqvist, att sådana böcker som Arthur Denti Omvändelses öfning, Fresenii Communionibok, Nådens ordning m. fl. skulle öfversättas till finskan, i hvilken drägt de säkert kunde påräkna en god åtgång. Emellertid anhöll han att få höra sin biskops tanke om det sätt, på hvilket han borde behandla den ifrågavarande rörelsen.

Antingen nu denne ogillat den hållning, Lencqvist dittills iakttagit eller de religiösa väckelserna verkligen urartat — allt nog, hans närmast följande rapport, dat. den 16 april 1776, är hållen i en helt annan tonart. Skulden till „de bedröfliga frukter uppväckelserna i Orivesi haft och tyvärr torde komma att hafva“ tillskref Lencqvist i främsta rummet sin adjunkt, mag. Isaak Utter. I detta liksom i sina följande bref (af $1^{\frac{6}{4}}$, $1^{\frac{7}{5}}$, $3^{\frac{0}{7}}$ 1776 samt $\frac{1}{10}$ 1778) meddelar han en mängd uppgifter om de förvecklingar, hvilka voro en följd af dennes uppträdande. Men vi kunna lemna de samma orelaterade, då det väsendtligaste af deras innehåll finnes anfördt i protokollen vid den rättegång, hvilken, såsom känt, uppstod emellan Utter å ena samt i främsta rummet Lencqvist å andra sidan.

Ur dem framgår, att Utter, som hade en hypokondrisk, exalterad natur, gjort sig skyldig till stötande öfverdrifter i lära och lif och verkligt förolämpat sin förman. Men denne yrkade, i betraktande af den skyldiges sinnesart, för sin del intet straff för Utters fel emot honom. Denne frändömdes slutligen rättigheten att „på något ställe sig med prästambetets förvaltande sig befatta“, men på Lencqvists bevakande anhållan beviljades dock, sedan U. återstälts från den sinnesförvirring, i hvilken hans religiösa svärmeri emellertid öfvergått, åt honom tillåtelse att med församlingens begifvande och efter eget moget bepröfvande småningom begynna vid prästerliga göromål använda sin forne adjunkt, för således rädda honom från fullkomlig undergång. — Lencqvist själf erhöi från konsistorium i Åbo en skrifvelse, hvori det till „välförtjent vittnesbörd och loford“ betygar sin glädje „öfver dess (L:s) vigilans för renlärigheten, såsom ock dess ånyo ådagalagda prof af sin förut bekanta grundliga insikt i theologiska vetenskapen“.

Några andra prof på teologisk lärdom, åtminstone i literär väg, har han icke lemnat än de ofvan nämnda trenne disputationerna samt möjligen en „*Dissertatio Theologica de Confessione et absolutione, ad ductum art. XI aug. confession. in variatæ — — — sub moderamine J. Brovallii. Abr. Roering*“. Åbo (1753?)¹⁾. Till uppbyggelseliteraturen har han icke bidragit med annat än en 1779 tryckt predikan vid invigningen af Ruovesi moderkyrka den 23 aug. 1778.

Men det är icke heller det kyrkliga och andliga området, på hvilket Lencqvist riktade sin egentliga verksamhet eller åt hvilket hans begåfning främst kallat honom.

Det är, såsom samlare af och forskare i alt hvad rörde fäderneslandet, dess natur, språk, etnografi, men främst dess häfder, han gjort sig i rikt mått förtjent af sine landsmäns hågkomst och tacksamhet. — Hans mångsidiga studier²⁾ hans goda iakttagelseförmåga och fram för allt hans varma fosterländskhet gjorde honom till den rätte mannen, till typen för en god samhällsmedlem vid denna tid, då hågen att arbeta för det egna, finska fäderneslandet, att vidga känndomen af det samma, att utveckla dess andliga och materiella ressurser, vann allt flere bärare, allt större betydelse.

Det är därför lätt förstådt, att han, ehuru då anställd i en skäligen aflägsen landsort, redan 1771 anträffas bland medarbetarne i det året förut i Åbo stiftade märkliga Aurora-förbundet, som ju var hjertepunkten i tidens fosterländskt-

¹⁾ Det finnes nämligen antecknadt på ett i universitetsbiblioteket härstädes förvaradt exemplar: „Berättas vara författad af Probstén Lencqvist. Icke ventilerad“. Den nämde Roering var Lencqvists svärfader.

²⁾ Kalm benämner honom „en af Finlands fitige Örtesamlare“ till Leches finska flora inlemnade L. uppgifter om 18 arter.

vetenskapliga lif. Oaktadt sin aflägsenhet och trots sina derigenom relativt inskränkta literära hjälpkällor, var han en af de verksamaste i „det Lärda sällskapet“. Af hans hand ingå nämligen i de tidningar, hvilka sällskapet utgaf, oss veterligt åtminstone 17, till större delen anonymt publicerade uppsatser, den sista tryckt 1793. De röra såväl ekonomiska som etnografiska, språkliga m. fl. ämnen, men i främsta rummet tjena de till belysning af den finska historien. Genom att Lencqvists meddelanden alltid stöda sig förnämligast på egna undersökningar och iakttagelser äga de delvis ännu i dag ett bestående värde.

Den förteckning öfver Lencqvists literära alster, hvilken finnes bifogad denna teckning af hans verksamhet äfven såsom författare besparar läsaren mödan att här erhålla någon närmare redogörelse för de samma. Några af hans förnämligaste uppsatser må dock nämnas. Sådana äro bland historiska: „*Suomen Ruhtinat eller Minne af Finlands Drottare*“, „*Om Lapparnes fordna Hemvister i Finland*“ samt hans utförliga „*Beskrifning öfver Åbo Stad*“. Bland hans historiskt-topografiska skildringar märkas en „*Kårt Beskrifning öfver Orihvesi Socken*“ samt en „*Beskrifning öfver Töfsala Socken i Åbo Län*“, om hvilken Porthan yttrar (i bref till Calonius dat. den 7 okt. 1793), att den är i „flere afseenden ypperlig“. Rätt intressant är ock hans redogörelse för „*Bröllops Seder I västra delen af Nyland och de Finska Soknarne derstädes*“, liksom hans „*Prof af Nyländske Dialecten*“ samt „*Anmärkning om den Södra Finska Dialecten*“, hvilken han förklarar vara egendomlig för sina stympade ord och snabba tunga samt indelar i fem underdialekter, nämligen i en Björneborgsk, en Raumo-, en Töfsala-, en Halikko- samt en nyländsk finska.

I stället för att ingå på en analys af dessa tryckta

uppsatser, — lätt tillgängliga för hvarje intresserad, — vilja vi meddela några drag ur den lärdt literära förbindelse, hvilken han, i likhet med så många andra af vårt lands bildade och patriotiske prästmän, underhöll med den så högt förtjente biskopen i Åbo, C. F. Mennander, under deras gemensamma arbete för finsk historia. Än insände Lencqvist till sin lärde förman och vän undersökningar, som han verkställt, och denna „täcktes låna kläder åt hans nakna snillefoster“, än tackar han för eller anhåller om lån af böcker, än åter bemedlar Mennander publikation eller granskning af Lencqvists uppsatser eller anhåller hos honom om biografiska, bibliografiska eller historiska notiser.

Några förtydligande detaljer förtjena anföras. Under sin vistelse i Åbo hade Lencqvist uppgjort en „längd öfver Finlands allmänna och Åbo enskilda styresmän“. Denna hade Mennander godhetsfullt öfverstyrt till Stjernmans granskning, hvarpå denne meddelade, att i längden saknades omkring 50 namn. Den 28 sept. 1772 upplyser Lencqvist, att han numera återfunnit 20 af de saknade, „hvarför han vågat upplifva deras minnen“. (Se förstnämnda uppsats i Åbo Tidningar).

Det bref, i hvilket närmaste citat tagits, förtjenar i sin helhet meddelas. Det lyder:

Högvördigste Herr Doctor, Biskop och Procancellarie.
Höggunstige Herre och Förman.

Att jag med desse forndne Finlands Höfdingar och ypperste män dristar öfverrumpla högvördigste Herr Biskopen och Procancellaren under trägna omsorger och embetes giöromål, tacktes högvördigste Herr Biskopen sig icke misshaga låta, hälst då jag dertill visar anledningen.

Högvördigste Herr Biskopen och Procancelleren täcktes låta sig erhindras, huru Högvördigste Herr Biskopen under min varelse vid Åbo Slott beviste mig den ynnest och försände en af mig uppsatt längd på Finlands almäna och Åbo lähns enskilte styresmän till Nu i Herranom framledne Herr Cantzlije' Rådet von Stiernman at inhämta, huruvida samma längd vore fullständig och riktig, hvilken då gaf till svar, hvilket Högvördigste Herr Biskopen och Procancellarien mig höggunstigast communicerte, at han af Hertigarna och Gouverneurerna ingen saknade, men väl af Landshöfdingarna och Ståthållarne öfver Åbo lähn 50 herrar och män af hvilka jag dock efter åt några och 20 igenfunnit. I förtröstan häruppå har jag vågat under Rubrique af Suomen Ruhtinat uplifva Finlands almäna Höfdingars det är Hertigars Gouverneurers och General-Gouverneurers samt Ståthållares öfver hela Finland Minne at under Högvördigste Herr Biskopens höggunstiga vitsord, hvarom jag aldraidmiukast anhåller, uti Åbo Tidningarne i dagsliuset framkomma.

Jag har i denna Sommar arbetat på en Afhandling om Finska folckets ålder och äldste häfder hvilken jag håller på at renskrifva, emedan jag seer at Finland nu mycket vil förklenas: Finland och Finnmarken föliakteligen Finnar och Lappar ihopmängas under påstående at detta land som nu heter Finland ej skal hos Adami Bremensis tid haft oss Finnar til invånare ei heller hetat Finland m. m. Jag hoppas altså at högvördigste Herr Biskopen och Procancelleren tillåter, at vi i vårt eget land må få tala til vår nations heder och försvar, hvad vi med goda bevis kunna styrcka, och när säkra efterrättelser brista få sätta hypothese emot hypothese på det att oväldyge må pröfva hvilkenthera har större sannolikhet på sin sida. Icke eller torde Högvördigste Herr Biskopen och Procancelleren ogilla, om man ock

skulle våga emot den nog authoriserade meningen om Fin-
narnes ursprung ifrån de 10 Israelitiske slägter andraga
några tvifvelsmål, hälst Syrer, Araber, Chaldeer och Perser,
som mycket numera komma öfverens med Judarne till språk
och seder än vi, dock icke erkänna sig för Judar, utan gå
med sina ahnor öfver Abraham sielf. Hvarföre iag ej seer
hvarken någon heder eller nödvändighet i det, at vi behöfva
gifva oss för Judar eller Israeliter, hälst man ei vil dölia at
vi också skola vara behäftade med Judarnes hemsuika Spe-
telskan.

Om iag altså ei för mycket skulle hindra och besvära
Högvördigste Herr Biskopen och Procancelleren skulle iag
ödmuikast bedia at få sända denna Afhandling ¹⁾ till Hög-
vördigste Herr Biskopens påögnande och granskning, som
sedan kunde til det lärda Sällskapets derstedes skärskådande
öfverlemnas, at åtminstone gifva anledning til sakernas när-
mare uplysning och utredande; om detta Sällskap eliest eger
längre bestånd, hvars uphäfvande, hvilket somlige förespådt
skulle vara en stor nesa och förebråelse emot oss, hvilket
iag hoppas Högvördigste Herr Biskopen i det längsta af-
värjer. Inneslutande mig i Högvördigste Herr Biskopens
högtpriseliga ynnest framhärddar med djupaste vörndnad

Högvördigste Herr Doctorens, Biskopens och
Procancellariens aldraödmuikaste Tienare

Eric Lencqvist.

Carislojo den 28 Sept. 1772.

Om Högvördigste Herr Biskopen kunde til några vec-
kor låna mig Herodoti Histor: Libr: skulle derom bedia all-
draödmuikast.

¹⁾ Afhandlingen ingick sedan i Åbo Tidningar: 1772, n:o 19—20.

Såsom synes, förkastade L. den gamla, såsom han ansåg, folket kränkande teorin om finnarnes härstamning från judarne. Dessa forskningar, rättare spekulationer rörande vår nations härkomst och äldsta öden intresserade honom synbarligen i hög grad. Och hans förman underlät icke att i dem uppmuntra honom. Mer än en gång återkommer L. i sina bref till detta ämne. Se här ett prof på hans sätt att se i dessa frågor. Han skrifver:

Carislojo den 20 Mars 1773.

Högvördigste Herr Doctor Biskop och Procancellarie.
Höggunstige Förman och Befordrare.

För lånet af dessa medföljande stäteliga auctorer har hos Högvördigste Herr Biskopen, så väl som mycken annan bevist ogemen ynnest iag äfven aflägga min ödmiukaste tacksägelse. Sedan Högvördigste Herr Biskopen höggunstigast täckts låna kläder til mina nakna snillefoster, hoppas iag innan kort hemta dem åter til Högvördigste Herr Biskopen i snyggare dräkt. I mångt har iag af dessa män fått undervisning uti det hvad iag ei förr afvetat. I mångt rättelse i mina flere villfarelser. I mångt öfvertygelse om det hvaröfr iag tviflat. Men i det mästa nya skäl at stadfästa hvad iag på svaga grunder bygt. Pytheas af Marseille berättelse om dess resa till Thule har iag ingenstedes tilförene sedt så vackert utbredd som hos Schöning, hvaraf sees at åkerbruket redan här i Norden varit i hans tid i sin fulla gång och af hvem skulle väl Thuliterne fådt det, än af Goterne eller Finnarne? Schöning säger väl at Goterne äro utgångne och Finnarne en nyare nation kommen i deras i deras ställe. Men iag har granskat de Gotiska nomina

propria förekommit och funnit dem vara Finska änskönt något brutna som e: gr: *Thialbe, Talvi, Agir, Egres, Gymir, Kymi, Yme ihminen* el. *Jumo Loge Lieckiö Elmer Olmai Lapp* etc. etc. Den elaka Odin den yngre eller yngste har så borttrasslat den Nordiska historien med sitt Endurbornskap at de största män lätt kunna misstaga sig. Så tycker jag at Schöning som följer Torfæus fåfångt bemödar sig at giöra den Förniotherske inflyttningen i Sverige aldeles om intet och gör af denna gubben, den jag håller för vara den mellersta Odin och Ucko eller Thor hans fölieslagare, åtminstone samtida man. Ty den äldste lærer vara en pur fabel allenast en konung i nu varande Finland och hans successorer Nor, Thore etc. äfvenså, alla yngre än Sigg-Odin, hvarigenom hela Fundir Noregi vändes up och ned och Gylfe, som likväl uttryckligen säges vara Nors Soneson och den 8:de från Forniother blir bortblandad med en annan Gylfe et sic porro. Suhm är ock sällsam som ei låter passera Ebräiskan för något hufvudspråk utan leder den både ifrån Celtiskan och Arabiskan. Men högstberömlig i det at han låter Finskan vara et Europeiskt och Asiatiskt hufvudspråk, ehuru han derifrån vil leda Lettiskan med sina döttrar samt Calmukkiskan och Turkiskan som dock torde vara alla 3 särskilta hufvudspråk. — — — — —

Den 8 april 1773 tackar Lencqvist biskopen för att denne „så mycket räknat på hans ringa pund“ och anhållit om hans medverkan för kompletteringen af den utmärkta Synodalhistorie, hvilken den sist nämde vid prästmöte i Åbo delvis uppläst och ärnade på prästerskapets anhållan lemna till trycket. Han meddelar dervid en mängd bibliografiska upplysningar af intresse, vittnande om hans samlareflit och iakttagelseförmåga.

Vi meddela ur brefvet följande utdrag:

Orivesi d. 8 April 1773.

Högvördigste Herr Doctor, Biskop och Procancellarie
Höggunstige Herre och Förman.

At Högvördigste Herr Biskopen höggunstigast täckts bevärdiga mig med dess högtvördade bref af d. 31 Mars sistl. har iag orsak at med diupaste ödmjukhet vörda för en särdeles ynnest och än mera at Högvördigste Herr Biskopen täckts räkna så mycket på mitt fast ringa pund at iag kunde vara Högvördigste Herr Biskopen behjelpelig til completerande af den Synodal Historie Högvördigste Herr Biskopen på Venerandi Cleri anhållan är sinnad utgifva ¹⁾). Ty här kan iag ei annat än bekänna min svaghet och okunnighet i denna delen af Kyrkohistorien i synnerhet Finlands. Då Högvördigste Herr Biskopen högst berömligen i dessa äfven velat uppmuntra oss sina Landsmän at upodla vitterhet och uplysa vårt k. Fäderneslands mörka Historie, samt til den ändan icke utan kostnad bragt i stånd ett Sällskap, som et och annat dertil ländande ämne skulle utarbета och i dess Tidningar utgifva har iag äfven blifvit bragt at sammanleta några mina til sådant ändamål hörande papper och dem til Högvördigste Herr Biskopens samt Sällskapets granskning insända, räknande mig til ingen ting, så högt förbunden, som att näst Christna läran nitälska för mitt Fä-

¹⁾ Sådan var verkligen M:s afsigt och han hade redan sändt synodalhistorien till Stockholm för att tryckas. Men i april 1773 skrifver han till sin son, anställd derstädes, en begäran att återsända afhandlingen; han var nämligen ännu icke nöjd med den samma. Och så såg till otvifvelaktig skada för vårt lands historieforskning denna synodalhistoria aldrig dagen.

derneslands heder och uplysning. Men til det Högvördigste Herr Biskopen har för händer är iag ei i stånd något bidraga. Ty iag har ei vetat at Biskoparne Rothovius, Peträus och Terserus hafva hållit några Prestmöten och än mindre at dervid blifvit hållne Disputationer som blifvit tryckte at hvilka iag ingen sedt. Det är altså intet utan orsak at iag och flere med mig anhålla om Högvördigste Herr Biskopens vid Prästmötet hållne orations tryckande oss til uplysning. Sahl. Biskop Gezeli disputationer de homine integro et Enthusiasmo mins iag mig hafva sedt för lång tid sedan hos gamla Kyrkoherden i Kisko Christopher Roos och tviflar intet på at hans Son nuvarande Kyrkoherden derstädes har dem i behåll, hvilka iag i desse mina nuvarande omständigheter ei kan åtkomma, Agricolas öfversättning af Nya Testamentet på Finska samt Psaltaren har iag väl ägt, men låtit gå bort på auction för en liten penning. Iag hade då ei smak för antiquiteter, som iag nyligen fått. En gammal edition af Finska Psalmboken med Psaltaren framman före har iag i Studente åhren sedt hos en bonde i Halisby och Räntämäki Sochn i regal octavo men mins ei århtalet när den blifvit tryckt. fans i de första bladderna Biskop Agricolas bekanta verser om de Finska afgudarne jämte en gammal ajantieto deruti mångt och mycket stod som ei finns i de nyare. Jag skal ei underlåta at giöra min flit medelst upsökande af det som kunde lända Högvördigste Herr Biskopen till nöje om iag får blifva här på orten husvarm.

En hop gamla Synodal Föreningar, dock ej äldre än från Biskop Gezeli den yngres första år var i Carislojo i en inbunden men sliten bok, som ditlemnades efter mig. När sådane Föreningar först böriat sättas up är mig ei kunnigt. Dock tror iag at Gezelius och de älsta sammansmidt

sina Commonitiones. Högvördigste Herr Biskopen underlåter väl intet detta utreda. — — — — —

Samma ämne gäller ock följande brefutdrag:

Orivesi d. 18 April 1773.

Högvördigste Herr Doctor, Biskop och Procancellarie
Höggunstige Gynnare och Förman.

Sedan iag hunnit litet see mig om här i Orivesi har iag varit omtänkt at fullgiöra, hvad Högvördigste Herr Biskopen genom högtvördad skrifvelse af d. 31 sisl. Mart. mig höggunstigast commiterat. Och som iag deraf förnimmer at högvördigste Herr Biskopen ännu ei äger Synodal Disputation De Deo uno et Trino hållen i Åbo åhr 1712, så har iag härmed äfven den samma Högvördigste Herr Biskopen i händer lefverera af hvars företal äfven står at inhämta at ingen Synodal blifvit hållen sedan åhr 1709, då Prosten Salonii i Virmå Disputation De Scriptura Sacra ventilerades åhren 1710 och 1711 intil åhr 1712. Synodal Disputation hållen 1708 De Enthusiasmo af Prosten Hagert i Finström fins här i Prosten Salonii Sterbhus, äfven De Homine integro hållen 1667 men utan tittelblad. Annars är den komplett, skrefven Erotematice i samma smak och enahanda method som Disputation De peccato hållen 1669 för hvilken tvenne Präster neml. Prosten Arctopolitan i Biörneborg och Tamme-
lin Conrector i Åbo præsiderat. Iag har sökt persuadera Mag:r Salonius härstädes at aflemna dem til Högvördigste Herr Biskopen, såsom nödige til det arbetes completerande, hvarom Vener. Clerus vid sidsthällne Prästmöte hos Högvördigste Herr Biskopen anhållit. Men vet ei huru han resolverar sig. Den äldsta edition af Finska Psalmboken hål-

ler iag före vara den Sahl. Biskopen Michael Agricola utgifvit och för hvilken han låtit trycka de bekanta sina ver-ser om de fordna Finska afgudarna hvaraf Bång, Vexonius med flere dem lånt jämte en vacker Aian tieto. Denna bok har iag ei fått see, sedan iag var Student, då iag af en händelse fick ögna den hos en bonde i Halis men utan tit-telblad. Bonden kallade den Vanha Manuali och ville den ei mista. Iag tviflar ei på at ju Högvördigste Herr Bisko-pen får den någonstädes i Räntämäki Sochn om högvördig-ste Herr Biskopen låter höra efter. Iag skall ei underlåta at här spana efter den och andra dylika efter Högvördigste Herr Biskopen vil göra en samling af sådant. Högvördig-ste Herr Biskopen torde ock til äfventyrs vilia samla de äldste Theologiska Disputationer hållne af Peträus, Alanus, Terserus etc. eller under deras præsidio, om ei annat dock för dedicationerne skul, hvaraf man ibland får namn på några gamla Präster; som en Simon Cardiaster Pastor i Cumo, Thuro Theodorici Pastor in Kyrö, Abraham Josephi Pastor i Tyrfris etc. som torde vara Stamfäder til våre mäst be-römde Prästeslägter. — — — — —

Den 3 jan. 1774 kunde den flitige forskaren åter in-sända „såsom pars secunda till afhandlingen om *Finlands hedendom och afgudadyrkan* några reflexioner öfver *Finlands fordna vidskepelse och trollkonst*“. Vi anföra hans egna ord äfven med den långa nyårshelsning som föregår dem:

Carislojo d. 3 Jan. 1774.

Högvördigste Herr Doctor, Biskop och Procancellarie
Höggunstige Befordrare.

Vid ingången af detta nya åhr, har iag ei bordt åsido

sätta min skyldighet at med dessa ringa rader upvakta i ödminkhet Högvördigste Herr Biskopen såsom min förnämsta Förman och befordrare hiertligen lyckönskande Högvördigste Herr Biskopen til all sielfönskelig välgång och välsignelse i detta nya och många påföljande tidsskiften, Guds Församling til Förkofring, Fäderneslandet til heder och samtel. Högvördigste Herr Biskopens underhafvande och clienter, bland hvilka iag ödmiukast beder räknad varda til mycken hugnad.

Emedan Högvördigste Herr Biskopen som med så utmärkt ifver i sitt Stift vil återhemta Gezelianska tider och uphielpa lärdomsvärket, har med så mycken ynnest icke allenast emottagit utan ock understödt mina fattiga snillebragder. Ty fördristar iag i ödmiukhet Högvördigste Herr Biskopen til höggunstigt påögnande tilhanda sända hos gående superficiella reflexioner öfver Finlands fordna Vidskepelse och trollkonst, hvilka som pars Secunda kunde tilläggas til min afhandling om Finlands hedendom och afguderi. Vore väl om iag dermed kunde stimulera någon at förbättra och rätta hvad som kan fela häri och på egen hand utarbete en utförligare afhandling i dessa nöisamma ämnen, så vinner iag mitt ändamål, som endast är, Finska Historiens lius.

Ingendera af dessa tvenne säkert nog innehållsrika afhandlingar har någonsin utkommit i tryck. Utan gagn för den finska mytologin och literaturen ha de dock ej blifvit. Enligt hvad man a priori kunde begripa, äro de tvenne digra disputationer, hvilka L:s son, Erik Christian, 1782 utgaf „*De Superstitione Veterum Fennorum theoretica & practica*“ icke uteslutande den namngifna författarens verk. Man kunde förstå att fadren lemnat sin son en mängd värderika råd

och upplysningar. Men mer än så. Då efter Lencqvist d. ä:s död hans talrika efterlemnade manuskript granskades, befunnos just ofvan nämnda tvenne afhandlingar utgöra en god del af innehållet i sonens berömda arbete. Och sålunda tillkommer Erik Lencqvist hufvudparten af äran för den första sammanhängande framställningen af den finska mytologin.

1775 kallades Mennander bort till ärkebiskopsstolen i Upsala. Många voro de som med saknad — kanske ock med en viss stolthet — sågo honom lemna stift, akademi och hemland för att öfvertaga högsta ledningen af svenska kyrkan. Lencqvist var säkerligen berättigad att tala icke blott i eget namn då han sände följande bref, som vi derför tillåta oss aftrycka:

Högvördigste Herr Doctor Archie Biskop och Procancellor
Höggunstige Herre och Befordrare.

Icke utan särdeles sinnesrörelse fick jag i går inhämta af almänna Posttidningarne huruledes hans Kongl. Maj:t vår allernådigste konung behagat nämna Eder Faderliga Högvördighet i nåder til Svea Rikes Archie Biskop och Upsala Academies Procancellor. Detta kan ei annat än i högsta måtto fögnas vår nation at Finland kunnat gifva Upsala stol en Man som med värdighet och lysande förtienst bekläder det yppersta ämbete i Prästaståndet i Svearike. Derföre önskar iag troinnerligen Högvördigste Herr Archie Biskopen den stora Öfverherdens vår högtlofvade Frälsares Jesu Christi och hans andes kraftiga bistånd, nåd och hielp at ännu i många tider med ungdoms styrka upbära denna tunga börda Guds Församling til hugnad och alla rättsinta til frögd.

Imedlertid kan iag ei dölja de smärtande känslor, hvaruti mången i detta Stift och i synnerhet iag, igenom detta

Högvördigste Herr Archie Biskopens glorieuse välförtiente steg blifvit försatt i det vår Förman är tagen ifrån vårt huvud, den vi så almänt älskat och vördad, hvars like denna mans ålder och iag tviflar mycket på den föliande ei kan oss gifva, i renlärighet, vishet, mildhet, rättvisa med flere härliga af Gud förlänta gåfvor, hvarmed Högvördigste Herr Archie Biskopen styrt detta Stift. Nu emedan våra böner, tårar och önskor ei kunna hindra denna smärtsamma skilsmässa så tackar iag för min del aldraödmuikast Högvördigste Herr Archie Biskopen för de otaliga bevis af ynnest och befordran hvilka Högvördigste Herr Archie Biskopen mig ovärdigan påskina låtit, beledsagande Högvördigste Herr Archie Biskopen iag med tusende välsignelser och lyckönskningar samt inneslutande mig i Högvördigste Herr Archie Biskopens högtpriseliga ynnest och åtanka. Med djupaste vörndnad framhårdande til mitt sidsta

Högvördigste Herr Doctorens, Archie Biskopens och
Procancellorens aldraödmuikaste Tienare

Eric Lencqvist.

Orihvesi d. 18 Sept. 1775.

Emellertid fortbestod förbindelsen mellan de två i andligt afseende — mutandis mutatis — så befryndade männen. Mennander bibehöll i gunstig hogkomst sin förre tjenstebroder och denne å sin sida uppvaktade sin gynnare med bref och meddelanden om sitt arbete.

Följande bref ger en föreställning om detta förhållande:

Högvördigste Herr Doctor, Ärcke Biskop och Procancellerie
Höggunstige Herre och Vålgjörare.

Med al uptänckelig vörndnad har iag orsak at erkänna

Högvördigste Herr Ärcke Biskopens altid emot mig bevista ynnest, som oafbrutit vahrat oaktat Högvördigste Herr Ärcke Biskopen blifvit flyttad ifrån detta Stift. I synnerhet har det nyligen hugnat mig at Högvördigste Herr Ärcke Biskopen täckts bevärdiga mig med dess högtährade svar af d. 13 Dec. sidstl. på min berättelse om de inspirerte härstädes och godkänt mitt upförande dervid.

Högvördigste Herr Ärcke Biskopens prisvärda upmuntran har gjort at iag fått stor lust at stöka uti Finlands forna tilstånd och häfder, hvaraf iag nyligen et prof aflagt i en afhandling: om Lapparnes forna hemvister i Finland, deri iag visar i anledning af lösa stenar lagda i en ring, som här kallas Lapin rauniot, som Lappen brukar omgifva sin eldstad i sin kåta med, hvilka til en myckenhet finnas i skogarna i denna Orihvesi, Ruovesi, Längelmäki och de öfre Socknarne äfven i Teisko Kapell och en deel af Birkala Sokn kallad Peräcunda (?) at den berättelsen, som Jo: Buræus anför hos Schefferus i dess Lapponia om Lapparnes utiagning ifrån Finland eller öfre delen af Tavastland åhr 1274 af en Matts Kurck, som bode i Birckala icke är otrolig, som den förekommit åtskilliga våra häfdatecknare, som ment at de Birkala boar ei varit i någon gemenskap el. granskap med Lapparne der de likvist innehaft öfre delen af denna Sokn. Denna afhandling har iag sändt til Sällskapet Aurora i Åbo, som nu säges hafva förvandlat sig til en Vetenskaps Academie, med hvad framgång skal tiden utvisa. Om så är och den har bestånd, lærer iag genom den vägen få mina öfriga afhandlingar i Finska häfderne i dags liuset.

Men nu är iag åter trängd om Högvördigste Herr Ärcke Biskopens höggunstiga hielp och biträde hvarom iag kommer ödmjukast at anlita. Hans Kongl. Maj:t vår allernådigste Konung, har i nåder täckts utnämna mig til en af dem som

vid skeende promotion i Upsala skola creeras til Theologiæ Doctorer. Huru iag kommit i den åtanka vet iag icke, men iag erkänner sielf min svaghet att upbära et sådant hedersnamn och värdighet. Min stora längtan vore väl at vid det tilfället ännu en gång i min listid få upvakta Högvördigste Herr Ärcke Biskopen personligen; Men mina åhr, min siuklighet och mina villkobr vilia ei tillåta mig den fågnaden. Nu föreställer iag mig at Högvördigste Herr Ärcke Biskopen ofelbart blir vid denna solennitet promotor; hvarföre iag flyr til Högvördigste Herr Ärcke Biskopens högstpriseliga ynnest at vara ursäktad för min frånvaro, bediande derjämte at anses med någon lindring i utgifterne at iag deruti ei är lika vuxen med de medelfaste som innehafva stora och rika lägenheter och annars genom lyckans gunst kommit til förmögenhet.

Min tacksamhet emot Högvördigste Herr Ärcke Biskopen för dess många och ogemena mot mig alt ifrån min upkomst beviste välgjärningar blir evärdelig så länge iag är til under anönskan af den Store Gudens milde rike välsignelse öfver Högvördigste Herr Ärcke Biskopen och dess högtförmåna familie i andlig och lekamlig måtto framhårdar med djupaste vördnad

Högvördigste Herr Doctorens, Ärcke Biskopens och
Procancellariens aldraödmikaste tienare

Eric Lencqvist.

Orihvesi d. 29 Apr. 1779.

Slutorden ljuda som ett afsked. Också är detta bref det sista bevarade vedermålet af den vackra vänskapliga och lärda förbindelsen mellan Svea rikets primas och kyrkoherden i Orihvesi.

Det som så innerligt förenade de två till samhällsställning så olika lottade männen var utan tvifvel den lika kärlek, de hyste för alt fosterländskt gagneligt, främst för upplysning af dess historia. Upprepade gånger har L. i ofvan tryckta brefutdrag gifvit uttryck åt den samma, ofta med särskildt betonande af de kraf fosterlandskärleken stälde på häfdetecknaren. Upprepade gånger erkänner han ock det understöd, den uppmuntran han af sin förman mottagit i sina mest antiqvariska forskningar eller, som han sjelf säger, „sin lust att stöka i Finlands fordna häfder och tillstånd — —“. Han framhåller i dessa ord en högst förtjenstfull sida af Mennanders verksamhet, hvilken icke blifvit nog belyst och framhållen, d. ä. de starka impulser, det kraftiga understöd han ännu efter sin öfverflyttning till Sverige gaf den fosterländska forskningen i hemlandet.

En annan förbindelse af samma art, som den nu relate-rade, var den med forn- och språkforskaren Nils Idman. Då denne utgaf sitt arbete om finskans och grekiskans gemenskap, fick han af Lencqvist mottaga till begagnande en afhandling „*Om finska folkets ålder, fördelning och härkomst*“. Äfven Porthan nämner i ett bref (till kyrkoh. Cygnaeus ?) 1801 ¹⁾ på tal om disputationen öfver finska språkets dialekter, att han af d:r Lencqvist, som kunde något ryska, fått mottaga en lista öfver ryska och finska ord hvilka tjena jämförelsen af dessa två språk. Nyssnämnda afhandling liksom många andra af Lencqvists hand ha aldrig sett dagen i tryck. Vid hans död anträffades en stor samling manuskript, af hvilka åtminstone en betydlig del hamnade i universitetsbiblioteket i Åbo, dit skänkte af provincialläkaren i Nykarleby, Zachr. Topelius. Blott ett af dessa manu-

¹⁾ Brevet finnes i Finska Litteratursällskapets arkiv.

skript, en vidlyftig, sakrik „*Historisk Afhandling om Åbo Slott*“ hann tryckas i Mnemosyne (1822—23) innan Åbo brand förstörde nämnda samling.

Om ock således många af de rika frukter Lencqvists outtröttliga flit och fosterländska håg skänkte vårt lands häfdeforskning utan hans förvållande gått förlorade, är dock den del af de samma hvilken återstår betydande nog för att redan ensam för sig förvärfva honom ett aktadt minne. Säkert är, att när en gång den finska häfdeforskningens och häfdeteckningens historia skrives, Lencqvists namn pryder ett af dess vackraste blad.

Till den biografiska delen af denna teckning af Erik Lencqvists lif och verksamhet hör, att han afled, såsom stiftets senior, den 12 febr. 1808. Han var tvenne gånger gift: 1) med Brita Magdalena Röring och 2) med Amalia Sofia Silfversvahn.

Förteckning öfver skrifter, författade af Erik Lencqvist.

- „*Dissertatio Theologica De Absolutione, Om Aflösning*“ sub praesidio Andr. Bergii. Åbo 1741.
- „*Dissertatio Physico-biblica De Diluvio, Gen. VI & VII. Pars Prior*“ sub praesidio Joh. Brovallii. Åbo 1742.
- „*Theses miscellaneae*“ sub praesidio Henr. Hassel'ii. Åbo 1745.
- „*Dissertatio Theologica de Confessione et absolutione, ad ductum art. XI aug. conf. in variatae* — — — —“ sub moderamine J. Brovallii ab Abr. Roering. Åbo (1753). Enl. berättelse af L.

- „*Yksikertainen Puhe, pidetty Ruoveden Seurakunnan uudesa Emä-Kirkosa, Koska se Vihittiin — — — 23 päivänä elokuussa 1778. Åbo 1779 (12 sid. 4:0).*
- „*Den Jordiska Vandelens Besvärlighet, Eftersinnad vid vice lagman A. Laneens död och begrafning den 30 november 1747.* Åbo 1747. (Ett kort sorgeskvæde).

Uppsatser i Åbo Tidningar.

- I anledning af N:o 13 i årgång 1771 om Finnarnes — — — härstamning. 1772 n:r 19—20.*
- Finska åkerbrukets hjelp af åkern sjelf. 1772 n:r 34—36.*
- Kort och oväldug berättelse om det religions oväsende, som i Åbo uppväcktes af Lars Ulstadius. 1772.*
- Suomen Ruhtinat eller Minne af Finlands Drottari. 1773, sid. 2, 9, 26, 46, 54, 63 samt 1774, sid. 73, 81, 105 och 115.*
- Prof af Nyländska Dialecten. 1773, sid. 119 och 126. (Den lofvade forts. kom aldrig. Möjligen är denna uppsats af Porthan).*
- Om Åbo Stads Ålder. 1774, n:r 16.*
- Jemförelse emellan Carislojo Sockens tillstånd i det 15:de och i detta 18:de Seculo, till utrönande af Folkmängden och Landets upodling på desse särskilte tider; 1775, sid. 3, 12, 18, 26, 34, 46.*
- Jämnförelse Emellan Åkerbruket och Landthushållningen i Carislojo och Orihvesi Soknar i Finland. 1775, sid. 169, 181; samt 1776, sid. 15, 36, 49, 87.*
- Om Finlands fordna Borgar. 1776, n:o 21—22.*
- Anmärkning om Södra Finska Dialecten. 1777, sid. 123—26.*
- Bröllops Seder I västra delen af Nyland och de Finska Soknarne derstädes. 1778, sid. 84, 88, 98, 108, 118.*

- Om Lapparnes forna Hemwister i Finland.* 1778, sid. 140, 148, 155.
- Beskrifning öfver Åbo Stad.* 1782: 345, 353, 369, 382, 385; 1783: 4, 19, 25, 33, 49, 86, 147, 153, 162, 170, 178, 197, 201, 241, 273, 297.
- Kårt Beskrifning öfver Orihvesi Socken.* 1784: 77, 85, 107, 118, 121.
- Ytterligare om Mortaliteten i Finland.* 1784, 132, 137.
- Transsumt af Herr Probsten D:r Lencqvists Svar på någre af Herr Professoren och Ridd. Gadd honom gjorda frågor.* 1784: 155.
- Beskrifning öfver Töfsala socken i Åbo Lähn.* 1793: 31, 34, 37, 39, 41, 44, 46.

I Mnemosyne.

Historisk Afhandling om Åbo Slott. 1822, 379 samt i bihanget sid. 93; 1823: 29, 164, 221. (Forts. som lofvades, kom aldrig, emedan tidskriften upphörde).

Till sällskapet pro fide & Christianismo insände Lencqvist med anledning af de religiösa rörelserna i hans socken „*En berättelse om de inspirerte*“, hvilken dock ej blifvit tryckt.

Anmärkningar på en Resa ifrån Stockholm till Finland år 1759.

Af

C. Gjörvell *).

Ett flerårigt stillasittande ibland mina pappershögar har fordrat en rörelse, hvarigenom min svaga hälsa kunde återhämta något af sina förra krafter. Jag hade derföre beslutit, at giöra i sommar en resa, antingen til Skåne eller Finland. Det senare landet vant så mycket snarare företrädet, som jag genom en lyckelig händelse fick dit i följe med mig Herr Baron Knut Leijonhufvud, fändrick vid förra Hamiltonska, nu Liljesvärdska Regementet, som alt sedan sin öfverkomst til Stockholm om hösten 1757 hedrat mig med den närmaste vänskap. Hans ädla tänkesätt, vittra smak och utmärkt goda hierta hafva åter förbundit mig til den högaktning och vänskap, som aldrig hos mig kunna uphöra, så länge jag är i stånd at känna värdet af förtjenster och dygd; och hvilken känsla jag hoppas skal blifva lika varaktig med mitt lif. Han borde resa öfver til Finland, at där besöka sin slägt och i synnerhet sin Fru moder, Grefvinnan Elsa Oxenstierna i Åbo. Jag kunde altså ej gjöra en angenämare resa, än denna.

*) Bergianska saml. T. V. pag. 83—100. Meddelad af kandidaten *Aug. Hjelt*.

Den 29 Juli om aftonen reste vi från Stockholm genom Upsala till Lockelsbo, et Kammarherren de Geer tillhörigt och i Tierps Socken vid insjön Temnan belägit Skogshemman, som arrenderas och uppodlas af Secret. Carl Brovall, en hederlig och genomrolig landman, som gift sig med en Matthiesen, arftagerska til Skultuna Messingsbruk i Vestmanland, och lefver på sit så kallade Loxbo Slott ett nögt och det endaste herdalif, som jag utom deras qväden funnit realiseradt. Belägenheten är täck och alla landets nöjen finnas här tilhopa. Herren är Frihetens vän och våra Stor Patrioters gunstling. Här lämnade jag min uptagna Son Fred. Rydmark åt sin moder Fru Marg. Schönberg, att vara hos henne å andra sidan om Temnan belägna Sätessgården Aspenäs til min återkomst.

Genom Upland och Roslagen togs vägen åt Nya Grislehamn, dit Post Contoiret flyttades 1756, från sit förra ställe, för bättre utlofs skull och ginare väg öfver hafvet. Det är väl bygt med nya Stenhus och ligger i Wäddö Sockn. Den 4 aug. gingo vi öfver hafvet til det så täkt belägna Ekerön på Åland, som är et vackert och af vatten genombrutit land. Castelholm står i sit grus och visar höga murar efter sin förra och sist afbrända härlighet. Midt och högst up i denna vackra Ruine såg jag den än behållna fångkammaren, uti hvilken konung Erik 14 sutit. Det var et ohyggeligt, mörkt och trångt rum, 9 alnar långt och 5 bredt, väggen af knapt 3 alnars högd med et lågt hvalf deröfver och en enda smal öpning af en alens längd, hvarigenom dagen föll in. Det ägde äfven en spis. Alt vitnade om en grof tid. Färgbacken, den täckaste brådstupa man vil se, går i et z brant ned i et sund och gifvër behageliga utsigter. Men intet var mera retande för ögat, än det sista passet öfver Turväsi i Töfsala skären från Warsala til Tomois på fasta Finland,

hvars beständiga brytningar och öppningar, så långt ögat räckte, emellan Holmar, näs och vikar, visa den lekande naturen i hela sin fägring. Genom Wemo, Wirmo och Masko soknar, hvars urgamla kyrkor vi foro förbi, kommo vi den 7 aug. til Åbo.

Åbo, hufvudstad i Storfurstendömet Finland, är en af Sveriges vackra och större städer, både väl och illa belägen på bägge sidor om Aurajocki. Domkyrkotornet, som bran af genom et åskeslag om jag ej bedrager mig, 1738, stod nu under sin öfverbyggnad och får en vacker topprydnad efter en Hof Intend. Adelcrantz ritning. Mit första besök var hos Herr Professor Scarin, min första Academiska Lärare 1741 och 1742, och hvars föreläsningar öfver Avisorne öppnade min medfödda håg för Nyare Historien. Denna Heder mannen och Finska Parnassens lumen bär sina 74 år med den styrka och munterhet, som fägnade mig på det högsta. Han beklagade de lärda vetenskapernas och i synnerhet Historiens förfall här vid Academien, at des Bibliothek, som står under hans upseende, har inga inkomster, och at Domkyrko monumenterna nog vårdslösades. Han äger en liten men vald Boksamling.

Domkyrkan är stor och hög, af massiv och cathedrallisk byggnad, äger vackra prydnader, några Graf Chor, ibland hvilka det Tottiska, i hvilket konung Eric 14:des Gemål Catharina ligger, är det förnämsta, och et af de bästa Orgelverk i riket. I södra Domkyrkogårdsmuren ligger det släta, skröpliga och 2 våningar höga Academiae huset, som på intet sätt svarar mot Lärosätets värdighet. I Borgo bygges på et bättre Gymnasium, hvilket lärohus, i anseende til sina lärde Lectorer, är et af våra florerande, och komma dädan hit til Academien rät väl undervista Gymnasister. At komma til Academiae huset i Åbo tillbaka, så bygges nu bredevid

detsamma et nytt Stenhus, som skal inrättas til Anatomie-sal och Laboratorium Chymicum. På västra sidan, alt i samma domkyrkogårds mur, står Biblioteket upsatt i et särskilt hus, och näst derintil Cathedral Skolan, som har et ganska mörkt utseende.

Socketbruket är det vackraste hus i hela staden. Rådstugan och Hof Rättshuset på et vackert och aflångt Torg, samt Presidentshuset vid åen äro ansenliga stenhus. Öfver åen ligger en träbrygga, och å ömse sidor stå skäligt vackra både sten- och trähus. Vid des utlopp ligger slottet på et täkt näs i sin gamla form och nya skröplighet, af massiv och irregulier bygnad. Det äger två torn, nyttjas til et stort kronans förrådshus och visas där ännu konung Johan 3:dies arrestrum, som jag dock ej hade tillfälle at se. Tvärt öfver Slottsfjärden, ligger öen Runsala, som i fägring täflar med Djurgården vid Stockholm. Den tilhör Landshöfdingen, som där har sin ladugård och har Herr Landshöfdingen von Wallen låtit där i år inrätta artiga sommarrum. Här upvagtade vi Landets Herrskap, det förnämsta i hela Storfurstendömet, sedan Gen. Gouverneurskapet 1752 tog en ända och Hofråts Presidenterna fått den vanan, at aldrig mera residera i Finland. Utsigten är särdeles behagelig och synes mit öfver Beckholmen, hvarest de större och på Medelhafvet seglande skeppen ligga. Hamnen är ej särdeles, dock drifves här vacker både in och utlänsk handel, äfven som här här finnas åtskilliga Manufacturer. Herr Landshöfdingen är Finne, den lärde och gudfruktige Domprosten Wallenii Broder, ganska arbetsam och drifvande i sitt ämbete. Hans fru, en född Sjöberg, äger alla de fina tänke- och fria talesätt, som kunna falla på våra mäst högvälborna Fruar. Begge göra ingen hemlighet af sina tänkesätt för Hofvet.

Theol. Prof. Clevberg är en af denna Academiens för-

nämsta lärare och en af våra bästa Orientister. Han äger mycken grundelig lärdom, och af alla, som jag här råkat, den bästa insigten i nyare Lärdomshistorien, som han til större delen förvärfvat sig på sina utländska resor, hvilket alt förädlas af en särdeles sedighet i hela hans väsende. Han har en vacker Boksamling, och berättade han mig det ärkebiskopinnan i Upsala tilbudit Academien sin salig mans ärkebiskopen D. Henr. Benzeli Bibliotek för 5,000 Plåtar, men fått afslag.

Natural Historien och oeconomien äro de här vid Academien florerande studier. Smaken för dem hitfördes af Biskop Brovallius, och är här vidare fortsatt af Biskop D. Mennander och Professorerne Leche, Kalm, Gadolin och Gadd. Biskop Brovallius har lämnat efter sig et ansenligt Bibliotek och en stensamling, som stå ännu orörde i Sterbhuset. I mineralogien ägde han, som bekant, sin mästa styrka, och arbetade på et Systeme i den vetenskapen, men hans hastiga död hindrade des fullfärdigande, hvarmed Prof. Leche nu är sysselsatt och har til den ändan hemma hos sig det Academien tilhöriga Mineral Cabinettet, som blifvit köpt för 5,000 Dlr kmt af Commerce Rådet Kalmeters Sterbhush. Han är Skåning, bättre hemma i Natural Historien än Medicin, som är hans Profession, hvarföre han ock ej practice-rar, men af et ganska hederligt sinnelag. Prof. Kalm har ej längesedan låtit präst-viga sig, för et Prebende Pastorat skul, är en ganska skickelig trädgårdsmästare, och hvarom alt, ända til hans svarta händer vitna. Hans lärdom är storliga liten, han har här infört en förderfvelig smak med sina Svenska Disputationer i Hushålningen, och kan man ej utan en lärd vämjelse se honom föra sina insyltade stickelbär m. m. på Cathedren. När man för ämnen i den särskilta hushålningen kan vinna den Academiska Lärdomens hedrar och

belöningar, så blifva upmuntran och täflan hos den studerande ungdomen ledda från sina rätta källor til helt främmande ändamål. Men det är nu så vår tids enthusiasm. Under denna kalla himmel finnas ändå 4 Botaniska trädgårdar. Den första och som är i sin anläggning tillhör Academiens och ligger vid åen på Biskopsgatan, hvarest gamla och Catholska Biskopsgården haft sitt ställe. Tvänne äro särskildt anlagde af Prof. Kalm, den ena i staden och den andra på landet. Prof. Gadd har ock en lärd trädgård. Men alla äro de ännu af ringa betydelse. Academiens Cicero Prof. Hassel, en man af gammal frägd, uppehåller sig om somrarne på landet, så at jag ej fick tillfälle att visa honom min skyldighet. Denne lärde gubben och Prof. Scarin, som är Academiens Senior, äro de endaste Professorer, som äro qvare effter sista flykten undan ryssen 1742. Prof. Wallenius, min nära vän och Mercurialiska Correspondent, är den gudfruktigaste Mathematicus jag nånsin känt. En gammal jalousie har alltid herrskat härstädes emellan Professorerne af Svensk och Finsk börd. De senare hafva mycket beklagat sig öfver förtryck, men efter den myndiga Biskop Brovallii död 1755 hafva de nu så kommit i öfvervigten, at utom Biskopen D. Mennander, som är Österbotninge, äro 7 Professorer Finnar och 5 Svenskar. Ibland Adjuncter gjorde jag i synnerhet bekantskap med Mag. Bilmark Vestgjöte, som med besynnerlig lycka förbinder de Mathematiska vetenskaperna med våra Nordiska antiquiteter, och lofvar oss med tiden en berömlig Academicus. Om sina vackra insigter i de senare vitna hans disputationer de Holmgardia, hvar til ännu komma tvänne delar, och för hvilkas utarbetande han borde få en offentlig belöning i Petersburg. Han fortsätter i Manuscript Herr Canc. R. von Stiernmans Aboaliterata, som mycket glädde mig. Alla lärda här å orten

beviste mig så mycken och utmärkt höflighet, at jag ej kan underlåta, at med största tacksamhet alltid erkänna den samma, och med särdeles nöje ihågkomma detta mit besök i Åbo.

Academiens Bibliotek står upställt i tvänne höga och ljusa rum, i et särskilt hus i västra domkyrkogårdsmuren. Det ena är aldeles upfyllt med böcker, och det andra äger ännu ej mera än 3 hyllor. I det förra, som är rätta Biblioteks-salen, står Riks Rådet Gref Pehr Brahes väl målade bröststykke främst, såsom denna Academiens Stiftare under Drottning Christinas minderårighet 1640, det lärda Finlands förnämsta Mecenas och äfven i alt annat hela detta landets stora man. En del af Biskoparne och någre af de äldre Professorerna, ibland hvilka ock är den bekanta Wexionius, pryda öfversta randen af Boksamlingen. Den räknas till 6,000 voll. Des bästa och flästa böcker äro i Historien. Då Hans M:t besåg biblioteket 1752, sade han: *det är litet Bücher*. En af de älsta och särdeles väl bevarad Edition af S. Brigitta Revelationer i fol. utom annus et locus editionis, med trästick, och et Breviarium Arhusiensis (för Aarhus Domkyrka i Jutland och ej för Westerås, som det mentes) in duplo äro de endaste gamla böcker, som här finnas. Hennes May:t har skänkt hit et exemplar af det sig i Venedig dedicerade H. Zanottis verk i folio om gamla stenar, och Acad. närvarande Cancellor R. R. H. Gref Tessin den i Ängland i koppar stuckne Horatius, 2 voll. i st. 8. Tolf Arabiska mynt vistes mig ock. De 8 manuscripter, eller som därföre kunna hållas, finnas här under afskrifna effter Catalogen.

Codices Manuscripti.

1) *Acti* Antiocheni, ut inscriptio habet, Medici, de cognoscendis et curandis morbis Sermones 6, hactenus nus-

quam typis exensi; accedit de ponderibus et mensuris ex Paulo Aegineta tractatus. Mscr Graece, nisi quod praefixam habeat Jani Cornari ad. Imp. Carolum V epistolam dedicatorem, latine scriptam. Zvicconii 1532 fol. Sermones praedicti exarati sunt circa annum 500.

2) *K. Göstafs* Chrönika, samt med andra acta publica. Äfven ock et stycke af K. Eric XIV historia, it. Olai Petri Svenska Chrönika, it. Westerås Recess de an. 1535 ett. fol. ex donatione Svante Myrin.

3) *Spöring* (Herm. Diedr.) M. D. et Prof. Ab. Ut förlig Beskrifning öfver Hartziska Bergverken och de vid dem Brukelige Book och Hytte processer, efter egen erfarenhet upsatt och K. Academiens Bibliotheque i Åbo consecrerat af Auctoren. 1747 in fol.

4) *Justéen* (Pauli.) Ep. Aboensis Postilla, conscripta in metropoli Muscovitarum 1570 et Pastoribus, Sacellanis aliisque quibuscunque verbi Dei Ministris Finlandensibus inscripta in 4:to.

5) *Flacii* (Math.) Illyrici unchristl. uneinigkeit od. einigkeit der Papisten etc. Basel durch Paulum Queck 1568. 4:to.

6) *Testimonia* recentissimorum Scholasticorum, sophistorum et monachorum, contra manicheam Papistarum communionem sub una specie, aut sacro sancti Testamenti Christi violationem Mscr. 4:to.

7) *Grotii* (Hug.) de Jure B. et P. libri III Paris ap. Nic. Buon 1625, cum annotationibus propria Auctoris manu exaratis marginalibus et Mscr. 4:o. In fronte ipsius libri comparent hæc verba Auctoris: in hoc exemplari ad marginem annotavi loca ex Historicis recentioribus, unde exempla eorum, quae dicuntur, depromi possunt.

8) *Alcoranus* Arabicus Mscr. ob raritatem pariter at-

que scriptiois papyriue elegantiam commendabilis: quem 100 thal. cupr. coemtum an. 1678 Bibliothecae Aboënsi publicæ anno 1681 intulit R. D. Jo. Gezelius, tum temporis Prof. Theol. Aboënsis.

Den 16 Aug. lämnade vi Åbo och reste till Runa gård i Sagu Sockn, hvarest bodde Öfversten för Nylands Dragon Regemente Herr Baron Herman Fleming, en gammal och för Riket välmenande Officier, samt Broder til Riksrådet Baron Otto Fleming. Han tog, som Capit. af Lifgardet, Riksrådet Gref Wellingk i arrest vid Riksdagen 1727. Han är gift med min värda Barons äldsta syster Friherrinnan Elsa Leijonhufvud, en Fru af ett godt vett, som äger mycket uplyst Religion och dithörande beläsenhet.

Hela Åbo Län eller det så kallade Finland för sig sielf är et hårt land och äger mindre af Naturens behageligheter. Det liknar en gång ej det i öster nästgränsande Nyland, en af Rikets frugtrikaste och vakraste Provincier. Bland des härligaste belägenheter, som vi under resan foro förbi, vil jag endast nämna Åminne (som bör skiljas från Åminne i Åbo Län, et Riks Grefvinnan Horn i Stockholm tilhörigt Gods) Capit. Tolls sätesgård, Billnäs Bruk, som äges af Bruks Patron Hysing, och Djärknäs, som tilhör Gen. Lieut. Ehrensvärd. Til dessa kan äfven räknas Rekala, hvarest Hofmarskalken Baron Reuterholm nu bor, sedan hans andra gård Svedja förledit år bran utaf, tillika med hans vackra Bibliotek och til et ansenligt antal samlade Manuscripter, hvarom se Sv. Mercurius Oct. 1758, s. 108. Han är son af afledne Landshöfdingen i Örebro, och är en mycket hederlig och lärd man, som lefver här et stilla lif afsides från den stora verlden, och är gift med en Friherrinna Maria Gyllenstierna, et artigt men öfvermåttan politiskt fruntimmer. Bägge äro af Hofvets tänkesätt i våra

almänna saker, hvilket är mindre underligt, då man vet, at Hofmarskalkens Broder är den bekanta Kammarherren Baron Axel Reuterholm, som under sista Riksdag så trogigt talte och utsatte sig för Hofvet och at Friherrinnan är en Syster til den 1741 olyckelige Baron Joh. Gyllenstierna och Fröken Christina Gyllenstierna, som ej längesedan i år måste svara i något politiskt mål för Commissionen, som ännu sitter öfver vara Statsfångar.

Den 24 Aug. kommo vi til Helsingfors, en af våra medelmåttiga men bäst belägna städer. Landshöfdingen Nordenschöld, en arbetsam och Gudfrugtig man, har slag i hela vänstra sidan. Stadens kyrka af träd ligger på ena, men des vackra klockstapel af sten på den andra sidan om torget, et godt stycke från hvarandra. Landshöfdinge Sätet och skolan äro de bästa hus i staden, begge nya och af sten. Förra Gen. Gouvernements huset, hvarest Riks Rådet Gref Rosen bodde, är en ansenlig Träbyggnad och nu kronan tilhörig.

Den 25 Aug. besåg jag Finlands underverk och Gen. Lieut. Ehrensvärds mästerstycke, jag menar Sveaborg med flera omkring Helsingfors belägna Fästningsverk. Hamnen är en af de största och säkraste i Riket. Den inneslutas af åtskilliga större och smärre holmar, utom hvilka mot hafvet ligga små och til en del under vatnet dolda klippor. På de förra äro Fästningsverken updragne, af hvilka hufvudfästningen heter Sveaborg. På ömse sidor ligga Fästningarne Gustafssvärd och Långörn, som äro aldeles färdige. Dessa tilhopa bestryka hela farvatnet och hammens trenne inlopp, och kan skydda inom sig en hel Flotta och de största Förrådshus. De ligga ungefär en half mil från Stadsbryggan. Sveaborg, som är störst, består af 4 små särskilta holmar, som heta Vargö, på hvilken hjertat af hela Fästningen lig-

ger och Högvagten är, Stora Öster-Svartö, lilla Öster-Svartö och Vester-Svartö. Til dessa Fästningar komma ännu Ulricasborg och Broberget på fasta landet och å ömse sidor om staden. Do äro updragna på de högsta bergen och skydda de närmaste tillgångarne på landssidan. På dem är ännu minst arbetat. Deremot äro Fästningarne i Hamnen en etat de defense, oagtat ännu på Sveaborg stadigt arbetas på flera och nya verk, af hvilka alltid det ena försvarar det andra. De bära namn efter våra Herrar Riks-Råder och Generaler. En docka på Sveaborg är nu under fullt arbete, som skal blifva ensam et stort konststycke; Det är anlagt och fortsatt efter Gen. Lieut. Ehrensvärds ritningar och förslager. Rysslands hotelser och afsigter 1746 och 1747 gjorde dessa försvarsverk för Riket nödiga. Det sistnämde året kom Riks-Rådet Gref Rosen öfver till Finland, som dess Gen. Gouverneur, tog sit säte i Helsingfors och hade hela landets militariska styrsel, men i synnerhet des försvarsvärk, under sin öfverupsigt. Samma år börjades ock med skogshyggen och materialiers framskaffande, hvarefter hans Excellence d. 16 Julij 1748 lade grundstenen til alla Fästningarne på Ulricasborg. Men Ryssens beständiga rörelser 1749—1751 gjorde, at Stadens fortificerande lämnades, och at Sveaborg tillika med Gustafssvärd och Långörn först upfördes och sattes i försvarsstånd. Alla dessa åren arbetades med force, och än mera efter hans Maj:ts uphöjelse på Thronen 1751, då 8,000 man nya Troppar öfverkommo från Sverige, så af vi då hade en armé af ungefär 20,000 man i Finland. Men sedan första faran var förbi, och Ryssland äfven genom andra magters, i synnerhet Frankrikes och Preussens betydande förestälningar, måste låta sina obilliga förslager om Svenska Thronens besättjande blifva til intet, gick åter en god del af manskapet til Sverige tillbaka. Hans Majestät

tog sielf 1752 alt i högt ögnasigte, och landade då aldrä först på Gustafssvärd, hvarest til åminnelse den så kallade Kongsporten sedan blifvit tillika med des tilhörande utanverk uppförd. Sedan har Fästningsarbetet ändå med god drift blifvit fortsatt til 1757 och 1758, då en del af de härtil brukade Regimenterna gingo öfver til Pommern; dock arbetas ännu, men endast med ungefär 500 man. Louisa skal deremot blifva en hufvudgränsfästning til lands, och des inlopp från sjösidan skyddas af Svartholmen, som ock befästes. Men där skal ännu intet vara mycket tilgjort. När det blifver färdigt, skal äfven Tavastehus Slott sättas i någorlunda försvarsstånd, i fall fienden ville gå in uti landet på den vägen och ej den andra hufvudvägen åt strand sidan förbi Helsingfors, och så åt Åbo.

I hela Finland ligga nu endast 6,000 man, bestående af Lif Dragonerne, Nylands Dragoher, Björneborgs och Tavastehus Infant. Regementer, Cajana Compagnie af Österbotns Inf. som aldrig går från Finland, hela Gref Cronhielms och halfva Gref von Hessensteins värfvade infant. Regementer. Den commenderande och enda Generalen i Landet är Gen. Lieut. Rob. Muhl, en utgammal och föragtad fältherre. Öfverste Hjärne vid Nylands Infanterie Regimente, hvilket är i Pommern, är hemma, äger mycket hederliga egenskaper, och styrer under Gen. lieut. Ehrensvärds frånvaro Fästningsbyggnaden. Öfverste Törne vid Tavastehus Regimente har upsigten öfver Commissariatet, som är den enda lämnningen efter Gen. Gouvernementet, och består i Krono Magazinernas förvaltning.

Jag hade väl ärnat, at under denna resan äfven besöka Borgo och Lovisa, men årstiden och mina giöromål i Stockholm fordrade en skyndesam återresa, som togs genom Tavastehus, som vi foro igenom den 28 Aug. Staden, som

ligger oförlikneligen väl och täckt, liknar en Bondby. Det gamla slottet förfaller och brukas til et kronans Magazin. Stället på muren, hvarest Birger Jarls bild stådt, synes ännu, men ingen kunde säga, när och huru den kommit dädan. Tavastland är det vackraste land, jag ännu set i Sverige, och äger den härligaste jordmän. Himmelsstrecket är väl hårt, så at vi i slutet af Aug. hade alfvarsamma fråstnätter, men så är dock hufvudfelet vid des upodling uti folkets brist och tröghet. Belägenheterna äro förkjusande och landet är öfver alt genombrutit af sjöar och åar, frugtbart och bevuxit med ymnig löfskog. Men deremot lever Tavastbonden, i sina pörten, på et uselt sätt. Den vackraste delen af Tavastland ligger högre up i landet, Björneborgs läns härlighet är vida bekant. Härutaf ser man, at Finland ej är et så fult land, som man inbillar sig; men vist deremot är det, at Climatet är mycket oblidare än i Sverige, och sjelfva Finska Nationen tung och obeqväm för en Svensk at lefva ihop med.

Detta influerar på sjelfva Finska Adelen; De här infödda eller här nu naturaliserade Liflänska adeliga slägter äro tydeligen skilda både til tänkesätt och lefnad från de få Svenska adeliga familler, som dels för sina ämbetens skull och dels för lindrigare hushålning uppehålla sig här i landet. Ibland de förra är Armfeltiska släkten den förnämsta och talrikaste, hvarföre ock Armfeltar finnas öfveralt i landet, som äro så rama finnar och så kära i sit fädernesland och des heder, at de anses för Finlands yppersta patrioter af sina landsmän. Näst dem komma Boyar, Aminoffer, Ramsayer och Jägerhornar. De öfriga äro af mindre betydelse.

Under det jag åkte genom det härliga Tavastland, hade jag ledighet nog, at agera en politisk kanstöpare, vid betraktelsen af de almänna sakernas förvirrade utseende i

Europa och särdeles i Tyskland. Härvid ömade mig ingenting så mycket, som Sveriges belägenhet. Huruvida det genom sit deltagande i närvarande tyska krig til slut vinner eller tappar, kan ingen säga, men hvad hvar och en rätsinnad Svensk bör önska, är snart sagt. — — —

Den 11 Sept. återkomo vi til Åbo. Nu var Biskopen Herr Doctor Mennander hemkommen från sin visitation, hvarföre jag ock gjorde honom min upvagtning. Han är en lärd och vitter mau, äger ganska litet eller snarare intet af Biskopen i sit umgänge, hvilken våra öfriga prelater af hans stånd så ogärna kunna afkläda sig. Han skal äfven i sin cathedra episcopali vara moderat och saktmodig, och på intet sätt likna sin företrädare på Stolen, Biskopen Brovallius, hvilken här allmänt omtalas såsom en fulmyndig Biskop och äredryg man. I sin theologie lär han ej vara den grundfastaste Församlingens Pelare, icke heller finnas här vid hela Academien mera någon solid och cordatus Theologus. Clewberg har nyss blifvit Theol. Prof. och är egenteligen orientalist. Detta studium har efter en Björklunds och Wallenii tid här aldeles förfallit, hälst sedan man haft i de tvänne sista Biskoparne bättre naturalister (ordet tages här i god mening) än Theologer, som med värdighet kunnat bekläda de stora och församlingen så förtjente Gezeliers rum. Det fattas nu endast, at prof. Kalm också med tiden blifver biskop, så hoppas jag, att en strid lærer upkomma emellan Självården och jordbruket i Finland, hvilkendera delen mäst florerar. Detta vare nu så i almänhet sagt och lämpas til ingen del på H. Biskopen D. Mennander, som alltid blifver et ljus vid detta lärosätet. Han äger de vackraste enskijlta Bibliotek i Åbo, et Mineral Cabinet och en samling af Lär-das kopparstycken, är älskare af Svenska Historien, och har i sin Boksamling åtskilliga gamla och rara böcker, ibland

hvilka jag endast vil nämna tvänne: *Dialogus creaturarum moralizatus*, edit. *Holmensis* i 4 med träschnitt men defect, som han kom öfver hos *Direct. Merckel* under sit vistande vid sista Riksdagen, i Stockholm 1756. Det är det andra exemplar i riket, som man vet utaf. *Herr Canc. Rådet von Stiernman* har, som bekant, et complet exemplar af denna sälsynta och första i Stockholm tryckta bok, och är et lärminnesmärke af ganska stort värde i en kännares hand. Det andra var et Manuscript i 4 af en god fingers tjocklek, *Querela Svedica* kallat, på Latinsk vers. Författaren, som ej är bekant, har varit särdeles lyckelig för sin tid, som af Poemens innehåll kan ses vara *Gustaf I:s* eller kort derefter. Den är så rar, at *Canc. Rådet von Stiernman* aldeles haft sig den obekant, när han förledit år höll sit bekanta Tal i *Vettenskap Academien*. Jag skal om detta Manuscript skaffa mig närmare underrättelse framdeles. *Herr Biskopen* skänkte mig et band af den stora *Laur. Normanni Latinska Brefsaml.* i *Mscr.* som efter hans död blifvit skingrad, och kommit i fleras händer. Han berättade äfven, at i *Åbo* finnes vid 8,000 inbyggare och 99 väderqvarnar, hvilka senares antal utlänska *Geographer* så multiplicerat.

Hos *Herr Professor Scarin* såg jag *Herr Hof-Rådet Arckenholtzes* nyligen til honom afgångna bref, genom hvilket han testamenterat til *Academiska Biblioteket* i *Åbo* åtskilliga stora *Historiska verk*, särdeles *Dictionairer*, såsom *Bayles*, *Chauffepiés*, *Marchands*, *Moreris*, *Chornels*, *Richelets*, *Dictionaire Encyclopedique m. m.* som i sanning är en hederlig skänk för detta illa försedda *Biblioteket*, oagtdadt det har de bägge förstnämdes *historiska Dictionairer*. Han har fådt et offenteligit tacksägelse bref tillbaka i *Academiens* namn, och har man begärt, at han i sin lifstid tänktes draga den försorgen, at de *Academien* tilärnade böcker måtte komma

hit öfver, ty efter des död blefve det ovist och åtminstone svårt, at få dem riktigt från Cassel eller någon annan ort utomlands. Prof. Scarin har i Mscr. vackra Historiska anmärkningar i flera band, med egen hand författade, och i synnerhet blef jag varse åtskilliga af hans lärda Bref i våra antiquiteter, som äro med mycken flit utarbetade och fullkomliga dissertationes Epistolicae. Han lofvade mig några af dessa, at införas i Svenska Biblioteket.

Professorerne vid Academien äro nu för tiden följande: D. Sam. Pryss, domprost, D. Johan Gillander, andra Prof. Theol. bägge mycket måttelige män i sin och al annan vetenskap; Carl Abr. Clewberg tredje theol. Professor; D. Ol. Pryss, Jur. Prof. och Domprostens Broder. D. Joh. Leche, Med. Professor; Algoth A. Scarin, Hist. och Moral. Professor; Henr. Hassel, Eloq. Professor; Carl Mesterton, Theol. Doct. och Prof. i Lag- och Metaph. skal i dem vara Rydelian, men väger ganska litet på den lärda vågbalcken; Pehr Kalm, Oecon. Professor; Jac. Gadolin, Doct. Theol. och Physices Professor, en förtjent Lärare och så ansedd i stiftet, at han täflade med Bisk. D. Mennander om den andeliga stolen efter Biskop Brovallius; Is. Ross, Professor i L. L. O. O. som han förstår skäligen; och Mart. Joh. Wallenius, Prof. i Mathematiken. Extr. Professorer äro Nääf, Haartman och Gadd.

Stockholm, d. 20 Oct. 1759.

Gjörwell.

Handlingar rörande förhållandena vid Finlands östra gräns 1788—90 *).

Lands Höfdingens i Uleåborgs och Cajana
Län, til Ryska Gouvernementet i Petroviskoi af-
sände proposition om Gränse friden.

Til Kejsrerliga Ryska Gouvernementet i Petrouskoi.

Då Jag för några veckor tillbaka var stadd på Embettes förrättningar i Cajana Län vid Riks Gränsen hafva någre utskickade Ryske Bänder, föreslagit mig at en Gränse fred och sämja, bägge de höga magternes undersåtare emellan skulle i agttagas i händelse af det nu upkomne krig hvarom rygtet då redan var utbredt.

Jag var underrättad derom at en sådan Gränse fred under de förra fjentligheterna emellan kongl. Svenska och Kejsrerl. Ryska Riken blifvit hållen och at sådant skedt, dels efter enskildt öfverenskomelse Gränse allmogen och deras Höfdingar emellan, dels ock med bägge höga kronornes ratification.

Jag fant ock at all utöfning af fjentligheter i dessa ödemarker icke kunde få annat ändamål, än at gifva vanartigt folk anledningar til ströfverier och omenskligheter, förhatliga hos min konung, och likaledes stridande emot det höga tänkesätt Tituli monarchinna hyser. Således antog jag

*) Lemnad till Historiska Samfundet af senator *Viktor Wasastjerna*; se samfundets protokoll den 9 Mars 1881.

anbudet med nöije, anbefallte mina underhafvande at bemöta Kejsarl. Ryska undersåtare med vänskap och försäkrade dem at hålla gransämja äfven på deras vanliga resor inom vår Gränts, endast med förbehåll at de måtte följa allmänna vägar och Durkfarter. Rymmare och Rossbonickor som på bivägar och i aflägsne byar träffades skulle ensamt med våld mötas. Sedan detta var gjordt, och Keyserl. Ryska almogens deputerade bortrest, har jag likväl blifvit underrättad af beväpnade posteringar från Ryska sidan blifvit utsatte längs med gräntsen och at Ryssar trängt sig in uti Kusamo Sockn, der begått den omenskelige och barbariska gärning at sedan de d. 4 i denne månad plundrat et hemman, hafva de illa marterat värdinnan och 3 små barn samt derefter upbrändt gården med 1 på 4:de året gammalt barn.

Et sådant oväntadt förhållande, såsom stridande emot den gransämja, som Ryska undersåtare sjelf erbjudit har upväkt hos almogen på Svenska sidan farhoga om fjentligheter, hvarföre jag på deras begäran varit nödsakad til gräntsen afsända så många troupper som til dess försvar kunna vara nödige.

Men då sedermera, enligt til mig inkomne rapporter, flere utskickade från Ryska sidan hos mine underhafv:de erbjudit och önskat gränse fredens bibehållande, har jag til vinnande af en authentiqve och pålitelig underrättelse i denna del, velat derom inhämta Tit. utlåtande samt tillika förklara at jag såsom Hans Kongl. Svenska M:ts Befälhafvare och Landshöfdinge öfver Uleåborgs och Cajana Län, är ännu, såsom förut nöjd och hugad för frid och sämja på den til Kemi träsk, Kusamo Hyrynsniemi, Paldamo och Sotkamo Socknar stötande riks gräntsen, som under min vård lyder och at bägge de höga kronornes undersåtare må i handel och vandel sin emellan såsom vänner umgås och på

hvardera sidan med vänskap bemötas. Jag bifogar härjemte en afhandling, at, om det så godt synes, varda antagen, samt af mig och Tit. undertecknas til Gränse allmogens säkerhet på bägge sidor samt at sedan genom mina och Tit. Deputerade vid gränsen utväxlas. Skjer detta och Tit. genast låter indraga den utsatte Gränse posteringen och militairen, skola de af mig til gränsen sände troupper äfven återkallas, och kan genom deputerade vid gränsen afgöras, hvad bevakning til förekommande af ströfvande partier och våldsverkare på båda sidor må bibehållas. Gifvet af Gouvernements Cancelliet i Uleåborg d. 28 Aug. 1788.

Joh. Fredric Carpelan.

Carl. G. Holmberg.

Cartel.

Emedan det under de fjentligheter som i förra tider emellan kgl. Svenska och keyserl. Ryska kronorne förefallit, alltid varit vanligt, af en Gränse frid och sämja på de aflägsna och obebodda Riks Gränsornes såsom svenska och Ryska Kemi samt de til Cajana Län i Sverige gränsande ryska Soknar, blifvit bibehållen; ty hafva vj undertecknade kgl. M:ts til Sverige Lands Höfdinge samt Hennes Keyserl. May:ts til Ryssland tilförordnade Gouverneur och Befälhafvare ingått följande öfverenskomelse:

1:o. Det skall under nu påstående krig emellan Hans Kongl. May:t af Sverige och Hennes Keyserliga May:t af Ryssland, en gränse frid och sämja på äfvan nämnde Riks gränsor troligen bibehållas så at bägge Rikens undersåtare af hvarannan med vänlighet bemötas i handel och vandel de sin emellan tarfva at hålla, och att inga fjentligheter derunder må utöfvas.

2:o. Skola de af Gränse almogen som hafva af nöden at gå öfver Gränsen, vara skyldige at följa almäna vägar och durkfarter, genast på Gränsen förskaffa sig vederbörande Befälhafvares resepass samt ej begifva sig längre än ömsesides Befälhafvare det tillåta.

3:o. All militaire och postering på Gränsen skall ömsesides indragas, utom den som vi, til förekommande af ströfverier bägge sides öfverenskomma at bibehålla.

4:o. Tvänne Exemplar här af blifva af oss underskrefne och utväxlade, och skulle våra Höga monarcher, denne öfverens kommelse ogilla och förkasta, försäkre vj at derom underrätta hvarann, en månad innan några fientligheter få börjas.

Pro memoria.

Öfversättning från Tyskan.

Såsom Befälhafvare öfver de på Gränsen af Rysska rikets nordliga Del förlagde poster skynder jag härmed at på följande sätt besvara den från Svenska sidan d. 28 Augusti innev:de år 1788 genom fältväbeln Costiander erhållne promemoria.

Om den omtalte händelsen i Kusamo Sockn har jag intet den ringaste underrättelse, och derföre måste jag tro, at den beskrefne våldsamheten antingen aldeles intet förefallit eller åtminstone intet är utöfvad af dem som stå under mit befäl. Men då jag nogsamtt vet skilja olofliga våldsamheter från et krigiskt förfarande, skall jag intet underlåta att på denna mig gifna underrättelse anställa den strängaste undersökning.

För hela verlden är Rysslands hulda Beherrskarinnas nåd och milda tänkesätt bekant och at til följe deraf hennes Mai:tt under konungens i Sverige nu varande fientliga

förhållande emot Ryssland, väl motar fientligheten med beväpnad hand, men intet vill anse någon Svensk undersåte för fiende som endast afhåller sig från delaktighet i kriget och tager sin tillflygt til Hennes Keyserl. May:s beskydd. För öfrigt kan det hvarken vara obekant för Befälhafvaren öfver Norra delen af Svenska Carelen eller för dess innevä-nare, at såväl Riks stånden som alla Svenska och finska troupper hafva af välbetänksamhet enhälligt bedt om Hennes Keyserl. M:ts beskydd, om deras rättigheters återstäl-lande, och om freden, hvilken de genom en sjelfmyndighet förlorat; Ia väl at konungens ånger öfver et skadeligt krig som utom Riks ständernes bifall, emot alla Svenska konunga-rikets Grundlagar af honom är påbegynt, fullleligen af dess bortresa från Armeen kan skönjas.

Fördenskull och om Innvånarena af denna delen utaf Carelen, efter de Svenske och finske trouppernes exempel och Riks ståndens välbetänksamhet, äfven väl med full tillför-sigt taga deras tillflygt till Hennes Keyserl. May:ts beskydd och bedja om Hennes Höga försvar, til bekräftande för til-kommande tider, af deras genom sjelfvillighet borttagne fri-het och säkerhet, kunna de sig därom försäkra at om Be-fälhafvaren öfver norra Delen af Carelen, andeliga och fol-kets utskickade Deputerade, med en sådan välmenande be-gäran sig sjelfva infinna, skola de med tillbörligt afseende blifva emottagne, och at såväl återställande af Svenska kro-nans Rätt hvilken genom sjelfmyndighet gått förlorad, som folkets väl, skall vara det förnämsta föremål för Hennes Keyserl. Maystäts omsorger.

Vilhelm Magnus Johan von Tisinghausen.

Keyserlig Rysk Hof-Råd

Högqvarteret Vocknavolock

den ^{20 September.}
1 Oktober. 1788.

Utdrag af protocollet hållit på Lands Cancelliet
i Uleåborg d. 10 October 1788.

Fältväbelen Carl Costiander, som varit utskickad til Ryssland, för att i anledning af Ryska Gränse almogens egen åstundan göra förslag om gränse frid på den mot Uleåborgs och Cajana Län stötande Ryska Gränsen, var nu på stunden hit til staden återkommen i sällskap med 2:ne ryska bönder, som blifvit hitsände at emottaga svar på det förseglade bref H. Herr Landshöfdingen och Riddaren som Costiander nu med sig hade och aflemnade, innehållande en promemoria från Hofrådet Tisinghausen. Derefter inlämnade Costiander en af honom skrifteligen författad raport om dess resa. De utskickade Ryska Bönder vid nam Kovilo Tifvanainen och Zachris Patron, som förstodo och talte finska språket, förekallades och på tilfrågan om ändamålet med deras hitresa förklarade at de af ryska Hofrådet von Tiesenhausen, såsom Befälhafvare vid ryska posteringarne blifvit hitsände och förpassade at emottaga ant:en skrifteligt eller munteligt svar på det bref angående Gränse fridens bibehållande, som Costiander medfört, hvilket svar i fall det muntel. lämnades Tifvanainen, som kan skrifva ryska hade befallning at anteckna och anföra. På föreställning til desse utskickade at Herr Landshöfdingen, i anledning af ryska Gränse almogens egen åstundan föreslagit Afhandling om Gränse frid under påstående krig men at i stället för svar derå, det nu ankomne bref från Ryssland, endast innehåller nedriga försök, at öfvertala Svenska undersåtare från den trohet de äro sin öfverhet och sitt fädernes Land skyldige, yttrade sig Ryssarne at de ej hade sig bekant hvad brefvet innehåller och sade sig ej förmodat annat än at Gränse friden på ryska sidan efter allas önskan blifvit antagen, hvarutom Tifvanainen, som varit Costiander följagtig til Petrou-

skoi, sade sig hafva talt med Gouverneuren som för honom förklarar, at Ryssland ej skulle ofreda Svenska Gränsen om dess egen blifver befriad. Förenämde Deputerade Ryssar blefvo derpå anviste at erhålla anständigt underhåll och Qvarter i staden med tillsägelse at hålla sig inom sina qvarter til dess de med första blefvo affärdade, etc.

Under Lands secreterarens sjuklighet
på befallning
E. F. Fagerström.

Til Ryska Hof-Rådet Tisinghausen.

Pro memoria.

På min under d. 28 sistl. Augusti till Keyserl. Ryska Gouverneuren i Petrouskoi afsände nota har jag väntat Dess eget svar.

Den af Hof-Rådet Tisinghausen hit sände pro memoria af den 1 dennes, lämnar aldeles intet nöjagtigt besked, om Ryssland på bägge desse rikens obobodda landamären, efter förra tidens vana, vill under närvarande krig bibehålla gränse frid.

Om jag kunde vara nog nedrig at antaga det af Hof-Rådet Tisinghausen gjorde anbud oväntadt af dem som älska ära och redlighet, skulle jag säkert förtjena et billigt föragt.

Jag får derföre försäkra at Hofrådet med all säkerhet kunnat spara al den möda Han nu och tilförene användt at förleda Svenska undersåtare från deras trohet och tilgifvenhet mot sin konung och sit fädernesland.

Det är Svenske män medfödt at älska sit konunga hus, och at i förening dermed, sjelfva försvara sin sjelfständig-

het. Finlands invånare hafva i synnerhet af denna trohet och et sådant tänkesätt alltid gjort sig utmärkta.

Hvad som i den hitsände nota därom anföres at Armeen och Svenska Riks Stånden derifrån hade afvikit är en dikt, som förolämpar samtl. Finlands inbyggare.

De får blifva för Hof-Rådet Tisinghausens räkning om dess tillställningar åstadkomma blodspillan. Emellertid vil jag dock förklara at jag på intet sätt ärnar ofreda Ryska Gebiet, men frugtar ej heller at kunna försvara Svenska Gränsen om den til någon del öfverskrides eller angripes af ryska trouppar.

De tvänne från Ryssland hit komne Deputerade affärdas nu tillbaka med detta svar. Gifvet å Uhleåborgs Gouvernements Cancellie den 11 October 1788.

Johan Fredric Carpelan.

Öfversättning från tyskan.

Ryska Hof-rådet Tisenhausens bref til kyrkoherden Kranck i Kusamo, afsändt med 2:ne Kusamo Bön-der, som voro såsom deputerade af Socknen utskickade at söka afhandling om Gränse frid.

Högvälärevördig, Högtärade Herr præpositus.

I går afton d. 28 September efter gamla och 9 October efter nya stilen, träffade innom Ryska Rikets Gränts vid en mig anförtrodd och på gränsen utställd post uti gården Neugigen Dvor, några Svenska bönder från Kusamo Sockn, vid namn Alexis Liktoinen, Johan Kemilainen och Fredric Kemilainen, med pass af Liqvidations Commisarien Planting försedde, hvilka mig vid hand gáfvo at då de i erfarenhet kommit at å Ryska sidan så mycket beväpnadt

folk upstått vore, de fördenskull voro öfverkomne, att de måtte underrätta sig om ändamålet med de härvarande trouppar, och bedja mig om bibehållande af den hittills på Gränsen härskande ro och enighet.

Uppå detta öppen hjertliga uppgifvande af deras så ganska billiga nyfikenhet och af deras begäran, fann jag mig tvungen at lika så öppen hjertigt svara: at det ej kan vara dem obekant, huruledes konungen af Sverige utan Rikens Ständers tillåtelse, begynt et olofligt, emot all rätt stridande, et dem och kronan Sverige til nackdel ländande krig emot det ryska riket och at desse på gränsen förlagde med reguliere troupper tilsammans omkring 2,000 man utgörande beväpnade, jemte någre och 20 Canoner äro en femtedel af dem som ännu hitbestämde äro, ty där stå värkel. 10,000 man reguliere trouppar, så väl infanteri, som cavallerie, 4,000 Calmucker och 40 Canoner, färdige at hit til gränsen uppbryta.

Dock skall det bero af invånarena i Kusamo Sockn äfven som dem i den öfriga delen af Svenska Carelen, om desse trouppar skola antingen som rikets fiender brukade varda, eller ock til säkerhet för deras lif och egendom och uprättande af deras genom Enväldet förlorade frihet och rätt användas. Men til erhållande af denne säkerhet, detta försvar och denna skygd hos vår ärerika och Stora monarchinna, blir dem allenast 2:ne vägar tillätne hvaraf den första är denna: at Stånds personer, andelige, Borgare och Landtmän utvälja bland sig besutne och almänt förtroende ägande personer af Kusamo Sockn, som ock i hela nordliga delen af Svenska Carelen, och dem med nödig fullmägt af Ridderskapet, andeliga och Borgare ståenden äfven som ock af allmogen försedda hit til mig på Voknavoroko gård försända, jemte en böneskrift hit til vår General Gouverneur, Hans Excellence General Lieutenanten och riddaren af flere

orden von Tutonnium, derå hela Svenska Carelen om hennes Keyserl. M:ts Höga försvar och hägn och återställande af deras förlorade fri- och rättigheter anhåller. Det andra och sista medlet deremot är detta: at de som sit lif och sin egendom i säkerhet sätta vilja, til ryssland med alt sit gods och hus geråd, sig öfverflytta och sig där nedsätta då man skall meddela dem jord och länderier så mycket, och hvar, de det hälst sig önska, jemte bibehållande af deras förra Religions öfningar och präster, samt af sådane andelige, som deras förut vanliga förmän dem vil gifva. Äfven skola de i sex åhr efter hvarannan — ifrån alla utskylder och pålagor befriade varda efter hvilken tids förlopp de ei eller större pålagor vidkännas skola än de i Sverige utgjordt, dock med den försäkran at de ej skola utgöra Soldater eller landtmilice underhålla, som dem nu naturligt vis så svårt falla måste. Och äntel. skall hvar och en i Ryska Riket sig nedsättande Landtman intil den första skörd bekomma proviant neml.: hvar och en fullvuxen karl 3 L^w 6 m:r mjöl och en mindre årig samt hvar och en af Qvinkönet större eller mindre helften deremot. — De Herrar af det andeliga ståndet deremot hvilka sin hjord enl. den H. Skrifts Bud och en Själasörjares pligt icke öfvergifva utan lika som de af Ståndspersoner hitkomma och sig i ryssland nedsättia vilja, kunna hålla sig ej allenast om ersättning för alt hvad de efter sig lämna, utan ock mycket mer, rik belöning i penningar, bättre och fruktbarare jord samt heders tjenester, hvilket jag dem, så snart någon sig hos mig anmäla vill, skrifteligen efter hvars och ens begäran skall försäkra.

Sedan jag åfvannämde Bönder desse tvänne medel til de i Carelen boendes säkerhet ro och välgång vid handen gifvit, så har jag ansett det för min pligt, at uppenbart detta ärende äfven för Eder Högvälärevördighet sjelf, icke

förtiga, utan fastmera med detsamma äfven här bifoga Copia af Hennes Kejsersl. May:ts manifest, äfvenledes ock det svar, jag på Herr Landshöfdingen Carpelans skrifvelse lämnat på det J sjelf desto vissare måtte underrättas så väl om sättet at undanrödja kriget och tilståndet uti landet, som ock om det nådiga tänkesätt vår hulda och Stora Monarchinna hyser.

J. M. Vilhelm Tisenhausen.

Kejserslig Hofråd.

Neergigens gård den $\frac{29 \text{ September.}}{10 \text{ October.}}$ 1788.

Dylika bref, som detta föregående, äro från ryska sidan nästan til oräkneligt antal inkomne, til embetsmän, präster och almoge, men som de alla deruti instämma at Sv. undersåtare böra söka ryskt beskydd eller underkasta sig ryskt välde, anser man onödigt at bifoga flere afskrifter af dem än detta som är af de sista.

Ett ytterligare inlägg i frågan om Birger Jarls tåg emot Tavasterne.

Föredrag d. 9 November 1885

af

K. E. F. Ignatius.

Att åter upprifva en fråga, som af vetenskapen redan betraktats såsom afgjord, hörer icke till sällsyntheterna på den historiska forskningens område. Ofta upptäckas i arkivernas gömmor nya fakta, som sprida en delvis annan dager öfver de förut kända; synkretsen vidgas och mången tidigare gjord slutsats, hvars sannolikhet ansågs höjd öfver allt tvifvel, består icke längre profvet inför en på den nyare forskningens resultater grundad, strängare kritik. Det anförda har isynnerhet sin tillämpning på vår, hvad historiska urkunder beträffar, fattiga medeltid, der till och med händelser, som utöfvat det mest epokgörande inflytande på det finska folkets öden, ofta alldeles icke finnas omnämnda i samtida krönikor och akter, utan upptecknats långt senare efter muntliga traditioner eller numera förkomna och derföre okontrollbara skrifter.

Ett halft sekel har redan hunnit förgå sedan den om Finlands historie och statistik så högt förtjente Gabriel Rein utgaf af trycket sin kända undersökning „*De loco, quo arma Tavastis illaturus, appulerit Birgerus dux*“. Författaren framhöll här på ett slående sätt ohållbarheten af den gamla på

Messenii auktoritet grundade åsigten att Birger Jarl skulle med sin flotta landat vid Wasa och derifrån genom trettio å fyratio mil långa ödemarker banat sig väg till hjertat af Tavastland. I den sannolika förmodan att landstignings stället var vid Tavasternas hamn — en förmodan som äfven vinner stöd i äldre författares (Ericus Olai † 1486) utsago — sökte Rein utröna läget af denna och trodde sig med kännedom om den tidens handelsförhållanden kunna sluta att nämnda hamn fanns vid Nylands kuster, sannolikt i trakterna af Pojo viken, måhända vid Hangö. Denna åsigt har sedermera inom den finska historien varit den allmännast antagna och har äfven upptagits af Yrjö-Koskinen i hans *Oppikirja Suomen kansan historiassa*.

Emellertid har under senare tider Reins åsigt från skilda håll blifvit motsagd och nya omständigheter framhållna, hvilka varit egnade att i någon mon rubba hållbarheten af de premisser, ur hvilka han utgått. Så har af finske forskare J. R. Aspelin sökt ådagalägga att södra Österbottens kuststräcka och särskildt trakten kring Vasa långt före Birger Jarls tid varit befolkad, samt att Messenii uppgift om Birgers landstigning i denna nejd derföre icke är otrolig, helst den svenska kolonisationen derstädes endast härigenom kunde nöjaktigt förklaras. Aspelin synes visserligen medgifva omöjligheten för Birger att genom det inre landets ödemarker ha kunnat framtränga till Tavastehus; men han tror at svårigheten häfves, ifall man antager att tåget först skedde utmed hafsstranden till Kumo elf och derifrån sedan längs detta vattendrag österut*).

Vi anse oss icke ha något skäl att utförligare ingå i en granskning af denna hypothes, hvars ohållbarhet dess-

*) Korsholman Linna ja Lääni, Helsingissä 1869 pagg. 22 följ.

utom Yrjö-Koskinen redan ådagalagt *). Vi anmärka endast att om också, såsom fornlemningar och fornfynd otvetydigt vidhandengifva, Österbottens kuststräcka långt före kristendomens införande i Finland haft invånare, härmed dock ingalunda bevisas sannolikheten af att Tavastlands eröfring skett från denna sida. Att först segla till Korsholm och derifrån sedan marschera en tjugu mils lång sträcka på obanade stigar, öfver flere vattendrag och genom trakter, hvilka såsom norra Satakunta, ännu i dag äro ödsliga och glest befolkade, hade knappast varit utförbart; men om man också kunde tilltro Birger Jarl en så ändamålslös och besynnerlig omväg för att nå Tavastland, är det dock ännu omöjligare att föreställa sig att Tavasterne, som på nära håll hade tillgång till ypperliga hamnar och handelsplatser, skulle gått dem förbi och i Vasa sökt sig en utgångspunkt för sina härfärder och ett centrum för sin handel. Man behöfver endast kasta en blick på kartan för att inse att en handelsplats vid Korsholm, eller der i trakten, hvarken ur ekonomisk eller strategisk synpunkt hade någon betydelse för det dåvarande Tavastland, samt att ett krigståg dit derföre icke heller kunde ha någon rimlig gemenskap med detta lands eröfring. I denna punkt, eller så vida det gäller vederläggningen af Messenii uppgift, anse vi Reins bevisning fortfarande bestå proftet.

Större tvifvelsmål om hållbarheten af de resultat, hvartill Rein kommit, väcka emellertid några uppgifter från grannländernas historia, hvilka om de förbindas med rimkrönikans berättelse om Birger Jarls tåg till Tavastland, synas vara egnade att öfver detsamma kasta en helt ny belysning. Såsom känt är finnes ingen samtida anteckning

*) Se härom Kirjällinen Kuukauslehti 1869 pag. 274 och 1870 pagg. 40—44, 92—95, 151 m. fl.

i behåll rörande nyssnämnda härtåg. Tiden, då detsamma skedde, har man endast bestämt med ledning af konung Erik Eriksons dödsdag, ett af de få säkra kronologiska data, som Sveriges fattiga medeltidshistoria bevarat. Nämnde konung dog nemligen Kyndelsmessodagen, den 2 Februari 1250. Enligt Rimkrönikans uppgift var Birger Jarl då borta på expeditionen mot Tavasterne och kunde därför icke heller närvara vid det kort derpå inträffade konungavalet. Färden måste följaktligen ha skett sommaren eller hösten förut år 1249 och återkomsten till hemlandet på våren eller sommaren året derpå. Emot denna tidsbestämning göres nu det inkast att ett, enligt allt hvad man kan sluta, med betydande härmakt och efter stora tillrustningar företaget härtåg väl bort ha ett större mål, än endast Tavasternes underkufvande; att vanlig politisk klokhets bjöd Birger att i samband härmed äfven rigta ett angrepp mot Tavasternes bundsförvandter, Karelarne och Novgoroderne, emedan i annat fall eröfringen icke kunde blifva varaktig; att rimkrönikan själf, ehuru dunkelt, häntyder på att korshären hade att skaffa med Ryssarne *), men att dessa sistnämndes krönikor, som för dessa tider äro vida fullständigare än de svenskes, icke känna till något annat angrepp från svenskt håll på denna tid, än det af år 1240, hvilket också de ryska historieskrifvarne, så vidt vi veta, utan meningsskiljaktighet tillskrifva Birger Jarl. Skulle nu slaget vid Neva, hvarom svenska krönikor ingenting veta, men hvilken historiska tilldragelse dock är höjd utom allt tvifvel, verkligen utgjort en akt i härtåget mot Tavastland, så försvinna med ens alla betänk-

*) "The satte thet land medh Christna män,
Sva som iak vänter thet staar än,
Thet samma Land vart alt Christit,
Iak troor thet Ryssa Konunger mistit.

ligheter rörande den kust der Birger Jarls flotta landade. Vare sig att grundläggningen af Tavasteborg skett omedelbart före eller efter nyssnämnda slag, så är det i alla fall klart, att framträngandet dit skett från någon hamn vid södra kusten, antagligen öster om Hangöudd, en hamn, der Tavasternes handel var koncentrerad och från hvilken de underhöllo förbindelse med Novgoroderne. Vi vilja gå ännu längre och påstå att denna hamn i så fall knappast kunnat vara annan än vid Kymmene elf, den fordna Ankoper flodens mynning.

Åsigten att Birger Jarls härtåg mot Tavasterne skedde år 1240 och stod i samband med det misslyckade angreppet mot Novgoroderne har ytterligare förfäktats af P. A. Munch i dennes *Det Norske Folks Historia*. Munch, som funnit den stora svenska rimkrönikans uppgifter för de äldre tiderna ofta vara opålitliga, yttrar också den starkaste misstanke rörande riktigheten af berättelserna om Birgers tåg 1249, om Valdemars val till konung i fadrens frånvaro, samt om Birgers vrede och Ivar Blås svar. Af ett något obestämdt uttryck i Haakon Haakonssons saga slutar han att Birger verkligen var närvarande vid konungavalet, hvilket naturligtvis icke kunnat ske, ifall han öfvervintrat i Finland. Härtill kommer ännu att Birger om sommaren 1249 hade vid Götha elf ett möte med norske konungen Håkan, från hvilket möte han antagligen först på hösten hann återvända till Mälardalen. Färden till Tavastland kunde följaktligen ske först derefter sent på hösten och hade i så fall varit förenadt med ett vinterfälttåg, hvilket Munch åter anser orimligt. På alla dessa skäl finner Munch att rimkrönikan oriktigt hänfört Birger Jarls korståg till 1249, i stället för till år 1240. Sistnämnda tidpunkt vinner icke blott stöd af de ryska krönikornas uppgifter, utan äfven af Gregorius IX:s

bulla af år 1237, hvars påbjudna korståg väl icke uppsköts i hela tolf år, såsom fallet hade varit, ifall rimkrönikans uppgift vore den rätta *).

Åtskillige nyare svenska historieskrifvare ha härutinnan delat Munchs åsigt. Så bland andra Oskar Montelius **) och artikelförfattaren i Linders konversationslexikon.

En anmärkning, som emellertid med fog kan göras emot bärarne af nyssberörda åsigt, är att de alldeles förbiset sett hvad ifrån finskt håll hittills blifvit förebragt till frågans belysande. Vi vilja icke fästa oss vid det temmeligen lätta sätt, hvarmed rimkrönikans uppgifter här bortresonneras. Att utan vidare förklara berättelserna om Birger Jarls vistelse med hären i Finland vid Eriks död, om Ivar Blå's till Gröneborg inverkan på kungavalet, om Birgers vrede efter återkomsten och samtal med Ivar Blå, för rena dikter, är dock något starkt, äfven ifall man skulle funnit att rimkrönikans författare i flere andra fall, såsom då det gällt utredandet af högadelns släktförhållanden m. m. d. begått misstag. Ett är att öfverbevisa en författare om misstag i afseende å data, ett annat deremot att beskylla honom ha uppdiktat långa episoder i sin historia; och detta sistnämnda är nu här fallet, utan att man för en sådan beskyllning ens kunnat framdraga tillräckligt bindande fakta. Men, nog härom. Påtagligt är att hvarken Munch eller de svenska historieskrifvare, som följt honom, tagit någon kännedom om den finska kyrkans öden på denna tid och den öfverhufvudtaget oberoende ställning, som dess biskop intog gentemot Sveriges konung. Hade Reins afhandling om „Biskop Tho-

*) Det Norske Folks Historie, Fjerde Deel, Förste Bind sidd. 88, 89.

**) Sveriges Historia från äldsta tid till våra dagar, I, sidd. 400, 406.

mas och Finland i hans tid“ varit dem bekant, så hade de icke blott funnit en nöjaktig förklaring rörande korståget mot Novgorod 1240, utan äfven kommit till insigt derom, att denna misslyckade expedition ingalunda kunnat hafva Tavasternes underkufvande till följd. Sedan den högst sannolikt af Biskop Thomas och Svärdsriddare utan svenska styrelsens direkta understöd utrustade korshären blifvit besegrad af Alexander Nevskij 1240, var nemligen den kristna kyrkans tillvaro i Finland utsatt för större fara, än måhända någonsin tillföre. Biskop Thomas sjelf nödgades fly till Visby*), der han trött af mödor och tyngd af bekymmer nedlade sitt embete (1245). Låter detta faktum förena sig med föreställningen om att kristendomen i Finland just kort förut skulle vunnit en så betydande förstärkning, som att en hel stor folkstam underkastat sig densamma? Ingalunda. Hade Tavasterne verkligen år 1240 blifvit underkufvade, så skulle de utan tvifvel ännu samma år eller åren derpå afskuddat sig oket, helst deras besegrare syntes ha haft fullt upp att göra med att försvara sig sjelfve och icke ens funnit sig säkre inom sina befästningar vid Åbo, mycket mindre kunnat tänka på att upprätthålla ett tvifvelaktigt öfvervälde öfver nu i sin tur segrande fiender. Af allt hvad vi känna om den finska kyrkans tillstånd på denna tid, måste vi derföre sluta att någon varaktig eröfring af Tavastland icke kunnat ske år 1240, utan att den försiggått senare och enligt all sannolikhet just år 1249.

För antagandet af sistnämnda årtal gifves ännu, förutom rimkrönikans vitnesbörd, åtskilliga andra skäl. Enligt den finska biskopskrönikan var Thomas, åtminstone vid slutet af sin lefnad medlem af Dominikaner orden. Denna,

*) „propter Ruthenorum et Curonum furore“.

om kristendomens utbredning på nu ifrågavarande tid högt förtjenta munkorden skulle, synes det, derföre haft dubbel anledning att grunda ett kloster i vårt land, der en så vidsträckt missionsverksamhet öppnade sig och der på samma gång ett så kraftigt stöd kunnat påräknas af kyrkostyrelsen. I grannländerna Sverige och Estland grundades också dylika kloster, men till Åbo kommo Dominikanerne alls icke under Thomas episcopat utan först år 1249 *). Hvarföre icke förut, utan så sent och just då? Högst sannolikt, emedan ställningen i Finland var så förtviflad, att orden icke vågade tänka på en bosättning här tidigare. Med korshären under Birger Jarls anförande år 1249 kunde munkarne deremot knappast underlåta att följa. Tåget gällde ju, så att säga, deras egen sak. Vill man åter i svenska historien söka närmaste anledningen till att berörda korståg just företogs sistnämnda år, så finnes den såväl deri att de inhemska oroligheterna i Sverige först år 1248 upphörde, som äfven i den påfliga legaten Vilhelm af Sabinas besök. Nämnda legat var såsom känt synnerligen verksam, när det gälde den kristna kyrkans utbredning i nordn. Han hade vid flere särskilda tillfällen och under långa tider i en fortsättning uppehållit sig såsom påfelig legat i Lifland och Preussen. Han hade bidragit att stifta föreningen emellan Svärdsriddarne och tyska riddarne, samt utstaka gränserne emellan desse förstnämndas besittningar och Danskarnes i Estland. Finlands förhållanden kunde derför icke vara honom obekanta; lika litet som den politiska ställningen i Ryssland. Antagligen kände kardinalen till och med personligen biskop Thomas, med hvilken han under sina resor i de nord-

*) Se Bomanssons uppgift härom i Historiallinen Arkisto III, sid. 193.

liga länderna och besök t. ex. på Gotland lätt kunnat sammanträffa. Om, såsom troligt är, kardinalen icke varit främmande för den misslyckade expeditionen år 1240, så hade han nu så mycket starkare anledning att, genom att förmå svenska regeringen företaga ett nytt korståg, söka reparera de olyckliga följderna af det förra. Allt detta är visserligen endast förmodanden, men åtminstone lika sannolika, som de från motsatt håll framställda.

Den af Munch meddelade upplysningen att Birger Jarl, i följd af sitt möte med norska konungen Hakon, icke kunnat företaga sin härfärd förrän om hösten 1249 och sålunda icke heller intränga i Tavastland förrän om vintern, utgör enligt min åsigt intet bevis emot sannolikheten af den här antagna kronologiska bestämningen. Tvertom utgör den ett ganska starkt, om också indirekt, vittnesbörd för att rimkrönikans uppgift att Birger under vintern 1249—1250 icke fanns i Sverige är riktig. Långt ifrån att, såsom Munch, anse ett vinterfälttåg i Finland för något omöjligt, anser jag nemligen att ett sådant fälttåg var på denna tid det enda möjliga, ifall man nemligen ville tränga in i landet och icke endast sköfla kusterna. Låtom oss efterse hvad de i afseende å kronologiska data noggranna äldre ryska krönikorna veta att i detta afseende berätta. Vi anföra här ur Akian- ders „*Utdrag ur ryska annaler*“ följande upplysande data:

År 1130 tågade Wsewolod med Novgoroderne om vintern under fastan mot Tschuderne — — — —

År 1179 mot vintern tågade Mstislaw med Novgoroderne mot Tschuderna till Otschela och härjade hela deras land — — — —

År 1191 tågade Novgoroderne med Karelare emot Jemerne och bekrigade deras land. — — — — Samma år tågade furst Jaroslov till Luki — — — och man öfverenskom

sig emellan vänskapligt att alla om vintern skulle förena sig antingen mot Litthauen eller mot Tschuderne — — —

År 1198. Under denna vinter tågade furst Jaroslaw med Novgoroder och Pleskower, inbyggare från Thorshek och Ladogabor till Polotsk — — — —

År 1212 tågade Mstislaw med Novgoroder emot Tschuderne, som kallas Torma — — — Sedermera mot vintern gick Mstislaw med Novgoroder till den tschudiska staden, som kallas Ohdonpää — — —

År 1214 d. 1 Februari tågade furst Mstislaw med Novgoroderne mot Tschuderne till Jerven och genom Tschudiska landet åt hafskusten — — —

År 1256. Denna vinter tågade Storfursten Alexander Jaroslawitsch med Susdalsboer emot Jemerne och besegrade dem och återvände hem med många fångar — — etc. etc.

Alla dessa härtåg, hvilkas förteckning kunde betydligt utvidgas ifall man vill gå längre fram eller tillbaka i tiden, och hvilka gälde dels Estland dels Finland, skedde sålunda om vintern. Man har allt skäl att förmoda, att äfven största delen om icke alla af de härjningståg, för hvilka tidpunkten icke finnes närmare utsatt, likaledes företogos under samma årstid. Åtminstone berättar Henrik Lette, att Livernes och Esternes krigståg vanligen företogos om vintern*). Detta val af vintern för inryckandet i det fiendtliga landet kan ingalunda ha varit en tillfällighet, utan berodde säkerligen på den kannedom om såväl det egna som det fiendtliga landets förhållanden, som härförarne egde. De visste alltför väl, att ett krigståg om sommaren i det inre af Finland och äfven i Estland var förenadt med nästan oöfvervinnerliga svårigheter. I ett land utan vägar och fullt af djupa sko-

*) J. Krohn, Hist Arkisto VII, sid. 35.

gar och bottenlösa kärr och mossar måste man färdas, såsom man ännu i dag gör det i de nordliga delarna af Uleåborgs län, med båt på floderna och öfver insjöarne. En sådan båt får icke vara stor och tung. Den måste kunna stakas fram öfver grunda ställen och forsar och den måste vid behof kunna bäras eller släpas öfver näsen, för att från det ena vattendraget flyttas i det andra. På dylika bräckliga båtar kan man emellertid icke komma öfver Finska och Bottniska vikarna. En krigshär, som under trettonde seklet ville från Ryssland eller från Sverige rycka in i Finland sommartiden, var alltså nödsakad att föra i sitt släp flere hundratal båtar, hvilka för färden voro mera outhärliga än hästar och åkdon äro det i våra dagar. Då funnos nämligen, såsom sagdt, inga andra vägar än vattenstråtarne, och på dem slapp man icke fram till fots. En transport af sådana båtar öfver hafvet skulle i hög grad ha ökat arméens tross och försvärat expeditionen. Men antagom också att den fiendtliga hären kunde undvika denna olägenhet genom att först efter landstigningen på finsk kust förse sig med båtar, så var framträngandet i alla fall under sommaren synnerligen svårt. En färd öfver okända farvatten, fulla af farliga forsar och vattenfall, var för fremlingar förenad med så stor risk, att neppeligen andra än några smärre röfvarpartier kunde inlåta sig därpå. Man kan gå ännu längre och säga att ett tåg sommartiden uti det inre af Finland var för en större armée dåförtiden hardt nära en omöjlighet. Skulle nemligen också alla andra nu uppräknade hinder för detta sommartåg öfvervunnits, så återstod dock qvar det förnämsta och detta var brist på lifsmedel. Ännu i våra dagar, med deras högt utvecklade samfärdsel, lefver den stora massan af finska folket vanligen endast på föregående skörd, hvarföre också böndernas vist-

hus under sommaren oftast stå toma. För sex århundraden tillbaka, var ekonomin att döma af alla tecken ännu sämre. Med vinterns slut voro antagligen också de inbergade förråden uttömda. Invånarne öfvergåfvo i massor byarne om våren och drogo upp till aflägset belägna fiskplatser och svedjeländer, der de lifnärde sig af jagt och fiske. Först på hösten återvände de igen med nya förråder för vintern. En fiende, som om sommaren banat sig väg genom ödemarkerna till de bebodda platserna, hade säkerligen funnit dem toma både på lifsmedel och invånare. Han skulle äfven om han segrat icke kunnat hindra de slagna fienderna att undkomma och han skulle förr eller senare dukat under af brist på proviant.

Det nu anförda, hvilket för öfrigt måhända blifvit utförligare behandladt, än nödigt hade varit, har hos mig stadgat den öfvertygelse att Birger Jarls framträngande till det inre af Tavastland skedde om vintern, den årstid då de isbelagda sjöarna och floderna erbjödo det bästa vägalag både för hästar och fotgångare, den årstid då invånarne kunde med hopp om framgång angripas och bringas till underkastelse, samt då byarne voro rikligast försedda med lifsmedel. Antages nu detta såsom afgjort så är det klart att sjöresan från Sverige skedde mera mot hösten och att mötet med konung Hakon icke lade härför något hinder i vägen. Efter ankomsten till Tavasternas hamn och sedan de vid landningsstället samlade Tavasterna blifvit besegrade, torde Birger sannolikt dröjt qvar i handelsplatsen eller i den nejden, sysselsatt med anläggandet af en befästning samt med förberedelserna till det stundande vinterfälttåget. Den omständighet att rimkrönikans uppgifter så noga kunna afpassas i enlighet med denna i alla afseenden naturliga fälttågsplan, synes mig, såsom sagdt, innebära ett starkt bevis

för att äfven dess kronologi häruti är riktig, samt att tåget följaktligen företogs år 1249.

Godkännes engång sistnämnda tidsbestämning, så följer häraf, att Birgers tåg icke behöfde stå i samband med något direkt angrepp på Novgorod samt att hans flottas landstigning vid Finlands södra kust derföre icke heller behöfver antagas såsom höjdt öfver hvarje tvifvel.

Ända hittills ha de resultatet, hvartill jag trott mig ha kommit, öfverensstämt med de åsigter, som Rein i ämnet tidigare uttalat. Öfverensstämmelsen upphör emellertid i och med detsamma det blir fråga om bestämmandet af sjelfva stället, der Birger Jarl landsteg, och det är härom jag nu utbeder mig att få yttra några ord.

Till först ber jag att få uttala, att jag i likhet med Rein utgår ur den förutsättningen, att Ericus Olai's uppgift om att Birger Jarl ankrade med sin flotta i Tavasternas hamn (Portus Tavastorum) är riktig. I sjelfva verket är det också i ögonen fallande att Birger, derest han, såsom krönikorna angifva, föredrog ett direkt angrepp mot sina fiender framför ett ifrån det kristna väldets gamla centrum Åbo dirigeradt sådant, icke rimligtvis kunde välja någon annan anfallspunkt, än den, der Tavasternes sjömakts och handel voro koncentrerade och ifrån hvilken den lifligaste samfärdseln underhölls med det inre landet. Huru än härmed må förhålla sig så är det läget af denna handelsplats, som här är hufvudsaken. Med denna frågas utredning sammanhänger på det närmaste en riktig föreställning om odlingsförhållandena i Finland före kristendomens införande och det är häruti, som jag skulle anse den egentliga hufvudvigtigen af undersökningen ligga.

Det förefaller mig såsom om Rein med klar blick skulle anvisat den väg, som forskaren i och för denna frågas lös-

ning borde beträda, då han, för att ådagalägga ohållbarheten af Messenius' uppgift, åberopar hvad man har sig bekant om enskilda orters i vårt land första bebyggande. I sin bevisföring var han dock icke konsekvent, ty huru man än må betrakta saken, blir det dock alltid ett fel att han icke användt samma förfaringssätt för att bestyrka sin egen åsigt, eller låtit denna undergå en liknande kritik, som den han bestått Messenius. Hade han gjort detta, så skulle hans resultat måhända blifvit ett helt annat. Nu har han synbarligen under den förutfattade föreställningen att Tavasterne handel förnämligast bedrifvits vid kusterna af Finska viken — denna lifligt besökta farled för Hanseater o. a. som drefvo köpenskap med Ryssland — der sökt den supponerade hamnen, utan hänsyn till de betänkligheter, som ur geografisk och kulturhistorisk synpunkt ställa sig häremot.

De skäl, hvarpå Rein stödt sin åsigt att Tavasterne hamn är att sökas vid Finska vikens kuster, äro, förutom det redan anförda, följande:

1:o. Talrika finska ortsnamn bevisa att Tavasterne fordom bebott hela kuststräckan af Nyland. Deras område sträckte sig alltså till Finska viken, och de kunde väl knappast underlåta att vid denna stora stråkväg för handeln ha en handelsplats.

2:o. Novgorodernas härjningståg år 1311, då de intogo Köpmanselfven och öfver Svartbäck anlände till staden Wannai, som de plundrade och uppbrände, ådagalägger icke blott att Tavasterne kunde från Finska viken angripas utan äfven att deras handelsflod flöt ut i detta haf och att följaktligen äfven deras handelsplats här bör sökas.

3:o. Hamnen vid Hangöudd, som sedan urminnestider varit känd och redan beprisas af Olaus Magnus, var sannolikt just denna portus Tavastorum. Den erbjöd trygghet för flottan,

stor lätthet att underhålla förbindelser med Sverige och Åbo samt slutligen äfven öppet tillträde till det inre Tavastland, ifall man från innersta hörnet af Pojo viken längs Svartå eller Mustjoki, Hiidenvesi, Lojo sjö m. m. ville intränga dit.

Reins åsigt har, såsom sagdt, bland finska historieskrifvare hittills varit den allmännast antagna. Också har forskningen under senare tider uppdagat några omständigheter, hvilka ytterligare kunna anföras såsom stöd för densamma. Sålunda kom d:r Aminoff genom undersökning af ortsnamnen längs Finlands södra kust till den slutsats att den svenska kolonisationen fordomdags sträckt sig österut ända till Ors-lahti by, 13 verst öster om Wederlaks kyrka, samt att den alltså omfattat hela Tavasternas fordna kuststräcka. Dessa och andra fakta stadgade hos Aminoff öfvertygelsen att denna kolonisation stod i samband med Tavastlands eröfring *). Tilläggas kan att äfven en gammal tradition om att Perno kyrka skall ha blifvit uppförd af en skottsk adelsman Henrik Teet, som åtföljt Birger Jarl, synes häntyda uppå att kristendomen infördes i dessa nejder i följd af nämnda här-tåg. Äfven ryssarne begynna att från denna tid benämna berörda kuststräcka Svealandet. Invändningen att man icke finner några spår till att en handelsplats i äldre tider skulle funnits i trakten af Hangö, kan äfven numera bemötas dermed att flere fakta, bl. a. inskriptionen på en gammal grafsten invid Karis kyrka med årtalet 1414 och orden borgare i Raseborg („civis in Raseborg“), bevisa tillvaron sedan gammalt af en stad derstädes.

Hvad nu till först beträffar hypotesen att hamnen vid Hangö skulle varit de fordne Tavasternes hamn, så synes den mig, oberoende af huru man i öfrigt tänker sig denna tids handelsvägar, icke ha någon sannolikhet för sig. En

*) Hist. Arkisto V pagg. 51—54.

handelsplats' läge bestämmes icke ensamt af hamnens godhet och lättheten att från sjösidan komma till densamma, utan i vida högre grad af dess lämplighet för det land, hvars produkter den skall uppsamla och afsätta. Ur sistnämnda synpunkt var väl Hangö den mest obehväna handelsplats, som kunde upptäckas. Huru transporten af varor skulle kunnat försiggå från Tavastland dit och tvertom, är svårt att fatta, då man fäster afseende vid den tidens kommunikationer. Handelsplatserna uppstå dessutom i allmänhet icke på konstlad väg, utan naturligt, d. v. s. de uppsökas icke, utan växa så att säga af sig sjelfve uti odlade bygder med relativt tät befolkning och liflig samfärdsel. En sådan plats har Hangö aldrig varit och är det icke ens ännu, beläget såsom det är vid yttersta ändan af en långsmal, sandig och ödslig halfö, långt skild från det öfriga fasta landet och hänvisadt, hvad tillförseln af landtmanprodukter beträffar, hufvudsakligast till öarne och skärgården på ömse sidor. Härtill kommer ännu att ett ställe, så utsatt för krigsfara, omöjliggen hade kunnat utses till centrum för handeln på en tid, då vikingafärder och sjöröfverier hörde till ordningen för dagen. Det var icke på öppna kuster, utan djupt inne vid vikarnas och flodernas stränder, som man under 12:te och 13:de seklen kunde tänka på att anlägga städer.

Åsigtgen att Tavasternes hamn varit den nuvarande Pojo viken, eller der i närheten t. ex. i Snappertuna vid Raseborg, synes mig icke heller hållbar. Pojo viken är visserligen för närvarande en lifligt besökt hamn och har måhända äfven tidigare, innan de der i trakten befintliga jernbruken blefvo anlagda, varit en känd lastageplats. Dess handel har dock endast varit lokal och, såvidt känt är, icke utsträckt sig till Tavastland. Något spår af en trafikled derifrån till det inre landet finnes icke, och dock borde det vara klart

att en sådan lifligt befa ren trafikled icke kunnat råka helt och hållet i glömska. Åtminstone borde man kunna uppvisa bebodda, af gammalt med hvarandra förbundna trakter, genom hvilka den skulle ha gått. Detta låter sig emellertid icke göra. Det ännu i våra dagar temmeligen glest befolkade vestra Nyland är skildt från Tavastland af trakter, som att döma af alla kända förhållanden, först i en senare tid fått invånare. Om vi undantaga de Nyländska kustsocknarna, hvilkas namn första gången anträffas i handlingar från ungefär medlet af 1300 talet, finna vi de öfriga orterna, genom hvilka Birger Jarls föregifna tåg skulle ha gått, först sent inträda i raden af Finlands kyrkomenigheter. Sålunda omnämnes Wichtis först under 1400 talet, Loppi icke alls under katolska tiden, ehuru det vid dess slut torde fått egen kyrka, Janakkala icke tidigare än 1431, för att icke tala om Pyhäjärvi, Hausjärvi, Pusula m. fl., hvilka församlingars ursprung daterar sig från närbelägna tider. Man bör dock kunna förutsätta att en af den tidens förnämsta farvägar icke gått genom bara obygd er äfvensom att den för varutransport varit mindre besvärlig än denna, helst Tavastlänningarne icke saknade beqväma vattenvägar, hvilka direkte ledde till hafvet. Att de skulle förbigått dessa sistberörda är så stridande mot hvad alla tiders och länders kolonisationshistoria lär oss, samt tillika så naturvidrigt, att dertill väl borde finnas starkare skäl än endast antaganden. Dessa vattenvägar, Kymmene och Kumo, voro derföre enligt min oförgrifliga mening, de som Tavastlänningarne hade att anlita, när de från kusterna färdades inåt landet eller tvertom. Vid endera af dessa floders mynningar måste följaktligen också deras hamn ha varit belägen.

Måhända skall den invändning göras att dessa floder voro alltför strida och besvärade af forsar för att kunna an-

vändas till transportleder. I så fall må endast erinras om att floderna i Uleåborgs län och i Lappland ha vida större fallhöjd och starkare forsar, men användas dock än i dag till farleder. För öfrigt ha alla vattendrag i Finland och äfven i de flesta andra länder forsar, utan att de i brist på bättre därför icke skulle ha begagnats till farleder.

Då det nu gäller att afgöra vid hvilkendera af dessa begge floder, Kymmene eller Kumo, Tavasternes handelsplats var belägen, torde det vara nödvändigt att dessförinnan göra sig reda för läget af deras dåvarande boplatser samt i hvilka trakter stammen egentligen var koncentrerad.

Tavasterne bodde, såsom alla fakta antyda, i stora folkrika byar, icke synnerligen långt aflägsna från hvarandra samt omgifna till stor del af ofantliga skogar och eremarkar (erämaat). I motsats till Karelarne synas de mera ha varit en landtmakt än en sjömacht. Ehuru deras område högst sannolikt utsträckte sig både till Finska och Bottniska vikarne, tyckas de dock i allmänhet föga ha tagit kuststräckorna i besittning. De strider, som förjagade dem derifrån torde därför ha varit jmförelsevis lätta, och ha icke heller lemnat några tydliga minnen efter sig i Finlands häfder. Historien och traditionen förlägga Tavasternes egentliga härdpunkt till nuvarande södra Tavastland, kring Päijännes och det Vest-tavastländska vattensystemernas sydliga delar. Det af Birger Jarl uppförda Tavastborg ligger vid det till sistnämnda vattensystem hörande Vanajavesi. Detta kunde väl betraktas såsom en tillfällighet, förutsatt att Tavasternas boplatser i öfrigt skulle befinnas ha varit någorlunda jemnt fördelade på de nämnda vattensystemernas dalområden, men så synes icke ha varit fallet. Alla de i våra häfder tidigast omtalade kyrkor, alla de i våra äldsta jordeböcker och skattelängder såsom gamla odlingsbygder förtecknade fjer-

dingar, byalag och hemman äro belägna inom det område, som bevattnas af Vest-tavastländska och Satakunta vattendragen. Så omtalas i äldre handlingar, för att endast åberopa några exempel, Hattula (Vesunti 1319) 1324, Vonå och Hauho 1329, Sääksmäki 1335, Vesilaks 1345, Sastamala eller det fordna Karkku 1328, Kumo 1331 o. s. v., medan, såvidt jag kan erinra mig, ingen enda kyrkoförsamling från Päijännes vattenområde finnes upptecknad tidigare, än först under seklet derefter. Redan denna omständighet synes afgjort tala för att Tavasternas hamn är att sökas i närheten af Kumo elfs utlopp samt att deras handel med andra länder således förnämligast gick öfver Bottniska viken, icke öfver den Finska. De skäl som ytterligare befastat hos mig denna öfvertygelsen äro:

1:mo. Kumo elfs bördiga floddal är en af Finlands äldsta kulturtrakter. Längs dess stränder funnos tätt befolkade byar och gårdar så långt historiska källor föra oss tillbaka i tiden, och på Birger Jarls dagar synes man redan, efter allt hvad vi kunna sluta, ha färdats hela sträckan längs vattendraget emellan Björneborg och Tavastehus genom endast på ringa afstånd från hvarandra belägna odlade bygder.

2:do. I närheten af Kumo elfs utlopp har likaledes sedan urminnes tider funnits en köpstad af större betydelse. Ufsby stad omtalas åtminstone redan 1347 och traditionen vet berätta att den flyttats dit ifrån Ylistaro i Kumo, der den tidigare skulle varit anlagd.

3:tio. Tillvaron af denna handelsplats redan på biskop Henriks tider bestyrkes äfven af den kyrkliga traditionen, som uttryckligen låter biskopen der predika och ännu visar den bod, der han skall ha uppehållit sig. Då man vet att de kristne missionärerne vid ankomsten till ett främmande land företrädesvis brukade söka upp de förnämsta handels-

platserna, der de träffade en talrikare församlad och vanligen mot främlingar tolerant menighet, så kan man icke annat sluta, än att äfven legenden ger stöd åt sägnen om tillvaron af en gammal stad i Kumo, en tillvaro som fornlemningar, talrika och dyrbara fornfynd och flere namn (Saksan kivi o. s. v.) der på orten ytterligare besanna.

4:to. Kumo elfs betydelse såsom handelsväg bestyrkes ytterligare af flere andra fakta. För att icke nämna Birkarlarnes förbund, må jag endast erinra om den mängd af medeltida gillen eller brödraskap, som funnos här i trakten. Doktor Bomansson har under sina arkivforskningar anträffat i Ulfsby socken 4 gillen, i Kumo 1 och i Hvittis 1, eller inalles vid Kumo elfs stränder sex gillen, medan i hela öfriga Finland, så vidt hittills känt är, endast funnits nio, nemligen 6 i Åbo, 1 i Wiborg, 1 i Hiitis och 1 på Åland. *)

5:to. Man har allt skäl att, i likhet med hvad äldre historieskrifvare äfven berätta, antaga att Birger Jarl efter sin landstigning och segern öfver Tavasterne anlade en borg, till säkerhet för sitt återtåg och till skydd för den garnison han utan tvifvel måste lemna vid kusten. En sådan borg fanns nu verkligen äfven vid Kumo elf. Dess anläggningsår känna vi icke, men vi veta att Albrecht af Mecklenburg på Satakuntaboernes klagan lät rasera Kumogårds slott 1367 samt anbefalla dess återuppbyggande på någon annan lämpligare ort. Först derefter begynner Korsholm nämnas i häfderna. Den tanken ligger nära till hands att Birger uppfört borgen i Kumo, samt att Korsholm, hvilket endast ansågs såsom samma borg, ehuru förflyttad till annat ställe, derfore af traditionen förenades med Birgers minne. Sålunda skulle äfven Messenius' misstag ha sin förklaring.

*) Hist. Arkisto IV sid. 170 följ.

6:to. Talrika handlingar från vår äldre medeltid hän- tyda på en synnerligt liflig samfärdsel emellan Tavastland och socknarne kring Kumo elf. Köpebref, testamenten, doms- bref m. m. intyga att invånarne i berörda trakter synas un- derhållit en nära personlig beröring med hvarandra, som blir lätt förklarlig, ifall man anser Kumo elf ha varit Tavastlands stora handelsväg. Äfven landets administrativa indelning på denna tid och särskildt det gamla Kumogårds läns gränser utvisa att sådana socknar som Vesilaks, Birkala o. a. då- förtiden hade sin närmaste styrelse i Kumo.

7:mo. Krönikan uppgifver uttryckligen att Birger be- satte den kust, der han landsteg, med svenska män. Äfven detta passar in på trakterna kring Kumo elfs utlopp, hvarest en talrik mängd svenska ortsnamn och ännu lefvande folk- traditioner ådagalägga tillvaron af en gammal svensk be- folkning. Numera finnes denna svenska befolkning icke längre; trakten är åter finsk. Af alla de fakta jag åberopat till stöd för min åsigt om att Tavasternas hamn befanns nära utloppet af Kumo elf, synes mig detta icke vara det minst slående. Å glest bebodda, för det mesta öde kuststräckor var det ingen svårighet för en svensk kolonisation att slå fast rot och fortlevva genom seklerna; men i en tätt befolkad bygd midt ibland finska inbyggare var segern icke lika lätt. Vi veta att trakten kring Åbo, som dock är stamsätet för den svenska kulturen i landet, fortfarande förblifvit finsk, och orsaken dertill har väl icke varit någon annan än den, att det finska elementet der varit af ålder så starkt repre- senteradt att det icke kunnat utträngas. Äfven i trakten kring Kumo elfs mynning har det finska elementet icke blott kunnat bestå kampen mot det svenska, utan äfven efter ti- dernas lopp utgå ur denna kamp med seger. Förklaringen härtill är enkel, ifall vi tänka att här redan före svenskar-

nes ankomst fanns en stor finsk handelsplats, der finska språket var hemmastadt och i förhållande till senare införda språk intog en redan häfdvunnen ställning.

S:vo. Studium af äldre kartor har slutligen äfven hos mig befästet den öfvertygelsen, att man fordom haft den föreställningen, att hufvudvägen till Tavastland gick längs Kumo elf. Den korta tid, som varit mig förunnad att nedskrifva detta föredrag, har dock förbjudit mig, att närmare beröra denna sida af frågan. Likaså nödgas jag också af samma skäl förbigå alla de upplysningar, som i detta ämne kunna erhållas ur de talrika och högst intressanta fornfynden i Kumo, Eura och trakterna deromkring. Samlingar af byzantinska vigter och vigtskålar, smycken och redskap, mynt m. m. utvisa att här under den äldre medeltiden verkligen bedrefs en ingalunda obetydlig utländsk handel. Folktraditioner på orten, meddelade af K. Killinen *) o. a. kunna ytterligare åberopas till stöd för det anförda; men äfven detta har den knapt tillskurna tiden förbjudit mig. Jag påpekar dessa omständigheter också endast för att en kommande, mera till grund gående behandling af detta ämne icke må lemna dem obeaktade.

Åsigtan att Birger Jarl med sin flotta landstigit vid Kumo elfs mynning, är ingalunda ny. Den har framställts bland annat af den strängt kritiske A. C. Lehrberg i hans förtjenstfulla afhandling „Ueber die Wohnsitze der Jemen“ (**). Lehrberg antog icke blott att Tavasternas hamn låg vid Kumo elf utan äfven att denna flod var den i ryska krönikorna omnämnda Handelsfloden eller Ankoper floden. I sist-

*) Kiinteitä Muinaisjäännöksiä Ulvilan kihlakunnassa. H:fors 1880 pag. 103 m. fl.

***) Untersuchungen zur Erläuterung der älteren Geschichte Russlands. S:t Petersburg 1816 sid. 164 och 185.

nämnda punkt kan jag dock icke dela hans åsigt. Jag tror för min del, i likhet med Akiander, att Ankoper floden och Kymmene elf äro samma flod. Längs detta vattendrag kunde naturligtvis Tavasterne äfven drifva någon handel, och för en rysk armé, som ville hemsöka dem med plundring, var denna väg väl den naturligaste.

Man har fäst en synnerlig vikt vid att Tavasternas förnämsta hamn bordt ha varit belägen vid Finska viken. Faktiskt är dock att under hela den historiska tiden, innan Helsingfors blef landets hufvudstad, den vestfinska stammen aldrig haft någon betydande handelsplats vid detta haf. Om vi undantaga Viborg, så fanns ännu ända till medlet af 18:de seklet vid Finska vikens kust inga handelsstäder, som kunde mäta sig med Björneborg, Uleåborg, Wasa eller flere andra af de österbottniska städerna; och dock äro i nyare tid de förhållanden, som betinga åt Finska viken företrädet i afseende å handels betydelse, vida mera mäktiga än fordom. Hvarföre då anse att handeln för Tavasterne fordomdags måste gå i andra gängor än nuförtiden? Hvarföre öfverhufvudtaget förutsätta något så abnormt, som att Tavasterne skulle sökt upp en främmande farled, för att också få vara litet med om den handel som der bedrefs? Hvarföre icke hellre antaga, såsom alla länders exempel lär oss, att de utländska köpmännen först sökte upp dem? Hela premissen om att Tavasternes hamn nödvändigt bör sökas vid Finska vikens kuster synes mig derföre ha intet rotfäste, när den närmare examineras.

Inkasten att Tavasternas område fordom icke skulle sträckt sig ända till Kumo elfs mynning; att elfven är bevärad af forsar o. s. v. förefalla mig nog svaga. Det finnes visserligen numera vid kusten ett landskap som heter Satakunta, likasom det också finnes ett Nyland; men lika

litet som det senares tillvaro har hindrat antagandet af Tavasternas hamns läge vid Finska viken, lika litet synes det förra hindra antagandet af samma hamns belägenhet vid Bottniska viken. Beträffande åter forsarna i Kumo elf, torde derom icke heller behöfva sägas mera, än att man fordom väl seglade upp så långt farvattnet var öppet. Sedan stakade man sig fram med båt eller tågade längs stränderna. Så gjorde antagligen den tidens köpmän och så förmoda vi äfven att Birger Jarl gjort.

Hvad sist och slutligen beträffar den svenska kolonisationen i Nyland och dess möjliga samband med Birger Jarls härtåg, är jag för min del mycket böjd för att antaga ett sådant samband. På läget af Tavasternes hamn, likasom äfven på stället hvarest Birger landsteg har denna omständighet dock intet inflytande. De kolonister, som med hustrur och barn togo en mer än 20 mils lång kuststräcka besittning kunde väl rimligtvis icke följa med arméen. De kommo antingen samtidigt med eller omedelbart efter Tavasternes besegrande. I begge fallen hindrade ingenting dem att välja en annan kurs än korshären. Då man erinrar sig att de svenska kolonisationerna i Nyland, vid Björneborgs trakten och i Österbotten högst sannolikt äro samtida, torde deras ankomst stått i samband med någon allmän plan af svenska regeringen att betrygga Finlands eröfring. Ingen af dessa kolonisationer synes mig emellertid ensam för sig kunna tillerkännas afgörande vitsord, när det gäller att utreda stället, der Birger Jarl landsteg, eller läget för Tavasternas hamn.

Några bidrag till Aurora-förbundets historia.

Meddelade

af

Aug. J. Hjelt.

Det var med ett på framtidslöften rikt namn vårt lands första lärda och vittra samfund trädde fram och, så kort dess tillvara än blef, hann det visa sig icke oförtjent af det samma. Till hela sin inrättning och anda en exponent för den nya finskt fosterländska strömning, hvilken under frihetstidens senare hälft vaknade hos oss, samlade det inom sig vårt lands bästa intelligenta krafter och förde genom sin väckande och värmande verksamhet så mäktigt framåt i tidens riktning, att „Aurora“ i verkligheten betecknar en morgonljusning för den fosterländska litterära odlingen i vårt land. Men detta samfund har ännu icke fått sin historia.

De viktigaste bladen i den samma har, kan man säga, samfundet sjelft skrivit i sin tidning. Den långa raden af dess innehållsrika årgångar utgör det vackraste och det bestående minnesmärket af samfundets verksamhet. De äro den närmaste och den mest gifvande källan för en historik öfver Aurora-förbundet, ur hvilken synpunkt man än må betrakta det samma.

Till dessa tidningar, förstlingen af vårt lands periodiska press, ansluta sig ock — fränsedt naturligtvis Bilmarks disputation „De secretis societatibus“ af 1772 — de smärre

karaktäristiker öfver Aurora-förbundet, hvilka hittills sett dagen. Så A. I. Arvidssons uppsats i tidskriften *Mimer* 1839, och S. G. Elmgrens i *Litteraturbladet* 1853, så G. Lagus' skizzer i hans föreläsningar öfver „Den finsk-svenska litteraturens utveckling“ och öfver „Finlands kulturlif under 18:nde seklet“ (i *Hels. Dagblad* 1874) samt G. Göthes meddelanden i disputationen „Historisk öfversigt af de vittra samfunden i Sverige före Svenska Akademiens stiftelse“. Samma är förhållandet med de minnesteckningar öfver framstående medlemmar af Aurora, t. ex. Porthan, i hvilka teckningar äfven detta samfund uppmärksammats. Hvad öfrigt om Aurora-förbundet offentliggjorts härrör i hufvudsak från statsrådet J. W. Lagus. Sedan han tidigare utredt författareskapet till en mängd af bidragen till ofvan nämnda tidningar, har han i sitt arbete öfver „Johan Henrik Kellgrens finska lefnadsminnen“ egnat Aurora ett särskildt kapitel och der meddelat åtskilliga förut okända detaljer ur dess lif samt äfven upplysningar om tidigare försök att på finsk botten få ett tidningsföretag till stånd. — Ett par smärre upplysningar stå äfven att hemta ur en uppsats af A. V. Helander „Turun Yliopiston elämästä viime vuosisadan lopulla“ i *Joukahainen* VIII.

Alla dessa författare lida af brist på arkivaliskt material, der de skulle önskat sådant. Och särskildt har den främste forskaren på detta och angränsande gebit beklagat, att det i fråga varande samfundet under sin lefnad omgaf sig med en sådan hemlighetsfullhet och efter sin upplösning så sopade igen spåren af sin verksamhet, att forskningen rörande dess lif och organisation nu är tvungen att väsentligen nöja sig med gissningar. Under sådana förhållanden har undertecknad ej velat längre uppskjuta offentliggörandet af nedan meddelade återstoder af Auroras handskriftliga

kvarlåtenskap¹⁾. Detta så mycket mindre, som samfundets ganska minutiösa konstitution, dess „Lagar“, öppnar för oss en klar inblick i dess organisation, dess lif och allmänna karaktär. I förhoppning, att Aurora-förbundet icke altför länge skall nödgas vänta på sin historiograf och att de i hans hand kunna komma till någon användning, meddelas här inledningsvis några spridda anteckningar till dess historia. Deras syfte vare en urskuldande förklaring, hvarför de framträda trots ett så bristfullt skick.

De djupa sår „den stora ofreden“ slagit vårt land och hvilka, knapt till hälften helnade, ånyo refvos upp under 1741—43 års krig, grodde småningom igen under det ekonomiska tidehvarvet. Riksstyrelsens ledande tanke att inom rikets gränser återvinna hvad utom de samma gått förloradt tillämpades inom våra landamären med omsorg och kraft. Vid riksdagen, inom administrationen, vid akademien i Åbo och ute i bygderna ägde den talrika befordrare. Teori och praxis gingo hand i hand. Regeringens många åtgärder, — såsom kommunikationernas förbättrande, strömrrensningar, premiering och understöd åt handtverkerier, handel och jordbruk, — fingo

¹⁾ De anträffades hösten 1881 i Kongl. Biblioteket i Stockholm, der de förvarades under titeln: „Originaler af C. F. Fredenheim från början af 1770 talet eller till en del något äldre. 32 blad“. De skänktes till biblioteket 1857 af lagmanskan, enkefru Boström, f. Fredenheim på Östanå samt omfatta „Lagarna“ för Aurora-förbundets tre grader, uppgifter öfver dess klenodier m. m. samt fyra i sällskapet hållna tal, af hvilka i det följande trenne meddelas.

lif och innehåll genom enskildes drift och intresse. Dessa bemödanden blefvo icke utan frukter. Allmogens idoghet sporrades, förvärfslusten väcktes och riktades på nya inkomstkällor. Mot frihetstidens slut och under Gustaf III:s dagar skönjes en stigning i det allmänna välståndet.

Jämsides med landets materiella förkofran gick den andliga odlingen framåt. Vid akademien i Åbo idkades isynnerhet naturvetenskaperna under ledning af sådana lärare som J. Brovallius, P. Kalm, P. A. Gadd, Joh. Gadolin. Lika lysande namn kunde väl de humanistiska disciplinerna innan Porthans uppträdande ej framte. Men författareflit och lärareframgång skola icke fränkännas en Scarin, en Hassel eller en Bilmark och under Porthans egid fingo humaniora större terräng än någonsin förr. Redan vid seklets midt säges ju biskop Brovallius hafva ansett sig i Åbo finna intelligenta krafter nog för att kunna framkasta den stortartade planen på en särskild vetenskapsakademi på finsk botten.

I högre grad än nu räknade den lärda bildningen och forskningen representanter och vänner inom landets prästestånd. Dess öfverhufvud mellan åren 1757 och 1775, biskop Mennander, tidigare utmärkt i likhet med hans företrädare såsom naturvetenskapsman, var en flitig forskare och samlare inom finsk kultur- och litteraturhistoria och torde utöfvat ett större inflytande för riktande af sina landsmäns håg åt dessa håll än honom vanligen erkänts. I litterär förbindelse stod han med mången ämbetsbroder uppe i landsbygden och mer än en prästgård var en liten fruktbringande oas i ödemarken. Så, för att nämna några exempel, utarbetade Anders Chydenius på kapellansbostället i Nedervetil och från 1770 såsom kyrkoherde i Gamla Karleby arbeten, som förblifva en prydnad för svenskspråkig litteratur. Christfrid Ga-

nander i Wasa och Frantsila och Erik Lencquist, sist kyrkerherde i Orivesi, samlade material till den finska mytologin samt detaljuppgifter till Finlands historia. Nils Idman i Hvittis lemnade ett af hans samtid prisadt bidrag till den komparativa finska språkforskningen. Många voro de prästmän, som sökte å egen jord tillämpa naturvetenskapernas ekonomiska läror samt genom egna undersökningar och rön bidraga till deras fullständigande.

Så mycket intresse och behag en blick på den andliga odlingen under senare hälften af det adertonde seklet än redan i och för sig erbjuder, så förhöjas de genom ett egenomligt nytt drag, som ju längre tiden skrider fram gör sig desto tydligare märkbart, — draget af fosterländskhet. Det förefaller som om de olyckor, hvilka öfvergått den finska jorden, och de ansträngningar, med hvilka dess odling och lycka återköptes, gjort den för sina söner dubbelt dyrbar. Ja, det tyckes som om sjelfva faran för dess förlorande, dess värnlöshet värmt den, om uttrycket tillåtes, medlidande kärlek, med hvilken finnarne voro fäste vid hemlandets torfva.

I litteraturen, så svag den än var, skönjes en alt starkare dragning till det egna, intresse mer för Finland än för Sveriges rike i dess helhet. Alt oftare upptagas inhemska ämnen till behandling och det med en viss förkärlek. Det är nog att här erinra om de alt talrikare sockenbeskrifningarna och lokalhistorierna. Och mycket var det, som aldrig fick ett uttryck i litteraturen men vittnar om samma hog, så t. ex. samlarfiten i alt hvad till Finlands språk, häfder, dess natur- och folkkännedom hörde. Redan höjde sig t. o. m. vid biskopsval röster för inhemske män därför att de voro finnar och vid akademien i Åbo framställes på 1750-talet yrkanden att främst se de infödde till godo, medan icke långt senare från motsidan klagas öfver „en gruffig partialité mot

svenskar“. Brevvexlingar från denna tid bära många intressanta vittnesbörd derom, att finnarne öster och vester om Bottnenhafvet kände sig som en samhörighet. Det är alt drag af en patriotism, som ännu söker ett säkert mål. Ur den gamla svenska tiden växer så i oklara konturer fram begynnelsen till en ny.

Att gå i spetsen för denna, derpå hade sjelfallet „hufvudstaden“ vid Aura privilegium. I ekonomisk betydhet och till innevånartal rikets tredje stad, var Åbo sätet för länets landshöfding, stiftets biskop och landets till 1776 enda hofrätt. Sin största betydelse hade dock Åbo som lärdomsstad, tack vare dess boktryckeri, dess katedralskola och främst landets ögonsten, akademien. De krafter, hvilka strömmade till akademien samt derifrån utgingo till tjänst för kyrka och skola, för rättsvård och administration, läto henne väl liknas vid ett hjerta, som med jämna pulsslåg håller organismen vid lif.

Var det naturligt, att tidens vittra smakriktning i förening med de fosterländskt vetenskapliga sträfvanden, som ofvan i några drag antydts, ville söka sig en samlingspunkt, så var det lika naturligt, att de skulle finna denna i Åbo.

Ur denna grund samt ur den då så allmänna benägenheten för ordensväsen och sällskaplig sammanslutning för bildande samvara ledde vårt lands första vittra och lärda samfund „Aurora“ sitt upphof. Den 15 Augusti 1770 var dess stiftelsedag. Mot årets slut utsände samfundet med domkapitlets biträde en „Kungörelse“, genom hvilken det notifierar allmänheten sin födelse och deri det framlägger det viktigaste af sitt program. Här talas framför annat om den tidning, den första i vårt land, samfundet beslutit utgifva och, om det än ingalunda, — såsom stundom antagits, — bildade sig enbart i syfte att åstadkomma på finsk botten en tidning,

hvertill försök upprepade gånger ehuru förgäfves ¹⁾ gjorts, så är det väl sant, att sällskapet med sin tidning mer än på nå-

¹⁾ Sedan alla tidigare uppmaningar från Sverige ej burit frukt och likaså det löfte Bilmark 1768 gaf landshöfdingen bar. Tilas att senast från följande års ingång begynna utgifvandet af ett veckoblad, vände sig den nitiske Gjörvell ännu den 23 okt. 1770 med en ny anmaning genom biskop Mennander till då varande adjunkten L. O. Lefrén, hvars bokhandel fått njuta G:s välvilja. [G. hade nämligen haft för afsigt att i Åbo öppna en filial af sin bokhandel och af M. mottagit löfte om dennes protektion för den samma, då G:s vän Lefrén, som samtidigt började en visserligen mycket blygsam bokhandlar-rörelse i Åbo, bad honom afstå från sin föresats och lofvade mottaga ett sortiment af hans skrifter, — hvilken begäran G. äfven efterkom.] Han skrifer:

„Men emot denna välvilja ifrån min sida för H. Lefrén ville jag pålägga honom ett annat, och i sanning för hans utkomst behageligare Onus, än at läsa för Pensionairer; neml. at med år 1771 börja et veckoblad för Finland, hvar Mans därst. och hans egen rörelse til ogemen lätnad. Framför kungjorelser kunde små Berättelser, Sator, Slagdängor, Stridskrifter och dylika verck figurera, ganska skickelige at, efter fulbordad lecture, vid spisen därmed tända eld på pipan, för at således insupa hela espriten af et så djupsinnigt papper. Jag skal åtminstone styrcka honom deruti, medan Högv. Herr Biskopen kunde befalla och befordra. Men ville han tillika göra sit veckoblad gagneligt för den k. Efterverlden, och med detsamma befria det ifrån en total Eldsvåda, så kunde han därjämte införa hvad Nyheter, Stifs-Tidningar, Stycken utur Finska Historien, Sokne-Beskrifningar, Biographier etc. etc. Härutinnan finge han et ofelbart och godt stöd i H. Prof. Bilmark, som äger både kunskaper, granskning och arbets-samhet. Utgifvaren bör ock komma ihog, til sin upmuntran, at hvarje kungjorelse på Intelligenz-tidningen, kommer at per contant betalas, hvilket vecko-Stipendium icke är til föragtandes, sedan vercket kommit i gång och fåt sprida sig kring landet. Jag är emedlertid en underlig menniska; ej nöjd med at bråka el. snarare förlusta min Hjerna med egna förslager, måste jag ock sysselsätta mig med andras Entrepriser in re libraria, men det lärer så vara mit Planet: jag måste“.

Såsom af brevets datering framgår, hade Aurora förbundets

got annat sätt trädde fram i offentligheten. Då denna kungörelse numera utgör en bibliografisk sällsynthet förtjenar den dubbelt att här i sin helhet reproduceras.

Kungörelse.

I et Tidehwarf, då omhugsan, drift och kunskaper inom Swea Rikes gränсор så märkeligen tiltagit; då nyttiga Wetenskaper, fria konster och Witterhet börjat utspridas med et nit, som ingen ting annat än Frihets-Andan kan uplifwa och underhålla: wore det en wärkelig förebråelse för Finlands inbyggare, om de wiste sig senfärdigare än deras öfriga medborgare, at bidraga til ernåendet af det wärdiga ändamålet: Allmän uplysning.

Finland utgör en tredjedel af Swea Rike; det är föga bebodt emot sin widd och sitt utrymme; dess aflägsnare inwånare sakna många af de beqwänligheter, hwilka på Swenska sidan befordra kunskapernes lättare och skyndsammare utbredande; de erhålla alla slags underrättelser långt senare, och måste ofta helt och hållit sakna en del af de nödwändigaste.

At så mycket möjligt är, rödja ur wägen ett sådant hinder; at förskaffa oss tilfälle at nogare känna wårt eget Land, dess förmåner och brister; at upgifwa ämnen til efter-sinnande, undersökning och utredande i wår allmänna och enskildta hushållning; at hedra och förwara wärdige och förtjente Landsmäns minnen; at upplysa Landets häfder; at meddela sådane underrättelser, som hittils genom de wanliga omvägar, antingen alt för sent, eller ock aldeles icke, kommit de längre bort boende til handa — — — det är en tjenst, som

grundande redan förverkligat Gjörvells önskningsar, ehuru denne då än ej hunnit derom underrättas.

borde wäntas ifrån Storförstendömets hufwudstad, en ort där det enda Tryckeri i hela Landet finnes; där Hofrätt, Academie, Landshöfdinge- och Biskopssäte, likasom i en medelpunkt tilhopa samla landets kunskaper, och hwarifrån de sedan åt alla kanter böra kringspridas.

Uti åtskillige af Rikets Städer, hafwa i synnerhet dessa sidstförflutne åren särskilde Weckoblad och Tidningar blifwit utgifne, hwilka innehållit sådane ämnen, som egenteligen icke hört til dem, hwilka i Stockholm utkomma. Denna utwäg rätteligen nyttjad, måste wara ganska kraftig och wärkande; och at den i Finland hittils brustit, har med skäl blifwit oss af wåre medborgare förebrådt.

Et Sällskap, öfwertygadt om sanningen häraf, intagit af kärlek och ömhet för sit Fosterlands heder, dess nytta och dess wälgång, har föresatt sig at i detta mål tjena sine Landsmän. Det har egenteligen förenat sit bemödande at uphielpa witterheten hos oss; dess upodlande förer med sig et nöje och en munterhet i sammanlefnaden, som utom henne icke kan kännas: hon utsprider en liflighet och et behag öfwer sederne, som altid saknas där hon ej wårdas, upmuntras och hedras. Men Sällskapet inskränker sig dock icke endast inom witterheten; det sträcker sig til flere wetenskaper, som på något sätt kunna uplysa, förnöja och gagna. Til en början, och til et prof af sin afsikt, har det beslutit at utgifwa en Tidning, som i afseende til dess widsträkta ändamål, är ämnad för alla slags Läsare.

At detta syftemål är lofligt, och öfwerensstämmande med frie medborgares både skyldigheter och rättigheter, derom kunna Sällskapets Ledamöter icke hysa något twifwelsmål. Hwad wärkan deras wälmening har, det beror af framtiden, och det gynnande biträde de lofwa sig af kunnige och ädelmodige Landsmän. Sällskapet utbeder sig at nu inför Allmänheten

få upgifwa de ämnen som blifwa införde i desse Tidningar.

1. Kortta Skaldestycken och witra Afhandlingar i Sedolärande samt andra nyttiga och behageliga ämnen, så wäl öfversatte, som i synnerhet egne arbeten.

2. Anmärkningar rörande vårt Lands eget Språk och Witterhet.

3. Alt hwad som rörer Landets Geographiska och Physiska kännedom, naturliga lynne, förmåner och olägenheter, inwånarens seder och näringar m. m. så i allmänhet, som i anseende til särskilda orter. Af Tabell-wärket, och sorgfälligt anställda meteorologiska observationer, hoppas man, at i åtskilliga hit hörande omständigheter erhålla, och kunna meddela, hwarjehanda gagneliga uplysningar.

4. Nyttiga anstalter uti Landets hushållning, samt anmärkningar och kortta rön i denna wetenskapen.

5. Allmänna underrättelser om wissa gångbara farsoters skötsel och motande, hwarjehanda antagne husmedels bruk och värde, med mera sådant, som med folkets hälsas bewarande har gemenskap. Likaledes betydelige medicinske handlinger, hwilkas kunskap kan gagna allmänheten.

6. Kortta Lefwernesbeskrifningar öfwer märkelige och berömlige Landsmän och Ämbetsmän i Landet, uti äldre och nyare tider.

7. Hwarjehanda andra slags uplysningar uti Finska folkets och Landets Historie, så wäl den Politiske som Lärda.

8. Allehanda nyheter ifrån den Lärda werlden som i synnerhet kunna förtjena våre Landsmäns upmärksamhet. Hit räkna wi ock wissa märkelige Böckers kungörande. Särdeles skola egne Landsmäns skrifter ingalunda förglömmas; gode och betydelige Academiska arbeten ej eller undantagne.

9. Underrättelser om Läsnings-wärcket wid Landets

Academie, Gymnasium och Scholar; deras tilstånd, inrättningar m. m.

10. Sällsynta och märkeliga händelser, hwilka så wäl i naturen, som annors uti Landet, kunna sig tildraga.

11. Kortta utdrag af märkwärdiga Domar och Utslag, så wäl wid Öfwer- som Under-Rätterne.

12. Beskrifning öfwer Hospitalerne och Lazaretterne i Landet, samt deras tilstånd.

13. Timade dödsfall ibland Landets betydligare inwånare och Ämbetsmän; befordringar, förslager, wal, m. m. Jämwal Prästemöten och Ordinationer, Academiske Högtideligheter, Kyrko-byggnader, skänker til allmänna behof, och flere sådane nyheter.

14. Stads-nyheter, i synnerhet ifrån Åbo: in- och utgående Skepp, Torg-pris, taxor m. m.

Sådan är inrättningen. Alla de Artiklar som blifwa insände, skola med tacksamhet och erkänsla emottagas, och om de finnas hörande til wår afsikt, med eller utan författarenas namn, efter deras egen åstundan, i Tidningarne införas. Widlyftigheten wore mera hinderlig än gagnande. Wi anhålle derföre, at de som behaga hedra oss med sin brefwäxling, så mycket möjligt är, göra sina afhandlingar kortta. Politiska och Stats-nyheter höra icke til wårt föremål. Wi inskränke oss egenteligen innom ämnen som wårt egit Land lämnar oss. Kitzliga och häftiga stridskrifter, som reta mera än gagna, få icke rum i dessa Tidningar. Wi hafwe föresatt oss at skrifwa med en frihet som ägnar medborgare under et lyckeligt Regeerings-sätt: wi känne altför wäl wärdet af denna dyrbara rättighet, för at wilja bortgifwa det aldraminsta deraf; men enskildt agg och parti-hat, samt alt hwaruti de röja sig, anse wi wårt ändamål owärdigt. Wi äre ock derom öfwertygade, at ingen correspondent lär gifwa oss så obehaglig anledning

at förkasta dess arbete. De bref som sändas oss tilhanda med Posten, behagade Författarne adressera til Utgifwarena af Tidningarne i Åbo, eller ock kunna de förseglade under denna adresse, här på Tryckeriet inlämnas. Af Tidningarne utkomma nu i början en hwarje fjorton dagar; tiden skal wisa om man framdeles kan wåga at utgifwa dem oftare. De komma at bestå af halfwa ark, samt sådan styl, papper och format, som närwarande prof utwisar. Med nästkommande år 1771 taga de sin början. Præumerationen blifwer 6 Daler K:mt. för 24 nummer. Prænumerations sedlar erhållas här i Staden hos Herr Hof-Secreteraren Hifing, samt Herr Handelsman Isaac Bremer, och i landsorterne, å de ställen som framdeles komma at tilkänna gifwas. De som åstunda Tidningarne med Posten, behagade derom anlita Post-Contoiret i Åbo, antingen sjelfwe, eller genom närmaste Post-Contoir.

Åbo, Tryck hos Joh. Christoph. Frenckell.

År 1770.

Redan denna „Kungörelse“ är tillräcklig för att låta den wäsentliga skilnaden framstå mellan de syften, för hvilka Aurora-förbundet ville arbeta, och dem, hvilka samtida svenska vitterhetssamfund för sig uppstått. Dessa, Apolloni Sacra i Upsala och Utile Dulci i Stockholm, för att nämna de förnämligaste, bildade sig med uppgift att väcka och ansa den poetiska produktionen och ästetisk smak samt egnade mycket tid åt ett gladt och vittert samlif medlemmarne emellan.

Här nöjde man sig icke ensamt med dessa uppgifter. Man ville lägga något mera praktiskt, reelt och bestående till det lätta, sväfvande, för landet i dess helhet ofruktbara, som en förening, egnad enbart åt poetiskt skönskrifveri och sällskapslif, på finsk botten kunnat åstadkomma. Brovallii tanke vaknade åter upp, i anspråkslösare form kanske än den i

hvilken den graflades. Icke ästhetisk bildning och njutning, utan gagn åt det finska fosterlandet var Auroras främsta ögonmärke. Betecknande äro härför de ord, som inleda förbundets „lagar:“ „Kärleken för vårt Fädernesland och ömheten om vårt Finlands heder har gifvit anledning till ett Sällskaps inrättande, hvars verkliga nytta icke kan dragas i tvifvelsmål“. Poetiserandet kom sålunda aldrig att inom Aurora intaga något betydande rum. Det var och förblef blott ett medel vid sidan af musiken till spridande af den, såsom det vid en årsfest yttrades, „hos oss så föga kända goda smaken“. Hufvudvigten af sällskapets litterära verksamhet lades — åtminstone af de främste medlemmarne i Aurora — på att vinna och sprida kunskap om och dermed kärlek till det finska fosterlandet, hvarom ock Auroras tidningar bära vittne med detta mångartade innehåll, hvilket den finske häfdatecknaren, etnografen, språkforskaren och naturvetenskapsmannen alt ännu uppmärksammar. Ja, det unga samfundet tvekade ej ens att i sitt program särskildt nämna upparbetande af det finska språket. Intet kunde vid denna tid, då detta språk ännu ej tillkämpat sig någon aktning inom litteraturen, bättre åskådliggöra, på huru egen botten Aurora ville arbeta.

Hvad Auroras organisation, dess styrelse och verksamhet beträffar, var det emellertid en trogen kopia af de svenska samfunden. Sällskapets längre fram aftryckta „Lagar“, gifva en detaljerad bild af dessa förhållanden. Här må de därför blott med några ord i sina hufvuddrag beröras.

Ett äkta barn af sin tid, ordensvurmeriets gyllene ålder i Sverige, lade Aurora-förbundet en synnerlig vikt på ett strängt bevarande af „sekretessen“. För utom det samma stående uppenbarade sig sällskapet blott på titelbladet af sina tidningar och genom någon gång utförda musikali-

ska prestationer. För dess egne medlemmar deremot lyftades hemligheternas slöja, men endast småningom, blott i den mån, de visade sig värdige att avancera inom de tre grader sällskapet omfattade. Medlemmarne i dessa särskilda grader ägde olika förmåner och pligter, skilda lagar en mängd olika hederstecken. Vi få väl antaga, att det egentigen var en släng af tidens allmänna lärdoms- och öfriga fåfänga, som åstadkom denna hierarkiska klasskilnad. I sällskapet konstitution motiveras den sålunda: „Hederliga och ädelmodiga sinnen kunna ej skatta någon uppmuntran högre än den att röna alt större prof af sina medbröders aktning och förtroende. I anseende dertill är uti inrättningen af de grader, som utgöra sällskapet Aurora, de kraftigaste medel utsedda att belöna dem af dess ledamöter, hvilka ådagalagt utmärkt flit och skickelighet samt genom lysande egenskaper gjort sig af en sådan hogkomst förtjente“.

Styrelsemaskineriet hölls i gång af en ordförande, senare kallad „högste styresman“, en sekreterare med en amanuens eller protokollist, en bibliotekarie, en arkivarie, en skattmästare samt de hemlige vitterhetsdomarene, de s. k. censorerne. Ordförande valdes vid hvarje läsetermins början och slut. Sekreteraren, som redigerade sällskapets beslut, ombesörjde expeditioner och skötte korrespondansen, borde ej ombytas oftare än högst en gång om året.

I den första graden inträdde alla nykomlingar, sedan deras „skicklighet“ af de hemlige granskarne godkänts och minst två tredjedelar af de närvarande voterat bifall. Vid den högtidliga introduktionen, måste den nye medlemmen „vid Heder, Tro och vid mitt Ärliga Namn“ afgifva en muntlig och skriftlig försäkran att blifva en god, laglydig och nitisk ledamot samt väl bevara samfundets hemlighet. Han ifördes sedan af ordf. gradens ornament och helsades väl-

kommen som en kär Aurora-broder. Äfven frånvarande ledamöter kunde inkallas, — såsom fallet var t. ex. med And. Chydenius, — och erhålla samfundets tecken; de „deltogo i samma rättigheter och skyldigheter som de närvarande“, sedan de, om de möjligen inrest till Åbo, introducerats.

Flertalet i det lilla samhället utgjordes af denna första grads medlemmar. De utgjorde en lägre, mera passiv klass, som ej fick del af den egentliga mysteriösa styrelsen, hvilken de två högre klasserna förbehållit sig.

Om dessa grader tagit sig åtskilliga företräden, synas de sålunda äfven åtagit sig mesta mödan vid styrelsearbetet, och vi torde väl ej irra, om vi antaga, att det var dessa grader, med deras få, men utmärkte och inflytelserike medlemmar, som inom det lilla samhället styrde och stälde för de andra. Så skulle exempelvis vid andra gradens sammanträden, vid hvilka samfundets ordf. och sekreterare närvaro, öfverläggas ej blott om gradens egna angelägenheter utan ock om allmänna „viktigare ämnen, hvilkas angelägenhet fordrar ett nogare utarbetande och stöd af Gradens förord hos Samhället,“ hvarpå gradens åsigt och beslut skriftligen delgafs det samma. Att upptagas i denna klass, hvars medlemmars minimital var fem, ansågs för en synnerlig utmärkelse, ett bevis på framstående förtjenster.

Högst och högt öfver alla stod samfundets tredje grad. Den var dess hemliga allvetande areopag, för hvars tankar och göromål förlåten aldrig uppdrogs för profanum vulgus, till hvilken äfven andra graden i förhållande till denna höghet hörde. Dess medlemmar voro de enda, som rätt kände de hemligheter, hvilka sällskapet i öfrigt blott anade. „Hela Societetens sammansättning“, heter det, „är för denna Grad öppen, och det tillkommer Graden at känna Historien af Samhället, grunden til dess inrättning, dess stiftare, sjelfva

hemligheten af dess Constitution, och förbindelsen med modersamfundet *Utile Dulci*, ornamenternes fulla betydelse, och ledamöternes verkliga antal. Sjelfva stiftnings-protocollet, Sällskapets hemligaste handlingar, hela dess correspondence, och dess Lagar i deras vidd, ligger för Gradens ögon. Det gifves icke något som för Graden kan vara fördoldt; — — — —“. Likasom tredje gradens ledamöter ägde de grundligaste insigterna rörande sällskapet, hade de ock högsta hand öfver dess styrelse. Icke så, att de skulle stiftat dess lagar eller verkställt deras bud; det förra tillkom sällskapet i dess helhet, det senare dess ordinarie tjenstemän. Men den skulle vara ett slags „custos morum“ i detta samfund, hvilket redan sjelft „på det omsorgsfullaste granskade sine medlemmars hjertan och snillen“. Den skulle icke tillåta att någon oordning eller något brott emot lagarne ägde rum, men om så skett „antingen (om det sig så låter göra och häldst) med foglighet samt i tysthet söka ställa allt till rätta, eller och i annat fall, med det eftertryck dess högsta anseende lämnar, sådant i allmänt samhälle, efter omständigheterna anmäla“. Den skulle sköta den för andra okända korrespondansen med *Utile Dulci*, vaka öfver sällskapets välfärd, bereda viktigare frågor till allmän föredragning, vara uppmärksam på alla tillfällen att öka sällskapets heder och bestånd äfven utåt.

Den enda belöningen för alt detta var enligt stadgarne medvetandet att kraftigare än andra kunna verka för samfundets väl, „den belöning som endast dygdiga själar tillkommer“. Det var troligen för att göra detta medvetande desto lifligare, som de värde medlemmarne i denna „de dygdige själarnes“ klass vid inträdet i den samma ytterligare ökade sin redan förut ymniga rikedom på „ornamenter“

Sådan var i sina yttre drag den egendomliga klass-

indelning, som inom Aurora tillfredsstälde tidens kända fåfänga och rangsjuka och bidrog att öka den hemlighetsfullhet, hvilken så mycket tilltalade sinnena.

En hvar af sällskapetets medlemmar var skyldig att till dess tidning lemna bidrag, „af hvilka sällskapet har heder samt det allmänna nytta och nöje att förvänta“. „Men“, säger sällskapetets lag, „arbetens granskning har i alla vittra samfund gifvit ämnen till hemliga missnöjen, som ej sällan utbrustit i uppenbar oenighet och slutligen alldeles åtskiljt ledamöterna. En författares egenkärlek är snart stött och den måste med all möjlig varsamhet handteras.“

Aurora-förbundet ville i detta afseende icke försumma några försigtighetsmått. Ville förf. vara okänd, hade han rätt att inlägga sitt opus i en särskild låda, till hvilken ordföranden hade nyckel. Denne åter lade det i de s. k. hemlige granskarenes låda och, sedan det af desse dertill godkänts, upplästes det till samtliga medlemmars bedömande. De anmärkningar, som gjordes, antecknades af sekreteraren; de granskade arbetena fördelades derpå till ytterligare noggrann ompröfning bland de medlemmar, som åtog sig sådan; sedan gingo de ånyo genom den hemlighetsfulla lådan till de hemlige granskarne och underställdes ännu en gång, åtföljda af desses yttrande, samtliga medlemmars kritik.

Större poetiska arbeten skulle såsom nämndt inskickas till *Utile Dulci*; alla öfriga skulle ingå i sällskapetets tidning. Valet af ämne stod alldeles fritt. Endast den varning var gifven, att „ingen ledamot våge sig att till sällskapet inlemna något stycke anten i bunden eller obunden stil, som innehåller anstötliga ordasätt emot Religionen, Statsförfattningen och goda seder.“ En annan föreskrift bestämde, att de inlemnade skrifterna borde vara affattade in qvarto för in-

bindningens skull. — Man tänker ju härvid genast på Porthans bibliotekarie-förstånd.

Om tidningarnes utgifvande skulle ordföranden och sekreteraren draga försorg. Utom tidningarna ärnade „Aurora“ i den mon större afhandlingar, särdeles sådana som angingo finska litteraturen och historien, samlades i dess arkiv utgifva i fria häften en serie med titeln „Handlingar, utgifne af Et Sällskap i Åbo“. Denna plan kom, som känt, ej till utförande, fränsetd möjligen den handlingssamling, hvarmed 1785 års tidningsprenumeranter godtgjordes för bladets indragning.

Hvarje ledamot var skyldig att vid sitt inträde i samfundet inlemna till dess arkiv en förseglad själfbiografi, som efter hans död skulle användas till stoff för den parentation, som öfver hvarje afliden „broder“ borde hållas.

Årsdagen, som firats den 16 augusti, förlades år 1773 till förherrligande af Gustaf III:s statshvälfning till den 19 i samma månad. På denna årsdag gjordes ock i stadgarna åtskilliga tillägg. Vigtigast var den nya anordning, att samtliga medlemmar fördelades på trenne klasser: vitterhets-, vetenskaps- och den musikaliska klassen, en hvar med sin egen direktör och sekreterare samt egna möten två gånger i månaden.

Medlemmarne i de två först nämnda klasserna voro skyldige att åtm. hvarje halfår „med något vackert och nyttigt stycke eller afhandling bevisa sin nit och sorgfällighet att befordra samhällets ändamål.“ I den musikaliska klassen skulle ledamöterna årligen, om de dertill kunde hafva tillfälle, för sällskapet arkiv afskrifva „något vackert musikaliskt verk.“ Dessutom skulle de „till samtliga bröders fägnad“ på sista mötet i hvarje månad samt vid festligare tillfällen utföra musik och äfven föranstalta konserter för att hos allmänheten väcka sinne för musikalisk njutning.

Sällskapetets bibliotek, till hvilket hvarje inträdande medlem var skyldig att skänka en volym, skulle ökas genom inköp. Kunde kassan, — hvars inkomster utgjordes af prenumerationsmedel för tidningen samt inträdes- och årliga medlemsafgifter (resp. 36 och 12 rdr. kop. m.) äfvensom af afgifter vid befordringar inom graderna (till andra graden 12 dlr, till tredje 18), — medgifva det, borde äfven premier för goda afhandlingar utsättas.

Vid sällskapets allmänna möten, som först höllos minst två gånger, efter 1773 åtminstone en gång i månaden, behandlades på ordförandens förslag och „i god ordning“ inre angelägenheter, företogs ofvan nämnda litterära granskning, musicerades, höllos tal samt — sköttes äfven bordets nöjen. Dervid skulle „all oskyldig glädje, vänlighet och allas naturliga broderlighet“ råda. Årsfesterna upptogo dessutom val af förbundets ämbetsmän, redogörelser af dess högste styresmän för förbundets verksamhet och vitterhetens utveckling under det förflutna året samt af de olika klassernas direktörer för dessas åtgöranden. Den högre stämningen fick vid dessa tillfällen uttryck äfven genom föreskrifna festorationer, prunkande af all möjlig vältalighetsgrannlåt och undersåtlig förtjusning öfver „den största kännare af vetenskaper och fria konster,“ Gustaf III. Några af dessa tal finnas bevarade i afskrift och ett par prof på festvältaligheten inom Aurora förtjena meddelas. Den 19 aug. 1773 yttrades:

„Mine Bröder.

Himmelen mörknar, molnen skocka sig, det blixtrar, man befarar tordön och fruktan sluter sig med et stilla och välgörande regn. Naturen gläder sig och Solen återtar sin prakt och sit förra välde. Det är målningen, M. B., af den tid, då vi sista gången firade vår högtid. Vi skulle då erfara en li-

ten rubbning af vår högtidsdag, för att sedermera beständigt få förena den med hela Rikets. Om någon dag varit för vårt samhälle lycklig, så är det visst den, då Sveriges urgamla Regeringssätt återstältes, då den sanna friheten återskänktes, då den största kännare af vetenskaper och fria konster, Vår älskade Konung feck friare händer at dem skydda och uphjelpa. Förene sig vetenskaperne och konsterna tillbaka at resa Gustafs ärestod. De behöfva icke söka främmande vältalighet, de behöfva blott nämna hans namn, och hela Europa igenkänner uti Gustaf III den bästa konung och den första medborgaren. Det är han som skänkt oss denna sälla dagen. När glädjen sprider sig öfver våra sinnen, när Vår nit uplifvas för vitterhet, vetenskaper och fria konster, påminnom oss Gustafs efterdöme, det största af en hög och lugn själ och af uplysta Sinnes gåfvor. Vi behöfva ingen Apollo, lät oss glädja oss under Gustafs spira.

Den sällheten är så stor at han öfvergår alt det öfriga som vårt samhälle erfar af lycka och välgång. Men äfven i andra delar äga vi rika fägnads ämnen sedan sista högtidsdag. Ifrån Vårt samfunds första grundläggning har den almäna oenigheten som på denna dag är dämpad, aldrig trängt sig inom Våra murar. Vi äro tvärtom omgifna af flere talande bevis af Våre Bröders enighet och nit, och den verkan deraf är den kraftigaste upmuntran för oss at deruti fortfara. Vårt samhälle är det sist förflutne året förökt med flere nitiske och värdige medlemmar, dels återkomna, dels til oss intagne. Et af Våre och Vår Stam Ordens hufvudändamål, afbildningen af vår sammanstämmighet och munterhet, Musiquen är hos oss inom kårt tid börjad och til fullkomligt stånd bragt. Vi kunna nu sträcka oss til nästan alla de skyldigheter Våra stiktare oss ålagt, och den Lag vi derom låtit författa skall rättnu antagas. Anständigheten och prydningen vid Våra sammankom-

ster är förökt genom et rum, värdigt dem som hos oss upodla den föga kända goda smaken. Vi nalkas således med stora steg Vår fullkomlighet. Blifve den samma varaktig och all ostadighet bandlyst från vår föresats at utbreda god smak och uplysa våra Landsmän.

I! Mine Bröder, som i dag fören glädjens välde ibland oss, sjungen om vår förening, talen om vår högtidsdag och spriden Gustafs ära!“

Icke mindre karaktäristiska äro äfven följande tvenne tal, hvilkas datering ej kunnat fastställas. Säsom synes, hafva dessa tal hållits vid upptagandet af nye medlemmar i samfundet.

„Min Herre.

Arbetsamhetens och vänskapens tempel är öppnadt för Eder, och hvarföre har det så hastigt skedt?

Våre Bröder igenkänna på Eder sin föreningsstämpel; ty i den almäna verlden äger Ni våra Bröders egenskaper, och Våra hemligheter har Vår Stam Orden redan för Eder uptäkt. Hvem skulle mera än jag vara öfvertygad om Er nit at upfylla medborgerliga ändamål, då jag har den lyckan at med Er gemensamt arbeta på det största af alla. I detta samfund sökes äfven det almäna bästa, och om ej våra skyldigheter vore dit riktade, så skulle vi anse deras oskyldighet veklig. Jemte Våra medsyskon Sällskaperne i Upsala och Lund tjena vi Vår Stamorden Utile Dulci och med henne gagna Vi Vårt fädernesland, endast deruti skilde at Finland är egenteligen den ort, där vi söka upodla smaken i vitterhet och fria konster. Men utan vänskap och enighet skulle vi ej mycket vinna och det är derföre vi följt de stora exempel, som visa at densamma bäst bevaras uti slutna sällskaper. Det är derföre som Brodersnamnet hos oss återställer den naturliga jemnligheten, under det våra lagar bibehålla den strängaste ordning.

Vårt förhållande uti den almäna verlden åter är sådant, at om Ni hos någon ser upriktighet, kärlek för fäderneslandet och vördnad för konungen, så var öfvertygad at han är Ledamot af Aurora eller åtminstone värd at vara det. När jag detta sagt, så behöfver jag ej säga, at vi fågnas äfven Eder närvaro hos oss. Ni känner värdet af tystheten och den väl-lusten at under hemlighetens mantel dölja sina goda gärningar. Vi kunna derföre utan förbehåll uptäcka för Er våra förbindelser. De äro sammanfattade uti den försäkran Vår Broder Secreteraren nu för Er skal upläsa. Den samma hafva alla våra Bröder ovilkorligen ingått. Afhören henne med betänkande, och om det är er Er fulla föresats at blifva Vår Broder och Medarbetare, så låt oss få Ert beslut.“

I det andra talet, i mycket påminnande om det förra, ordas likaså om allas naturliga jämnlikhet, om den anonyma välgörenheten, m. m. på ett sätt, som erinrar om frimureriets älsklingsuttryck.

„Det är oss fågnesamt, m. h. at innan kårt uti Er emot-taga en medbroder och medarbetare. Våra ändamål äro icke blott oskyldiga utan äfven det almäna nyttiga. Ni är oss i alla våra föremål kärkommen och vi skynda oss at uptäcka för Er desamma; men om I ännu sedermera saknen någon upplysning, är det våra högre Grader förbehållit at i sinom tid Eder derom underrätta. Vår Stam Orden är *Utile Dulci* och Våra Medsyskon *Societas Apolloni Sacra* i Upsala och et lika sällskap i Lund; men desutom anse vi med skäl dem kring hela jordklotet som våre Bröder, hvilka lika med oss skydda, idka och älska vitterheten och frie konsterna. Uti desse stora föremål äro vi alla förente. Vårt kännetekn är upriktigheten, vår mäst dominerande passion kärlek för fäderneslandet, vår heder vördnad för konungen och vår belöning at i tysthet och under hemlighetens mantel tjena våra medborgare. Vänskapen

kanske flyktig från våra hvardags samqväm igenfinnen I här, och Brodersnamnet återställer hos oss den naturliga jemnligheten, under det våra lagar bibehålla den strängaste ordning. Våra Lagar äro billiga. Vi varne Eder i tid at ej anse dem af mindre betydenhet. Ju närmare I nalkens ljuset af vår sammansättning och våra förbindelser, desto dyrbarare och högre skola våra Lagar förekomma Eder. Vi följa Eder åter til början af Edert Broderskap med Oss, och innan I kunnen komma längre kräffe vi af Eder et ovilkorligt och fullt samtycke til Våra Lagar; eller ock står Er fritt at ännu gå tillbaka. Vi äro ej så obillige at vi utan kunskap om våra förbindelser begära Ert bifall. Ni finnen dem sammanfattade uti den försäkran Vår Broder Secreteraren nu för Er skal upläsa. Afhören den samma noga och med betänkande och låt oss sedan höra Ert beslut.

(Efter försäkringens afgifvande och medlemstecknens mottagande.)

Varen då välkommen at med oss dela samma nöjen, rättigheter och skyldigheter. I ären värdig vårt förtroende: emottagen af vänskapens och upriktighetens hand detta des fostersöners tekn. Hvar gång i det Eder påkläden, påminnen Edre skyldigheter emot vitterheten, fria konsterna och deribland musiquen, Edra skyldigheter särdeles emot våra finska Landsmän som ännu sakna så mycket lius i desse delar. Välkommen at uti Våra nögda samqväm under städade ord och sammanstående toner endrägtigt med oss bidra til samma stora föremål⁴.

De hufvuddrag af Aurora-förbundets organisation och verksamhet, som ofvan i korthet tecknats, visa sig troget öfverensstämma med det sätt, hvarpå de svenska vittra samfundet ordnat sig¹). Dessa hade äfven utan tvifvel tjenat så-

¹) Se härom Göthes anf. arbete.

som mönster vid Auroras stiftande. Och det var i erkännande häraf, som det finska samfundet, om ock under betonande af sin sjelfständighet, kallar sig en dotter af *Utile Dulci* och *Apolloni Sacra's* medsyster samt sökte förbindelser med dem.

Aurora blef ock „med samma vilkor och egenskaper som *Apolloni Sacra* mottaget och införlivadt“ i det stockholmska förbundet (troligen redan år 1770). Dess förpligtelser inskränkte sig antagligen dertill, att de „större och alvarligare“ poetiska alster, som till sällskapet inlemnades, i likhet med plägseden inom *Apolloni Sacra* tillsändes *Utile Dulci*. Härom yttras i företalet till sist nämnda samfunds *Witterhetsnöjen*. III. (1772): „Slutligen får Sällskapet med fågnad anmäla sin för någon tid sedan ingångna förening med ett i Åbo inrättadt *Witterhetssamfund*, som genom dess ifrån förlidne års början utgifna *Lärda Tidning* redan gjort sig i det Allmänna känt och af hvilket vi jemväl för vår enskilda del hoppas ett vidare nyttigt biträde“. I denna årgång af *Witterhetsnöjena* ingingo bidrag af Porthan — antagligen äfven i sista årgången, IV, (signatyren P.), — samt af Clevberg, Kellgren och Tengström. Men stor blef aldrig Auroras tribut. De nämde „*Aurorabröderna*“ samt Porthans kusin, P. Juslén, som sedan 1769 uppträdde i *Utile Dulci*, hvars amanuens och, en tid, styresman han var, vidare C. F. Fredenheim, som blef sällskapets stormästare 1774, troligen äfven dennes fader, biskop sedermera ärkebiskop Mennander och P. A. Gadd — måhända ännu flere andre — voro samtidigt medlemmar i *Utile Dulci*, några äfven i *Apolloni Sacra*. Fredenheim synes med intresse skött uppdraget att i *Utile Dulci* vara Auroras „medlare“, liksom Olof Bergklint var det för *Apolloni Sacra*. Äfven med detta samfund ville Fredenheim stärka Auroras relationer,

såsom han den 9 maj 1774 yttrar i sitt svarsbref på kallelsen att varda dess ledamot.

„Så mycket jag smickras af det Vittra samfundets kallelse att vara dess ledamot, så mycket känner jag min ofullkomlighet dertill. Jag borde därför icke ingå i ett så upplyst samhälle med inbrott uti dess förmodligen förnämsta lag att ej mottaga andra än nyttige medlemmar. Lyckligtvis kan jag dock söka någon förevändning uti det emellan detta Vitterhets-Sällskap och Dess finska samsyster Aurora varande förbindelse, som jag önskade mig tillfälle att än närmare sammanknyta: och för en heder som banar mig väg härtill aflägger jag här med ödmjuk tacksägelse.“ —

Tre dagar senare, vid sällskapets årshögtid, blef Frendenheim i det samma högtidligen upptagen. Han berättar härom den 13 maj 1774 till sin far:

„Jag blef tillika med Kongl. Secreteraren Klingensstierna och Gref Rudenschöld, äldste son af Riks Rådet, intagen uti deras Witterhets Sällskap, dit sistnämde Herre Sjelf hörer. Det är på långt när icke så väl arrangeradt och så väl inrättadt, som i Åbo, men jag fruktar at det i reeliteten öfverträffar, ty man skrifver ganska god vers där, och man tracterar, äter och dricker lika väl. Jag åtnjöt oändel. mycken politesse, och ibland annat hade man gjort en Skål för mig, som afsöngs.“

Den vänlighet, som kom en Aurora-broder till del bland hans kolleger, visades mot förbundet äfven af enskilde svenske litteratörer. Gjörvell var dess gynnare, såsom vi sett, redan före dess födelse. Hans brefvexling med Porthan förvarar talrika bevis på hans välvilja mot Aurora, men om han skänkt dess tidningar något bidrag, är ej med visshet känt. Om välvilja mot dem vittnar ock följande yttrande af kanslirådet Berch, som kort förnt gjort Åbo akademis bibliotek tvenne betydannde gåfvor:

„Kungörelsen uti Tidningarna N:o 45 är mycket smickrande, så att den, som icke vore sjelfhogad att öka ett så värdigt Lärdomssätets bokförråd skulle derutaf uppmuntras. Jag undrar att våre Stockholms Bokförare icke skaffa sig detta vackra Veckoblad: eller måne det vara af ömhet för Salvius; på det allmänheten icke skall blifva varse skilnaden emellan Åbo Lärda och Stockholms Olärda Tidningar.“

Må hända klingade ej heller den begäran om litterärt understöd ohörd, hvilken Lefrén den 22 okt. 1771 riktade till sin vän, historices adjunkten Lidén i Lund.

„— — — Det lærer K. B. ej vara obekant, att ett Sällskap härstädes förenat sig att uppodla och utbreda smaken i hvarje-handa vitterhetsgrenar. Till en början begynte detta Sällskapet med innevarande år att utgifva ett slags Tidningar hvarannan vecka. Dessa Tidningar hafva vunnit förtroende hos många kännare, så att Sällskapet trott sig böra på fleras yttrade åstundan öka nummertalet från 24 till 52 och arkan-talet från 12 till 26. Planen ses af hosföljande kundgörelse, som redan i förl. år blef tryckt och tror man sig nu, sedan fältet blifvit litet rymligare, kunna alt nogare och nogare uppfylla dess innehåll. Såsom deltagare uti denna anstalt har jag vågat anhålla här med det täckes K. B. vara så god och försälja hos följande pränumerations Sedlar på sin ort. Jag sänder litet, emedan jag ej kan veta hvad förtroende skänka smaken kan hafva till finska arbeten. Skulle flere åstundas, så kunna de framdeles requireras. Vår och sommar och höst skola Exemplar på vår bekostnad blifva öfverstyrde till Lund för dem som pränumerera såsom Bokälskare allena, men de som vilja lösa dem så ofta de utkomma, kunna igenom mig accordera sig de billigaste vilkor hos postmästaren E. I. Allén för öfverstyrandet med posten. Jag önskade jag kunde tjena K. B. på något sätt tillbaka för det besvär jag härmedels tillfogar.

O, att jag nu hade min Lidén i Åbo! Han skulle visst innan kort blifva en af våra nyttigaste medarbetare. Men skulle han ej hafva lust att frånvarande blifva vår Orden associerad? Vi arbeta ej för vinning, utan tvärtom, våra små anstalter medföra en liten kostnad. K. B. lärer känna Sällskapet *Utile Dulci* och säkert vara en deribland. Vi stå, NB unter uns gesagt, i gemenskap med dem, dock så att vår Aurora är för sig independent. Har K. B. något artigt samlat under sina resor, så var god och ställ det uti form af Bref till mig så får jag deraf tillfälle. Sat sapienti.“

Ovisst är dock, huruvida Lidén någonsin sände Åbo Tidningar något alster af sin flinka och flitiga penna. Säkert är, att han förblef en af Auroras gynnare och en bland dem, som bidrogo till spridningen af dess tidning.

I Stockholm verkade Fredenheim härför. Han skriver till sin far (¹¹/₁₂ 1770): „Vi hafva nu fått hit flere exemplar af *Aurorae* Kungörelser. Utom vårt Sällskap U. D. har jag presenterat dem i *Cantzli Collegio*, der flere prenumererat och aggréerat idéen“. Han anhåller senare (⁴/₂ 1771), att Porthan erinrades om att snart skicka prenumerations sedlar och ett dussin af de utkomna numren; för en del förmän hade han gått i förskott. Den 18 januari s. å. sänder Menander honom „förstlingen af *Finska Tidningarna*“ och meddelar den 1 mars, att Porthan sagt sig hafva skickat 20 prensedlar „till hafs“ samt lofvat vid första lägenhet låta dem följas af några exemplar af de utkomna tidningsnumren.

Äfven på annat sätt än, såsom Auroras tidningsdistributör, visade sig Fredenheim vara en af hennes mest intresserade vänner. Än utförde han ett uppdrag att förse Auroras visthus med förnödenheter till sällskapets förnöjeliga sammankomster, än besörjde han dess behof af musikinstrument; en annan gång (1773) uttog han gravyrer för Aurora,

hvilket genom Porthan ingått såsom subskribent i det kort förut bildade sällskapet för porträttgravvyrens främjande. En gång hade Fredenheim nöjet uppträda t. o. m. såsom Åbo-sällskapets mäcenat. Då hans fader, underrättad af professor Gadd om hans afsigt, — det gälde några byster af „gamle filosofer“, — (den $\frac{2}{10}$ 1772) afråditt honom derifrån, „emedan de ej missprydde hans egna rum“ och de åtminstone hellre kunde doneras till akademins bibliotek, svarar Fredenheim härpå i ett bref af den 27 oktob. 1772, deri han äfven tillåter sig ett urskuldande försvar för sällskapet emot sin faders missnöje, — hvarom nedan. Detta bref ger oss en liten inblick i förhållandena inom Aurora samt mellan det och dess närskyldige och må derfor följande utdrag ur det samma meddelas:

„— — — Min huldaste Far behagar nämna i sit förra bref om Åbo Sällskapet och min present dit af buster.

Sant är väl, at det ej brillerar i sina tidningar; men kanske at man i början får vara tilfreds, om detta Sällskap kan blott inom sina Ledamöter procurera et hederligt nöje, mera communication emellan professorerne och studenterne, kännedom af et slags tidsfördrif, som nu så mycket kommit i mode, och en retraite, som kan bli rolig, hälst om musiquen kommer i gång där. Om de ock framdeles ingen ting gäfve ut i almänheten, kunna de dock roa sig inom sig, upöfva hvarandras hardiesse och talegäfva, och vinna samma ändamål, som de fläste andre Orden. Det är illa at de ej mera rådfråga min huldaste Far, men det är säkert mera af modestie än obekymmersamhet om sina skyldigheter. Min huldaste Far tackes dock ej tröttna vid dem. De behöfva såsom et annat gille blott protection. Lunds Academie har nu följt deras exempel, och de kunna väl upmuntras at framdeles äfven blifva utom sig nyttige. Jag har för min del sökt bidraga dertil kanske med

en för långt drefven ifver; men min huldaste Far tackes ursäkta den; ty den har endast haft kärlek för mina Landsmän, för deras smak och för Sällskapet til föremål. — De få nu med fartygen sit autel eller bureau, hvaruti alla deras handlingar och hemligheter kunna förvaras, och som sammantagit med busterne och det öfriga, skal mycket pryda deras retraite. Autellet hafva de sjelfve til största delen betalt. En liten del har jag vidkänts. Jag måste bekänna, at de fyra busterne, de fått, icke äro de, hvilka jag för mig utvalt, och som jag tänker såsom etuder vid ritande behålla. Desse äro endast tvänne. Men de, som de skryta med, äro de samma, som jag jemte mine för min huldaste Far upviste. Det är väl en olydnad, men kanske förlätelig, at jag vågade skicka dem öfver. Det hade ej skedt, om jag ej oförsiktigtvis förut råkat låfva dem dit, och jag har fått för dem så många tacksäjelser så väl af almän Orden, som Ledamöterne, at jag snart skulle anse mig som en Maecenat. Åtminstone får jag mycket god tanka om deras smak och tacksamhet. Jag hör nu at de få et särskildt rum til sammankomster, som skal vara vackert, och kanske desse små sammankomster kan afhålla ungdomen från sämre nöjen och gifva dem hug för en mera polerad lefnad.“

Det var äfven Fredenheim, hvilken redan vid denna tid hade förvärfvat sig sin konungs ynnest, som uppmanade Aurora att träda fram i offentligheten med en hyllning för Gustaf III vid hans besök i Finland. Redan för det 1774 väntade kungabesöket, skref han till Aurora „huru det må visa sig“ och upprepade följande år, då Gustaf III förverkligade sin länge uppskjutna plan, dessa råd, slutande med uppmaningen att vid mottagandet göra „för allting alt ganska kort, framför alt musiquen, ty att vara kort är just att göra sin cour. Annars får man se konungen gäspla.“ Konungens festliga mottagande i Åbo, skildradt i „Kellgrens fin-

ska lefnadsminnen“, synes ock mycket behagat honom. Fredenheim skrifver till sin fader ($\frac{4}{7}$ och $\frac{14}{7}$ 1775): „Konungen berömmar Finland och finnarne för alla, som Hans Maj:t råkar och lofvar helt visst komma nästa år tillbaka....“ „Alla berömma, som de ock hafva orsak till, hela tillgången i Åbo.“

I ett ofvan meddeladt brefutdrag har i förbigående biskop Mennanders missnöje med Aurora-förbundet framträdt. Denna sinnesstämning vann tyvärr insteg hos mer än en af Aurora-bröderne och i denna omständighet måste väl den egentliga orsaken till sällskapetets död sökas. Då dess protokoll ännu icke anträffats, är det svårt att afgöra, af hvilka anledningar detta missnöje uppstått. Hvad Mennander beträffar, tyckes han, att sluta af särskilda af honom nedskrifna uttalanden ¹⁾, icke funnit sig af Aurora i den grad uppmärksammas som honom rättvist syntes i betraktande af hans ställning och hans förtjenster om sällskapetets uppkomst: Porthan kallar ju honom „hela idéens första upphofsman och deras (tidningarnes) säkraste gynnare ²⁾“ och Lencqvist sä-

¹⁾ Se isht. hans bref till Fredenheim den 2 okt. 1772: „Härhos följer en af Åbo Tidningarne. De begynna utkomma mycket oordentligt och det som värre är, de magra nog af. Det har jag förut föreställt mig. Ty så plägar det gå med dylika societeter, hvari många ledamöter, men få arbetare äro, och desse lita på hvarann. Porthan är förnämligast den, som hållit dem vid magt. Nu har han varit sjuk och Tidningarna hafva känning af samma feber. Med årets slut, om de så länge förmå draga andan, torde de aldeles afsomma. Mig har ingen rådfrågat om det lärda samhällets bestånd. Jag har ock flera orsaker att mig dermed icke befatta.“ (Helander anf. arb. s. 148 samt Lagus' Kellgren not. 54, 56 o. 59, der brefvet oriktigt uppges vara förf. af Kalm.) — Den 27 maj 1774 skref han till den samme: „Åbo Tidningarne magra alt mera af. En dera dagen kastar jag hela plundret på magnus acervus.“

²⁾ Bref till M. den 15 mars 1782.

ger, att det var M., som „icke utan kostnad bragt i stånd“ Aurora¹⁾. — En annan framstående Aurora-broder, som uttalat sig klandrande om redigeringen af sällskapetets tidningar, är Kalm²⁾. Hvad denne yttrar om godtycklighet hos dem, som närmast besörjde tidningarne, de s. k. hemlige granskarne, träffar antagligen just den sjuka punkten. Trots sällskapetets vidlyftiga försigtighetsmått, hvarom dess Lagar orda, synes det icke hafva lyckats undgå att svärligen stöta den litterära fåfängan hos särskilde sine medlemmar. — En annan grund till schismen inom Aurora låg måhända, det är blott en supposition, deri att den alvarligare, gedignare riktning, som företrädde af bl. a. Porthan, Bilmark, Lencqvist, ej fann anklang hos en annan del af sällskapetets medlemmar. Något dylikt synes den sist nämde antyda i sitt bref till Mennander af den 29 april 1779, då han berättar, att Aurora „nu säges hafva förvandlat sig till en vetenskapsakademi, med hvad framgång skall tiden utvisa“,³⁾ medan Mennander ser för sällskapet en olycka deri, att det bland sina många medlemmar hade endast få arbe-

¹⁾ Bref till M. den 8 april 1773. Min Biografi öfver Lencqvist (i Hist. Ark. IX s. 49).

²⁾ Bref till M. den 16 april 1779: „härpå svaras, at Åbo lärda Tidningar nu äro i all confusion . . . Jag har frågat efter orsaken härtill, och mig har blifvit svaradt, at Herrar Professorer Porthan och Bilmark, Assessor Juslén samt par andra till hafva tagit sig den friheten, at antingen aldeles cassera eller utmönstra eller ock aldeles omstöpa de uti lådorna till sällskapet ingifna skrifter; detta har hårdeligen stött auctorerne, som derfor icke allenast ej mera ingifvit några skrifter, utan ock aldeles afhållit sig at vidare bivista några sammankomster; så at endast ganska få på de utsatta dagarna infunnit sig. Så berättas orsaken vara; för sanningen häraf kan jag ej gå i borgen.“ (Helander anf. arb. s. 131.)

³⁾ Biografen öfver Lencqvist (i Hist. Ark. IX, s. 56).

tande (sid. 142) och Fredenheim i det ofvan meddelade brevet af 1772 anser det tillsvidare nog, att sällskapet „procurerade sine medlemmar ett hederligt nöje.“ Äfven Porthan berör stundom, men alltid med lätt hand bristerna inom Aurora, då han talar om det inflytande redaktörens smak måste utöfva på valet af tidningarnes innehåll, hvaraf „då sällskapet ej har tillfälle att in pleno decidera om alla detallier,“ följden blifvit, att de ej varit i allas tycke. „Men,“ säger han, „då sådant arbete skal styras af flere, kan ej annat hända, än at utgifvarena äro lika skilde i smak som läsarena.“¹⁾

Det ser ut som mer än en slump, att, då Porthan beslutit sig för sin år 1779 verkställda utrikes resa, äfven tidningen med samma år upphörde att utkomma. Då efter tre års hvilas 1782 ånyo „Tidningar utgifne af Et Sällskap i Åbo“ framträdde, visade sig understödet från sällskapets sida icke någon större lifaktighet²⁾. Porthans bref från denna tid vittna derom. Den 28 nov. 1783 skrifer han till Mennander:

— — — Och ehuru de verkelige arbetarene äro nog få, så att det ej aflöper utan hinder och besvär för oss, som måste besörja om Tidningarnas författande; så skola vi dock ännu åtminstone i nästa år fortfara dermed, om Gud förlänar oss lif och hälsa. Nästan alt biträde från Landsorterne har upphört: jag vet ej af hvad orsak: det vi derifrån behöfve måste vi sjelfve genom korrespondence, kostnad och besvär förskaffa

¹⁾ Bref till Mennander, den 15 mars 1782. (Helander, s. 149.)

²⁾ Ett tillägg må här göras till förteckningen på författarene i Åbo tidningar. Konrektorn i Björneborg Ström var förf. till „Anmärkningar vid förklaringen af Barometerns förändringar af Herr Changeux,“ 1782 nr. 6; Porthan till „Samtal i de Dödas Rike,“ 1783 nr. 49 och 50. (Enl. bref från Porthan till Mennander $\frac{3}{2}$ 1782 o. $\frac{4}{12}$ 1783.)

oss. Det fordras alltså verkligen en liten del patriotism till att continuera med dessa blads utgifvande. — — —“

Till alla öfriga svårigheter, — Porthan klagade med skäl öfver Stockholms Postens fräcka plundringar ur Åbo Tidningar, hvilkas afsättning derigenom minskades, och öfver publikens smak, som icke gaf erkännande åt ett haltfullare innehåll, medan „nyheterna ifrån Domcapitlen och några dels moraliska dels satyriska stycken lockade de fleste prenumeranterne“, — till dem kommo 1785 skärpta censurbestämmingar i Kongl. påbudet af den 3 maj s. å. Tidningens förläggare Frenckell, som, ehuru han erhållit manuskriptet och äfven korrekturläsningen gratis, icke räknat någon nämnvärd vinst af den samma, åhvälfdes nu äfven allt ansvar för dess innehåll och nedlade förläggarskapet. Med sin nummer 21 för den 26 maj 1785 upphörde således tidningen, hvarpå pränumeranterne i ersättning erhöilo en 251 sidor stark samling „Blandade afhandlingar.“

Då bladet 1789 ånyo lefde upp, var det i förändrad drägt. „Et sällskap i Åbo“ synes ej längre på titelbladet såsom dess utgifvare. Under denna mellantid hade sällskapet upphört att existera. Det hade antagligen dött en stilla sotsdöd. Om än bristande lifskraft mer än något annat vållat denna, var det säkerligen dock med liffig saknad Aurooras bästa medlemmar sågo sin skapelse gå under. Ännu 1795 skrifver Porthan till Calonius den 14 maj:

„Detta sällskaps (Utile Dukci's) upplifvande påminner mig vårt utslucknade Åbo sällskap. Jag hade nog lust, med vissa jämkningar, att åter föreslå dess förnyande: hvad tycker Bror? Genom ett sammanskatt borde först dess mobilier igenlösas: nog torde utväg bli att uppbringa de dertill erforderliga 400 plåtar?“

Väl är man berättigad att som Aurooras döttrar betrakta

de på 1790-talet i Åbo bildade samfunden, det musikaliska sällskapet och läseföreningen. Och en omedelbar frukt af det initiativ, som Aurora tagit, voro Åbo tidningar i sin oafbrutna årgångsserie samt, man vore frestad tillägga, Åbo Litteraturtidning af år 1803. Men detta samfundt sjelft stod aldrig mer upp från de döda. En ny tid med nya anspråk på och nya former för litterärt arbete och vittert samlif hade ingått och betydande hade i sanning Porthan måst göra sina „jämkningsar“ för att lyckas blåsa lif i de döda benen. Auroras och dess gelikars tid var med det adertonde seklet förrunnen. Men hvad detta samfund, såsom en ungdomsvarm tolk för en vaknande fosterländsk riktning i lif och litteratur, under sin korta tillvara åstadkommit är tillräckligt för att vårt lands kultur- och litterära häfder alltid med sympati skola åt det samma reservera ett lika framstående som aktadt rum.

Sällskapet Auroras Allmänna Lag.

Kärleken för vårt Fädernesland och ömheten om vårt Finlands heder, har gifvit anledning till ett Sällskaps inrättande, hvars verkliga nytta icke kan dragas uti tvifvelsmål. Men till så mycket säkrare vinnande deraf, är en viss Ordning, visse rättesnören nödige, hvilka om utgången skall svara emot afsigten, heligt och obrottsligen böra efterlefvast.

I. Art.

Sällskapetets ändamål i allmänhet.

1 §. Detta Samhälle, som kallas Aurora, kommer att stå i nära förening med den Societet, som i Stockholm under namn af *Utile Dulci* är känd i allmänheten, och med hvilken äfven ett Witterhets-Sällskap i Upsala är förbundet.

Bägge de sistnämde utgifva de så kallade Witterhets-Nöjen: och detta Samhälles förnämsta ändamål vare, att gemensamt med Dem deltaga uti ett Svenska Nationen och Språket så hedrande arbete.

2 § Sällskapet sysselsätte sig således hufvudsakligast med Svenska Språkets uppodling. Det inskränke sig dock icke endast inom Skaldekonsten; utan arbete i Witterhet, tagen i dess vidsträcktaste bemärkelse. Särdeles blifve goda öfversättningar af de Classiske Auctorerne, hvilka så helt och hållet ännu saknas hos oss, värdige föremål för dess bemödande.

3 §. Men ehuru Samhället egentligen vinnlägger sig om Svenska Witterheten, sträcke det sig dock äfven till flere vetenskaper, i synnerhet Finska Språket och detta Lands häfder och Historie, samt till de frie konsterna, särdeles musiken.

4 §. Att så mycket kraftigare och skyndsammare befordra Sällskapets föremål, börjar det med år 1771 att utgifva sina Tidningar, till hvilkas fortsättning hvarje Ledamot vare skyldig att bidraga, samt hvar i sitt ämne utarbete sådane stycken, som i dem kunna införas, och af hvilka Sällskapet har heder, samt det allmänna nytta och nöje att förvänta. Skulle Samhället framdeles finna för godt, att i mer eller mindre mån förbättra eller ändra inrättningen af desse Tidningar, rätte sig Ledamöterna derefter; men hvarje Ledamot äge rättighet att muntligen eller skriftligen så väl i denna, som alla andra delar, anmäla hvad han, enligt sin öfvertygelse, finner vara tjenligt och gagneligt.

II. Art.

Om Ordföranden och Samhällets Styrelse.

1. §. Samhället styres af en Ordförande, hvartill ingen af den lägsta graden får väljas.

2 §. En och samma Ledamot må icke tvenne gånger å rad till Ordförande kallas.

3 §. Vid hvarje Akademisk Termins början och slut må val till Ordförande genom slutne sedlar ske; då den på hvilken de fleste rösterna fallit, emottager Embetet.

4 §. Den, som afträder det samma, håller öfver något vittert ämne ett Tal, hvilket sedan i afskrift inlemnas till Sällskapet.

III. Art.

Om Sekreteraren och Protokollet.

1 §. En Sekreterare väljes äfven genom slutne sedlar. Dertill bör en så öfvad man af Andra eller Tredje Gradens Ledamöter tagas, som dess Embete fordrar, hvilken åtminstone icke oftare, än hvarje år får ombytas, så framt ej den varande Sekreteraren för synnerliga ordsaker ästundar att derifrån varda entledigad.

2 §. Sekreteraren äger författa alla beslut, som i allmän Societet göras, samt besörja om Expeditionerna och sköta korrespondensen.

3 §. Honom till hjälp antager Sällskapet en Amanuens, som förer Protokollet i Sammankomsterna och eljes med renskrifning af hvad som behöfves, går Societeten till handa. Amanuensen ombytes ej oftare, än Sekreteraren.

4 §. Protokollet justeras vid nästföljande Sammankomst, eller så skyndesamt, som möjligt blifver.

IV. Art.

Arbets-Methoden och Sammankomsterne.

1 §. Alla ärender proponeras egenteligen af Ordföranden, hvilken ock, då det skrides till Votering om något ämne, föreställer frågan, hvaröfver Ledamöterna utlåta sig med Ja eller Nej, genom slutne sedlar.

2 §. Han tillika med Sekreteraren bör och hafva omsorg om Tidningarnes utgifvande.

3 §. Sekreteraren uppläser de ingifne Arbeten, af hvilka de, som efter föregången vederbörlig granskning, skola meddelas Allmänheten, förut skola renskrifvas enligt III Art. 3 §.

4 §. Ledamöterna måge vid Sammankomsterne rådslå om nya Ledamöters antagande, sedan Censorerne pröfvat dem kunna komma under omröstning, om Embetsmäns utväljande och om de styckens värde, som till Sällskapet ingifvas: alt efter utstakad Ordning.

5 §. De arbeten, som Ledamöterna inlemnade till Sällskapet, läggas af Auktorerne, om de vilja vara okände, uti en särskild låda, hvartill Ordföranden har nyckelen. De böra vara skrifne in qvarto, på det de så mycket lättare måge kunna förvaras och framdeles inbindas, om så skulle pröfvas. Detta gälle äfven om de Tal, som i afskrift lemnas, sedan de blifvit hållne.

6 §. De till Societeten inlemnade Arbeten granskas i den ordning att de först uppläsas, och Ledamöterna yttra om dem sina tankar. De anmärkningar, som anses vara betydelige, upptagas af Sekreteraren och bifogas sjelfva det ingifna stycket, hvilket sedan utlemnas till den af Ledamöterna, som kan finnas hugad att sig dess genomseende åtaga. När alt detta föregått, åligger det de Hemlige Granskarene att vidare lägga dervid handen: och deras betänkande skärskådas och öfverses slutligen af hela Samhället.

7 §. De större Poetiska stycken öfversändas till Sällskapet *Utile Dulci* i Stockholm. De smärre Poesier samt Prosaiske arbeten, som vunnit approbation, införas efter handen i Sällskapets Tidningar.

8 §. Auktorerne äga tillägga sådane rättelser vid sine

inlemnade Arbeten, som de finna nödiga, och böra äfven, när så pröfvas, anmodas at återtaga och sjelfve ytterligare granska dem, hvarvid de måge få blifva okände, om de det äska.

9 §. Ordföranden utsätter vid sitt tillträde till Embetet dagarna för allmänna Sammankomsterna under dess Embetstid, och kungör dem för samtelige Ledamöterna. Åtminstone en gång hvarje fjorton dagar bör Sammanträde ske.

10 §. Solenne tilfällen firas genom korta Tal, hvartill i synnerhet de yngre Ledamöterna böra uppmuntras.

11 §. Ingen Ledamot våge sig att till Sällskapet inlemna något stycke, anten i bunden eller obunden stil, som innehåller anstötliga ordasätt emot Religionen, Statsförfattningen och goda seder. Förbrytare häremot varde, enär han upptäckes första gången, i Högsta Graden alfvarligen tilltalad samt tillsagd att ett fjerdedels år afhålla sig ifrån Sällskapets sammankommster, om han ej vill att brott dess allmänneligen skall kunnigt varda. Den andra gången med så nedrig gerning beträdes blifve ansedd ovärdig att längre vara Samhällets Ledamot, och varde Tecknen ifrån honom tagne, samt namn hans utur Matriceln med offentlig vanära utplånadt.

V. Art.

Om de Hemlige Granskarne.

1 §. På det pröfning af skrifterne måtte ske så mycket ovedligare, äro visse egentligen så kallade Censorer eller Granskare tillsatte, hvilka böra för de öfrige i Samhället vara okände, samt genom skrifter, som med ett särskildt sigill af dem förseglas och i Ordförandens låda inläggas, korrespondera med Societeten. De arbeten, som till Granskarenes pröfning öfverlemnas, inläggas uti en för dem inrättad Låda, hvartill de sjelfve hafva nyckeln.

2 §. Sedan de inhemtat de rättelser, som i allmän Societet blifvit gjorde, böra de särskildt sammanträda och öfverse de arbeten, som finnas förtjena förbättring.

3 §. Enär Censuren är färdig och på ofvannämnda sätt Samhället öfverlemnad, uppläses allmänt af Sekreteraren hvad som blifvit rättadt jemte skälen dertill. Hvarvid det sedan måste förblifva, så framt icke, efter anställd votering, två tredje delar af rösterna skulle gilla en annan mening.

4 §. Om Granskarnes göromål vid Ledamöters antagande, stadgar VIII Art. 1 §.

5 §. Vid alt detta äga Granskarne för öfrigt rätta sig efter deras särskilde Instruktion.

VI. Art.

Om Sällskapets Kassa, dess Förvaltning och Skattmästaren.

1 §. Peningeförvaltningen, som aldrig bör vara hemlig, sker af en Skattmästare, hvilken väljes på sätt uti II Art. 1, 2 och 3 §§ om Ordföranden stadgad är. Vid embetets afträdande, är han för sin förvaltning inför hela Samhället redo skyldig.

2 §. Skattmästaren tillhör ock, att i samråd med Ordföranden till det bästa priset upphandla Ornamenterna med Sällskapets flere förnödenheter. Som kostnaden vid Ornamenterna dock blifver till större delen ersatt, så kan Sällskapet efter handen af besparingen få en fond, som bör användas till korrespondensen och för Sällskapet tjenlige böcker, samt jemväl, när Kassan framdeles sådant medger, till premier för nyttiga och viktiga afhandlingar.

3 §. De penningar, som af Sällskapets Tidningar och andre arbeten eller annorledes framdeles kunna erhållas, användas på samma sätt och med samma vilkor.

4 §. Inträdesavgiften blifver Trettio sex Daler, hvar-
under betalningen för första Gradens stjärna och band in-
begripes.

5 §. Afgiften för andra Graden blifver Tolf Daler,
utom Bandet, som särskildt betalas.

6 §. Tredje och Högsta Gradens Ledamöter betala vid
antagningen Aderton Daler, Bandet och Stjernan oräknade.

7 §. Hvarje Ledamot af Samhället erlägger till Kas-
san Tre Daler i kvartalet eller Tolf Daler om året, sedan
han i Samhället erhållit inträde.

8 §. Alla förenämde avgifter räknas i kopparmynt.

9 §. Då Kassen framdeles blifver mera förmögen,
kunna fattige Ledamöter förskonas ifrån desse avgifter.

10 §. Sällskapet äger ock full rättighet att framdeles
öka eller minska de samma, efter omständigheterna.

11 §. Skattnästaren förvarar Sällskapets Ornament
och Möbler, samt har uppsikt derå, att ingenting deraf för-
fares, förkommer eller i allmänheten utsprides.

12 §. Enär någon Ledamots dödsfall blifvit Societe-
ten kunnigt, affordrar Skattnästaren dess innehafda Tecken,
hvilka Sällskapet, som en dess tillhörighet, böra återställas.

VII Art.

Om Sällskapets Bibliotek, Arkiv och Bibliotekarie.

1 §. Hvarje nyss antagen Ledamot vare skyldig att
med det första till Sällskapet förära en bok i vitterheten;
hvarvid dock iakttages hvad om fattige Ledamöter i före-
gående Art. 9 § förmåles.

2 §. De böcker, som af Societetens medel framdeles
kunna uppköpas, äger hvar och en rättighet att vid Sam-
mankomsterna eller eljes föreslå. Blifver derom skiljaktig-
het och Kassen ej räcker till alla de föreslagna, afgöres

det genom votering och de fleste rösterna, hvilka böcker först skola upphandlas, och i hvad ordning.

3 §. Biblioteket vårdas af Bibliotekarien, hvilken tillsättes efter hvad III Art. 1 § förmår om Sekreteraren. Bibliotekarien hålle böckerna i ordning och inrätte öfver dem en ordentlig förteckning.

4 §. Det samma gälle ock om Sällskapets Arkiv, hvaruti de till Samhället hörande handlingar af Bibliotekarien förvaras. Dessa böra hemliga hållas, så att ingen deraf utom vederbörandes samtycke i allmänna världen blifver bekant.

5 §. Ledamöterna äga rättighet att låna böckerne; men ej att förfara eller förskingra.

6 §. Eho, som vill låna någon bok, anteckne uti en särskild dertill inrättad lista sitt namn, och huru länge han vill behålla boken. På andra sidan annotere Bibliotekarien, då den blifvit återställd, och påminne han dessutom de tredske att fullgöra sin skyldighet, samt gifve vid hvar Termins början och slut en förteckning på de utestående böckerna.

VIII Art.

Proposition till Ledamöter, omröstningar och antagningsättet.

1 §. Proposition till Ledamöter sker således, att den Ledamot, som vill anmäla någon, skrifver hans namn och karaktär på en sedel, som inlägges i Granskarnes Låda. Desse undersöka, enligt deras Instruktion, den proponerades skicklighet. Befinnes han af dem ej sådan, att han kan underställas Samhällets pröfning, anmäles han icke uti allmän Sammankomst. Bifalles åter hans anmälan af Granskarne, lägges namnet i Ordförandens låda, som uppläser det samma; men votering kan ej anställas förr, än nästa Sammankomst derefter.

2 §. Votering må ej ske, då endast få Ledamöter tillstådes äro, eller innan de hunnit samla sig. Detta gälle så väl i omröstningar angående Ledamöters antagande som de öfrige, hvarom denna Allmänna Lag bjuder.

3 §. Två tredje delar af de närvarande Ledamöters röster fordras jakande för den proponerade, om han skall kunna intagas. För hvarje nekande röst öfver en tredje del uppskjutes den proponerade en Sammankomst; men om hälften eller flere af Ledamöterne neka, uppskjutes han ett halft år. Så snart uppskofven äro förlidne, bör ny omröstning anställas. Neka då flere än hälften, blifve han ej vidare proponerad.

4 §. Frånvarande Ledamöter kunna antagas, och till dem sändes Sällskapets allmänna Tecken med underrättelse om dess hufvudgöromål och den vanliga första inträdesafgiften, så framt icke de, enligt VI Art. 9 § derifrån befrias. Vid deras hitkomst och efter skedt inträde i Samhället, deltaga de i samma rättigheter och skyldigheter som de närvarande.

5 §. Sedan någon blifvit invoterad, tillsäges han af Sekreteraren att sig vid nästa Sammankomst infinna. Han emottages då i yttre rummen af tvenne första Gradens Ledamöter, i sine ornament, och införes till Sällskapet, då alle äro stående, utom Ordförenden, som tilltalar honom korteligen, nämner om Sällskapets ändamål och befaller Sekreteraren att föreläsa honom följande

Försäkran:

Jag N. N. försäkrar, att ej allenast i allmänhet bidraga alt hvad i min förmåga står, till Vetenskapers, Fria konstern och Vitterhetens uppodlan och utvidgande, utan ock att isynnerhet söka detta Samfunds uppkomst och bestånd, som i så

värdigt ändamål är inrättadt, och i hvilket jag nu till Ledamot blifver intagen. Dess Lagar och Författningar, som redan äro gjorda eller framdeles kunna göras, skal jag villigt lyda, emot Ledamöterne vänskap och förtroende visa, och aldrig söka, på hvad sätt det ock vara må, att öka Ledamöternes antal med andre, än sådane, om hvilkas skickelighet och goda egenskaper jag är fullkomligen öfvertygad. Sammankomsten vill jag flitigt bivista, och icke utan laga förfall undandraga mig de skyldigheter och arbeten, hvilka mig antingen såsom Ledamot eller blifvande Embetsman kunna åläggas. Jag skall ock ej för någon utom Samhället, på ett eller annat sätt upptäcka något af det, som hemligt vara bör: icke heller tills vidare göra Ledamöterne i Samhället för någon utom det samma kunnige. Detta alt försäkrar jag vid Heder, Tro och vid mitt Ärliga Namn.

6 §. Ordföranden frågar honom derpå, om han med sådane vilkor vill inträda i Samhället. Sedan han svarat ja, framföres han af de tvenne Ledamöterne, som först emottagit honom, till Ordföranden, hvilken pryder honom med Första Gradens Tecken, tager honom i famn och bjuder honom som en Broder och Ledamot vara välkommen. Han skrifver strax in sitt namn i Matriceln, aflemnar ett af sig skrifvet och undertecknad Exemplar af Försäkran, och intager sist det rum, som Sekreteraren honom anvisar.

IX Art.

Om Graderna och Ornamenterna.

1 §. Denna Societet består af Tre Grader, hvilka med särdeles tecken och Ornamenters åtskiljas samt hvar med sine särskilde Lagar äro försedde.

2 §. De tvenne Högre Grader befodra förtjente Le-

damöter till den andra Graden, och den Tredje pröfvar ensam deras rätt, som till den samma upphöjas.

3 §. Ej må befordran till Samhällets andra Grad of-tare ske, än en gång under hvarje Ordförandes Embetstid.

4 §. Till den Tredje Graden böra Ledamöter endast en gång om året upptagas, och det den 16 Augusti, då Samhällets årliga Högtidsdag infaller.

5 §. Som genom befordringar till Graderna de mest förtjentes uppförande belönas: och de öfrige Ledamöterne äfven till berömlig efterföljd deraf böra uppmuntras; så blifver, enär endera af de Högre Graderna till sig upptagit någon Ledamot, sådant derifrån, vid nästa Allmänna Sammankomst, hela Societeten på Solent sätt tillkänna gifvit, med omnämmande af de göromål eller egenskaper, hvilka dertill gjort honom värdig.

6 §. Ornamenterna böra öka anseendet och bidraga till ordning, täflan och uppmuntran inom Samhället; men aldeles icke bäras utom det samma.

7 §. Samhällets Första Grads Tecken är en vid knapphålen på Rocken uti ett Aurora-färgadt Sidenband med hvita kanter fäst och uti matt och klart silfver arbetad Stjerna, bestående af en Femhörning, hvilkens kanter mötas af Fem liksidige och hvardera med en vinkel inåt vände Trianglar. På den ena sidan af Femhörningen ses Strålarne af en i öster uppgående Sol, med öfverskrift D XVI M VIII ¹⁾, och på den andra läses endast Samhällets Namn: AURORA.

8 §. De Ledamöter, som af Samhället gjort sig mera förtjente, äga ock rättighet till högre vedermälen af dess erkänsla. I anseende dertill bär den Andra Graden jemte

¹⁾ Datum för Sällskapets stiftelse ¹⁶/₈, D(ie) XVI M(en-sis) VIII.

samma Band och Stjerna ett något bredare Sidenband af samma färger en collier.

9 §. Den tredje och Högsta Graden vinner ett lysande och utmärkt företräde för de andre, i det Ledamöterna af den samme, utom Samhällets Allmänna Tecken, häftadt i Andra Gradens band, bära på axeln ifrån höger till venster ett ännu bredare Sidenband af Himmelsblå färg med hvita kanter, och en på venstra sidan af Rocken öfver hjertat fästad en Stor Stjerna af samma skapnad med den allmänna, men gjord af klart Himmelsblått Taft, samt Femhörningen och Trekanterna upplyste med smala Guld-galoner. In uti Femhörningen visar sig en öfver horisonten uppgången Gylene Sol.

10 §. Sekreteraren, Skattmästaren och Bibliotekarien bära till tecken af det dem lemnade ypperliga förtroende, utom deras Grads Ornament, äfven en collier ett något bredt Svart vattradt Sidenband.

11 §. Ordförandens anseende ökas jemväl af ett sådant Sidenband en collier, hvaruti hänger en förgyld Stjerna, något större än den allmänna, och i öfrigt med den ändring att uti hvar och en af Trianglarne synas fem Strängar, alla syftande till midteln af Femhörningen, hvilken åter endast innehåller genombrutna Strålar af den uppgående Solen. Ordföranden bär ock En Hatt af Himmelsblått Taft med smal ouppfästad bräm. Kullen är omgifven af en Guldspets samt prydd med en Guld-kokard vid venstra sidan.

X Art.

Om Sällskapetets Högtids-Fest.

1 §. Den Sextonde Dag i Augusti månad varde ansedd som Högtidelig, och blifve hvarje år på denna dag allmän Sammankomst: hvarvid någon af Ledamöterna åligge

att tala öfver sådant ämne, som han finner lämpeligt. Ordföranden fägne ock Sällskapet med uppräknande af det, som det förflutna året, kunnat hända till Witterhetens befordran i allmänhet och denna Societets förmån isynnerhet.

2 §. Infaller denna dag å någon Sön- eller annan Högtidsdag, frie Samhället sin Fest den följande dagen.

XI Art.

Om Parentationer efter afidne Medbröder.

1 §. Då någon af Societetens Ledamöter genom döden afgår, varde hans minne med ett offentligt Tal hedradt.

2 §. Til den ändan böra Ledamöterna sjelfve inlemna sina lefvernesbeskrifningar till Sällskapet förseglade, hvilka icke uppbrutas förr, än efter deras död.

3 §. Til Talman utses helst en sådan bland Ledamöterna, som är af samma Grad med den afidne.

4 §. Hela Samhället bör vid ett så sorgligt tillfälle vara svartklädd. Men i synnerhet bör den Grad, uti hvilken den afidne Brodren varit, på något utmärkt sätt visa sin afsaknad.

Tillägning.

Som ibland andra Föremål för Samhället Auroras nit och bemödande, dess Almäna Lag uttryckeligen nämner Musiken (I art. 3 §), hvilken jemväl af dess Stam-Orden med särdeles ömhet och omsorg vårdas; så bör samhället, sedan det nu vunnit mera tilväxt och styrka, med eftertryck söka at äfven i denna delen uppfylla sit åliggande. Uti sådan afsikt äro visse författningar nödige, som tillika tjena at gifva samhällets inrättning mera fullständighet och i sig sjelfve icke annat äro än fölger af dess Almäna Lag, med hvil-

ken de, såsom ägande samma kraft och myndighet, skola hållas uti samma helgd och lika obrottsligen efterlevas, sådana som de här i bokstafven lyda.

I:sta Momentet.

Alla Samhällets arbetande medlemmar, som äro närvarande, fördeles til vinnande af mera ordning och redighet uti Trenne Classer, den Vittra, Vetenskaps och musikaliska Classen, efter den tydeliga anledning, som almäna Lagens I Art. 1, 2 och 3 §§ dertil gifva, hvarest tillika de ämnen upräknas, som utgöra hvarderas arbets krets. Och tilhör det hvarje Class enskildt at utaf de til Almäna Samhället intagne Ledamöter uti Classen införlifva dem, af hvilka den tror sig vid sine göromål hafva nyttigt biträde at förvänta; varandes jemväl tillåtitt, då någon dertill kallas och vil sig så trågit arbete åtaga, at utaf Tvenne eller Trenne Classer tillika vara Ledamot.

II:dra Momentet.

Hvarje Class äger at hafva sin särskilte Directeur och Secreterare, hvilke af Classen väljas på samma sätt och inom sin krets öfva samma rättigheter och göromål, som om samhällets almäna Ordförande eller Styresman och Secreterare stadgat finnes. Directeuren tilhör för den skul at sammankalla Classen, föredraga alla der förekommande ärender, och i Almäna Samhället framföra dess angelägenheter m. m. Secreteraren besörjer deremot om Protocollet och Expeditionerne, förvarar Handlingarne och sköter Classens enskilda correspondence. Desse Embetsmän förblifva et år vid sina sysslor och ombytas endast til Samhällets Högstids Fest, Classen dock obetaget, om den så för godt finner at äfven tvenne år å rad men icke längre bibehålla vid dessa sysslor

samma personer, som derigenom ej kunna anses hindrade at til Embetsmän i Almäna Samhället tillika förordnas.

III:dje Mom:t.

Classernes Directeurer utmärkas igenom et bredare svart siden band en collier med silfver kanter; äfven som på Almäna Styresmannens Band Guld-kanter tilkomma. Och hafva altid de förre, uti de Almäna sammankomsterne på ömse sidor närmast intil den senare sina säten.

IV:de Mom:t.

På Högtids-Dagen gifver den Afträdande Directeuren de i hans Class gjorde embetsmannas val Almäna Samhället til känna jemte hvad Classen och dess Ledamöter til Samhällets nytta och förkäfran under det förledna året uträttat, hvarefter Classens nya Embetsmän vid dess nästa enskilda sammankomst först sine sysslor tilträda.

V:te Mom:t.

När en Ledamot blifvit af någon dera Classen til medarbetare kallad, underrättas han derom af Secreteraren och vid Classens nästa sammankomst, då han sig infinner, emottages han af Directeuren med et kårt och lämpeligt Tal. Hvarpå hans namn af Secreteraren införes uti en särskild förteckning på alla Classens Ledamöter, af hvilken et Exemplar, til Almäna Samhällets underrättelse, vid dess Matrikel altid bör finnas bilagdt.

VI:te Mom:t.

Vitterhets och Vetenskaps Classernes Sammankomster ske ordentligen Tvenne gånger i månaden, om icke Directeurerne finna nödigt, at dem för någre förefallande ange-

lägenheter oftare sammankalla. Med arbets-metoden förhållas uti dem aldeles såsom Almäna Lagen den samma uttryckligen föreskrifver. Och åligger hvarje deras medlem at åtminstone hvart halft år med något vackert och nyttigt stycke eller afhandling bevisa sin nit och sorgfällighet at befordra Samhällets ändamål. Styresmannen lämnar de uti dess låda inlagde eller til Samhället insände stycken til Directeuren af den Class, inom hvars krets ämnet hörer; och Censorerne sedan de dem genomsedt ställa dem likaledes til sin rätta ort tillbaka. Hvardera Classen äger särskilt at granska och sedan Censorernes pröfning vederbörligen föregått til almänt utgifvande fastställa de stycken, som til deras ämne höra; skolandes det, som til införande i Sällskapets Tidningar eller Handlingar finnes tjenligt, sedan til Styresmannen och Almäna Secreteraren lämnas, hvilkom det tilkommer at om deras tryckning draga vederbörlig försorg.

VII:de Mom:t.

Såsom utom Vitterhets stycken och de smärre Afhandlingar, som uti Tidningarne kunna införas, Samhället efter hand torde blifva försedt med förråd på större arbeten, hvilka förtjena at Almänheten meddelas, så böra desse, serdeles de, som angå Finska Litteraturen och historien, då Samhället finner Cassan och omständigheterna så tillåta, särskildt på trycket utgifvas, dock alla med lika stil och i samma format. När så många stycken utkommit, som göra ett lagomt band, utgifves, jemte förteckning på innehållet, til dem et gemensamt Titelblad, der de nämnas: Handlingar utgifne af ett Sällskap i Åbo. Hvarje stycke prydes med en Vignette, som Samhället til den ändan låter graveras, och hvarmed det jämväl låter tekna sina Böcker och Musicalier. Va-

randes Samhället för öfrigt vid desse Handligars utgifvande hvarken til någon viss tid eller visst arktal bundit.

VIII:de Mom:t.

Den Musikaliske Classen sammanträder til öfning en gång i veckan, då nödigt antal af Ledamöter finnes i Staden, hvilke utan laga förfall ej få undandraga sig at komma tilstädes och göra vederbörligt biträde. Vid desse tilfällen företagas och afgöras jemväl Classens andre angelägenheter. Men den sista sammankomsten i hvarje månad inrättas i samhällets rum, således at jemväl de öfrige Bröderne utom Classen kunna vara närvarande och musiken åhöra; hvarföre dagarne dertil, uti början af hvarje Styresmans förvaltnings tid böra gifvas hela Samhället tilkänna.

IX:de Mom:t.

Så väl vid nya Ledamöters intagande, som vid Parentationer öfver afledne Bröder, Högtidsdagen och andre solenne tilfällen, biträder den Musikaliske Classen altid Samhället med lämpelig musik; äfvensom den, då någon afleden Broder här i staden begrafvas, med Sorg- musiks upförande i Domkyrkan, när så ske kan, hedrar dess minne; varandes det vid alla sådana tilfällen Vitterhets Classens skyldighet at den musikaliske med nödige versers och sångstyckens författande biträda.

X:de Mom:t.

I stället för en Bok til Sällskapets Bibliothek, kunna goda musikalier eller et godt instrument, til Samhällets förråd, af des Ledamöter efter behag, vid intagandet föräras; och i stället för de utarbetningar, som emellan Sammankomsterne sysselsätta andra Classernes Ledamöter, åligger hvar

och en närvarande medlem af den musikaliske, at hvarje år, då han dertil kan hafva tillfälle, afskrifva och til Sælskapets samling förära något vackert musikaliskt värk; hvarigenom samhällets förråd oförmärkt och utan kostnad kan förmeras: varandes dock de Ledamöter ifrån denna skyldighet frikallade som det året antingen inkomit, beklädt något Embete inom Samhället eller med compositioner, trägnare afskrifning af Partiturer, med mera, som vid concerterne kan förefalla, tilhandagått: öfver hvilket alt Classens Directeur äger at hålla vaksam hand.

XI:te Mom:t.

Den gode Musikaliske smaken kan icke lyckligen utbredas, om icke Almänheten får höra väl inrättade och utförde Concerter; och den kostnad dervid förefaller, synes billigt böra ärsättas. Således kan samhällets musikaliska Class med tilhjelp, när så behöfves, af andre skicklige musici, hälst i Samhällets egne rum, som till den ändan göras ledige, tid efter annan upföra Almän musik af de bästa mästaress arbeten; hvartil Billetter kunna säljas til det pris, och inkomsten deraf användas til de behof, som samhället bäst och tjenligast finner. Sådane Almänne concerter anställas fördenskul icke utan hela Samhällets bifall, då ock Ledamöterne utom Musikaliska Classen, betala sina Billetter.

XII:te Mom:t.

Alla saker afgöras i Classerne när så behöfves, äfven som uti Samhällets Almänna sammankomster genom omröstning med slutna sedlar, då de flästas tanka blifver Beslutet.

XIII:de Mom:t.

Almänna Samhället kommer ordenteligen tillhopa en gång i månaden, der icke serdeles viktige ärender fordra tätare

sammankomster. Då blifva så väl almäna ärender afgjorde, som ock färdige Vitterhets stycken och andre vackre Afhandlingar til Brödernes nöje upläste.

XIV:de Mom:t.

Alla de mål, som angå penninge saker eller på något sätt röra Samhällets Cassa och hushållning, så väl som nya Ledamöters väljande til Samhället, få aldrig af Classerne ensidigt afgöras, utan skola alla sådane ärender endast uti Samhällets Almäna Sammankomster afslutas. När saken synes vara af vikt, och serdeles då af de i staden varande Ledamöter flere äro hindrade at komma tilstädes, äger ock hvarje Ledamot rättighet at begära, det med dess sluteliga afgörande måtte uppskjutas til nästa sammankomst. Finner någondera af Classerne någon utgift nödig, bör den sådant hos Almäna Samhället anmäla, vid hvars utlåtande det bör förblifva; äfven som när någon til Ledamot i Samhället ordenteligen blifvit anmäld, hvarje Class äger rättighet, om den uti honom tror sig vinna en gagnelig medarbetare, at honom med sit förord hos Almäna Samhället understödja; dock at derigenom Samhällets rätt at honom antaga eller förkasta icke uphäfves.

XV:de Mom:t.

Såsom de särskilde Classernes samtelige medlemmar likväl tillika altid äro Bröder af et och samma Almäna Samfund och fördenskul, så väl uti dess förmåner och rättigheter som dess skyldigheter, lika delaktige: så äga ock förtjente och skicklige Ledamöter, så väl af den ena som andra Classen en lika rätt at både til de Almäna Samhällets Embeten och des högre Grader befordras: dock at dermed förfares aldeles efter Samhällets Almäna och Gradernes enskilda Lagars föreskrifter och innehåll.

XVI:de Mom:t.

De utaf Sällskapetets Ledamöter, hvilka uti ingendera af Classerne deltaga, såsom de ändock på hvarjehanda sätt genom et gällande beskydd, frikostighet och utmärkt nit för Samhällets bästa och förkofran, kunna göra sig af Sällskapet förtjente, äro likaledes ingalunda uteslutne ifrån något af dess Embeten, hedersbelöningar och andre förmåner; utan står så väl Graderne som Almäna Samhället fritt, at dem med sit förtroende uti dessa delar ihogkomma.

XVII:de Mom:t.

Sluteligen och som Samhällets Högtidsfest så nära infaller til den märkeliga Dagen, då Vitterhetens, Vetenskapers och Frie konstens ypperste kännare, upmuntrare och Beskyddare, Vår Store och Älskade Konung på et så ärefullt sätt genom et förbättradt Regeringssätts införande beret och stadgat Svea inbyggares sällhet; så finner Sällskapet deruti den gladaste anledning, at på denna dagen hädanefter alltid förena sina enskilda med hela Rikets almäna känslor: och kommer fördenskul Samhällets Högtids Dag, som är den XVI:de Augusti, framgent at firas Den Nittonde i samma månad; då Gustaf Den Tredjes ära och storvärk beständigt blifva et ypperligt föremål för Samhällets underdåniga vördnad och glädje. Åbo den XIX. Augusti År 1773.

Sällskapet Auroras Andra Grads Lag.

Hederliga och Ädelmodige Sinnen kunna ej skatta någon upmuntran högre, än den att röna alt större prof af sine Medbröders aktning och förtroende. I anseende dertill äro uti inrättningen af de Grader, som utgöra Sällskapet

Aurora, de kraftigaste medel utsedde att belöna dem af dess ledamöter, hvilka ådaga lagt utmärkt flit och skicklighet samt genom lysande egenskaper gjort sig af en sådan hugkomst förtiente. Detta kan ej heller annat än väcka täflan Ledamöterne emellan; en täflan så mycket nödigare för Samhället, som dess värdiga föremål därigenom gladast och snarast upfylles. I mån af den heder Ledamöterne tilldelas åligger dem ock en sorgfälligare och kraftigare vård om Societetens bästa. Det är därför som den Andra Gradens rättigheter äfven tillbaka af densamma kräffa visse skyldigheten. Bägge böra uti en oryggelig lag förvaras och de förre bibehållas säkrast då de sednare obrottsligen i akttagas.

1 §.

Äfven som första Graden aldrig samlas utan i förening med de Högre, så sammanträder ock den Andra Graden alltid biträdd af den Tredie.

2 §.

Graden styres vid sine sammankomster alltid af Societetens Allmänna Ordförande.

3 §.

Ordföranden äger att, då angelägenheten det fordrar, utsätta och för de Högre Gradernes Ledamöter kungöra dagarne till Andra Gradens sammankomster.

4 §.

Samhällets allmänna Secreterare bör besörja de från Graden utgående Expeditioner och i möjligaste korthet författa Protocollet, hvilket alltid justeras vid Gradens nästa sammankomst.

5 §.

Graden äger vid sine sammankomster öfverlägga ej allenast om de angelägenheter, som Graden enskildt röra, utan ock om alt annat som Samhällets bästa angår, enligt den Graden i alla delar åliggande sorgfälligare och kraftigare vård om Societetens föremåls befrämjande.

6 §.

I synnerhet bör Gradens anseende bibehållas och ökas därigenom, att viktigare ämnen, hvilkas angelägenhet fordrar ett nogare utarbetande och stöd af Gradens förord hos Samhället, i Gradens sammankomster först proponeras, undersökas och beredas samt sedan därifrån genom Protocolls utdrag eller Betänkanden till Allmänna Societetens afgörande öfverlämnas.

7 §.

Hvarje Ledamot har fördenskull rättighet att i Gradens sammankomster anmäla alt hvad han tycker Gradens upmärksamhet och åtgärd förtjena.

8 §.

Gradens Handlingar förvaras särskildt af Samhällets Bibliothecarie; hvilken tilser att intet af dem kommer till andras än Gradens egne Ledamöters kunskap.

9 §.

Omröstningar, som altid ske genom slutna sedlar, anställas icke då alt för få af Ledamöterna äro tillstädes, eller innan de hunnit samla sig.

10 §.

Frånvarande Ledamöter eller de, som i Sällskapet be-

hörigen icke tagit inträde, kunna till Andra Graden icke befordras.

11 §.

Flere än tvänne Ledamöter få icke på en gång till denna Grad uphöjas, med mindre Ledamöternes antal genom oförmodade händelser blifvit till färre än Fem närvarande förminskadt, då bristen ofördröjligen må ersättas.

12 §.

Utmärkt skickelighet, bepröfvad flit och lysande egenskaper vare enda grunden till Ledamöters upptagande i denna Grad, hvilken åt inga andre än dem, som igenom särdeles förtjenster om Samhället gjordt sig därtill värdige, må meddelas.

13 §.

Med nye Ledamöters utväljande förhålles således, att först fastställes med huru många medlemmar Graden den gången må förstärkas. Därpå föreslår hvarje Ledamot medelst en sluten sedel dem af lägsta Gradens ledamöter till denna befordran, hvilka han håller värdigast att komma i åtanka; dock ej flere än beslutit blef. Om desse voteras sedan sluteligen med ja eller nej, i den ordning, som de till förslaget röster erhållit, eller, i fall af rösternas likhet, efter deras ålder i lägsta Graden, till dess så många genom pluralitet blifvit till andra Graden uphöjde, som förut beslutit blef.

14 §.

De skäl och förtjenster, som förvärfvat de nye Ledamöterne Gradens förtroende, uptagas i Protocollet, hvilket tillika med det utdrag deraf, som till Allmänna Societeten bör utfärdas, justeras innan de nya Ledamöterne i Graden inträda.

15 §.

Sedan någon till Ledamot i Graden blifvit invoterad, kallas han af Ordföranden till Gradens nästa sammankomst och emottages vid inträdet på samma sätt som till Allmänna Sällskapet. Ordföranden underrättar honom derpå om Gradens emot honom yttrade förtroende och nämner de skäl, som Graden därtill förmått, samt äskar hans otvungna och solenna ja och samtycke till följande förbindelse:

1:o Att han i mon af det yppare förtroende, som honom nu lemnas, och det ansenligare rum, som han i Samhället kommer att intaga, med så mycket större nit och ömhet skall vårda och söka befordra Samhällets bästa och ernåendet af dess ändamål;

2:o Att med lika sorgfällighet obrottsligen i akt taga Gradens särskildta lagar, som Societetens allmänna pligter och skyldigheter;

3:o Att i synnerhet icke till Gradens Ledamöter föreslå och kalla andre än män af bepröfvade hederlige egenskaper, flit, skickelighet och förtjenster, som han efter yttersta vett och öfvertygelse därtill håller värdige;

4:o Att om han till något Ämbete i Samhället varder utvald, då med högsta flit och trohet söka uppfylla de desamma åtföljande skyldigheter,

5:o Och att ändteligen för ingen utom Graden uptäcka eller utsprida det ringaste af hvad till Gradens enskildta kunskap hörer och honom innan kort skall varda kungjordt.

Därpå, sedan han alt detta samtyckt, förklarar honom Ordföranden, att Graden til honom hyser så högt förtroende, att den utan någon skriftelig försäkran tryggar sig vid hans nu afgifna löfte.

16 §.

Sedan Ordföranden därefter prydt den nya Ledamoten

med Gradens tecken och önskat honom lycka till hans erhållna värdighet, samt Secreteraren anvist honom dess rum, erhåller han om Societetens inrättning och betydelsen af dess Ornamenten följande uplysning:

1:o Att ehuru detta samfund står i nära förening med det i Stockholm inrättade Sällskapet Utile Dulci, så beror det dock icke af samma Societet i anseende till sin styrelse, och utgör ej heller därmed ett och samma sällskap; — hvarföre jämväl Samhället Aurora har särskildt namn, särskildta ornamenten och särskildta samt efter denna Orts särskildta behof lämpade Lagar;

2:o Att Sällskapets namn, så väl som de uti stiernan synlige strålarne af en i Öster uppgående Sol tilkänna gifva detta i Rikets mäst östra del inrättade samfunds ändamål och hopp att kunna upodla Vitterheten och smaken hos oss samt förskingra det mörker, som ännu i denna delen höljer vårt land; äfven som Sällskapet vill bemöda sig att jämväl i andre nyttige och nöjsamme kunskaps delar uptända och utbreda lius ibland sine länsmän.

3:o Den röda färgen på första och andra Gradens band, såsom liknande morgonrodnans färg, har jämväl samma betydelse och tienar på lika sätt att påminna Ledamöterna om Samhällets föremål och deras skyldigheter.

4:o De hvita kanterne på Banden tilkänna gifva den renhet och oskyldighet, som är i Sällskapets företagande och tänkesätt och ifrån hvar och en värdig Broder bör vara oskiljaktig.

5:o Bokstäfverne D XVI M VIII, som synas på första Gradens stiernan, utmärka den XVI Dagen i Augusti Månad, Dies XVI Mensis VIII:i, då detta Sällskaps inrättning här i staden bragtes till stadga, och dess Ledamöter högtideligen förenade sig att efterlefva de lagar, som i sådan afsikt

voro författade och hit öfverhämtade; hvilkas oföränderliga bibehållande blir fästet för denna Finska Societetens beständiga förening med Sällskapet i Stockholm. — Blifvandes fördenskull denna härtill utsedda dagen framgent Sällskapets Högtids-Dag.

6:o Trianglarne, som omgifva Femkanten i Sällskapets stjerna, betekna Samhällets trenne Grader, hvilkas samfälda bemödande bör syfta på befordrandet af Sällskapets gagneliga ändamål, lika som Trianglarnes spitsar uti en punkt sammanstöta.

7:o Det bredare Bandet, hvarmed denna Gradens Ledamöter utmärkas, är en bild af den större skickelighet och åhoga att främja Samhällets värdiga afsikter, som alltid hos dem bör lysa.

Samhället Auroras Tredje och Högsta Grads Lag.

Så angeläget det är, at denna Grads högsta anseende bibehålles, så mycket bör det ock vara Graden om hjertat at äga Samhället vänskap. Det förra och det sednare vinnes säkrast, då bägge bevaras uti en fast och oryggelig Lag.

En samling af vänner, som ibland de öfrige vunnit det största förtroende, har ock för sin ärelystnad ännu det yppersta qvar: at kraftigare kunna värka til Samhällets bästa, at utvidga dess lustre, at vaka öfver sjelfva Constitutionen af detsamma, och at inom sig sjelf för allt detta finna den belöning, som endast dygdiga själar tilkommer.

Enighet Ledamöterna emellan blifver den säkraste Grundsten för hela Samhället och är i synnerhet högst angelägen uti den tredje Graden. Den kan ock med skäl väntas uti sjelfva kärnan af et Samfund, hvilket i det nogaste granskar sine Ledamöters hjertan och snillen.

Om i de lägre Grader densamma bibehålles genom vidlyftigare stadgar, behöfver den således här endast befastas genom den kortaste väg och den ordning, som sjelfva sakernas natur fordrar.

1:a Momentet.

Hela Societetens sammansättning är för denna Grad öppen, och det tillkommer Graden att känna Historien af Samhället, grunden till dess inrättning, dess stiftare, sjelfva hemligheten af dess constitution och förbindelsen med moder-samfundet *Utile Dulci*, ornamenternes fulla betydelse och ledamöternes verkliga antal. Sjelfva stiftnings-protocollet, Sällskapets hemligaste handlingar, hela dess correspondence och dess Lagar i deras vidd ligga för Gradens ögon. Det gifves ej något, som för Graden kan vara fördoldt, och då densamma ibland sina Handlingar äger en afskrift af Censorernes instruction, som visar att desamme aldeles icke värka uti Samhällets styrelse, behöfves kunskapen, om hvilka de egentligen äro, så mycket mindre, som genom det de äro obekanta, granskningen blifver mera behagelig och roande både för dem och auctorerna, af hvilka senare flere äfven ofta torde vara Tredje Gradens Ledamöter.

2:dra Mom.

Samhället Auroras Tredje Grad styres af dess äldste närvarande Ledamot. Skulle flere vara på samma dag antagne, rättar man sig efter deras förut ägde ålder i Andra Graden och, om där äfven lika händelse inträffar, efter numren i allmänna matricikelen. Denne äger sammankalla Graden, när och så ofta angelägenheten det fordrar, samt dervid föra ordet, proponera ärenderna, — samt här utöfva alla de skyldigheter och rättigheter, som den allmänna ordföranden till-

hör i första och Andra Graden, och har lika med den sistnämde, vid anställande voteringar, endast en röst.

3:de Mom.

Gradens yngste Ledamot är alltid dess Secreterare, och vid utfinnande af dess ålder, gälle detsamma som om styresmannen är stadgad. Så snart flere Ledamöter blifvit til Graden uphögte, afträder han åter ämbetet til den yngste af dem. Secreteraren förer protocollet, som med det första bör justeras, förvarar handlingarne och förvaltar correspondensen med Sällskapet Utile Dulci, som tredje Graden ensammen äger vid magt hålla, och af hvilken det, som bör komma til fleres kunskap, meddelas genom vanlige expeditioner antingen hela samhället eller, efter beskaffenheten af målet, allenast Andra Graden.

4:de Mom.

Graden bör bestå minst af Fem Ledamöter, och skulle innan den vanliga Högtidsdagen, genom fleres död eller bortresa, antalet därunder minskas, så bör det, utan afseende på hvad i 5:te Momentet stadgas, genast upfyllas. Graden sammanträder alltid för sig sjelf, då dess göromål icke kunna för de öfrige Samhällets Ledamöter röjas. Ärenderne afgöras häldst genom discours; men, om det ej kan ske, anställles muntelig omröstning, som i protocollet intages; och böra slutna sedlar dervid aldrig nyttjas. De flesta rösterna utgöra beslutet; och om de blifva lika många på bägge sidor, förblifver det vid den mening, hvaraf Styresmannen är.

5:te Mom.

Graden äger däruti et utmärkt företräde och en lysande rättighet framför de lägre Samhällets Grader, at den

på tvänne de yppersta sätt kan ihogkomma förtjente Ledamöter. Det ena at uptaga dem i sjelfva denne Samhällets Högsta Grad samt ty medföljande rättigheter; och det andra at meddela de mest värdiga af Andra Graden den egenteligen så kallade *Belöningen*. Så kärt Graden är at bibehålla sin egen lustre, så noga bör den äfven vara vid de härtil skeende val: och bör på intet annat hafvas afseende, än synnerliga göromål, dels uti arbets vägen, dels ock uti någon utmärkt frikostighet emot Samhället. Hvad uphöjandet til Graden angår, så sker det enligt IX Art. 4 §. i Allmänna Lagen, endast vid hvarje Högtids-dag; och bör ventilation derom så tidigt föregå, att beslutet kan gifvas Samhället tilkänna genom vanlig Expedition, som dateras sjelfva högtidsdagen, då äfven uphöjningen anses vara skedd. Icke flere än högst Tre, men väl färre kunna hvarje gång befordras til Graden; hvarvid dock iakttages hvad 4:de Momentet i händelse af minskade Ledamöter bjuder. Således fastställes först antalet af dem, som böra befordras, och deretter nämner hvarje ledamot munteligen lika många af dem han finner ibland Andra Gradens Ledamöter mäst värdige. Hvaruppå det faststälde antalet af dem, som då genom fläste rösterne blifvit utvalde, upphöjes til Graden och emottages (hälst på sjelfva Högtidsdagen) i likformighet med hvad i Andra Graden sker, då tillika de i 1:sta momentet nämde uplysningar korteligen för recipiendairerne berättas och denna Lag lämnas dem til genomläsande, sedan de likväl aldräförst munteligen aflagt följande

försäkran:

Jag N. N. lofvar och försäkrar, at aldrig underlåta det ringaste af den ökade och synnerliga vård om Sällskapet Aurora, som mig genom befordran til den Tredje Gra-

den blifver ombetrodd. Hvad mig här upptäckes skal jag hos mig doldt behålla; och ingen ting skal afhålla mig ifrån mina skyldigheters upfyllande, som Ledamot af denna Societet. Om hon någonsin skulle hotas af invärtes misshäligheter eller utvärtes ovänner, vil jag efter yttersta krafter henne försvara samt, ehvad som kan hända, aldrig henne lemna eller öfvergifva. Och detta allt så visst och sant, som jag önskar min egen och de minas välfärd!

Öfvanstående försäkran aflemnas sedan skrifteligen och underskrifven af hvarje i Graden antagen Ledamot.

6:te Mom.

Då flere synnerligen förtjente Ledamöter finnas i 2:dra Graden, än de som kunna befordras, äger *Belöningen* egentligen rum. Den består uti et bredare sidenband af himmelsblå färg, som bäres en Collier, ofvanom andra Gradens band, och aflägges sedermera, då personen blifvit uphögd til Tredje Graden och undfått det ornament, som belönings bandet endast likasom förebådar. På samma sätt som i föregående moment är nämndt om sjelfva befordran, afgöres äfven om Belöningen, som ej lemnas åt flere än tvänne tillika, och det högst tvänne gånger om året; hvartil något antingen för Samhället eller det allmänna högtideligt tillfälle väljes; då Belöningen meddelas dem, som densamma erhållit, på det sättet, at Tredje Gradens Styresman i allmänt Samhälle med et kort tal omnämner personernes förtjenster och at Graden visat dem detta vedermåle af dess aktning, samt öfverlemnar så väl Expeditionen derom, som Ornamentet til den Allmänne Ordföranden, hvilken upläser den förra samt med ett lämpligt kort tal och upmuntran för de öfrige af lägre Grader påkläder de belönte ledamöterna det senare. I öfrigt äga desse icke något företräde, utom den ordning och de

rättigheter, som dem i Andra Graden tilkomma; hvilket ock i Expeditionen uttryckeligen bör inryckas.

7:de Mom.

Med uplysningar och rättigheter måste Graden ock vidkännas skyldigheter, så mycket större och angelägnare, som uppå deras nogaste upfyllande hela Samhällets välfärd till ganska betydande del hvilat. Alt, hvad til Samhällets heder och bestånd kan bidraga, vare således Graden ömt om hjertat. Densamma tilhör ock närmast at rådslå om de bästa utvägar till vinnande af detta ändamål samt at vara upmärksam på alla sig dertil yppande tilfällen. Detta kan ibland annat ske, då någon särskild händelse inträffar, vid hvilken allena en särskild författning blifver nödig, såsom: sammanskott til något visst för hela Samhället nödigt ändamål, ceremonieller vid hvarjehanda tilfällen och mera dylikt, eller ock då uti sjelfva Lagarne någon tilläggning pröfvas lända til mera ordning och prydighet inom Samhället. Om något ämne eljest vore af särdeles vigt och fordrade tysthet uti beredningen eller stöd af Gradens förord, så bör det äfven här företagas och utarbetas. Uti desse och dylika ämnen äger Graden väl sjelf icke at vidtaga några beslut; men då discours om dem upkommer inom Graden, så bör densamma dervid afgifva sit betänkande, med alla förekommande skäl efter omständigheterna, til hela Samhället eller ensamt til Andra Graden; i hvilken senare händelse densamma, om så nödigt pröfvas, äfven kan tilkallas uti et sammanträde, och då et gemensamt tilstyrkande ifrån bägge Graderna afgå. Vid upkommande tvifvelsmål om Lagarnes rätta förstånd är det Graden förbehållit at dem förklara på et sätt, som med Lagstiftarens mening kan finnas öfverensstämmande; hvilket vederbörande tilkänna gifves och hvar-

vid det bör förblifva. Dock bör alltid vid tilläggningar och förklaringar öfver Lagen Censorernes utlåtande på vanligt sätt inhämtas; och, om de finnas vara af annan tanka, med fläste rösterna i Graden afgöras, hvilkendera meningen då bör blifva antagen. Skulle Censorerne, hvilka alltid äga Jus Negativum, aldeles afstyrka en föreslagen tilläggning, bör det dervid förblifva. Vid alla sådane tilläggningar och förklaringar bör Graden noga tilse, at derigenom icke uphäfves eller ändras något, som i den allmänna samt Gradernes och Censorernes fasta och i allt oryggeliga Lagar är stadgadt. Med et ord, Graden bör i allt vara vakande deröfver, at icke någre missbruk måtte insmyga sig inom Samhället, at al oenighet förekommes och dämpas, at den ena eller andra delen deraf icke tilgriper sig större magt än Lagarne utstaka; men at ock hvarje Ledamot blifver bibehållen vid sina rättigheter samt Lagarne hållne i deras helgd; och i allt detta bör Graden dela omsorgen med de hemlige Granskarne, på samma sätt som om tilläggningar och förklaringar öfver Lagen i detta moment stadgadt är. I den bedröfveliga händelse, at någon oordning eller försök emot Lagarne, på högre eller lägre ställen blefve gjordt, så tilkommer Graden, at antingen (om det sig så låter göra, och häldst) med foglighet samt i tysthet söka ställa allt til rätta eller ock i annat fall, med allt det eftertryck dess högsta anseende lämnar, sådant i Allmänt Samhälle efter omständigheterna anmäla.

Censorernes Instruction.

Arbetens granskning har i alla vittra Samfund gifvit ämnen til hemliga missnöjen, som ej sällan utbrustit i uppenbar oenighet och slutligen aldeles åtskildt Ledamöterna.

En författares egenkärlek är snart stött och den måste med all möjlig varsamhet handteras.

At förekomma all skäligen anledning til missämja och afund, hafva fördenskull Stiftarne af Sällskapet *Aurora* varit betänkte på et sådant sätt, som skulle dölja undan för Ledamöterne de granskande personerne. Undersökningen kan i följe deraf ske med mera frihet, då man ej för en känd författares skuld behöfver skona det som bör rättas; och Auctoren har ingen, emot hvilken han kan vända sitt missnöje, då han icke känner den, som ändrat eller ogillat hans arbete. Och ehuru det fullkomligaste förtroende således lämnas i desse Granskares händer samt de mera böra vara bundne af sin heder, än af Lagar, hvilka icke lätteligen kunna sättas i verkställighet emot en öfverträdare, som sjelf deltar i högsta magten, och då altsammans måste vara för det öfriga Sällskapet doldt och hemligt; fordrar likväl ordningen och det ansvar, hvartill Stiftarne anse sig vara förbundne emot hvarje nuvarande eller tilkommande Broder af Societeten, at Granskarne måtte finna för sig en *instruktion*, hvarefter de måga rätta sig i sina göromål.

§ 1.

Så snart någon blifvit nämnd til Granskare, och innan han ibland dem får intaga sit säte, underskrifver han egenhändigt följande

Försäkran:

Jag N. N. försäkrar, at såsom mig är lämnadt det yppersta prof af förtroende ibland Sällskapet Auroras Ledamöter, så skal jag ock af alla mina krafter söka svara deremot. Tystheten skal jag obrottsligen bevara och för ingen innom eller utom Sällskapet uppenbara Granskarnes namn eller antal, ej eller något annat, som hemligt vara bör.

Med yttersta oväldighet, utan fördom emot eller för någons person skal jag granska de inkomne arbeten och om dem fälla mitt omdöme efter mit bästa begrepp och insikter. Jag vil ock utan all mannamån yttra mig angående de personer, hvilka til Ledamöter blifva anmälte, och i allt mit företagande hafva Sällskapets bästa til mit föremål samt så skicka mig som en redelig man och en värdig Granskare ägnar och anstår; och det alt, så sant jag vil at mig må väl gå!

§ 2.

Granskarne äro icke inskränkte til et visst antal; men de böra dock ringast vara fem närvarande.

§ 3.

De äga sjelfve at utse sådane Ledamöter, som de finna tjenlige att biträda sig; men de böra ej tagas utan af Tredje eller högsta Graden, emedan de komma at känna hela inrättningen af Sällskapet och äga tilträde til alla dess hemligaste Handlingar.

§ 4.

Första Stiftnings-protocollet, som helt och hållet står Granskarne öppet, ligge altid vid denna deras instruction.

§ 5.

Granskarne undersöka först sig emellan om de personer, hvilkas namn i deras Låda blifvit inlagde för at varda Ledamöter, huruvida de kunna proponeras Samhället till omröstning. Om någon af Granskarne finner betänkeligt at genast yttra sig eller för andre orsaker så begär, må namnet bibehållas öfver tvänne Societetens allmänna sammankomster. Skulle, sedan den tiden förflutit, alla Granskarne ej kunna åsämjas om personens förkastande eller antagande, må det

genom omröstning afgöras, och pluralitetens tanka blir Granskarnes beslut. Blifva rösterna lika, vinner den nekande delen.

§ 6.

Har den proponerade vunnit Granskarnes bifall, lägges hans namn i Ordförandens Låda, at hos Sällskapet blifva anmäld.

§ 7.

Granskarne sammanträda så ofta nödigt är, för at öfverse de inkomne skrifter och arbeten.

§ 8.

Vid Granskningen är icke at förmoda det sådane stridigheter upkomma, som igenom votering måste skiljas. Men, där så framdeles händer, gälle fleste rösterna.

§ 9.

I detta fall och om målet är viktigt, inhämtas jemväl de frånvarande Censorernes utlåtande.

§ 10.

Den äldste ibland Granskarne för ordet vid sammanträden, och Protocollet samt Expeditionerne upsättas af den yngsta eller den, som Granskarne dertil ibland sig utse, hvilken ock noga förvarar deras Handlingar.

§ 11.

De expeditioner, som gå ifrån Granskarne, lämnas förseglade, men utan underskrift i Ordförandens Låda.

§ 12.

Med penningeförvaltningen, befordringar i Graderne eller något annat, som i denna instruction uttryckeligen icke

förmäles, äga Granskarne ej att befatta sig på annat sätt än de öfriga Societetens medlemmar; och vare dem aldrig tillståndigt at nu eller i tilkommande tider söka utvidga sin myndighet öfver hvad här föreskrifvit finnes.

Aurora Samhällets klenodier.

1:o Aurora Bröders gemensamma tekn är en hvit stierna, sammansatt af en femhörning och fem emot dess kanter stälde genombrutne trianglar. Framsidan innehåller en sol i sjelfva uppgången med öfverskrift D XVI M VIII af guld på blå emaille i fränsidan åter namnet *Aurora* emellan tvåanne fembladige rosor på röd blacon. Alm. Lag
IX Art.
7 §.

2:o Den första graden har tecknet fästadt vid knapphålen på räckan uti et Aurora färgadt sidenband med hvita kanter. d:o

3:o Den andra Graden bär detsamma uti et dylikt bredt band om halsen. 8 §.

4:o Belönte bröder hafva derjemte ett bredt ljusblått sidenband öfver axeln ifrån vänster ned till höger, där det med en Aurora färgad crepine är sammanbundit. tredje Gr.
Lag. 6 mom.

5:o Den tredje och högsta af de kände Graderne bär på vänstra sidan af räckan öfver hjertat en stor stjerna broderad uti silfver af samma skapnad med den almänna: varandes trianglarne icke genombrutne, och uppå den blå botn ses utan öfverskrift en gyllene Sol med hela sin glob uppgången. Öfver axeln ifrån höger ned till venster går ett stort himmelsblått Sidenband med hvita kanter, hvaruti en gyllene Sol med fulla strålar är häftad. A. L.
IX Art. 9 §.

6:o Tredje Gradens Ständige Styresman bär, utom sin

Grads vanlige ornamenten och öfver alla dem han kan i Samhället innehafva, om halsen et bredt purpur Sidenband och deruti en gyllene Sol, belagd med en liksidig triangel af infattade Stenar.

11 §. 7:o Samhällets Almäna Styresman utmärkes med et Svart Sidenband med breda gyllene kanter, om halsen med den Gyllene Solen, belagd endast med femkanter af guld, tagen utur den almäna stjernan.

10 §.
Tilläggn.
3 mom.

8:o Classernes Ordförande samt Almäna Secreteraren, Skattmästaren, Ceremoniemästaren och Bibliothecarien bära ock, utom deras grads tillhörigheter, i och för deras embetens skuld en Sol af Silfver uti et Svart Sidenband om halsen, Classernes Ordförande med Silfverkanter.

9:o Samhällets Sigill föreställer på en mark Helicon, på hvars spets står Pegasus. Åt högra sidan af berget nedflyter Castaliske källan: på den vänstra vid foten uppgår Solen, hvars strålar sprida sig öfver alt det öfriga. Ofvan läses: Sigillum Societatis Auroræ.

10:o Censorernes Sigill är mindre och deruti en Signetsring genomträd af en Lagerqvist med öfverskrift: H. G. Sigill.

Anmärkning:

Alla citerade bref till Mennander och Fredenheim förvaras å Kongl.

Bibl. i Stockholm; likaså F:s bref af $\frac{9}{5}$ 1774 (sid. 137).

Berchs yttrande (sid. 138) är gjordt i bref till Mennander.

Brefvet till Lidén (sid. 138) förvaras i hans brefsaml. i Univ.-bibl. i Upsala.

Fredenheims bref af 1775 (sid. 141) är stäldt till hans fader.

Vid återgifvandet af Auroras Lagar m. m. hafva några felaktigheter och oregelbundenheter i skriftsättet rättats.

I följd af tryckfel står (sid. 118, 8 r. nedifr.) 15 Aug., läs 16.

” ” ” ” (sid. 131, 16 r. uppifr.) Styresmän, läs Styresman.

Vähän suomalaisuudesta Turussa — ennen aikaa.

Kirjoitti

Kustavi Grotenfelt.

Turun kaupunki oli, niinkuin tunnettu on, uskonpuhdistuksen ja vielä 17:nneen vuosisadan alussa suurimmalta osaltaan suomalainen (ks. esim. Krohn, Suomenkielinen runollisuus Ruotsin vallan aikana ynnä kuvaelmia suomalaisuuden historiasta). Niin ei ollut laita ainoastaan alhaisessa porvaristossa, vaan tavataanpa perisuomalaisia ja suomennimiä kaupungin hallitusmiehissäkin ja papistossa. Turun koulussa tehtiin Agricolan ja Juustenin ollessa rehtoreina käännökset vanhoista kielistä Suomen kielelle, ja tuskinpa tämä asianlaita lienee muuttunut Härkäpäänkään ja Jaakko Suomalaisen aikoina, ja myöskin uskontoa ynnä muita aineita opetettiin suomeksi. Lyhyesti sanottu Suomen kielellä oli tähän aikaan Suomen koulussa se asema, mikä yleensä tähän aikaan äidinkielellä oli (ks. Alcenius'en oivaa tutkimusta När erhöll svenska språket i Finland de rättigheter, det ännu äger? Joukahaisen 3:nnessä vihkossa). Jaa, Suomen kieli oli niin vallalla että se herätti vihaa Ruotsista tulleissa miehissä, joiden toimesta Turun hiipan kantajaksi asetettiin umpiruotsalainen, Petrus Follingius, joka sai toimekseen sitä syrjäyttää*). Kuinka kauvan voi näin suomalaisuus jossain määrin rehoittaa maamme silloisessa pääkaupungissa, se on huomiota ansaitseva kysymys, jonka vastaamiseksi tässä ai-

*) Tämä asia on todistettu ja sitä on turhaan koetettu kumota.

noastaan tahdon esittää pari viittausta. Tiedot ovat Ruotsin valtioarkistosta saatuja „Kaupunkein valitukset“ ja „Kaupunkein acta“ nimisistä kokoelmista.

Mitä ensiksikin Turun koulun suomalaisuuteen tulee 17:nnen vuosisadan koittaessa, niin antaa siitä kaksi oikeastaan Helsingin koulua koskevaa asiakirjaa meille varsin valaisevaa tietoa. Eräässä Helsingin porvariston ja raadin valituskirjassa, joka nähtävästi on vuosilta 1595—99, koska se on „Teidän Ruht. Armollenne ja jalosukuisille herroille“ annettu, pyydetään näet hallituksen apua „koska kaupunkimme koulutupa nyt on aivan hävinnyt ja rappiolla, joka ennen H. K. M:nsa armollisen privilegion johdosta kukoisti, mikä nyt on täältä Turkuun siirretty; ja koska täällä kaupungissa ja myöskin maalla ympäristöillä on suuri joukko nuoria lapsia, joilla on hyvää älyä oppia kirjallisia taitoja ja jotka eivät tahdo Turkuun lähteä Suomen kielen tähden, vaan paljoa enemmän tähän meidän kaupunkiin jäädä Ruotsin kielen tähden*), ja jotka aikanaan voivat H. K. M:ansa ja Kruunua palvella suosioksi, ei myöskään meillä ole varaa ja omaisuutta itsestämme ylläpitää mainittua koulua entisessä kunnossaan, suuren kurjuutemme ja köyhyytemme tähden, joka on syntynyt Tallinnalaisten meille monessa suhteessa tekemän arennin-väärinkäytön ja nylkemisen kautta“. Samasta asiasta on kaksikymmentä vuotta myöhemmin puhetta eräässä Kustavi Aatolfin kirjeessä 7 p. heinäk. 1621, jolloin hän Helsingin porvariston ja designatus rector'in Mikael Johannis Savonius'en pyynnöstä Helsingin koulun alle suo muutamia pitäjiä teinien käytäviksi ja kieltää kaikki

*) „ej willia sigh till Åbo begifue för dett finska tungomålet skuldh, wthan fast hellre här wthi vår stadh för dett swänska språket skuld blifwa wele.“

vaan varsinkin Turun koulumestarin sille mitään estettä tekemästä, koska sekä Turun että Wiipurin kouluilla muutenkin on kylläksi pitäjiä ja „koska usein mainittua koulututpaa ei voi menettää eikä hävittää, osaksi sen tähden että tämä keskellä maata on, ja että muutenkin pitkä matka on Turusta Wiipuriin, niin ett'ei rahvaalla niin varaa eikä tilaa ole lapsiansa niin kaukana itsestään kustantaa ja elättää; sen lisäksi kuulemme että ennen monta taitavaa ja hyödyllistä persoonaa siitä koulusta on tullut, niinkuin samaa vieläkin on arvattavaa, *jopahan varsinkin Ruotsin kielen tähden*“ *). — Niinkuin nähdään puhutaan näissä molemmissa Helsingin koulusta vastakohtana „Ruotsin kielen tähden“ Turun (ja Wiipurin) koululle, joka „Suomen kielen tähden“ ei ruotsinkielisen rahvaan lapsille ollut sopiva. Lausetavat ovat semmoiset että on vaikea arvella niiden tarkoituksen rajoittuvan ainoastaan kaupungin suomalaisuuteen, nähtävästi ne myöskin koskevat itse kouluopetusta. Verratessa näitä Alceniusen jo esiintuomiin seikkoihin, esim. että Sorolaisen katkismus esipuheessa sanotaan toimitetuksi „ensistä oppivaisten hyödyksi“, en voi tulla muuhun päätökseen kuin että opetus Turun, ja yleensä Suomen, koulussa vielä 17:nnen vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä latinan rinnalla tapahtui suomeksi **).

*) „och iu serdeles för det svenska språket skuld.“

***) Tästä käy selväksi, kuinka Inkerin aateliston ja asukkaitten lähettiläät 1651 voivat valittaa että pitäjään kirkkoherrat osasivat ainoastaan Suomen kieltä (Akiander, *Evang.-lutherska Församlingarna i Ingermanland* s. 28, 160). Vielä paljoa myöhemmin tapaa viittauksia Suomen kielen käytännöstä kouluissa. Vuonna 1732 Porin koulun oppilaitten ruotsin taito oli hyvin vaillinainen, nähtävästi oli ollut pakko jossain määrin opetuksessa käyttää suomea, jonka tähden määrättiin että *classis conrectoris, syntactica, etymologica* ja

Turun porvaristossa oli suomalaisuudella vielä vankempi pohja. V. 1623 tavataan vielä viisi suomennimistä raati-miehissä: Simon Härkä, Eerik Viisas, Eerik Suikki, Eerik Salko ja Lauri Palikka, ja arvattavasti muutkin enimmäkseen olivat perisuomalaisia, vaikka niiden nimet ovat noita ilmaisemattomia — *sonneja*. Suomalaiset porvarit Turussa eivät epäilleetkään tähän aikaan esiintyä kuntana muita oikeuskuntia ja mahtavia henkilöitä vastaan, ja ilmestyvät silloin nähtävästi kaupungin asukkaitten enemmistön äänenkannattajana. Tunnettu on heidän kurjasti päättynyt riitansa piispa Rothoviusta vastaan v. 1633 kun tämä saarnassaan oli suomalaista seurakuntaa soimannut. Toisen esimerkin tarjoaa heidän menettelynsä seuraavan vuoden alussa pyytäessään uutta kirkkoherraa. Toisena päivänä tammik. 1634 toimittivat näet hallitukselle pyyntökirjeen, jolla „allekirjoittaneet kaikki pyytävät M. Joachimus *) vainajan jälkeen saada sielunhoitajaksi ja kirkkoherraksi M. Martti Stodiusen, joka on meidän kaupungissa kasvanut ja kirjallisiin taitoihin johdatettu ja sittemmin Wittenbergiin kaupungin kustannuksella lähetetty“. Kirjoituksen alla on 12 sinettiä (joiden omistajat: Martti Eskilipoika Fläsk, Eskil Grelsinpoika Woliss(?), Antti Martinpoika Tynny, Markus Martinpoika Paskasilmä, Hannu Pentinp. Auwis(?), Matti Tuomaanpoika Käki, Mikkel Eerikinpoika Ryttare, Lauri Markuksenpoika Suola, Niilo Wechter, Jören Henrikinpoika Åländig, Siffre Salko, Pietari Laurinpoika Rakkila), 3 omakätistä allekirjoitusta (Hannu Brinch(?), Hindrik Iisakinpoika, Jöns Kelkka)

apologistica, varsinkin ne jotka ovat umpisuomalaisista vanhemmista syntyneet, kääntäkööt kesälomalla Kristuksen kärsimyksen historian ruotsista suomeksi ja oppilaat puhukoot keskenään latinaa tai ruotsia. (Björneborgs Tidning 1882, n:o 8).

*) Stutæus.

ja 70 puumerkkiä (melkein kaikki suomennimisiä; mainittakoon Matti Turskar, Simo Berttilä, Eerik Frantsila, Hendrik räätäli, Cornelius kankuri, Klemet „vägar“, Tuomas Tolpoi, Olavi Hvitkop, Matti Kara, Eskil Ruskeepää, Lassi Palikka, Niilo Friisi). Että anomus on porvariston, niin sanoakseni, suomalaisesta puolueesta lähtenyt, on selvää: Martti Stodius oli kaupungin lapsi ja vanhastaan niille tuttu, hänen kilpailijansa Eskil Peträus oli Ruotsalainen ja oleskeli vasta kuu-detta vuottansa Suomessa. Huomattava on noiden suomalaisten nimien joukossa nimi Wechter, mikä suku siis jo silloin on asettunut samalle kansalliselle kannalle, kuin sillä myöhemmin oli. Yritys meni kuitenkin tyhjiin; jo kaksi viikkoa myöhemmin Eskil Peträus nimitettiin kirkkoherraksi ja tuomioprovastiksi Turkuun *).

Mutta suorastaan valtiollisellakin alalla olivat monesta seikasta päättäen suomalainen porvaristo määräävänä osana 17:nneen vuosisadan alkupuolella. Vielä v. 1639 ovat Turun valtiopäivämiehinä „yhteisen porvariston puolesta“ Matz Erichson ja Matz Andersson, joiden valtakirjan on allekirjoittanut 16 enimmäkseen suomalaista porvaria, joista nimittäköön Grels Pimeinen, Lauri Kankare, Eskil Ruskeepää, Martti Tammelain, Olavi Hvitkop, Tuomas Stolpe y. m. Mutta jo valtiopäivillä 1644 on suuri muutos tapahtunut, Turun kaupungin edusmiehinä ovat Saksalaiset Morten Lambertz ja Valentin Schwerin, 1649 Johan Hansson pormestari ja Peter Thorwöste, 1654 pormestari Nicolaus Lietzen. Mikä oli syynä tähän ulkomaisen aineksen kasvamiseen ja voittoon?

*) Ylläkerrotut tapaukset osoittavat kuinka paljon totta on Strandberg'in sanoissa Herdaminne'ssään että Eskil Peträus „*efter Magistratens och Borgerskapets i Åbo enhälliga begäran*“ määrättiin uuteen virkaansa.

Jo 1630-luvun alussa näemme useain ulkomaalaisten päässeen maistraatiin sekä pormestareina että raatimiehinä, ja nämät arvattavasti koettivat saada määräämisvallan käsiinsä, jos kohta aluksi turhaan. Mikä seikka se oli joka aikaan sai heidän voittonsa, siitä luullakseni saamme viittausta siitä, että 1644 vuoden valtiopäivämiehet *eivät ole „yhteisen porvariston“ vaan eri ammattikuntain valtuutetut*, jolle joka ammattikunta on antanut eri valtakirjan. Että vaali näin toimitettiin, voi luultavasti tapahtua sen kautta että vähää ennen Turussa oli perustettu eräs yhteiskilla (generalgille), johon kaikki eri killat sekä ne käsityöt, jotka eivät olleet jaksaneet killaa tai ammattia perustaa, kuuluivat, ja jossa „kaikki ammattien asiat, eripuraisuudet ja kiistat ovat esille otettavat, päätettävät sekä autettavat“; kaksi yhteensidotua ihmisen käsivartta (— eihän vaan liene mitään viittausta kuinka erille pyrkivät ainekset toisiinsa sidottaisiin —), kummankin kädessä vihanta öljypuun-oksa, määrättiin sinetiksi. Kun Pietari Brahe 2 p. toukok. 1640 vahvistaa tämän yhteiskillan, sanoo hän sen tekevänsä sekä maistraatin puolesta, joka on asian alulle pannut, että oldermannien ja kaikkien ammattiveljien. Mielenpiteeni on että tässä maistraatin keksimässä yhteiskillassa ja useimmissa ammateissa ulkomaalaiset ja saksalaiset ovat tienneet hankkia itselleen enemmistön — eivätkä näy keinoja aivan suurella arkuudella valikoidneen — ja määräävä valta kaupungin asioissa liukahti suomalaisten porvarein käsistä saksalaisille.

Suomalaiset eivät kuitenkaan aivan tyynin mielin voineet katsoa omaa syrjäytystään. He eivät enää määränneet koko porvariston esiintymistä, mutta sen sijaan rupeavat suomalaiset porvarit nyt astumaan esiin eri porvariston osana *).

*) Hülphersin kertomuksessa matkastaan Suomessa v. 1760 (Leinberg, Bidrag till kändedomen af vårt land II s. 18) sanotaan

En tiedä sanoa mitenkä valtiopäivämiesten vaalit Turussa 1649 ja 1654 toimitettiin ja synnyttivätkö kovempia riitoja, mutta 1659 tuo kytevä eripuraisuus leimahti ilmi tuleen. Tapaukset tällä kertaa muistuttavat hyvin monessa kohden valtiopäivämies-vaalia Turussa 110 vuotta myöhemmin v. 1769, josta prof. Elmgren on antanut esityksen Hist. Arkiston V:nessä osassa. Kun syyskuussa 1659 Turun porvaristo kutsuttiin raatihuoneeseen valitsemaan edusmiestä valtiopäiville, tahtoivat suomalaiset porvarit äänestää yhtä omasta keskuudestaan. Tämän pormestarit ja raati jyrkästi kielsivät, ja kun muntamat kuitenkin siinä mielessä pysyivät ja muistuttivat raadille, kuinka 1657 oli maksettu suuri summa herrainpäivärahoja, vaikk'ei kukaan ollut käynyt ulkopuolella kaupunkia, heitettiin viisi uppiniskaisinta vankeuteen. Vaalisen jälkeen nähtävästi päättyi raadin ehdokkaan tai ehdokasten valitsemiseen. Mutta suomalainen porvaristo, jonka johtajat viiden vuorokauden päästä takausta vasten olivat vankeudesta päässeet, valitsivat ja lähettivät herrainpäiville erityisen edusmiehen Jöran Sonnin, joka Göteporissa 27 p. jouluk. 1659 antoi Kunink. Majesteetille erään „kaiken Suomalaisen porvariston“ valituskirjeen pormestareita ja raatia vastaan; siinä huomautetaan heillä olevan yhtä hyvä oikeus kuin „muitten kansain porvaristolla“ nauttia oikeuksiansa. Se on muuten lyhyesti vaan selvästi kokoonpantu, esittää ainoastaan itse tapaukset, karttaen kaikkia tarpeettomia hyökäyksiä, ja kuuluu näin:

Stoor Mächtigaste Konungh Allernädigeste Herre.

E:s K. M:t i största underdånigheet äre wij fattige Finske Bårgare i Åbo förorsakade wordne klageligen att

nimenomaan: „Borgerskapet är fördelt i 3 Societeter, det Svenska, Finska och Handtvärkarne“.

tillkenna gifwa huru såsom wij vtaff wåre Bårgmestare och Rådih blifua emoth wora privilegier och immuniteter (: dem wij efter E:s K. M:tz nådige behagh skulle oss till godo åthniuta:.) blifwa otilbörligen injurierade, i thet dhe oss hålla för sina trålar och fångzla oss enår dem sielf tåckes uthan någon gifwen orsaak, och föregången doom, thet för Gudj och E:s K. M:t ware högeligen klagat. Uthi nåssfördne Septembri thå samptlige Bårgerskapet häär i staden blef upkallat till Rådhuuset att uthwålia een dugeligh karl till denne wålberamade herredagen, och når wij aff Finske Bårgerskapet skulle gifua wåra vota, och wille att een finsk Bårgare skulle ochså efterlåtas att blifua herredagzman huilket oss uthaff bem:te Bårgmestare och Rådih blef aldeles förwågrat och når någre derpå beskedeligen urgerade, påminnandes mehra bem:te Bårgmestare och Rådih thet wij tillförmne, såsom 657 gjorde uth een stor summa herredagzpeningar, fast dee icke sijn foot uthur staden fördhe; uthan hade åtit lijka mykit hemma i huuset, och kåstat på sigh, fast dhe inga peningar upburit hadhe, blefwå dhe samma nämbl. fäm Bårgare dherföre antastadhe, huilka sedan suto fast i fäm dygn, och åro som nogast under caution uthkomne. Och såsom wij så wåll som andre E:s K. M:tz trooplichtige undersåter utaff E:s K. M:tz höghkongl. ynnest åro til sådane wålberamadhe herredagar kallade, så mena wij oss in tet hafua förseedt oss deruthinnan, att wij berope oss på den municipalrätt, som wij tillijka medh andra nationers Bårgerskap medh råtta hafwe att præterdera. Dher mehra bem:te Bårgmestare och Rådih (: dhem wij all tillbörligh åhra och hörsamheet altijdh bewijssa wele:.) kunna något oss öfwertyga, åre wij gärna redebogne att låta wor saak examina och råtten hörsamblingen undergåå. Huarföre wij nu åre nödhgadhe til at affårdige denne wår fullmechtig Jören

Sonni, E:s K. M:t på det underdånigaste bediandes, at E. K. M:t denne wår ödhmiucke Böneskrift höhgunsteligen uptaga och wåre underdånighe postulater af höhkongl. Nådhe ansee täcktes. E:s K. M:tz kongl:ge hägn och förswar sampt allernådigeste resolution i största underdånigheet förwachtandes. Och förblifwe

E:s K. M:tz

underdånigeste och trooplichtigeste undersåter
Finske Bårgerskapet
samptlige i Åbo.

Minkä päätöksen juttu sai, näkee Ignatiuksen teoksesta „Finlands Historia under Karl X Gustafs regering;“ siinä kerrotaan näet että hallitus 13 p. maalisk. 1660 erään Turun porvarin Jöran Grelsinpojan valitusten johdosta käski Turun pormestarien ja raadin „semmoisissa tapauksissa ottaa huomioon ne, jotka mainitusta suomalaisesta kansakunnasta voivat porvaristossa olla soveliaat, eikä antaa heitä pois eroittaa tai unohdukseen jättää, jott'ei toinen kansakunta jollain tavoin tulisi toiseen tyytymättömäksi.“ Hallituksen päätös oli kokonaisuudessaan seuraava:*)

1660 Mars 13 (af Göteborg)

Till Borgm. och Rådih i Åbo, om en
finsk Borgares klagemåhl etc.

Carl etc. Wår gunst etc. Oss haffwer, troo Wnder-såther Borgmestare och Rådih i Wår Stadh Åbo, en Stadzens borgare, Jöran Grelson be:dh, vnderdånigst föredragit någre beswär, samt och där hoos klagat, dedh den finske Nation gåås förbij, när någre aff Borgerskapet wällias till Riksdagzmän. Nu såsom Wij ställe där hän, medh hwadh fogh,

*) Senaatori *Ignatiussen* kopioima (Svenska Riksregistraturet fol. 791 b) ja nyt painoon antama.

eller ofogh, han sådant föregiffwer: Så wele Wij likwäl här medh i nåde haffwa Eder påmint, att J. widh slijke tillfällen tage dem, som aff be:de finske Nation kunne iblandh Borgerskapet finnas tiänlige, uthi consideration, och låte dem icke vthlåtas, eller förbijgåås, på det den ene Nation icke må kunna fatta öffwer den andre något missnöije. Belangande elliest sielffwe Beswärs puncktarne, så finnes swaret på dem, så wijda Wij denne gången haffwe kunnat Staden willfahra, dels uthi Wår General Resolution, dels och uthi den, som Wij haffwe Edre Wthskickade låtit nådigst tillställas. Befalle Eder Gudh Alzmechtig synnerl. Nådel:n.

Hedewig Eleonora

Per Brahe. S. Båth. A. Lillie. Gust. Bonde. C. Leijonhufvud. Axel Sparre. Joh. Rosenhane. Knuth Kurch. Gust. Posse.

Jöran Sonni näyttää myöskin valtiopäivillä saaneen sijaa ja voineen toimittaa perille muutkin anomuksensa, sillä yhteen sidottuna yllä painetun valituksen kanssa ja samana päivänä sisäänjätettynä on eräs kirjoitus „kaikilta suomalaisilta porvareilta ja asukkailta Turussa“, jossa he m. m. valittavat raskaista veroista, niinkuin kaksinkertaiseksi koroitusta tullista ja aksiisista, kuinka rikkaat saksalaiset kauppiat niin pian kuin joku laiva tulee jakavat koko lastin, jotta kaikki voitto tulee yhden tai kahden hyväksi, jonka kautta he „köyhät suomalaiset porvarit, joilla ei muuta kauppaa ole kuin oluenpanoa ja palttinaa“, ovat joutuneet suureen kurjuuteen j. n. e. Yhdessä näiden valitusten kanssa vaan selvästi „raadın“ edusmiehen sisäänjättämä on pormestarien, raadın ja yhteisen kansan Turussa pyyntökirja, jonka tärkeimmät pykälät ovat: että Pohjanmaan kaupunkein kauppa rajoitettaisiin yksistään Turkuun, että Rauman, Uudenkaupungin ja Porin asukkaat saisivat viedä ainoastaan puuas-

tioita Turun ohitse, että tullitta saataisiin tuoda vähempi määrä suoloja ja että iso tulli saataisiin suorittaa Ruotsin vaskirahassa. Olen maininnut nämä pyynnöt osoittaakseni kuinka raadin ja suomalaisen porvariston edusmiehet käänsivät huomionsa eri seikkoihin; jälkimäinen oli köyhempään asukkaitten edustaja ja esiintoi heidän lausumiansa mielipiteitä ja toiveita.

Vaikka hallituskin tässä asiassa oli esiintynyt näin oikeudenmukaisella ja puolueettomalla tavalla ja osaksi „suomalaisen kansakunnan“ puolelle asettunut, ei Turun suomalainen porvaristo kuitenkaan päättävällä käytöksellään v. 1659 saavuttanut mitään pysyvää voittoa. V:n 1664 valtiopäivillä oli Turun kaupungin edusmiehinä kaksi Saksalaista, pormestari Johannes Schäfer ja porvari Albert Roskamp.

Kaksi asiakirjaa Turun rauhassa luovutetun alueen sisällisen tilan valaisemiseksi.

Julaissut

J. R. Danielson.

Teelmässään „Sjö- och stapelstaden Fredrikshamnns historia“ (Wiipurissa 1846) s. 19 kertoo P. G. Vikman Haminan kaupungin porvarein lähettäneen v. 1743 rauhanteon jälkeen lähetystön keisarinna Elisabetin puheille. Vikmanin tiedonannot eivät aina ole täysin luotettavia ja sentähden jääköön ratkasematta, tokko mainittu lähetystö todella on käynyt Venäjällä vai tyytyivätkö haminalaiset kirjalliseen anomukseen. Se vaan on varma, että anomus on esitetty, mitä tietä se sitten liekään perille saatettu. Se on ensimmäinen tähän painetuista asiakirjoista. Siinä esitetään kaupungin tilaa ennen ja jälkeen sotaa sekä anotaan hallituksen apua kärsittyjen vaurioitten korjaamiseksi. Eikä apua kiellettykään. Vikman mainitsee kaupungin saaneen verovapauden 20 vuodeksi, tullitulot 3 vuodeksi, 4000 ruplan suuruisen korottoman lainan, 21 talonpoikaistilaa, joista sodan aikana rakennukset olivat hävinneet, markkinavapauden Savonlinnassa ja Lappeenrannassa y. m. Verratessa näitä myönnytyksiä anomuskirjan eri pykäleihin, huomaa molempain hyvinkin läheisesti vastaavan toisiansa.

Haminalaisten anomus on päivämäärää vailla. Toisaalta saadun tiedon nojalla on kuitenkin varma, ettei sitä Pietariin lähetetty ennen 18 p. lokak. v. l. 1743. Sen ovat ni-

mittäin allekirjoittaneet „M. Martins, bärgmästare“ ja Johan Friedrich Scheel, vaan edellisestä B. v. Campenhausen, joka rauhan tultua oleskeli Venäjän käskynhaltijana Kyminkartanon läänissä, ilmoittaa kirjeessä vastamainitulta päivältä Haminan maistraatille, hänen nimitetyn kaupungin pormestariksi ¹⁾. Onpa kuitenkin toinen kirje Campenhausenilta Haminan maistraatille, ja sekin 18 päivältä lokak. 1743, joka on vaikea sovittaa tuohon päätökseemme anomuskirjan lähtöajasta. Tässä toisessa kirjeessään Campenhausen puhuu maistraatin ja kaupungin sisäänjättämästä anomuksesta („ingifna puncter“), sanoo siinä muun muassa kerrottavan kaupungin ennen nauttineesta helpotuksesta tullimaksuissa ja vaatii sen johdosta selitystä, mitä sanoilla helfria, halffria ja ofria tullen käsitetään ²⁾. Alla olevan anomuskirjan 31 §:ssä on sanotusta tullihelpotuksesta puhe ja tavalla, joka tuskin sallii mitään epäilystä siitä, että Campenhausen tarkoittaa tätä samaa anomusta. Mutta miten siis on vasta samana päivänä nimitetyn pormestarin nimi tullut anomuskirjaan? Yksi selitys, jota saapi pitää mahdollisena, on se, että anomus ensin jätettiin Campenhausenille, ehkä hänen tarkastettavakseen, ja myöhemmin kaupungin uuden esimiehen allekirjoituksella joutui Pietariin. Apuneuvoja kysymyksen ratkasemiseen lienee saatavana Haminan kaupungin arkistosta.

Puheena oleva pormestari Martins ei ole maamme aikakirjoissa entuudesta aivan outo; tapaimme historiassa on hän saavuttanut maineen, vaikk'ei kuitenkaan kadehdittavaa laatua. Hän on sama mies, joka Porvoon tuomiokapitulin

¹⁾ Vrt. Campenhausenin ruotsalaisen kanslian kopiokirjaa Suomen valtioarkistossa.

²⁾ Vrt. mainittua kopiokirjaa.

notariona ollen oli harjoittanut salavuoteutta Myrskylän kirkkoherran Jonas Kiellgrenin aviovaimon Johanna Elisabet Beckman'in kanssa ¹⁾. Asia herätti inhottavan oikeudenkäynnin, joka sitä paremmin on säilynyt jälkimaailman muistossa, kun runoilija J. H. Kellgren oli kirkkoherra J. Kiellgrenin poika, vaikka tosin myöhemmästä aviosta. Oikeudenkäynti päättyi Kiellgrenin ja hänen vaimonsa avioeroon juuri samaan aikaan kuin edellisen rikoskumppani Venäjän puolella rajaa nimitettiin Haminan pormestariksi. Martinius eli Martins oli nimittäin v. 1741 erotettu notarion virasta, oli sodan aikana paennut Venäjälle, saanut kuvernementin sihteerin arvon ja sijan Campenhausenin kansliassa, josta hän sitten joutui mainittuun uuteen toimeensa.

Toinen tähän painetuista asiakirjoista on sekin alamainen anomus jo tehty Turun rauhassa luovutetun alueen kaiken papiston nimessä ja puolesta. Päivämäärää ei ole siinäkään, mutta silminnähtävästi on se samalta ajalta kuin haminalaistenkin anomus. Molemmissa on se yhteistä, että pyydetään tuomiokapitulin ja alkeiskoulun asettamista Haminaan. Tiedetään, että nämä toiveet täytettiin. Papiston anomuksen allekirjoittajista toinen Vehkalahden kirkkoherra Fabian Gudsæus tuomiorovastin nimellä määrättiin v. 1744 perustetun tuomiokapitulin esimieheksi, toinen taas Lappeen kirkkoherra Yrjö Nigræus saman kapitulin jäseneksi. Ja jo ennenkuin erityinen kirkollinen hallinto paikkakunnalle asetettiinkaan, lykkäsi Campenhausen pappien virkaannimityksiä y. m. kirkollisia asioita koskevat kysymykset Gudsæus'en tutkittaviksi ²⁾. Vielä mainittakoon, että vaikka papiston puheena-oleva anomus onkin kirjoitettu keisarinnalle, vastaus

¹⁾ Vrt. Akiander, Borgå stifts herdaminne, II, 84. Lagus, Skalden Joh. Henr. Kellgrens finska lefnadsminnen, s. 9 j. ss.

²⁾ Vrt. mainittua kopiokirjaa.

kuitenkin on jäänyt Campenhausenin annettavaksi. Siihen jäljennökseen, josta se painetaan Historialliseen Arkistoon, on nimittäin lisätty se muistutus, että anomuksesta on olemassa venäläinen käännös, johon Campenhausen'in päätös jokaisesta pyyntökohdasta on merkitty. Tätä venäläistä kappaletta en ole nähnyt.

Molempain anomuskirjain jäljennökset säilytetään Suomen valtioarkiston vanhemmassa osastossa Vaarasen kokoelmissa ja ovat Moskovasta saatuja.

I. Allerdurchlauchtigste Stormächtigte Stora Fru Keijsarinna Elisabet Petrovna, Sielfhärskarinna öfver hela Ryssland, Allernädigste Fru.

Innför Eder Keijserlige Majjestets Nåde Thron äro vij i högsta nöden försatte Friedrichshamns Stads Magistrat och Bärgerskap föränlatne vårt åliggande i diupaste underdånighet genom följande puncter at föredraga:

1.

Förän thenne olyckelige Friedrichshamns Stad råkade, medelst Svänkska armeens oförmodeliga svåra medfart, uti ytersta undergång och ruin, befans härstädes och tå Staden stod i sin flor under Kongl. Svänkska regeringen, för Justitiens och Handelens vid macht hållande, the Magistrats Personer med flere Betiänte, hvilcka och åtniöto den lön, som uppå närgående förteckning finnes opförde. Nu som vij giöre oss försäkrade, at thenne Staden bibehålles vid alle sine förre förmåner och rättigheter; Så bönfalle vij underdånigst, at samma Magistrat och Ciämnärs rätt kunde sättias i sitt förre stånd, och därvid orubbad förblifva, jämte thet Magistraten then oförrychte vanlige frijheten lämnas måtte, at enligt

förordningarne få utvälja skickelige och bepröfvade Personer till the erfordrade Ledamöters och Betiänters besättiande.

2.

Hemställe vij uti Eder Keijserlige Majj:ts allernådigste ömhiertighet, om icke hela thenne uppå förteckningen opförde lilla staten, hälst i the första åhren, i anseende till denna tjdens tryckande flere svårigheter och Stadens utblottade tillstånd, samt then tilförene bestådde ringa lön, någon tilökning på samma lön allernådigst förunnas kunde.

3.

The inkomster som til Magistratens aflöning voro anslagne bestodo i följande:

- 1:o. 300 D:r Silfrn:t Källare frijhet i Tullen.
- 2:o. $\frac{1}{3}$ del af accis och Bakugns Penningar.
- 3:o. En viss afgift uti Siötullen, som kallades Tolagen.
- 4:o. Bro, Hamn, Lastagie och Barlast Penningar, med flere helt ringa inkomster.

4.

Sedan kom the Staden på 20 åhr förlänte frijheter, som ibland annat bestod theruti, at Staden åtnöt hela landt Tullen och hela accisen, betalte inga Mantals pengar, undantagandes tjänstefolcket, eij heller andra Crono utlagor. Alle således influtne medel skulle effter Privilegierne fördelas i 2:ne lijka delar, hvaraf hälften användes till Publique Bygnader, såsom kyrckia, schola, rådstugu, Skiepsbro med mera, och therföre kallades publique bygnads medel. Then andra hälfften infföt uti Stadsens Cassa, hvaraf både Magistraten hade sin andel i aflöningen, som ock deltes emellan alt Borgerskapet i proportion af theras handtering och rörelse. Häraf

skulle Staden underhålla nödige inquarterings Baraquer för 300 man Guarnisonister, hvarifrån dock Staden blef befriad enär kriget inföll, såsom ock vid macht hålla staquette Bygnaden; utbediande sig nu Staden, at ifrån thesse Baraquers och staquettens opbyggan- och vid macht hållande blifva allernådigst förskont, så vida thes usla tilstånd omöjeligen kan dermed uthärda, i underdånigste förmodan at ofvannämde medel må såsom tilförene Staden och Magistraten til godo komma.

5.

Som Magistraten och Staden numera är i mistning af thesse i föregående puncter omnämde medel; Så bedes underdånigst, att then ringa inkomst som Siö Tullen i anseende til Stadens nu befintliga ganska svaga rörelse, kan kasta ifrån sig, kunde til Magistratens aflöning och tilökning på det förra beviljas på så många åhr, som Eder Keijserl. Majj:tt allernådigst förunna täckes, i synnerhet som landet är genom Freds handlingen märkeligen förminskat och eljest aldeles ruinerat, så at af landt Tullen och accisen ej något särdeles står at förväntas.

6.

Emedlertid och innan något tillräckeligen af omnämde medel kan hinna at inflyta, förmodar Magistraten at i sine ganska släta och kringskurne vilckor få nu i förstone oafkårtadt niuta sin fulla lön af Cronans Cassa. I annor händelse ser Magistraten sig ingen utväg, at kunna här subsistera.

7.

Thet försök som Magistraten i Wiborg såmedelst förspörjes hafva giordt, at Willmanstrand them efter theras förra Privilegier skulle underslås och subordineras bedie vj

underdånigst måtte så mycket mera afslås, som denne Willmanstrand ved Nyslott varit och är den endaste orten, hvarigenom Friedrichshamn haft och kan hafva sin ringa opkomst och handel, sedan nog eliest största delen af landet genom Fredshandlingen blifvit förminskat, och Eder Keijserl. Maij:tt jämväl genom thenne nu slutne sidsta Freden således stadfäst den Nystädtska, at thet ena med thet andra effter den samma förblifva skulle, samt dess medelst bibehållit denne Staden vid sine af Kongl. Svänksa regeringen välundfångne frij- och rättigheter, hvilcka Wiborgs Stad eij bör eller kan oss i så måtto afskiära, Hälst samma Stad med sin handel är redan i det florerande tilstånd, at the eij mer borde sakna något, eller söka vårt ödefulla tilstånds ytterligare förtryck.

8.

Ehuruväl Sågvärcken härstädes tilförene eij ringa bidragit til landtmannens goda understöd, och således varit ett kraftigt medel så til Stadens som landets underhållande, måste man dock beklaga, at största delen af samma Sågvärck äro i grund ruinerade, hvilka väl kunde med ringa omkostnad åter sättias i sitt förra stånd, men våre helt försvagade vilckor förhindra en önskelig värckställighet theraf; Anhålle förthenskull i största underdånighet, at vij på vissa åhr af publique medel kunde, till the ibland 8 nu i förstone 3:ne Sågvärcks aldeles å nyo opbyggande, undfå ett förskått å 1333 $\frac{1}{3}$ rubel til hvartera Sågvärck, som gör tilsammans 4000 dito, emot thet vij samme Sågvärck till Eder Keijserlige Maij:ts större säkerhet vilie förhypoticera, och förskåttet sedan antingen med någon del åhrligen eller på en gång effter förskrifningstijdens förlåpp med all troundersätelig erkiänsla återbetala.

9.

Härhos förbehålle vij oss äfven at utan förfång af andre Städer få niuta vår förra oinskränkta frijhet med Tiäru och Beck handelen, på thet then utländske handelen måtte hos oss återkomma uti en liten gång och hijtdragas, sedan och landtmannen åtminstone i thenne hela öfverblefne Districkten af Willmanstrandska förra Höfdingedömet, vid confiscation af vahran kunde förbindas, at eij till andre här närmast belägne Städer få afföra hvarken Tiära eller andre producer af hvad namn the vara måge, utan endast thenne hijt till Staden och Willmanstrand affördsla och förýttra.

10.

Som kyrckior och scholor äro Seminaria Reipublicæ et Ecclesiæ, och then Svänska kyrckian med scholan, rådstugun och andre oumgängelige publique hus undergådt thet svåra öde jämte hela Staden, at the i grund blifvit ruinerade och i aska lagde; Så bönfly vij usle Innevånare, som af vår oförmögenhet eij äro i stånd at få ett enda hybble öfver vårt hufvud, till Eder Keijserl. Maj:tts medfödda nåd, allerunderdånigst bediande, thet ville Eder Keijserl. Maj:tt anse vår jämmer, och finna på the goda utvägar, at icke allenast thesse hus, utan ock then öfrige Stadsens bygnad, kunde genom någre hielpe medel med det giörligaste oprättas.

11.

Så vida vij olyckelige Friedrichshamns boar icke på något sätt varit vållande til thet af Cronan Sverige påbegynte kriget, och vår välbebygde Stad och hus blifvit af den då Commenderande Generalen Lewenhaupt så plötsligen förstörd och i aska lagd; Så bönfalle vij i all underdånighet, thet värdes Eder Keijserl:æ Maj:tt så begå med Cro-

nan Sverige, at vij som af thes armée så mycket och oskyldigt lijda måst, kunde däremot af samma Crona erhålla någon skälig ersättning till vår nödige hjelp och oprättelse, hälst och Cronan Sverige gifvit the å thes sijda blefne finska Innevånare god ersättning för thesas ledne skada.

12.

Wid den frijhet som Svänске förordningarne samtelige Magistraterne tillägga, at H:r Commendanterne i fästningarne och andre Commenderande officerare ej måtte vid ansenligt vijte inmänga sig med inquarteringar och andre Magistraterne egenteligen tilhörande oeconomie och Politie mål, förbehåller sig jämväl i underdånighet thenne Friedrichshamns Magistrat at till all oordnings förekommande blifva bijbehållen, så at the nuvarande och häreffter blifvande Commendanter, heller andre Commenderande H:r officerare, ej måge giöra något intrång i Magistratens ämbete; Skolande Magistraten i alt hvad billigt och skäligt är, samt å des giöromål enligit lag och the undfångne Privilegier ankommer, och till Eder Keijserle Maj:tts trogne tjänst lända kan, lämna vederhörig handräckning.

13.

Magistraten och Staden har för thetta innehafft för sine Hästar och Creatur mullbete, jämte någre små ängiar i Bamböhle by straxt utanför Staden, såsom ock Skogshygge uti then ther under hörande Skogen Hungeren kallad, förutan then såkallade Stads hagen, jämte ett ganska lijtet Magistraten anslagit fiskeri vid Strömsby; är alt therföre vår underdånigste anhållan, at utan andras hinder och intrång få såsom tilförene nyttia thesse ringa förmåner oss till godo.

14.

Så snart Stadsens Privilegier och flere Magistratens documenter samt handlingar, hvilcka blifvit till Sverige öfverförde, kunna återfås, vill man i underdånighet förmoda, at hvad oss i sjelfva Privilegierne nu kan vara obekant och vij oss ej erhindra, samt kan lända så väl Eder Keijserl. Majj:tt, som oss till intresse och förmån, måtte oss till vår oförryckte rätt i alla delar vara förbehållit.

15.

Thess lijkes anhålles i underdånighet, at så väl Marquetentare, som andre främmande Handlande måge enligt Svänsk plägsed förbindas, at effter Magistratens skiälige bepröfvande betala någon emot theras handel svarande afgiff till Staden, för then frijhet the hafva, at the sin kiöpenkap här drifva med tillätelige ryska inlänske vahror.

16.

Under Svänsk regering har Magistraten icke hafft directe at göra med Landshöfdingen i orten, än mindre med någre Militie Commendeurer heller Commendanter vidare, än at den förstnämde Communicerat Magistraten, til thess och Stadens effterrättelse the författningar och Publicationer, som till allmän nytta lända kunnat, och the sednare eller Commendanterne allenast rådfört sig med Magistraten, i hvad å thess ämbete ankommit, till någon Garnisons angelägenhet, utan har Magistraten ägt frijhet i vicktige ährender at immediate vända sig till Hans Kongl. Majj:tt, i oeconomie och Commerce mål till Cammar och Commerce Collegium, samt i Justitiae mål till Hofrätten; hemställer therföre Magistraten och Staden i Eder Keijserlige Majj:tts allernådigste godtfinnande, om icke then förre frijheten i thenne

delen hafvas kan, och Magistraten äga nåden, at omedelbart stå under Eder Keijserl:e Majj:tts dirigerande Riks senat och högvederbörlige Collegier.

17.

För then omväxling som nu skiedt i regeringen, synes nödvändigheten för hvarjehanda förekommande angelägenheter skull fordra, at en Translator på staten bestås kunde, hvilken vore thet Svänksa och ryska språket mäktig; hvarföre om en sådan skickelig Persons tilförordnande underdånigst anhålles.

18.

Så framt thet hända torde, at Magistraten i någon Eder Keijserl:e Majj:tts tjänst, som ock eljest till desto kraftigare värckställande, af så väl justitie som oeconomie mål, vid tilfälle behöfde någon Militairsk handräckning, åstundas i underdånighet, thet Eder Keijserl:e Majj:tt täcktes anbefalla vederbörande Commendeurer härstädes, at sådan handräckning Magistraten uppå anmodan ej förvägra.

19.

För någon tijd tillbaka utkom under Svänksa regeringen en förordning som innehåller, att Bårgmästare uti Städerna begripes under Duells Placatet, thet är, at the anses för Adelen vederlijkar, med försäkran, at för them innan kårt skulle viss rang förordnas; Hvarföre som Borgmästare och råd under Svänksa Cronan niutit thenne förmån, och thenne Stad dessutom varit på nummern ibland the förnämste; Så underställer äfven thenne Magistraten i diupaste underdånighet Eder Keijserlige Majj:tts allernådigste välbehag, om Bårgmästaren härstädes kunde med en Capitains, och en rådmän med lieutenants heller Fendricks rang benådas.

20.

Tillförene har ock Magistratens ledamöterna med thess Betiänte, för theras ämbetes sysslor och förrättningar skull varit befrijade för all inquartering, så vid durchmarcher som ock eliest när Guarnison var större än att rymdes i Baraquerne; I anseende hvartill Magistraten nu och hädaneffter i underdånighet giör sig om samma befrielse försäkrad.

21.

På thet Magistraten och Staden kunde hafva något större utrymme i mullbete, än the härtills ganska lijtet och kringskurit uppå en helt tårr marck haft för sine Hästar och Creatur, samt at Magistrats Personerne så väl här, som eliest öfver alt i Sverige kunde hafva hvar sitt hemman, til sin bättre utkomst, hvartill thenne Stad såsom nyligen funderad icke än hunnit, ehuruval sådant af Kongl. Svänksa regeringen framdeles försäkradt blifvit; Bönfaller Magistraten i diupaste underdånighet, at til någon undsättning i thess beträngda vilkor blifva benådad med the här när till Staden belägne 4 små Bondegårdar i Strömsby, 12 dito i Sigvartsby och 5 i Bamböhle, hvilcka alle tillsammans giöra ungefär 6 hela hemman, samt kunna i sitt välstånd utgiöra inn emot 300 D:r Silfrm:t, men nu äro afbrände, samt ligga aldeles öde och utan åbygnad.

22.

Jämte thet Staden ägt sin aparte Svänksa kyrckia, så har den ock haft sin särskilte kyrckioherde med nödigie kyrckio Betiänte, hvilka i åhrlig lön åtniutit, Kyrckioherden 500 D:r Silfrm:t och Betiänterne tillsammans 200 D:r dito mynt af publique medel; utbediande sig förthenskull Staden, hvilcken ibland andre tryckande svårigheter måste äfven nu

vara i mistning af sin särskilte Präst, och ej hafva tillfälle at öfva sin förre ordentliga Gudstjänst, at ock hädaneffter med en sliik kyrckioherde och betiänte blifva behugnad med den förra lön af publike medel.

23.

Trivial scholan som tilförene varit i Willmanstrand kunde nu med större beqvämlighet anläggas här i Friedrichshamn, såsom nästan mitt uti det til ryska rikket nu komne landet; Hvarföre Magistraten i underdånighet beder, at den nu mera måtte hijtflyttas och här effter sin förra stat oprättas.

24.

Såsom thenne orten kommer enligt Freds Tractaten at handhafvas vid Svänsk lag och rätt, och således i anseende till thess invärtas hushåldning förmodeligen på ett inom sig förblifvande särskilt sätt at inrättas, jämväl hvad Prästerskapet och församlingarnes skiötsel vidkommer; altså anhåller Magistraten och Staden underdånigst, at ett apart Consistorium här oprättas kunde, hälst därvid är ej någon stat eller lön, förutan thet Consistorialerne under Svänska regeeringen äro allenast befrijade för Boskaps Penningar och then så kallade Taxeringen.

25.

På thet thenne olyckelige och utarmade Staden kunde i genom goda utvägar komma till någre medel, och i synnerhet kyrckian, scholan tillika med andre helt nödige publike hus, så mycket snarare ophielpas; Så hemställes allerunderdånigst, om icke Eder Keijserl:re Maj:tt skulle allernädigst täckas bevilja såväl en Collect, som ock thessutom en Stambok, at både inom och utom Riks så medelst hopsamla någre penningar, til ett så angeläget och ej mindre Christeligt värcks befrämjande.

26.

Men enkannerligen bedie vij allerunderdånigst, at Eder Keijserl. Maj:tt värdes vijsa oss den nåden, och låta afgå en nådig föreställning till Hans Kongl. Maj:tt i Sverige, at vij, som så oskyldigtvijs, genom thet utan vårt vållande på-begynte kriget, lijda måst, kunde rättvijsligen icke allenast återbekomma den härifrån till Sverige bårttagne kyrekio skruden och Penningarne, som af Staden sielf är köpt och insamlade, utan och få någon hielp och understöd af the härifrån till Sverige vid flyktandet öfverförde 40,000 D:r Silfrm:t Stadsens Cassa medel, hvilcka till Invånarens gemensamma nytta och utdelning them emellan blifvit samlade och ännade, ehuru väl then hastiga flykten hindrade, at samma medel ej kommo här at utdelas.

27.

Skulle emot förmodan så hända, at någon strijdighet emellan någre af then ryske och finske nation eller Stadsens Invånare yppas torde; underställes Eder Keijserl. Maj:tt allernådigste ompröfvande, huru thermed förhållas skall och om icke tå när then ryske af Milicen anklagar en finsk, Saken i rådstugurätten optagas och afgjöras kunde, samt när en finsk i bråttmål anklagar then ryske, att det då må skie innför krigsrätten, men eljest i alla civile mål vara Magistratens jurisdiction underkastad, såsom thet under Svän-ska regeringen effter förordningarne vanligt varit, jämväl om icke ryske Marquetentare så i civile som mindre crimi-nele mål hörde under Magistraten.

28.

Sedan the ifrån 1715 till 1719 i Sverige uti Giörtsens tijd slagne koppar mynteteckn till 1 D:r Silfrm:t stycket

blefvo casserade, och thet förordnades, at samme mynteteckn till cassan emot 14 copeker stycket skulle inväxlas, hvarpå sedan i brist af redbara Penningar gafs Sedlar på riksens Ständers vägnar, som kallades mynteteckens Sedlar, hafva riksens Ständer åhr 1719 beviliat, utom ordinarie stora Siötullen en Licent på åtskillige ut- och ingående vahror, som skulle betalas med these mynteteckns Sedlar, hvilcka the handlande fingo sig tillösa med 7 å 8 Copeker för hvarje D:r Silfrn:t eller myntetecken, men gifva them sedan för fullt i Licentens afbetalning; Hvarföre i anseende thertill, at thenne Licent ringa graverat the handlande och var en frij bevilling, samt hade efter Ständernas försäkran innan kårt återvändt, hålst riksens giäld, hvartill thenne Licent egenteligen användes, förväntades snart blifva betald; anhålles allerunderdånigst, at samma Licent här hos oss kunde i så beskaffade omständigheter rättvijsligast ophöra, och at vahrorne allenast med ordinarie Tull beläggas skulle således, som thet tilförene vanligt varit, innan Licenten blef på buden.

29.

Under Svänsk regering blefvo vissa vahror dryg och hög Tull påförd för den orsaken, at samma såsom utländska vahror ej skulle inhämtas, och at en bättre åtgång vore på Svänska fabriquernes och Manufacturernes tilvärekning, Hvarföre som vij omöijeligen och utan vår undergång kunne erlægga den förra Svänska dryga Tullen, enkannerligen efter den sidsta Tulltaxan, emedan uti andre Eder Keijserlige Maj:ts Städer, i anseende till en lindrigare Tull, vahrorne kunna för långt billigare prijs försäljas, och vij således ej hafva atgång med våra vahror; Så förmode vij som ock allerunderdånigst bedie, at niuta någon förminskning på Tullen, i synnerhet för Toback, Vijner, Kläden, Tyger, Lärfter,

Säcker med mera, hvarpå Tullen besynnerligen varit stegrad, hvilcket här i orten genom vissa förordnade Deputerade torde bäst kunna jämkas, eljest måste vij sannerligen låta händerne falla, och den reelste handelen aldeles komma at stadna.

30.

Then så kallade Nederlags Frijheten, som i krafft af flere förordningar blifvit under Svänksa regeringen alla Stapelstäder i gemen, och följachteligen äfven thenne Stapelstad beviljad, samt bestod theruti, at Stadsens egne Borgare hade frijhet, at på åhr och dag nedsättia så mycket af utomländes ifrån med inhämske Fahrtyg inkommande Salt och Vijner som han ville, och sedan efter åhrets förlopp först betala Tullen för thet som hemma och inom riks blifvit försålt och consumerat, men alt thet som utländningen med bevijslige Tull attester utförde, var Tullfritt och afräcknades, förbehåller thenne Staden nu och framgent att åtniuta.

31.

Thenne Staden har ock till sin bättre opkomst, under the i Svänksa tijden påstådde frijhets åhr, blifvit således lindrad med Tullafgiften, för alla så väl med utländska förskrefne eller till 11 stycken opkiöpte, som ock med inbygde Skiep inkommande och utgående vahrer, at the handlande härstädes sluppit med den i Taxan utsatte och så kallade helfrija Tullen. Hvarvid Eder Keijserl. Majjt: jämväl oss så mycket mera nu och framdeles under the oss förmodeligen allernådigst ämnade frijhets åhren, bijbehålla ville, som våre helt försvagade vilckor thet egenteligen fordra, och thenne förmån oss under Svänksa regeringen tilförene varit beviljad.

32.

Af en i thenne höst hijt kommen Lübsk Skieppare

hafva någre handlande af oss opkiöpt 380 Tunnor Salt, men om Tullen therföre skall erläggas, kommer landtmannen så medelst at betala thenne vahran så mycket högre; Ty understå vij oss i underdånighet at begiära, thet samme handlande kunde i Tullens erläggande för thetta Salt allernådigst thenna gången befrijas, hälst thetta är then första lilla handel the nu begynna med, thet the ock till största delen fått på credit, och landtmannen äfven därigenom, till någon lijsa i sin fattigdom, hade på Salt ett lindrigare prijs.

33.

Emedan annan mynt sort är ej här at tillgå, än ryska rubler, och koppar penningar samt Svänskt koppar mynt, vij ej heller annat äro i stånd at förskaffa; för thenskull bedie vij allerunderdånigst, at framdeles få betala tullen med Courant mynt.

34.

Sluteligen utbedie vij oss Eder Keijserl. Maj:tts höga nåd, at vij såsom andre conqueterade Städer och Länder, vid Sveriges Lag, Laga Stadgar, förordningar och Reglementer samt vid våra välundfångna Privilegier i alla delar och oförryckt bijbehållas och handhafvas måtte, och vij jämväl i vårt ödefulla tilstånd ej mindre med tillräckelige frihets åhr behugnas, än thenne Stad under Svänska regeringen med 20 samfalte åhr effter den förra freden åtniutit.

Thetta som nu Magistraten och Staden varit högst nödsakad at anföra, värdes Eder Keijserl. Maj:tt med bljida ögon anse, och af högstbeprijselig nåd och mildhet behierta vårt elände och bittra nød, den vij nu första gången hafva nåden innför Eder Keijserl. Maj:tts fötter at nedlägga.

Allernådigste Keijsarinna lätt den medfödda nåd, som rycktet med loford bär om Eder Keijserlige Majestet kring

hela världen, äfven oss som äro utan kyrekia, sekola, hus och näring vederfaras. Oplijfva oss ett uselt och fördärfvat folck och Stad med Eder nådestrålar. Vij äro i det fasta hopp, at Eder Keijserl. Majj:ts ömma och förbarmande hierta eij kan tåla vår yttersta undergång; therfore vänte vij och med längtan och trängtan vederqväckelse af Eder Keijserlige Majjestets nådes skiöte, och förbinde oss deremot, näst troinnerlig önskan at den Högste ville i långliga tijder bekröna Eder Keijserlige Majjestet med all Keijserlig lyckaslighet, samt låte oss ständigt få hugna oss af Eder Keijserlige Majjestets milda regering, at med all optänckelig undersätelig tro och lydno lefva och dö

Eder Keijserlige Majjestets allerunderdån-
Troplichtigste Tienare och undersätare

På Magistratens och Borgerskapets i Friedrichshamn vägnar, effter gifven Fullmacht

M. Martins
Bårgmästare.

Johan Friedrich Scheele.

II. Allerdurchleuchtigste Stormächtigste Stora Fru, Keijsarinna Elisabea Petrovna, Sielfhärskarinna öfver hela Ryssland, Allernådigste Fruu.

Eders Keijserl. Majjestets högt bepriseliga Nåd och mildaste hiertelag emot alla beträngde, gier jamvahl oss then undersäteliga förtröstan, at i diupaste underdånighet, på samtelige Prästerskapets vägnar uti denna Province, som genom Freds tractaten i Åbo Eders Keijserlige Majjestets högsta välde är blefven underlagd, at sökia och anhålla om någon uprättelse i Kyrchio och skolae väsende thet under

förödande krigstiden blifvit förstört och i grund förfallit, bestående uti följande fem puncter.

1.

At et

Consistorium Ecclesiasticum blefve uprättadt här i Pro-
vincen, och thertil förordnas en Praeses, jämte the vahnlige
Assessores, som enligt Guds helige Ord och vedertagen Lag
och Förordningar kan hålla et vakande öga öfver the i be-
rörde province befintelige församlingar. Til betiäning vid
et sådant Consistorium fordras nödigt en skickelig Notarius
och en Pedell eller Vachtmästare.

Under den Svenska Regeringen har ingen annan varit
Consistorii Praeses, än Biskopen, hvilken niutit i årlig lön
af kronan 1000 Dahl:r Silfvermynt, och haft 3:ne församlin-
gar til annex; och som denne Province genom gränts skil-
naden blifvit förminskad, bestående allenast af 14 försam-
lingar, så at besväret härvid nu ej kan blifva så stort som
tilföre; Så underställes Eders Keijserlige Majjestets aller-
nådigste välbehag, at tillägga denne Consistorii Praeses så
mycket i årlig lön, som Eders Keijserlige Majj:ts egen med-
födda Nåd det skiäligt kan pröfva. Notarius Consistorii har
tilföre niutit i lön 100 D:r af Cronan, och thes utom i
accidentier, hvad som för remissers och fullmacters expedie-
rande med mera af vederbörande kan inflyta, samt til skrif-
materialier 10 D:r Silf:mt af Cronan. Pedellen har äfven
undfått af Cronan 18 D:r S:mt i lön: anhålles fördy under-
dånigst, at härmed efter vahnligheten kunde förblifva; så-
som och at the vahnlige Dom-kyrckio Tunnor må Consisto-
rio anslås.

2.

Såsom Kyrckioherdarne til alla Regale giäll blifvit til-
före med Kongl. Fullmacher försedde, uppå Consistorii

förslag, men Consistorium däremot haft frihet, at tildela Fullmacter för Kyrckioherdarne till alla Consistoriele giäll, samt til alla Capellaner i gemeen, och skolae betiänte; Altså anhålles i underdånighet, at samma lag kunde äfven i denne province bibehållas.

3.

På det Guds namns ähra och Eders Keijserl. Majjestäts höga tjänst må jämväl i denna Provinzen varda befrämia, genom ungdomens Christeliga upfostring och lofliga öfning, så i andeliga som verldsliga vetenskaper, så erfordras nödigt, at ock en Trivial sekola, under Consistorii upsicht ther sam[ma]städes blefve inrättad och med tiänlige och habile Docentes försedd, såsom en Rector, Con Rector och tvänne Colleger. Och på thet thesse Docentes med så mycken bättre idkesamhet sine ämbeten måge förvalta, och eij i brist af nödigt uppehälle, eftersättia then anförtrorde ungdomens information, så är vårt underdånigste project, at Eders Keijserlige Maj:tt benådar thesse skole Betiänte med en viss och tilräckelig lön, så at en Rector, som tilförene haft i Crono lön 150 Dahl:r, och therpå til förbättring nästan så mycket niutit i dieknepengar, må nu uti et för alt, komma til at åtniuta i årlig lön af Cronan 200 D:r, och thesutom i årligit salarium för hvar Discipel, som Rector har i sin Class 8 dahl:r, samt för hvarje Discipels inskrifning i samma Class 2 D:r, såsom och, tå någon valedicerar Classen Rectoris och undfår sit Testimonium 2 D:r, alt Silf:r mt. Con-Rector, som tilförene haft i Crono lön 100 D:r, och ungefärligen så mycket i dieknepenningar, må nu uti et för alt komma til at åtniuta 150 D:r, och thertil i årligit salarium för hvar Discipel i sin Class 6 D:r, för inskrifning 1 D:r 16 öre alt S:mt. Collegerne, hvilka tilförene niutit i

årlig lön, Primus Collega 80 D:r, Secundus Collega 75 D:r, måge hvarthera til lika löns undfäendes allernådigtst blifva ansedde, så at theras åhrliga lön blefve 130 D:r, och thertil i årligit salarium för hvar Discipel 4 D:r, för Discipelns inskrifning i theras Classer, 1 D:r, alt Silfr m:t. Kommandes thesse salarier och inskrifnings penningar at betalas utaf Disciplernes föräldrar.

4.

Emedan Eders Keijserl. Majestet allernådigtst förunnar thetta landet sin frija Religions öfning; och the härstädes vedertagne Lag och förordningar förmå och innehålla, at gemene man, och then upväxande ungdomen i synnerhet, måtte kunna läsa i bok, och blifva anford, at rätteligen förstå sin Salighets väg; Så är Prästerskapets underdånigste bön och begäran, at Eders Keijserlige Majestet allernådigtst förunnar Provincen then frihet, at vid hvarje Sockne-kyrckia blir en sckolae-stugu upbygd, och en sådan Person förordnad til lärare, som kan anföra Socknens ungdom och upväxande barn i theras Christendoms kunskap, och at hvar Sockn aflönar thenna läraren med the vahnlige dieknepenningar, hvilka äro 6 öre S:mt för hvart maatlag, som hemmansbruk äga; kommandes en sådan Sockne sckolae stugu at stå under pastoris inseende i församlingen.

5.

Är samtelige Prästerskapets underdånige begäran, thet tächtes Eders Keijserlige Maj:tt allernådigtst förordna, at så väl Präste-privilegierna, som alle andre Konglige förordningar, angående Prästerskapets fri- och rättigheter, kunde i alla måhl bibehållas, på thet sätt, som under Sveriges Regering brukeligit varit, samt at Consistorium för öfrigit blefve

auctoriseraadt til then myndighet, som thy efter lag och laga Stadgar competerar, så at ingen emot Svensk lag, thes giöromål må förhindra, eller elljest til någon dehl söka at in-skräncka.

Vi afbide Eders Keijserl. Majjestets allernådigste utslag med troinnerligaste önskan, det then aldrahögste Guden ville uppehålla Eders Keijserliga Majjestets höga Thron med allsköns Säll- och lycksalighet! Framhårdandes

Eders Keijserliga Majjestets uppå samte-
lige Prästerskapets vägnar

Allerunderdånigste och troplicktigste tjä-
nare och undersåtare

Fabian Gudséus

P. et P. in Veckelax.

Georg Nigraeus

Praep. et Pastor in Willmanstrand.

Suomen Historiallisen Seuran

PÖYTÄKIRJAT

14 p:stä Jouluk. 1883 — 9 p:ään Marrask. 1886.

Historiallisen seuran kokous 14 p. jouluk. 1883.

Saapuvilla olivat seuran esimies hra Palmén, jäsenet hrat Aspelin ja Fontell, sekä tohtori Vasenius, filos. kandidaatti K. Grotenfelt ja allekirjoittanut.

§ 1.

Loka- ja marraskuun kokouksissa pidetyt pöytäkirjat luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Seuralle olivat lahjaksi lähettäneet toimittamiensa kirjoja:
herra *P. T. Schwindt*, Kansantaruja,
tohtori *I. O. I. Rancken*, 21 pientä kirjasta,
Ruotsin Valtioarkisto, Meddelanden från Svenska Riksarkivet I—VII.

§ 3.

Herra Vasenius luki seuralle esityksen runoilija Frestestä ja etenkin hänen suhteestaan pietismiin, ja päätti seura painattaa esityksen Historialliseen Arkistoon.

§ 4.

Herra Bomanssonin puolesta näytti hra Fontell Seuralle Historialliseen Arkistoon painettavaksi seuraavat sinetit:

Juhana III:n Suomen herttuana;
Paadisten luostarin;
Porvoon kirkkoherran Lauri Ingemundinpojan (Vase);

Ingemund Juhananpojan (Vase), Kastellholman voutina
1381 ja 1386 (1395?);

Stephano Laurinpojan, Fransiskolaisten provinsipäällik-
könä (minister provincialis) Dacian piirissä vv. 1478—1493;

Juhana Rangvaldinpojan vuodelta 1366;

Wiipurin dominikaaniluostarin.

§ 5.

Herra Aspelin kertoi gootilaisvallan levenemisestä ja sen vaikutuksesta Itämeren maakuntain ja Suomen muinaiskalustoon.

§ 6.

Herra Grotenfelt esitti Wiipurin läänin aatelin ja ritariston vastauksen maapäivillä v. 1658, joka vastaus tätä ennen ei ole ollut painettu ja jonka hän oli löytänyt Suomen valtioarkiston verifikationikirjoissa. Se kuului seuraavasti:

Ridderskapets och Adelens I Wyborgz Lähn svar och förklaringh uppå H:s Excell:s RikzRådetz och General Commendeurens höghvelborne herr Gustaff Horn Evertsons Nådiga Proposition skeet i Wyborgh den 5 februarij Anno 1658.

Såsom H:s Excell:tz Nådigest hafver oss förestellt och proponerat den stora fahra och pericul, som detta stoorfurstendömet nu sväfver Uthi, förmedelst den Grymme fiendens Ryssens Illfundige stemplingar och Practiquer, hvillken effter Eherhållen kunskap sigh her och der vedh Grändz Orterne vill Coniungera, hvar aff man väll kan Presvamera (!) hans Uthseende och Intent att villia gåå hijt öfver in på vår sijdha, oss Jemlijcht medh våre Nabor i Liff- Ingermanlandh och Kexholmskee Carelen att Ruienera och förderfva, der

elliest Nest Gudh hans Excell:tz medh våre Lille Krigzmacht icke kunde Giöra sigh honom Bastant, så emedhan för Nemb-
ligast derå ligger att krigzfällket som nu vedh Grendtzerne
ähre icke kunna sigh lengre oppehålla medh mindre, Ridder-
skapet och Adelen ville komma dem Till Någon hiellp och
Adsistens medh underholldh och annan fouragie, der igenom
dee desto mannligare kunde ståå för landzens Deffention och
försvahr hafve vij altsåå denne h:s Excell:tz höghvijselighe
och forderlige Ahnstellingh vellat taga i Noga betenkiandhe,
och der jempte Considerera vår egen vällfärdh, hvillken (:der
vij effter vår Ringa förmögenheet icke skole oss her uthinnan
bequemma:) Mätte lätteligen, Ahn komma och varda förlorat
Alt för den skulldh ähr af oss samptligen samtycht och be-
villiat att utgiöra af hvarie hundradhe D:r s. m:z Räntta bådhe
ödhe och behollit sätterien medh des eenskjiltt ägor undan-
tagandes Nembl. tre Tunnor skarpsådth två tunnor hafvera
och eet trefambns snöre hallm dåch dee som Nu altzingen
legenheet hafva tillhör hafva sigh förbehollit att betahla för
hvar trefambns snöre sex ~~16~~:r kopparmyndt, Detta således af
oss vara giort och för af skedhat hafver vij medh egne hen-
der underskrifvit. Datum ut Supra.

hindrich Rübinder

hans Klick.

I landtmarskalkens stelle.

Jacob Liiderich.

Jons hindersson.

Nielss Lobergh.

Teetgren.

Ritter.

Petter Pijper*).

Uppå våre herrers och Principalers vegner

Ernest Mårtensson.

sven Olofsson.

Grabbe.

Reinholdt van Rän.

Arfvedh Bengtsson.

hans Johansson.

*) Kapiossa on „Paper“.

§ 7.

Herra Grotenfelt luki seuraavan kirjeen, joka sisältää tietoja eräästä v. 1826 kokoontuneesta komiteasta suomalaisen komentosanojen ehdottamista varten Suomen sotaväelle. Kirjeen on kirjoittanut prof. Gabriel Rein vainajalle Oulun silloinen maaherra Rob. Vilh. Lagerborg, joka näkyy komiteassa jäsenenä ja sihteerinä toimineen.

Högädle och vidtberömde herr professor, prorektor,
philosophie doctor och riddare!

Efter det Hans Maj:t Kejsaren allernådigt anbefallt, att en Comité under dåvordne divisionschefen, generalmajoren och riddaren Ehrnrooths ordförande, skulle i Helsingfors bildas med uppdrag att, i stället för de af Finska Militairen, vid exercice-reglementernes exequerande, dittills begagnade svenska commando-ord, utarbета och underdånigst föreslå lämplige sådana å finska språket, samt bemålde generalmajor till medlemmar deruti kallat capitainen och riddaren, sedermera öfverdirektören C. G. Tavaststjerna, fältprosten Lindeqvist, lieutenanten Berndt Johan von Knorring och undertecknad, trädde denna Comité år 1826 i verksamhet, och lyckades att samma år sitt förelagda arbete fullända. Dessa commando-ord, hvilka så vidt känt är torde vara de första å finska språket föreslagne, emedan de särskilta befallningar Svenska Regeringen om dylika fordom äfven skall hafva utfärdat lärens ansetts eller åtminstone förklarats omöjliga att efterkomma, behagade likväl Hans Maj:t Kejsaren, å en tidpunkt då Finska Militairens upplösning redan var föreslagen, i nåder sedermera icke antaga och stadfästa. I förmodan dock att fråga om bildande och antagande af slike commando-ord ännu någon gång kan uppstå, dervid de först utarbetade kunde tjena till någon ledning, tillåter jag mig, då concept-handlingarne

till dem händelsevis stadnat hos mig, som vid arbetet sist lagt handen, och önskande bevara dessa handlingar för förstoring, så mycket heldre som af de få i General-Gouvernements-Cancelliet tryckta exemplaren föga något numera torde vara tillgängligt, här närlagt öfverstyra dem, hemställande till herr professoren och riddarens benägna bepröfvande om icke de kunde förtjena att till framtida behof förvaras i Finska Litteratur-Sällskapets arkiv.

Med fullkomlig högaktning etc.

Uleåborg den 20 Januari 1846.

R. W. Lagerborg.

Tästä päättäen oli Aleksanteri I kutsunut komitean kokoon, mutta hänen kuolemansa ja muuttuneet olot vaikuttivat, ett'ei ehdotusta toimeen pantu. Suom. Kirj. Seuran arkistossa säilytetyt asiakirjat eivät sisällä muuta kuin itse ehdotuksen suomalaisiksi komentosanoiksi, rinnakkain venäläisten ja ruotsalaisten kanssa, eikä pöytäkirjatkään mitään lisää mainitse. — Oliko Ruotsin aikana milloinkaan todenteolla ryhdytty suomalaisia komentosanoja sepittämään, on epätie-toista; v. 1683 ilmestyi Turussa kirja nimellä „Exercitier med musqueterare och piquenerare på finska tungomålet utsatte af M. Bosk“, mutta se oli luultavasti yksityinen hanke. Kirjanen ei löydy yliopistomme kirjastossa.

§ 8.

Esimies luki seuraavan huomautuksen:

Historiallisessa Arkistossa (V, s. 76) on tuotu esiin todistus, että Pyhäjoen pitäjää Pohjanmaalla on v. 1595 mainittu *Petajoen* nimellä, mikä suuressa määrin selvittää tuota kauan riidanalaisena ollutta kysymystä Pähkinäsaaren rauhan-teon merkityksestä. Tieto on tuotu Grönbladin kokoelmista,

mutta viittaus on tullut vääräksi; mainittu kirja löytyy Ruotsin valtioregistraturin *ensimmäisessä* osassa fol. 194 (vrt. Grönbladin kokoelmaa Ur Johan III:s, Sigismunds och Hertig Carls registratur, s. 103, Suomen valtioarkistossa). Sen lisäksi on huomattava, että alkuosa sitä kirjettä, jossa nimi Petajoki kahdesti tavataan, löytyy Suomen valtioarkistossa säilytettynä vanhassa jäljennöksessäkin (ks. N:o 4,808, fol. 111), mutta siinä on tavallinen nimi pantu tuon oudon Petajoen sijaan; pitäjä mainitaan *Pyhäioki, Pöheioki*. Alkuperäistä kirjettä ei näy olevan tallella; Pohjanmaan tilikirjat ovat varsin vaillinaiset juuri 16:nen vuosisadan lopulta.

§ 9.

Allekirjoittanut esitti seuraavat kirjeet Venäjän lähettiäältä Tukholmassa *van Suchtelen*'ilta Venäjän ulkoasiain ministerille kreivi Rumjantsow'ille sekä kenraalimajureilta, parrooneilta *Döbeln* ja *Sandels* v. Suchtelenille. Näistä huomataan, minkä suuren vaikutuksen keisari Aleksanteri I:sen julistus ^{15/27} p. maalisk. 1810, joka säilytti Suomen hajoitettun sotajoukon upseereille heidän entiset palkkaetunsa, teki miehiin Ruotsissa ja kuinka m. m. *Döbeln* ja *Sandels* sen johdosta ajattelivat siirtymistä Suomeen.

Stockholm ce ^{4/16} Mai 1810.

Monsieur le Comte,

Avant la reception encore des deux Manifestes émanés 15, le et 21 Mars, que Votre Excellence m'a fait l'honneur de me communiquer, accompagnés de Sa dépêche du 20 Avril, je venais d'en avoir connoissance par un exemplaire imprimé qu'on avoit envoyé ici de Finlande, et je puis Vous assurer, Monsieur le Comte, que leur contenu a excité la plus vive

joie et j'ose même dire, le plus vif enthousiasme dans tous ceux du Grand Duché de Finlande qui y ont des propriétés et auxquels Sa Majesté L'Empereur, par un effet de Sa grandeur d'ame naturelle, daigne si généreusement rendre les émolumens dont ils y jouissaient auparavant.

Cette gracieuse résolution de Sa Majesté Imperiale a causé une grande jalousie aux Suédois, et a même produit, pour ainsi dire, de l'animosité entr'eux et les finois qui en ont également conçu contre les premiers. — La raison en est du côté des Suédois celle qu'ils voient leurs anciens camarades obtenir des avantages qu'eux ne sauraient point réclamer, et du côté des finois, qu'ils se trouvent maintenant beaucoup mieux traités qu'ils ne le furent dans ce pays. — Sa Majesté L'Empereur peut donc être sûr d'avoir dans ces finois de nouveaux Sujets qui en fidélité ne le céderont pas à Ses anciens Sujets.

Afin de rendre plus publics ces Manifestes et pour qu'ils parviennent à la connaissance de ceux des finois qui se trouvent à la campagne et dispersés dans l'intérieur de ce pays, j'ai chargé quelqu'un d'en faire imprimer la traduction Suédoise sans cependant en aucune manière prêter mon nom à cette publication.

Comme Votre Excellence m'a autorisé de Lui transmettre les placets que je pourrais recevoir des propriétaires de Finlande, établis maintenant en Suède, mais qui ambitionnent l'honneur de devenir Sujets de l'Empereur de Russie, je prends la liberté de Vous envoyer, Monsieur le Comte, le ci-joint Mémoire qui m'a été remis par Mr le Général Baron d'Armfelt. — Les deux autres mémoires sont de la part de Mess:rs les Généraus Majors Döbeln et Sandels, et les lettres cachetées à l'adresse de Sa Majesté Impériale l'une du Gal Sandels, l'autre du Bon Munk, que Votre Excellence connaît

personnellement. — Le desir de ceux-ci ainsi que celui de tous en général qui entrent dans la même cathégorie, dont quelques uns sont désignés dans la note ci-jointe, est de pouvoir abandonner le service et leur Souverain actuels d'une manière conforme à l'honneur et de se rendre par cela même dignes du nom de Sujets de Sa Majesté L'Empereur. —

Votre Excellence daignera sans doute apprécier dans toute sa valeur le louable motif qui les porte à suplier notre Auguste Souverain de leur accorder un plus long délai pour leur rentrée en Finlande, car il leur serait absolument impossible de terminer leurs affaires tant de service et de comptabilité que particulières aussi, dans le tems de trois mois depuis le ¹⁵/₂₇ Mars qui va bientôt s'écouler, et qui a été fixé par le Manifeste pour leur rentrée en Finlande.

Ma connaissance personnelle du merite distingué de ces trois Officiers Généraux m'est une raison de plus d'intercéder en leur faveur auprès de Votre Excellence, de La prier qu'Elle veuille bien porter leurs requêtes à la connaissance de Sa Majesté et leur obtenir la prolongation du terme qu'ils osent solliciter, tant pour eux que pour tous ceus qui pourraient se trouver dans un semblable cas; d'autant plus que la communication avec la Finlande ayant été pendant bien du tems interrompue, on n'a eu que depuis peu connaissance des dits Manifestes.

D'ailleurs tous ceux qui se proposent de rentrer en Finlande s'offrent de passer devant moi des à présent un acte formel muni de leur signature pour attester qu'ils se constituent fidels Sujets de Sa Majesté L'Empereur de toutes les Russies.

J'ose également recommander aux soins généreux de Votre Excellence l'affaire du Général Baron d'Armfelt et la

prie d'agréer l'assurance des sentimens de profond respect avec lesquels je suis,

Monsieur le Comte,
de Votre Excellence

le très humble et très obeis-
sant serviteur
Suchtelen.

à son Exc. Mons. le Comte de Romanzoff Chancelier de l'Empire.

A Son Excellence Monsieur le Général p. p. de Suchtelen.

Monsieur le Général,

Ayant eu connaissance nouvellement de l'Ukas du ^{15/27} Mars 1810 de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, concernant les avantages gracieusement accordées aux Officiers Finois, et même aux officiers Finois, natifs de Suède, quant à leurs appointemens militaires (dits Boställen och Läne In-delningar) en Finlande à vie, et même 12 ans s'ils meurent avant la fin de cet époque, je supplie votre Excellence de vouloir bien demander un délai, quant à la décision personnelle qui me concerne, vû que les affaires particulières de très grandes conséquences m'empêchent de prendre mon partie au tems prèscrit.

Veuille Votre Excellence agréer des sentimens d'estime

et de parfaites considerations, avec lesquelles j'ai l'honneur d'être,

Monsieur le Général,
de Votre Excellence

le très humble et
très obeissant Serviteur
Le Baron de Sandels

Stockholm ce 15 de
May 1810.

*Général Major au Service de Sa Majesté
le Roi de Suède, ci-devant Chef du Regi-
ment des Chasseurs en Savolax.*

*A Son Excellence, Monsieur le Général de
Suchtelen, Ambassadeur de la Cour de Russie en
Suède, chevalier Commendeur Grand' Croix de plu-
sieurs Ordres Imperials. — etc!*

Je suis malade depuis un mois, et hors d'état de quitter ma chambre; ainsi je prends la liberté, par écrit, d'avoir l'honneur demander à Votre Excellence, de vouloir bien, de ma part, presenter à Sa Majesté Impériale des Russies, d'abord des très humble remerciements des avantages accordés aux officiers Finois du 15/27 de Mars 1810, et aux Officiers natifs suédois du 2 d'avril la courante année concernant leurs appointemens militaires, (dits Boställen och Låne-Indelningar) en Finland, à vie, et 12 ans après leurs morts etc.

Je supplie Votre Excellence de vouloir bien demander un délais, jusqu'à la fin de l'année courante, en consideration de l'état de ma mauvaise santé — des affaires de comptabilités en guerre de Commissariats de Finlande—d'Ålande et de Westerbotnie — auxquels j'ai d'immenses questions à repondre; — je suis aussi Tuteur pour 6 enfans d'un frère

mort, et je dois me décharger de tout ce train — là, avant que je puisse aller changer Patrie et demeure, pour le reste de mes jours.

En attendant les appointemens de Finnlande resteront intactes, dans le pays, jusqu'à ce que j'aurai accompli et prêté le serment de fidélité en due forme, comme sujet de S. M. l'Empereur Alexander; — Ce délais est toujours desavantageux pour moi, car si je meurs dans l'intervalle le tout est perdu mais il devient necessaire en plusieurs égards, que je suppose que Votre Excellence veuille bien faire valoir — et même de faire part à la Régence d'Åbo de ma demande; — Cest avec des sentimens d'un profonde estime et des parfaites considerations que j'ai l'honneur d'être

Monsieur le Général
de Votre Excellence

le très humble et
très obeissant Serviteur
le Baron Döbeln

Stockholm ce 14/26 de
May 1810.

*Général Major, chevalier Grand'Oroix de
l'ordres de l'Epée, cy devant Sec: chef du
Rgt de Nyland infanterie, natif suédois,
agé de 52 ans.*

Pöytäkirjan vakuudeksi:
J. R. Danielson.

Kokous 18 p. tammik. 1884.

Saapuvilla olivat esimies herra Palmén, sekä jäsenet herrat Koskinen, Elmgren, Ignatius, Krohn ja allekirjoittanut.

§ 1.

Koska sihteeri herra Danielson oli estetty kokoukseen tulemasta sai allekirjoittanut huolekseen pöytäkirjan laatimisen.

§ 2.

Herra Krohn kertoi Wiipurin kaupungin vanhimmista rakennuksista, joita arkitehti Ahrenberg on kuvannut 15:ssä piirroksissa. Niistä ovat enimmäkseen muuratut maakivistä, muutamissa vaan ovat muurit tiilensekaisia. Kaupungin asemasta mainitsi kertoja että jo 1652 vuoden asemapiirroksessa kadut ovat samassa suunnassa kuin nytkin, mutta ovat sitä ennen käyneet suippuviistoon nykyisten katujen poikki. Vanhassa tuomiokirkossa säilyttää venäläinen tykkiväestö jauhomattoja, tykkejä ja pommeja. Siinä on puulattia, jonka alle pääsee ainoastaan yhdestä paikasta ja sillä kohdalla oli kertoja tavannut venäläisen munkin hautakiven siltä ajalta, jolloin kirkossa pidettiin venäläistä jumalanpalvelusta.

§ 3.

Herra Ignatius luki seuraavat muistoonpanot:

*Strödda anteckningar, gjorda under studium af
Finlands geografi.*

1. Hangös gamla finska namn, sådant det förekommer i „*Navigatio ex Dania per mare occidentale orientum versus circa 1270*“, eller *cumiupe*, återfinnes för närvarande i ett bynamn i Bjerno socken. Byn, som ligger på vägen från nämnda socken till Muurla heter *Kumionpää*. I händelse begge namnen, såsom antagligt är, äro desamma, synes förmodan att *cumiupe* vore en förvrängning af *Kumiapää* (skimrande eller susande udde) icke hålla streck.

2. Under Johan III:s regering utgaf Augustinus fri-

herre till Moersburg en Itinerarium in Daniam, Norvegiam et Sueciam, deri det heter om Åbo: „Åbo Finlandiæ caput, sine moenibus et muris, ambitu prolixo et amoeno. Arx adjuncta validæ defensionis, in qua Johannes Finlandiæ magnus Princeps, anteqvam rex crearetur, domicilium habuit et a fratre suo Erico Sueciæ rege captus est. Molæ velares quadringentæ circa urbem aspectum jucundum toti viciniæ conciliant. Secatur urbs flumine cognomine. Angulus autem Finlandiæ hic in mare se immergens, ut et reliqua ora tota innumeris parvis insulis, scopulis et rupibus obsidetur. Magni Principatus numero habetur, Sueciamque et fertilitate et incolarum copia antecedens. Meridiem versus usque in Rusiam excurrit“. Moersburgs arbete har jag icke sett, utan är detta citat lånat ur Martin Zeitlers Regnorum Sueciæ, Gothiæ Magnique Ducatus Finlandiæ Descriptio nova, Amsterdam 1656 sidd. 87—88. Uppgiften om de 400 väderqvarnarna, likasom äfven om den betydighet Finland då ansågs ega, göra citatet förtjent af uppmärksamhet.

§ 4.

Allekirjoittanut esitti muistoonpanoistaan Suomen teollisuudesta ennen aikaan seuraavan otteen:

Loistoa ja komeutta on kansamme saanut kannattaa köyhyyden rinnalla jo aikoja ennen meidän päiviämme. Todistuksena siitä ovat m. m. vasituiset *helmenneulojat* (perlestikkare), joita joskus mainitaan entisaikoina. Minun tietääkseni tavataan noitakin komeuden edustajia ensi kerran Juhana herttuan hovissa. Hänen palveluksessaan Turun linnassa mainitaan kaksi helmenneulojaa Frans ja Jaakko sekä kaksi helmenneulojasälliä. Muita tietoja heidän työstänsä eivät tili-

kirjat kuitenkin anna, kuin että ensiksi mainittu 1559 nosti varastosta 16 ja 1563 8 kyynärää palttinaa, „jolle oli neuvoittava vaakunoita“ (Valtioark. N:o 598, s. 29; 778 ja 958, s. 68) ja Jaakko helmenneuloja 1562 4 luotia valkoista väriä. — Myöskin Naantalın nunnat tekivät siihen aikaan maksoista työtä herttualle, mutta työn laatua ei mainita (N:o 896, s. 43, 49 v.).

Myöhemmin olivat helmenneulojat nähtävästi harvinaisia Turussa. Eräs helmeneulonnan edustaja mainitaan 1619 (N:o 262), „vaimo Hebla helmenneulojatar“ asui Turussa 1643—7 ja Esko helmenneulojan talo mainitaan 1665 (Ver. kirja 1668, s. 2,017). Muita en ole tavannut. Mahdollista on että noilla taitureilla Turussa teetettiin messukasukoita, haaveja y. m. koruteoksia hiippakunnan kirkkojen tarpeisin. Heidän työtänsä nähtävästi pidettiin kalliina. Linnan varastossa oli esim. 1636 eräs „helmenneuloja-työllä“ koristettu kampakotelo, jota pidettiin 18 talarin arvoisena.

Helmiteoksista kun on puhe, mainittakoon tässä pari sanaa simpukan pyynnistä Pohjanmaalla, josta Venäläiset ovat häiritsemättä voittoa vetäneet ainakin 400:ttä vuotta. Ainoastaan Eerik XIV tiettävästi kielsi heiltä tuon pyynnin v. 1561. Hän käski tavalla tai toisella hankkia sinne Ruotsalaisen, joka osaisi simpukoita pyytää ja joka voisi neuvoa nuoria miehiä työhön. Hätätilassa olisi Venäläinen palkettava nevojaksi (Arv. Hdl. X, s. 19). Mutta tuumien toteuttamista mahtoi kohdata vaikeuksia, koska ei asiasta ole sen enempiä tietoja. Jälkinä Venäläisten pyynnistä ovat n. s. „kuormahaiset“ eli muurahaispesän muotoiset sammaltuneet läjät raakun kuoria, joita tavataan tiheässä luomien partailla Kuola- ja Kemijärvellä. Tuota simpukan pyyntiä kestää vielä melkein joka kesä ja saaliinsa vaihettavat pyytäjät Pietarissa isoihin rahoihin. Suomalaiset, jotka eivät ole tottuneet niin helppoon

ansioon, pitävät tuota pyyntiä — „paremmin lasten työnä“ (Appelgren, Muinaism. Yhd. Aikak. V, s. 52). — Tunnettu on että Venäläiset pyytävät simpukoita myöskin Jaakkiman ja Sortavalan pitäjissä (vrt. Knorring, Gamla Finland, s. 95).

§ 5.

Herra esimies ilmoitti saaneensa muutamia uusia tietoja mainiosta Antti Chydeniuksesta sen jälkeen kun oli julkaissut kokoelman: *Politiska skrifter af Anders Chydenius. Med en historisk inledning å nyo utgifna* (Helsingissä 1880). Ensiksi oli huomattava, että kuuluisa kirjanen *Källan till rikets vanmagt* (vrt. Bibliograafista liitettä, sivv. CCIV, CCV) samana vuonna 1765, jolloin se ilmestyi ruotsiksi kahdessa painoksessa, on painettu saksaksikin nimellä: *Die Quelle von Schwedens Unvermögen, Aus dem Schwedischen. Stockholm 1765* (4:o, 20 sivua, nimilehti siihen luettu). Ilmoittajan tietten ei mikään lähde puhu tästä käännöksestä, jota ei myöskään tavattu Tukholman kuninkaallisen kirjaston kokoelmassa, ei ainakaan muitten samallaisten kirjasten joukossa. Suomen yliopiston kirjastossa sitä vastoin löytyy kappale, samassa sитеessä muitten kirjasten kanssa, Ruotsin historiaa koskevassa osastossa.

Edelleen oli ilmoittaja ylioppilas A. Hjeltin toimella saanut kopian eräästä Chydeniuksen kirjoittamasta kirjeestä, joka sen puolesta on merkillinen, että se valaisee kirjoittajansa kantaa suuren vallankumouksen suhteen. Alkuperäinen kirje löytyy Upsalassa Rosensteinin kirjekokoelman V osassa, on kirjoitettu tunnetulle *Nils von Rosenstein'ille*, ja kuuluu kokonaisuudessaan:

Gamla Carleby d. 21 Augusti 1793.

Högvälborne Herr Cancellie Råd, och Riddare af Kongl.
Nordstjerne Orden.

Nådige Herre.

Redan förut genom recension i Stockholms-Påsten intagen af Herr Cancellie Rådets och Riddarens långt öfver mitt beröm grundeliga afhandling om *uplysningen* blef jag helt flat då mig densamma tilstältes genom Borgmäst. Fagerströms anstalt, med den tillsäjelse, at densamma vore af Herr Cancellie Rådet och Riddaren mig tillsänd, innan jag hant beställa mig densamma från Boklådan. För gåfvan afägger ödmjukaste tacksäjelse utan utsigter och hopp at någon sin kunna visa min genkänsla. Men det är ej bokens värde, icke en gång dess grundeliga innehåll icke en gång sielfvä. ämnets behagelighet, som likväl varit mitt favoritämne ifrån den tid jag begynt att tänka, och hvilket ämne aldrig så grundeligen som här blifvit utredt, som hos mig väkt den diupaste vördnad och ärkänsla, hvaraf mitt hierta öfverflödar; nei, det är något annat, att vara ihogkommen af Tankefrihetens och Uplysningens högsta försvarare i Norden, som mörkret och dess stämplingar til trots, med den värma som bör åtfölja sanningar af högsta nödvändighet för samhället, och den tydelighet som allena kan gifva en oryggelig öfvertygelse vågat tala sanningens språk just i en tid då begrepen om uplysningens nytta för samhällens bestånd genom irrbloss och sielfsvåld öfver hela Europa blifvit för mycket svicktande, som är i den fast mödosamma dock lyckeliga belägenhet at kunna intrycka och stadga sådana begrep hos den som efter 3 år

(:Gud bevare Konungen:) skall göra sig stor och sitt folk genom Uplysningen lyckeligt.

Herr Cancellie Rådets och Riddarens ämne har alt ifrån år 1762 väkt min upmärksamhet då jag först las Com R. Nordencrantzes skrifter, från hvilken tid jag i min lilla krets arbetat för uplysningen i synnerhet vid 1765 års Riksdag, då jag såsom ledamot i Tryckfrihetsutskottet 1766 stridde med då varande Censor Statssecret. Oelreich, och fick bonden och borgaren emot Högmögende at hålla med mig, för at afskaffa Censuren, och fick sielf några dagar för min utvotering utur Ståndet för mitt Financesystem upsätta betänckandet, som vant Stora Deputationens bifall innan min afresa från Stockholm, med Epaminondae ord i munnen: Satis vixi, invictus enim morior.

För flera år tillbaka, då om jag rätt mins Berlinska Vetenskaps Academien utgaf en fråga: Om uplysningen för undersåtare vore nyttig eller skadlig harmades jag i själen, att höra detta lärda Samfund gifva högsta priset åt tvenne, af hvilka den ena bejakade och den andra nekade frågan, utan at jag fått läsa någondera svaret. Emellertid har jag med fullkomlig tilfredsställelse vågat mig i spetsen för friheten emot fördomen i de grenar jag kommit åt, och ifrat emot hemligheter och tvång, rörande Stapelhandel, productplacat, landthandel, penningevärk och tienstehions fördelande genom lätt etc. Men då jag för några år fick se under uplysningens och frihetens fana strömmar af blod rinna, och under uplysningens helgade namn ett sielfsvåldsraseri i en hast utsprida sig omkring hela Europa som hotade Regenter, undersåtare och medborgare med dess rysligaste anarchie begynte (:jag må bekänna upriktigt:) min öfvertygelse at svickta och mina förra grundsanningar at sätta mig uti bekymmer om deras riktighet, hvaraf Herr Cancellie Rådet och Ridda-

ren lätt kan sluta huru tilfredsställande Dess afhandling var för mig, som hvarecken ägde tid, insickter eller styrcka at utreda en i vår tid så borttraslad härfva.

Hvarföre må då Europas Regenter vara så ömtåliga för liuset? Hvarföre vilja anses för infallibla och ej tåla motsä-jelse? Bespättaren må ju umgälla sitt brått, och lögnen kan ju vederläggas, men när snillet, sanningen och Patriotismen stanna under boktryckarens förmynderskap och han för sin säkerhet under ministerens osvikeliga gudomlighet, då tysnar [!] sanningens röst, Patrioten suckar och de styrande smida bo-jor i mörkret och smikra Regenten med löften om Guld och gröna skogar, så länge tils han ser sig hafva förlorat det dyr-baraste och sin vesenteliga storhet, sina undersåtares kärlek, för hvilcken förlust Han dock skyller folket och ei sina Råd-gifvare. Ack! Regenter behöfva en viss slags storhet i sjä-len, en öppen redlighet i viljan, och en oförtrutenhet at sielfva se, värcka och arbeta på flera håll, tro alla väl, men aldrig kasta sig vinnigslösa [!] i sina ministrars armar; det är en nog allmänt antagen Regeringsmaxime, at vid första tilträdet ka-sta öfver ända alt det gamla, och straxt i början göra stora saker: men jag misstror sådant: moderata durant. De som bära hedern och namnet af Styrande gå sielfva ofta i töken och sakna uplysning om sitt folks och egen sälhet, och det som ömkeligast är afhålla ministrarna dem sorgfälligt från liuset, för at ei blifva varse deras tilställningar och de genom flera knep dem tilfallna ägodelar af Riket och medborgare.

Franska sakerna äro ännu för mycket invecklade för at kunna dömma om utgången.' Avisorna beskrifva för oss ofta anarchien såsom i sin högd, men man ser af deras tapper-het, stora anstalter och otroliga ihärdighet at där måste vara någon activ styrelse.

Nådige Herre! förlåt mig mitt joller och tillåt mig at

med diup vörndnad och tilförsigt få vara Högvälborne Herr
Cancellie Rådets oca Riddarens

aldra ödmiukaste tienare

Anders Chydenius.

Vihdoin ilmoittaja pyysi pöytäkirjaan mainita, että *Robert Castrén* vainaja v. 1881 Helsingfors Dagbladin 195 n:ossa (Heinäk. 22 p.) on kertonut yhtä ja toista uutta Chydeniuksesta erään vanhan käsikirjoituskokoelman mukaan, joka on säilynyt suvussa ja joka mahdollisesti oli ollut F. J. Rabben käytettävänä, mutta sitten oli joutunut tietämättömiin, kunnes se v. 1881 uudestaan löydettiin. Muutamissa kohden nämä paperit antavat uutta valoa Chydeniuksen toimelle: siinä löytyy esim. se memoriaali, jolla Chydenius v. 1766 puolusti rahamuutoksen suhteen esitettyjä mielipiteitään, ja jota turhaan etsii valtiopäiväin asiakirjoista; samoin myös osa siitä ehdotuksesta, jolla v. 1778 puolusti suostuntaveron myöntämistä määrätyksi ajaksi. Pari muutakin lausuntoa, joista viralliset asiakirjat eivät mitään mainitse, löytyy tässä kokoelmassa, joka muuten hra Castrénin ilmoituksen mukaan on huonossa tilassa. Merkillinen uutinen on kuitenkin se, että Chydenius vanhoilla päivillään on kirjoittanut vastauksen Talousseuran asettamaan kilpakirjoitukseen *maanviljelyksen silloisista vaikeuksista*, ja siis on kilpaillut P. J. Bladh'in kanssa voitosta, — asia, jota ei muuten voitu todistaa muuta kuin Finlands Minnesvärde Män teoksessa tavattavalla ilmoituksella, joka sekkin on parissa kohden ilmeisesti väärä (vrt. Chydeniuksen elämäkertaan kuuluvaa liitettä siv. CCXIII).

§ 6.

Esimies luki seuraavan tiedonannon, jonka kandidaatti A. L. Nyman oli Seuralle lähettänyt:

Erään asiakirjan avulla, jonka viime kesänä löysin Jyväskylästä asuinrakennuksen ylisiltä, olen ottanut selkoa siitä kanteesta, joka Vaasan läänin maaherraa Maunu Wanbergia vastaan nostettiin sen johdosta, että oli vannonut Venäjän keisarille uskollisuuden valan, ja koska kysymys valasee Suomen oloja vuosina 1808—09, tulkoon se tässä kerrotuksi. Asian laita näyttää olleen seuraava.

Sittekuin maaherra Maunu Wanberg, kenraaliadjutantti Bergenstrålen huonosti onnistuneen retken ja Vaasan kaupungin ryöstön jälkeen, oli virastaan eroitettu kesällä (luultavasti heinäkuussa tahi viimeistään elokuun alussa) vuonna 1808, lähetti hän Ruotsin kuninkaalle kaksi alamaista kirjoitusta, joissa hän koki puolustaa käytöstänsä ja toimiansa maaherrana ollessaan ja kertoi ne asianhaarat, jotka pakoittivat hänen tekemään uskollisuusvalan venäläiselle siviilikuvernöö-rille Emine'ille ja kenraalimajoori Demidowille, joka silloin oleskeli Petrovskin ja Beloserskin rykmenttien sekä erään rakuuna-skvadroonan päällikkönä Waasassa: samalla pyytää Wanberg, että kuningas vielä soisi hänelle luottamuksensa ja antaisi hänelle takaisin entisen maaherran virkansa Vaasan läänissä.

Kuninkaallinen majesteetti jätti 27 p:nä Elokuuta 1808 nämät Wanbergin anomukset ynnä niitä seuraavat asiakirjat oikeuskanslerin virastolle, jonka tuli ryhtyä niihin toimiin, jotka kuninkaallisen majesteetin julistus, koskeva niitä henkilöitä, jotka olivat tehneet uskollisuusvalan Venäjän keisarille, saattoi vaatia.

Tämän johdosta vaati valtadrotseti, presidentti, kreivi Kaarle Aksel Trolle-Wachtmeister tarkempia selityksiä Wanberg'ilta hänen toimistaan ja käytöksestään Waasan maaherrana ja uskollisuusvalanteosta Venäläisille.

Wanberg näyttää sitte oikeuskanslerinvirastoon jättäneen

nuo häneltä vaaditut tarkemmat selitykset, liittäen niihin la-
vean kertomuksen siitä ryöstöstä, joka lopulla kesäkuuta v.
1808 tapahtui Waasan kaupungissa ja jossa hänenkin kotinsa
ja omaisuutensa oli joutunut alttiiksi venäläisen sotaväen ryös-
tönhimolle. Nämät selitykset saatuaan lykkäsi valtdrotseti,
kreivi Trolle-Wachtmeister välipäätöksellä, joka tehtiin 7 p:nä
Marraskuuta v. 1808, tämän jutun kanneviskaalin virastoon
niitä toimeenpiteitä varten, jotka kuninkaallisen majesteetin
Elokuun 27 p:nä antama armollinen käsky, laki ja asetukset
määräsivät.

Tämän jälkeen kanneviskaali N. Callerholm 24 päiv.
Maalisk. 1809 antoi pitkän lausunnon, josta nyt löydetty asia-
kirja on jäljennös. Siinä koetetaan todistaa Wanberg syylli-
seksi ainakin seuraaviin pääririkoksiin, nimittäin:

että maaherra itse oli tehnyt uskollisuusvalan Venäjän
keisarille;

että hän oli venäläisen päällikkyuden pakoituksesta niin-
hyvin yksityisesti kuin julkisesti houkutellut muita läänin
asukkaita sellaiseen valantekoon;

että hän yleisesti oli osoittanut suurempaa harrastusta
ja toimeliaisuutta täyttäessään venäläisten virkamiesten mää-
räksiä kuin asianhaarat näyttävät välttämättömästi vaatineen.

Tämän kaiken labeilla selityksillä toteen näytettyänsä,
katsoo kanneviskaali Wanbergin olevan edesvastauksen alai-
sen käytöksestään ja toimistaan. Mutta koska maaherra Wan-
berg jo oli virastaan eroitettu, jättää hän tämän asian valta-
drotsetin ja hovioikeuden tarkemmin punnittavaksi.

Kanneviskaalin lausunnosta käypi sitä paitsi vielä sel-
ville, että maaherra Wanberg oli 21 päivänä Toukokuuta 1808
kirjoittanut protestin eli vastalauseen uskollisuusvalantekoa
vastaan, jonka protestin hänen oli aikomus jättää siviiliku-
vernööri Emine'lle. Lieneekö tuo vastalause sitte todellakin

mainitulle venäläiselle virkamiehelle annettu, vai ei, sitä ei voi nähdä tästä kanneviskaalin lausunnosta. Mutta jo viikko tuon protestin kirjoittamisen jälkeen eli 28 p:nä Toukokuuta sanoo kanneviskaali maaherra Wanbergin Waasan raatihuoneella kehoittaneen ja houkutelleen kaupungin sinne kokoonkutsutuita asukkaita seuraamaan hänen esimerkkiään uskollisuusvalanteossa Venäjän keisarille. Muutoin mainitsee hän, että itse maaherra oli ollut ensimmäisiä henkilöitä, jotka Waassassa olivat tehneet uskollisuus- ja alamaisuusvalan viholliselle hallitsijalle, mikä seikka tietysti oli omiansa huonosti vaikuttamaan läänin muihin asukkaihin. Vielä ansaitsee huomiota, että Wanberg oli kruununpalvelijoille lähettänyt käskykirjeitä, joissa heidän määrätään hankkimaan tarkat tiedot talonpoikaisen rahvaan ajatustavasta, toiminnasta ja liikkeistä sekä, jos vähinkin syy kapinaan huomattaisiin, käsketään heidän oitis sitä estääkseen ryhtymään tehokkaisiin toimiin, pyytämään apua venäläiseltä päälliköltä ja maaherralle ilmoittamaan asian laidan. Wanberg oli myöskin nöyrästi noudattanut venäläisen päällikkyuden tahtoa ja käskyjä laskiessaan uusia veroja ja kyyditsemisvelvollisuuksia asukkaiden niskoille. Tämän kautta oli kruununpalvelijat tehty talonpoikaisen kansan vakoojiksi, josta tietysti epäluulo syntyi kansalaisten kesken ja saatettiin kovan kohtelun alaisiksi ne, jotka eivät ymmärtäneet salata inhoansa eli vastenmielisyyttään valloittajan eli anastajan valtaa kohtaan sekä toivoansa päästä siitä vapaiksi.

§ 7.

Vihdoin ilmoitettiin, että ylioppilas Aug. Hjelt oli Ruotsin valtioarkistossa kopioinut erään Y. M. Sprengtportenin kirjoittaman mietinnön Suomen puolustuksesta, päällekirjoituksella: „Vördsamma tankar om Finlands försvar, yttrade uti Bref till Generalen en Chef och kommandören med stora

korset af svärdsorden, Högvälborne herr Baron Stackelberg, uppå dess befallning, Gammelbacka d. 1 Maj 1776“ (Acta historica fr. Gustaf III:s tid I). Koska nämä mietteet ovat hyvin laveasti esitetyt ja osaksi esittävät samaa kuin Adler-sparren kokoelmassa *Krigssamlingar, Fjerde delen* (Tukholmassa 1798) sivv. 309—424 painetut kirjoitukset Sprengtportenin toimista, päätti seura toistaiseksi säilyttää mainitun kopian muitten papereinsa joukossa. Sen lisäksi oli pöytäkirjaan pantava, niinikään herra A. Hjeltin ilmoitusten mukaan, että Sprengtporten 8 p. Kesäk. 1776 oli kirjoittanut Kustaa III:lle samasta puolustusjärjestelmästä (Upsalan kirjastossa, Gustav. saml. 4:o Vol. 32). Nämä ehdotukset lienevät saaneet alkunsa sen johdosta, että Venäjä 1772 ja varsinkin keväällä 1773 oli asettunut sotakannalle. Kyminkartanon läänin maaherran kertomukset, Pietarin hovissa ollekelevan ruotsalaisen lähettilään kirjeet, kirjevaihto kreivi Creutzin, Ranskan ulkoasiain ministerin ja ranskalaisen Tukholmassa olevan lähettilään kanssa sekä Kustaa III:n omat kirjeet siltä ajalta, jolloin itse hoiti kanslianpresidentin tehtäviä, todistavat kaikki suurta huolenpitoa Suomen puolustustoimesta; niinpä kuningas esim. 1 p. Elok. v. 1773 kirjoittaa Creutzille: „Tout ce qui regarde la Finlande doit emporter ma principale attention“. Varojen puute esti enimmiten nostettujen ehdotusten toimeenpanoa, mutta arvattavasti näitten vuosien huolet olivat tärkeänä syynä siihen mitä pian sen jälkeen tehtiin Suomen puolustukseksi. Tässä mainittakoon myöskin että Upsalan kirjaston Gustavianinen kokoelma (vol. 41) myöskin sisältää toisenkin Suomen puolustusta koskevan ehdotuksen, jonka Ehrensvärd v. 1766, Heinäk. 12 p., on antanut Helsingissä (3¹/₂ arkkia).

Pöytäkirjan vakuudeksi.

J. R. Aspelin.

Kokous 22 p. helmik. 1884.

Saapuvilla olivat esimies herra Palmén sekä herrat Koskinen, Elmgren, Fontell, K. Grotenfelt ja allekirjoittanut.

§ 1.

Pöytäkirja edellisen joulu- ja tammikuun kokouksesta tarkastettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Herra Fontell teki seuraavat lisäykset Kyrössä olleesta linnoituksesta nimellä „Kyrö skantz“, josta jo ennen (ks. Arkisto VIII, siv. 324 ss.) oli antanut tietoja Seuralle:

„Kyrö skantz“ kommer ännu åtminstone en gång före i 1600 talets räkenskaper efter 1638, då, såsom jag vid ett af Samfundets föregående möten varit i tillfälle att omnämna, skansens kaptén Jören Jörensson Svinhufvud afled och kommandantskapet för skansen för den närmast följande tiden blef obesatt. — Måhända befinns att skansens fortfarande vidmakthållande för det ändamål, den ursprungligen var upprättad, icke mera var af nöden. Innan dess hus och vallar för alltid lemnades att förfalla, befinnas de dock ännu en gång tagna i anspråk för militära ändamål, äfven nu under ett krig. Måhända var detta ändamål äfven denna gång det samma som under Svinhufvuds tid. — I Åbo och Björneborgs räkenskap för år 1657 träffar man nämligen på en „aparte“ räkning med Befallningsmannen i Öfre Satakunda nedredels härad Anders Jönsson „för en månadt ifrån den 25 Julij till den 25 Augusti 1656 wed Kyro Skantz“, hvilken räkning innehåller att „effter Landshöfdingens welb. Hr Erich von der Lindens underskrefne ordning dat. d. 3 Aprilis 1657“ (! — året är väl misskrifning i stället för 1656, emedan Anders Jönssons qvittens

öfver de uppburna förnödenheterna är af 30 Juli sist nämnda år) är till månadskost för 1 major, 2 löjtnanter, 4 underbefäl, 2 korpraler och 34 gemene vid skansen levererad till sammans 143 dal. 26 öre silfv. mynt „extra ordin. krigsomkost:dt“ (Åbo och Björnebs läns landsbok 1657 pag. 856 f.). Efter Anders Jönsson emottog skansens „kapitein“ Arvid Michelsson Timij redovisningen för provianteringen (Åbo och Björnebs läns veriff. 1657 fol. 1458 ff), samt efter honom, från den 1 Juli 1658 till årets utgång, predikanten Thomas Josephi (veriff. 1658, fol. 757). Skansens garnison utgjordes under kapiten Timijs tid (1657) af 43 man gemene förutom öfverbefäl, hvilka uppburo sitt tractament „effter welborne Landzhöfdingens Hr Erich von der Lindens vnderskrefne ordningh af dato d. 23 Aprilis 1657“. — Förutom nämnda antal gemene, hvilka voro närvarande i skansen, räknades till densamma äfven 8 man, hvilka äro antecknade såsom frånvarande längre eller kortare tid, högst 6 månader, i Kyro, Birkkala, Tyrvis, Ulsby och Kumo socknar. Predikant vid skansen var redan då den nämnda Thomas Josephi. Skansen, som sålunda i juni 1656 synes ånyo fått besättning, fortfor ännu 1658 att vara vid makt, då för dess garnison och underhåll utanordnades 217 dal. 16 öre $9\frac{3}{5}$ deningar silfv. mynt. Besättningen på densamma utgjordes då blott af predikanten, en fältväbel, 1 munster-skrifvare, 1 korpral och 10 gemene (Landsboken 1658, fol. 691). Med utgången af 1658 eller under 1659 synes garnisonen blifvit härifrån bortdragen, enär i 1660 års räkenskaper intet underhåll finnes anordnad åt densamma.

§ 3.

Tämän jälkeen herra Fontell teki muutamia muistutuksia valtioarkistossa olevista tuomiokirjoista ja niiden tärkei-

sydestä Suomen historian tutkimisessa, sekä mainitsi erään niistä otetun todistuskappaleen Pohjanmaan keskiaikaisesta asuttelemisseikasta, näin kuuluvalla tavalla :

I de i Statsarkivet förvarade domböckerna för Österbotten har jag öfverkommit några uppgifter från medeltiden, af hvilka jag här vill meddela en, emedan densamma till sin tidsbestämning och sitt innehåll tillhör den tid, då de första urkundliga uppgifterna börja belysa Österbottens historie. Jag tar mig derjemte anledningen fästa uppmärksamheten vid, hvilken rik, ännu obegagnad källa för Finlands inre historia dessa domböcker äro, icke blott genom de uppgifter de lemna för ortshistorien för den tid domböckerna gälla, samt äfven för tiderna derförinnan genom de ständigt återkommande vidimationerna och åberopningarna af äldre aktstycken, utan äfven genom det outtömlig rika material de innehålla för kännedomen af åskådningssättet och den andliga odlingen hos befolkningen. — Det utdrag ur dessa domböcker jag nu vill meddela, utgöres af ett bref, som i form af en s. k. „intaga“ ingår i ett häradsrättsprotokoll från sommar tinget med allmogen af Vörå kronolän 1672 den 26 Juli, och hvars innehåll ger antydning om en fast kolonisation vid kusten af nämnda socken i begynnelsen af 1300 talet. — Vid nämnda ting framträdde Josef Markusson i Kaitsor och besvärade sig öfver Simon Matsson i Karfvat, „som skall han göra honom åverkan på Josefs fiskevatten under Ulfsöö land, med begäran att Simon måtte förmedels laga dom der ifrån förhindras; Simon svarade, sägande sig icke begära att fiska under sjelfva ön, utan sade sig äga en skata eller udde, som gränsar till Ulfsöön, och dy ville han fiska under samma udde“. Det följande vid rättegången refereras sålunda: „Joseph framlade et mehrerndels oläsligit Jöns Knutssons Lagmans bref Dat. A:o 1549,

„hvilket sigh refererar på Hartwijk Jacobsons dohmbref, Dat. „1463¹⁾, Lögerdagen effter S:t Olåfs dagh, hwaruthinnan för- „mähles att Anders Jönson i Karfwat med des grannar haf- „wer kårt til Nils Olåfson [: hwars hemman Joseph nu åbor:] „om denne Ulfsöö men som då befunnits at den allaredo til- „förene uthi fem mäns ålder lydt under Nilses bohlstadh, dy „dömes ber:de Ulfsöö, med der underliggiande fiskwatn at „förblifwa under Nilses hemman, opå hwilket bref Joseph sigh „beropade och der wed sigh hålla wille;“

Ulfsöö holme skulle således, enligt brevets lydelse, om man ock antoge mansålderns längd icke utgöra mera än 30 år, för att icke taga för mycket, omkr. 150 år tidigare än 1463 varit underlydande den hemmansbolstad i Kaitsor, hvilken Nils Olofsson sistnämnda år innehade.

§ 4.

Hra *Grottenfelt* luki erään asiakirjan siitä tutkinnosta, jonka Turun vouti *Simo Tuomaanpoika* ja *Jaakko Teit* v. 1556 pitivät „Nousia Venäläisen“ kanssa. Tämä asiakirja tavataan Suomen valtioarkistossa löytyvästä Jaakko Teitin „valitusluetteloa“ seuraavasta tutkintokirjasta, jolla on nimi „Finland 1556“ (vanhempi osasto, lisäluettelon n:o 22, l. 45—48). Se valaisee Venäjän Karjalan silloisia oloja ja karjalaisten kulkuja Käkisalimesta Ouluun. Se kuuluu seuraavasti:

Een kortteligh underwissning, vm then wäg, som
Rydzerne drage ifrå Kexholm oc in til
Vlå vdj Norboten.

Först ifrå Kexholmen vp ått Näuaieruj tresk 4 miler.
Ther stige the vp, och drage så landwägen, utöffuer een sandh

¹⁾ Året 1463 är infördt i marginalen.

ååss 12 wirster, är $2\frac{1}{2}$ mil, in til Pöhäieruj. Ått Pöhäieruj drage the 12 wike siöss, in til Oriwäsi; wid Oriwäsi är een stoor fårss, ther plege Rydzerne drage theris Cawaser utöffuer itt lithz näss, och in vdj Oriwäsi, Oriwäsi drage the långx ått 18 wikusiö; söderuth mz Oriwäsi boor K. M:ttz v. a. n. h. bönder, och noruth boo Rydzerne. När Oriwäsi lychtas, thå tager Pelissiäkj wedh; samme Pelissiäkj åå är 14 wiku siö, och boor vm kring samme åå 150 rydzer. Sedan tager Pelistenieruj wedh, thz är 24 wiku siö longt vdi lengten, som the drage fram in til Pilass by. Här tager een landååss wedh, han är 12 miler vtöffuer, in til Nåassieruj vdj K. M:ttz w. a. n. herres land. Ifrå Noassieruj til Wähickenkoskj 1 wike siö¹⁾, och ther tager Auloieruj vdj Norboten wedh; ty som Nousia Rydz beretter K. M:tt w. a. n. herre haffuer ther een gårdh Aulon palte eller Ulon palte. Ifrå Uähickekoskj in til Rahpahanniska 16 wiku siöö, ifrå Rahpahanniska in til Kurenpolue 1 wike siöö¹⁾, frå Kurenpolue til Vtieruj 5 wike siö¹⁾, ifrå Utieruj til Sotkenieruj 1 wike siö¹⁾. Ifrå Sotkeieruj til Laytasarj 3 wike siö¹⁾, ifrå Laytasarj in til Ulå, ther Rydzerne köpslage äre 6 wike siö¹⁾ och ther är änden.

Ifrå Kexholm til Vlå landvägen 24 miler,
til siöss 91 wiku siö,

Facit 115 miler.

Kexholmen ligger södost ifrå Vlå. Twerdt vm ligger Vlå ifrå Kexholmen nordwest.

Utaff thz:e förescrifne och effterscrifne kan man letzjigen förstå, att Oriwäsi, i K. M. land w. a. n. herres til Swerige, faller vth aff Pöhäieruj vdj Rydzlandh; sedhan faller

¹⁾ „wike siö“ on pantu „miler“ sanan sijaan, josta näkee että nuo pituuden määrät olivat jotenkin samanvertaisia.

watnet aff Oriwäsi, endell til Nyslott söder vtth och sedhan vth widh Nyen; Endell faller och igenom Pelissen iåkj, eller Pilasiåkj, och in vdj Pelisten ieruj; tedhan norvth, in vdj Liexen iåkj, som flyter nidh emott Huitehaffuedh, effther som Nousia Rydz berettet haffuer, thå finnes thz så vdj sanningh ²⁾).

Spörsmål och swar, som Simon Thomasson, Jacob Teijtt och Nousia Rydz hade, vm then wäg emellan Kexholmen vdj Rydzlandh och Vlå vdj Norboten.

1. Spörssmål.

Först vm the kalle Huite haffuedh Westersiön, och huru langt Huitehaffuedh löper in vdj Rydzlandh, vm the kunne komme mz skep til Nogårdh ther vtaff, szå att the icke skole drage vtöffuer land, och vm the tage ther theris salt?

Nousia swar.

Westersiön kalle the Huitehaffuedh, och ligger thz alt vm kring Rydzlandh, nord ost vth; och endog monge wijker ligge in udj landet, szå att sielffue landet är somblige stedes bredere, och somblige stedes smalere, likeuel kan man icke komme mz skep vtaff Westersiön til Nogårdh. Dog bekenner Nousia, att åffuanföre Nogårdh, emellan Huitehaffuedh och Näwaieruj (Näuaieruj kalle Rydzerne then siön, som ligger emellen Nogårdh och Nöteborg) ligge store måsar och kiärr; vtaff samme måsar faller watnet vth, så wäl til huitehaffuedh, som til Näuaieruj. Sammeleds bekenner Nousia Rydz, att åffuanföre Nogårdh ligger itt stort träsk, heter Ilmai eruj: aff samme träsk ligger en åå vth, nidh til Näuaieruj: then åen kalle Rydzerne Olhavaiåkj. Aff thee store måsar

²⁾ Tämä kappale on poispyyhitty.

förnempnde faller och igenom monge träsk och åar waten vth til Huitehaffuedh. Ått samme år kan man komme ifrå Huitehaffuedh, och så när in till Nogårdh, att man mz hester kan letzligen, vpå 3 dager tilgörende, före godz vp til Nogårdh. Szå mykit thz belanger vm theris salt, thå bekenner Nousia Rydz, att Rydzerne siudhe sielffue salt, the som boo vt mz Huitehaffuedh, och bespise så när störste deelen vtaff Rydzlandh mz samme salt. Tesse äre the byer, ther vdj Rydzerne siudhe saltet: först Kålanssoou, som grentzer emott Norige, tijdt vth veett man ingen endhe på Huitehaffuedh. Item vdj Kandalax by. Item Petzi by, och vdj flere andre byar, som ligge alt vth mz Huitehaffuedh. Samme salt är huitt, och föres vp i landet vm vintter tijdh mz otalige hester.

2. Spörsmål.

Item huru langt Westersjön skiuter (som för är sagt) in vdj Rydzlandh, och vm han skiuter så langt in, att thz våre iämsides wedh Finlandh eller Norboten, och huar vpå lag thz skulle ware anthen j Finlandh eller Norboten.

Swär.

Först grentzser huitehaffuedh emott Tornia j Norboten, och tesse förscriffne byar är neste emott vdj Rydzlandh, Nempnigen: ³⁾ Kandalax by, som är så stor som 4 kirkesoknar, och Kolansoou, som är så mycket folk vdj som 5 kirkesoknar kan ware. Huru monge miler man rekner thz skulle ware emellan Tornia och Kandalax, thz weett Nousia Rydz icke berretta. Dog bekenner han, att nordhost ifrå Kolansoou, vth i haffued, ligger en öö, som Rydzerne kalle Pitzssokan maa; vpå samme Pitzsokan landh ligger itt klöster, som Rydzerne kalle Petzi. Huru langt thz är emellan Petzi och Kolansoou,

³⁾ Reunaan on kirjoitettu: „Saltsiudere“.

weett Nousia Rydz icke; allenast (som förberörtht är) består han att Petzi klöster ligger nordost ifrå Kolansoou.

3. Spörssmäll.

Item wille man gerne wethe huadh träsk som Rydzerne färdas ifrå Kexholmen och til Norboten, huadh the heetha, huru longe och huru bredhe the äre?

Swar.

Först när Rydzerne giffue sig ifrå Kexholm och emott Norboten, thå drage the tesse siöar egenom, som här efter-fölie. Först ifrå Kexholm drage the 4 miler vp åt Nāwaieruj träsk. Ther emillan (ifrå Nāwaträsk ther the vpstige) ech in til Pöhäieruj vtöffuer landh är 12 miler; Pöhäieruj träsk är 12 miler longt och 6 miler breedt til thz högxste, somblige stedz smalere. Ifrå Pöhäieruj och til Oriwäsi är inthz emellen, vtan allenest een fåårss, och itt lithz näss, ther Rydzerne drage theris kawaser utöffuer, och ther tager K. M:ttz w. a. n. herres grentz wedh, ty att vpå andre sijdhan Oriwäsi söder-vth boo the nyssbesatte Careler aff Sawelax, vpå andre sijdhan norvth boo Rydzerne. Förnempnde Oriwäsi är 18 miler longt och 6 miler breett, til thz högxste, somblige stedz smalere. Sedhan tager een åå weder, som heeter Pelisiåkj, och är samme åå 12 miler long, och strecker sig rette koo-sen fram in til Pelissenieruj. Um kring thzte Pelissenieruj eller Pilassieruj vpå både sidhor boo Rydzer. Thz:e förscriffne Pelissenieruj är 24 miler longt och 10 miler breett. När Rydzerne drage ifrå Oriwäsi så drage the in til Pilass by, och ther är utöffuer landwägen, eller utöffuer åsen in til Noassieruj 12 miler. Til minnes: Bekenner Nousia Rydz at mitt ifrå Pilassieruj nor vth ligger en åå benempnd Liexän-iåkj, som löper nidh vdj Huitehaffuedh; vm kring samme åå

boo 150 Rydzer. Bekenner och Nousia Rydz att ifrå Pilassieruj (ther strax hoss Nurmexen by ligger) och geenast vtöffuer, in til Vlå skall ware 40 miler. Men the giffue sig icke genast vtöffuer landh vthan drage som här effter følger. Först ifrå Pelissenieruj, Pilassby, och vtöffuer landh in til Noassieruj 12 miler. Tedhan til Wåhickenkoskj 1 mile, och ther tager thz tråskedh wedh, som the kalle Aulonieruj. Wid Wåhicken haffuer K. Mtt w. a. n. herre (effter som thenne Nousia bekenner) een gårdh. K. M. gårdh kalle the Aulon paltte.

Ifrå Wåhicken til Rahpahan niska 16 miler.

Ifrå Rahpahanniska til Kurenpolue 1 mile.

5. *) Vtieruj k. m. landh.

1. *) Sotkenieruj är itt lithz tråsk emellan 2 fårsser.

3. *) Laytasarj.

6. *) Aulo thz är Vlå.

Når Rydzerne drage ifrå Vlå, thå roo the vp emotz strömmen in til Laytasarj. Ther drage the theris båtar j fårsse munnen, lithz vp mz reep.

Noassieruj är K. Mttz w. a. n. herres landh. Ther äre 2 tråsk och en lithen åå emellen tråsk.

Um kring Auloieruj boo 500 bönder, K. Mttz til Swerge. Löper emellen Kexholmen och Vlå vdj Norboten miler⁵⁾

4. Spörssmäll.

Item wille man gerne wethe, huru breett landet är vdj Rydzland emellen alle tråsk och Westersiön, som the kalle Huitehaffuedh?

Swar.

Thz wiste Nousia Rydz icke beretta.

*) Tarkoittaa tietysti matkaa edellisestä paikasta peninkulmissa.

5) Tähän on jätetty tyhjä paikka.

Till minnes.

Boo vm kring Pilassiåkj 150 Rydzer.

Um kring Liexeniåkj, som strecker sig nor vp aff Pilasieruj eller Pelissenieruj vp emott Huite haffuedh boo Rydzer, som här effter scriffuit står. Först Leexsa by, ther boor 150 Rydzer ⁶⁾. Sedhan Pangaieruj vp ått ther boo 100 Rydzer. Tedhan til Tuleierff vp ått, ther boo 60 Rydzer. Ther ifrå til Korwasierff vp ått ther boo 50 Rydzer. Szå tedhan til Repula vp ått, ther haffuer K. M. folk warit och affbrentt them ⁷⁾. Tedan til Roukula vp ått, ther boo 150 Rydzer. Sedan til Kimasierff, ther boo 100 Rydzer. Szå til Leassieruj ⁸⁾, ther boo 50 Rydzer. *Item* tedan til Pissmalax, ther boo 150 Rydzer. Tedan til Juskiierff, ther boor 150 Rydzer. Sedan til Sopasalmj theer boo 200 Rydzer. *Item* til Panaierff, ther boo 200 Rydzer. Tedan til Pepoierff, ther boor 100 Rydzer. Sedan til Usmana, ther boo 250 Rydzer. Szå in til Kemi iåkj, som ligger wedh Huitehaffuedh, ther boo 700 Rydzer. *Item* tedan til Suiku iåkj, ther boo 400 Rydzer. Tesse förscriffne göre theris skatt til Sordala, som är een konungsgård, och fougtene på Sordala göre redhe och regenskap för sin vpbördh in til Nogårdh.

Item haffuer Nousia Rydz berettet, ath widh Kandalax ligger een köpstadh, ther tagx ganske mykin lax, som sti-

⁶⁾ Reunaan on kirjoitettu „Annat sinne brendes Liexa“. Vrt. seuraava muistutus.

⁷⁾ Reunaan on kirjoitettu „Efter S. Peders dag i år, Anno 55 etc. Förste sinne“. Nähtävästi oli Nousia ensin kertonut että Repola poltettiin, mutta sitten väittänyt että se olikin Lieksan kylä.

⁸⁾ Reunaan on kirjoitettu: „Tesse strömer falle vth emott Huitehaffuedh: Leassieruj etc. Lammasieruj faller i Huitehaffuedh och hiitt vth faller Kimasieruj. Emellan Kemjiåkj och Suikuiåkj är 6 miler, och ther itt annat vtfall aff Rydzlandh“.

ger vp vtaff Huitehaffuedh. Sammeleds tagx mykin lax i Kolansoou. Brennes och salt begge stedes, som förberörtt är.

Szå mykit thz belanger, um then kose ifrå Kexholmen in til Nogård igenom Näwaieruj, weett Nousia ingen vnderwijssning göre. Icke heller weett han then leedh, som Rydzerne drage ifrå Kexholmen och in emott Wijborg. Allenest bekenner han thz, att Näwaieruj strecker sig ifrå Nogårdh till Kexholmen, sammeleds ifrå Nogårdh in til Nöteborg.

Vm K. M:tt w. a. n. herres wilie så är, att man mz the andre Rydzer ther vm förhöre skall, thå will iag vdj thz vnderdäneligisten, thz mz andre gode män, som ther vpå förstondh haffue, thz:e fiteligen bestelle.

§ 5.

Hra *Grottenfelt* mainitsi, että v. 1555 eräs *Marcus Sundergeltt* tavataan kylänvoutina Helsingissä (valtioark. vanha osasto, lisäluet. 22, l. 83), ja arveli hänen olleen tunnetun suomalaisen jesuiitan Olavi Sundergeltin isän, päättäen sekä oudosta nimestä ja ajasta, että Olavi Sundergeltin sinetistä, joka (Biogr. Nimikirja) osottaa isän nimen alkaneen *M* kirjaimella.

§ 6.

Luettiin kirjoitus „Tietoja Savonlinnan kaupungista 1639—1742“, jonka Seuran jäsen *Salenius* oli jättänyt Arkistoon painettavaksi.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

J. R. Danielson.

Kokous 20 p. maalisk. 1884.

Saapuvilla olivat esimies sekä herrat Topelius, Aspelin, Elmgren ja allekirjoittanut.

§ 1.

Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Päätettiin, että esimiehen ja jos mahdollista jonkun jäsenistä piti lähteä Seuraa edustamaan kanslianeuvos Lönnotin hautajaisissa ja oli Seuran puolesta seppelä haudalle laskettava.

§ 3.

Hra Aspelin luki kirjoituksen „Muistoonpanoja Suomen hevosesta“.

§ 4.

Allekirjoittanut luki kopian C. C. Giörvellin kirjoituksesta „Anmärkningar på en resa ifrån Stockholm till Finland år 1759“, jonka kopian ylioppilas A. Hjelt oli hankkinut Ruotsista, ja päätettiin painattaa se Arkistoon.

§ 5.

Esimies toi esiin kopian eräästä kirjeestä, jonka kreivi Buxhöwden oli 18 p:nä Heinäkuuta 1808 Turusta kirjoittanut veljellensä. Siinä lausutaan muun muassa:

Wir tummeln uns hier recht braf herum, der König ist selber Gegenwärtig und führt seine ganze Macht gegen uns, und mit seinen kleinen Staat übertrifft er uns an force, zu Lands und zu Wasser, wir dagegen wollen alles mit ein handvoll Menschen widerstehn; bis dieser Stunde ist es mir gelungen alle Angriffe der Schweden zu zernichten und sie zu schlagen; die Gegenwart des Königs hat unter dessen auf die Gemüther der Bauern gewirkt und diese geheime Feinde thun uns mehr Schaden. Ich habe bereits von diesen mehrere hängen und erschiessen lassen, diese Strenge hat etwas geholfen.

Dein Gesuch habe ich vorgestellt und hoffe dass man darauf reflectiren wird, meine Gesundheit ist Gottlob gut aber meine innerliche Seelenruhe ist durch der Krankheit von meiner lieben Frauen ganz gestört; ich habe auch bereits den Monarchen gebeten mich von der Commandirung der Armee zu befreien weil ich durch die innerliche Unruhe wahrlich zu allen wichtigen Geschäften unfähig bin und mich befürchtenden Statsgeschäften Schädlich zu werden.

Kirjeen alku ja loppu ovat aivan yksityistä laatua; kolme lausetta vaan on poisjätetty. Kenraali Furuhjelm vainaja sai tämän kirjeen kopioittavaksi eräältä vapaaherra Buxhöwdeniltä, joka lupasi lisäksi tusinan samallaisia jäljennettäväksi, mutta joka ei sitten tätä lupaustaan täyttänyt (Furuhjelmin arvelun mukaan pelosta, että mainittuja asiakirjoja ehkä painettaisiin).

§ 6.

Kenraali Furuhjelmin kokoelmista esimies samoin toi esiin kertomuksen, jonka laamanni *Niilo Juhana Idman* aikoinaan oli antanut Michailofski Danilefskin käytettäväksi 1808 vuoden sodan valaisemiseksi, ja joka — verrattuna Blomstedtin kertomukseen Rothin urotöistä Ruovedellä (Suomi 1857, ss. 149—163) — sisälsi muutamia uusia pikkutietoja ja oikaisuja.

Venäläisten muonavarojen kuljetuksesta kerrotaan, että tavarat vietiin Hämeenlinnasta Virroille, ja lastattiin tiellä Kuokkalassa ja Tampereella uusiin aluksiin. Pursien puuttuessa otettiin täytettäväksi Idmanin alus, joka oli rakennettu lautojen kulettamista varten. Tuolla kuuluisaksi tulleella matkalla oli tämä alus lastattu 190 jauhomatolla (Blomstedt mainitsee Montgomeryn mukaan 500 mattoa jauhoja) ja oli siinä sen lisäksi „något öfver 100 Mattor Knallar“ (viimemainitulla sanalla tarkoitetaan valmiiksi paistettuja leipiä). Aluksessa oli, paitsi Idmania, kaksi luotettavaa merimiestä sekä luut-

nantti Hallopoff, eräs alaupseiri ja 10 miestä (Blomstedtin mukaan luutnantit Kalakuzki ja Gutowski). Kun ei muuten voitu merimiehiä saada, rupesi Idman itse laivuriksi. Roothin hyökkäyksestä Idman antaa seuraavan kertomuksen:

„Sedan vi passerat sundet (Ungekivi), sågo vi tvenne större kyrkbåtar under sakta rodd sträfva emot oss, utan att sådant väckte någon uppmärksamhet, helst en dylik kort före ankomsten till sundet passerat oss. Men sedan de hunnit ungefär trehundra alnar nära skutan delade de sig, hvar på sin sida deraf, och då de anländt midt emot, svängde de om båtarne i samma kosa med fartyget, hvarefter Roothen uppsteg och ropade på svenska: „fäll ner seglen, eljest skjuter vi“. Jag stod då på kajutstaket jemte den ena matrosen, den andra af dem stod vid fockseglet. Löjtnanten hade kastat sig till hvila i kajutan och soldaterna jemte underofficeren lågo på mattorna, hvilka voro radade jemnhögt med relingen. Som nu befallningen att fälla segel var stäld till mig som skeppare och i öfrigt beledsagad med så kraftiga argumenter, att jag som ansåg mig icke hafva lefvat nog och således alldeles icke var benägen att så plötsligt vandra till andra verlden, icke kunde draga i betänkande att lyda, så tillsade jag min båtsman vid focken, såsom närmare masten, att fälla storseglet. Men med sin vanliga långsamhet hann han icke verkställa sådant, innan Roothen otålig förnyade befallningen på finska, hvaruppå jag sprang till masten och fälde seglet. Emellertid hade ryssarne på mattorna tillropat löjtnanten, som utkommen från kajutan, vid det jag sprang att fälla segel, tillfrågade mig om det var finsk militär, hvarpå jag svarade: jag tror så, men vet icke visst. Han befalde då soldaterna ladda och de tillgrepo i sådant afseende också sina gevär och renslar. Men i detsamma syntes en svärm af hundradetals större och mindre båtar, hvilka legat fördolda i Toikko-

viken och bestående till det mesta af allmoge ifrån närgränsande orter, med stark fart ro åt skutan, hvaruppå soldaterna sins emellan började tala om pardon, lemnande gevär och renslar samt kröpo ner mellan mattorna. Sedan jag härå vid närmare besinning igenkänd Björneborgs regementes uniform, averterade jag löjtnanten, som jemte mig och båtsmännen voro de ende synlige å skutan, härom, derpå han, när Roothens båt nalkades gick till relingen och utsade ordet pardon, hvarefter soldaterna från båten efter erhållen befallning om foglig framfart stego ombord och Roothen sjelf ibland de sista, Spooften inträdde derå med sitt manskap från andra sidan och kort derpå anlände stora flottiljen och en stor båt med de jemte de förra transportererna tagna fångarna och ibland dem tvenne officerare, magasins förvaltaren i Tammerfors löjtnant Gutoffsky och fänrik Kalakutsky, till hvilka löjtnant Halloppoff sedan de påhelsat hvarandra och med par dussin eder fördömt sitt obehagliga öde, jemte de öfrige ryssarne öfverfördes“.

Idmanin kertomus ei muissa kohden sisällä uutta. Korpraali Kortman Orivedeltä mainitaan *Korckman* ja hänestä lausutaan, että oli urhea sotilas ja Ruotsin vallalle hyvin uskollinen mutta julma ihminen. Idman kertoo edelleen, että kun Kortman sodan jälkeen lähetettiin Hämeenlinnaan, oli kenraali Miller, kaupungin silloinen päällikkö, hänelle tarjonnut 25 ruplaa hänen osottamansa urhouden tähden, johon soturi vastasi kieltävästi, „kosk’ei hän tahtonut juomarahoja ottaa venäläiseltä kenraalilta“. Idman lisää Kortmanista, että hän rauhan jälkeen muutti Ruotsiin, jossa huhun mukaan olisi tullut ammutuksi tottelemattomuudesta.

Kertomuksensa lopussa Idman aivan oikein arvostelee Roothin retken merkitystä, lisäten että yrittys olisi voinut

tulla paljon suuremmaksi, jos R. olisi saanut apua. Nytpä venäläiset sitä vastoin saivat muutamia päiviä nälkää nähdä, se koko seuraus, jonka ohessa talonpojat saivat omaisuudellaan, joskuspa elämälläkin maksaa hyödytöntä uskollisuuttaan Ruotsin kuninkaalle. Idman sanoo puhuneensa asiasta Adlercreutzinkin kanssa ja saaneensa vastaukseksi: Te olette oikeassa, mutta pienestä armeijasta ei tohdi lähettää suurempaa joukkoa pois umpimähkään. Itsestään kirjoittaja lisää, ett'ei tahtonut heti palata kotiin joutuakseen luulonalaiseksi salahankkeista ruotsalaisten hyväksi; Klingsporin armeijaa seuraten hän sitten sai komisarjuksen paikan Porin rykmentissä, oli saapuvilla Kauhajoen, Lapväärtin ja Juuttaan taisteluissa, — viimemainitun taistelun päivämääräys on kuitenkin kertomuksessa väärä, 11 päivä Syysk. 13:n sijasta — ja oli silloin vapaaehtoisesti ollut haavoitettujen sitomisessa avullisena, kosk'ei prikaatilla ollut muuta lääkäriä kuin eräs nuori välskäri *Jan* Turun läänin rykmentistä.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

J. R. Danielson.

Kokous 27 p. huhtik. 1834.

Saapuvilla olivat esimies herra Palmén, sekä herrat Elmgren, Fontell, Yrjö-Koskinen ja allekirjoittanut.

§ 1.

Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Esimies ilmoitti edustaneensa Seuraa kanslianeuvos Lönn-

rotin hautajaisissa, laskien Seuran päätöksen mukaan seppeleen haudalle.

§ 3.

Esimies luki tietoja rakennustavasta ja rakennuksien arvosta v. 1736 Uudellamaalla ja Hämeessä, luvaten vatedes yhdistää ne eri kirjoitukseksi.

§ 4.

Allekirjoittanut ilmoitti, että yliopistomme kirjastossa säilytetään käsikirjoituksena vihko, jonka nimilehdellä luetaan „Politiska anekdoter ifrån år 1718 till och med 1751, af Joh. Arckenholtz“. Vihko lienee tuskin kuitenkaan kokonaisuudessaan Arckenholtzin kirjoittama, sillä verratessa sitä teokseen „Historiska upplysningar om tillståndet i Sverige under Konung Fredrik den förstes regering“, jota tavallisesti pidetään kreivi Kustaa Bonden kirjoittamana, huomaa sisällyksen molemmissa olevan, pienemmistä erilaisuuksista lauserakennuksessa puhumatta, miltei täydelleen saman. Onpa kuitenkin mainittuun käsikirjoituksen lisälty loppuun muistutuksia ja liitteitä, joita ei löydy painetussa teoksessa. Ja varmana on pidettävä, ett'eivät ne ole kreivi Bonden kädestä lähteneitä, sillä ilman vastalauseita niissä mainitaan huhu, että hän v. 1746 oli rahalla ostettu pyytämään valtiosäätyjä olemaan ajattelema hänen palauttamistansa valtaneuvoskuntaan. Sitä vastoin ovat nämä lisäykset luultavasti joko Arckenholtzin itsensä tahi ainakin jonkun hänen tuttavansa tekemiä. Sen todistanevat ne kohdat, jotka koskevat Arckenholtzin tunnettua kovaa kohtaloa v. 1741 ja hänen suhdettansa Juhana Gyllenstjernaan. Paitsi näitä kohtia ovat lisäyksistä mainittavimmat ne, jotka puhuen Arvid Bernhard Hornin elämästä

ainakin osaksi ovat omiaan valaisemaan tämän valtiomiehen luonnetta.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

J. R. Danielson.

Kokous 29 p. syysk. 1884.

Ssapunvilla olivat esimies herra Palmén sekä herrat Yrjö-Koskinen, Elmgren, Ignatius, Aspelin, Rein, Fontell ja allekirjoittanut.

§ 1.

Huhtikuun kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Keisarillisen Senaatin Talousosaston kirkollisasiain Toimituskunnalta oli tullut seuraava kirjoitus:

Helsingfors, den 19 Juni 1884.

Till Finska historiska samfundet.

Sedan Nådige Kungörelse, angående inrättande af en Arkeologisk Kommission för vården af landets fornminnen under denne dag utfärdats samt stat för sagde kommissionen blifvit fastställd, så och när genom nämnda Kungörelse förordnats, bland annat, ej mindre att Arkeologiska kommissionen utgöres af sju ledamöter, bland hvilka statsarkeologen är ständig ledamot och de öfriga tillsättas för tre år i sender sålunda, att Finska Vetenskaps Societeten utser två samt Alexanders Universitetets konsistorium, Finska Litteratursällskapet, Finska Fornminnesföreningen och Finska Historiska samfundet en ledamot hvarje. än att dessa val underställas Ekonomidepartementets i Kejsarliga Senaten fastställelse, hvarefter

Senaten till ordförande i Kommissionen utser en ibland de valde ledamöterna, har Kejsrerliga Senaten härigenom velat anmoda Historiska samfundet att, efter kommunikation med öfrige vederbörande der så nödigt finnes, vidtaga den på Historiska samfundet i omförmäld måtto ankommande åtgärd; börande handlingarna i ärendet, i afseende å valets stadfästelse, sedermera till Kejsrerliga Senaten insändas. Hvilket Ecklesiastik Expeditionen får, enligt föreskrift, Historiska samfundet till iakttagande meddela.

Chr. Oker-Blom.

Gustaf Rancken.

Sen johdosta ryhdyttiin määrättyyn vaaliin ja sai siinä T:ri *Ignatius* kaikki äänet paitsi yhden.

§ 3.

Kirjalähetyksiä oli Seuralle tullut T:ri Ranckenilta Waa-sassa ja Ruotsin valtioarkistolta.

§ 4.

Historiallisen Arkiston VIII:as osa ilmoitettiin valmistuneeksi, ja määrättiin hinnaksi 4 *Smc.* — Toinen puoli Turun akatemian pöytäkirjojen ensimmäistä osaa oli niinkään valmistumaisillaan ja määrättiin hinnaksi 2 *Smc.*

§ 5.

Hra Fontell luki kirjoituksen maanviljelys- ja vero-oloista 1500 luvulla.

§ 6.

Allekirjoittanut esitti tietoja lokakuussa v. 1742 Turussa pidetyistä maakuntapäivistä, joihin oli valittu edustajia kaisista neljästä säädystä Turun ja Porin läänissä. Niillä pää-

tettiin lähettää keisarinnan luo lähetystö, jonka alkuperäisenä tarkoituksena oli pyytää Kaarle Pietari Ulrik, Holstein-Gottorpin herttua, Suomen hallitsijaksi, vaikka tämä tarkoitus sittemmin venäläisen käskynhaltijan Jaakko Keithin vaatimuksesta rajoitettiin tavalliseksi pyynnöksi verojen alentamisesta. Venäjän valtiomiesten estelemisten tähden ei koko lähetyksestä sittenkään, vaikka tehtävä oli siten muutettu, mitään tullut.

§ 7.

Allekirjoittanut esitti Seuralle seuraavan kirjeen, joka säilytetään Suomen valtioarkistossa, ministerivaltiosihteerin virastosta tulleitten asiakirjojen joukossa:

A Son Excellence, Monsieur le Chancelier de l'Empire, Ministre des Affaires Étrangères et de Commerce, et Chevalier de Plusieurs Ordres, Comte de Romanzoff.

Votre Excellence!

Si quelque fois sur la Terre, l'Innocence et la Probité souffrantes et diffamées, ont eu lieu de se réjouir d'avoir trouvées un Protecteur sensible contre les persecutions de la méchanceté du Monde, jamais encore, les sentimens élevés de ce Noble Soutien de l'Humanité, surpasseront-ils la Générosité et la Grandeur d'Ame de Votre Excellence? Pénétré d'une vérité si consolante, j'ose me flatter que mes malheurs non-mérités, parviendront d'attendrir le coeur sensible de Votre Excellence.

Fortement persuadé par S: E: Mr le Général Comte de Sprengtporten, je me résolu d'entrer au Service Militaire de Sa Majesté Impériale, uniquement par dévouement pour Sa

Personne Sacrée, et dans la seule intention d'être utile, autant qu'il dépendoit de moi, à ma Patrie. Mais dès le moment que j'endoissois l'Uniforme Russe, je fus privé de tous les avantages et des Faveurs dont les moindres de mes Compatriotes, les Finnois, jouissoient à St Petersbourg, ne participant pour cette même raison aux Décorations et aux Graces que Sa Majesté Impériale daigna distribuer tant dans Sa Capitale qu'à Borgo; Et l'Uniforme Militaire n'a fait que m'attirer la haine universelle de mes Compatriotes, qui me calomnient d'avoir vendu la Forteresse de Svartholm, dans la vue de me perdre dans l'esprit de Mrs les Generaux et les Officiers, et ils ont réussi de leure en faire accroire que j'ai été capable d'une infamie si avilissante pour un homme d'honneur; De manière, que je suis tombé la victime innocente, sous les traits réunis de la malignité de ces Compatriotes.

A présent, couvert d'opprobres: Exposé continuellement à la Médisante qui va déchirer mon honneur de toutes parts. Injustement soupçonné et méprisé même de Ceux, sous les Ordres desquels et avec qui je dois servir: Ne pouvant jamais esperer d'être si hautement justifié, que mon innocence sera mise en plein jour: Délaiissé de mes Amis, qui m'ont tournés le dos: Dévoré du plus sensible chagrin qui a altéré ma santé, auparavant déjà affoiblie par 40 ans de Service: Dans un Age déjà avancé, resté sans appui, sans encouragement et sans soulagement quelconque; — Je me vois incapable de suivre plus long-temps un Sentier aussi délicat et fatigant que celui d'un Militaire!

Prêt à succomber sous le poids de tous les maux qui m'accablent, — j'ose très humblement et de la manière la plus instante, implorer Votre Excellence, pour qu'Elle daigne m'accorder Sa Protection Généreuse, et me procurer de la Magnanimité Bienfaisante de Sa Majesté Impériale la Permission

Suprême de pouvoir me rétirer du Service, et qu'en même temps, — pour récompense de mon zèle d'avoir été le premier à donner l'exemple de ma bonne volonté à servir Mon Nouvel Empéreur, et des souffrances peu-méritées que m'a causée une Forteresse, qui quoique forcée de se rendre, fut emportée cependant, sans éffusion de sang, — Sa Majesté daigne Gracieusement me permettre de conserver, comme Pension à Vie, les Appointemens appartenants auparavant à ma Charge perdue en Suede, et dont Sa Majesté Impériale a daignée m'accorder la continuation en entrant au Service, se montant par an, à 1524 Rd:rs RiksGäld, on selon le cours actuellement fixé dans la Finlande, à 2286 Roubles en Assignations de Banque; sans laquelle Faveur précieuse, — né pauvre et ne possédant rien, — il me seroit impossible de pourvoir à ma subsistance, à celle de ma famille, et à l'éducation de mes enfans, dont je désire faire de bons sujets, dignes d'un Si Grand Monarque!

Si un homme qui a servi depuis 13 années en Suede, comme Major, ose encore ajouter une trèshumble demande; ce seroit celle, d'être par la Grace de Sa Majesté Impériale honoré du Titre de Conseiller de Cour, pour pouvoir par un Rang Civil, oublier s'il est possible, tous les révers mortifiants que l'Etat Militaire lui a attiré si injustement.

Je suis avec le plus profond respect

Monsieur le Comte!

De Votre Excellence

S:t Petersbourg le 28

Septembre, 1809. le trèshumble et trèsobéissant serviteur

Le Major de *Gripenberg*.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

J. R. Danielson.

Vuosikokous 9 p. marrask. 1884.

Saapuvilla olivat esimies herra Palmén, herrat Yrjö-Koskinen, Elmgren, Ignatius, Rein, Fontell, A. Hjelt ja allekirjoittanut.

§ 1.

Esimies piti esitelmän maanviljelyksen tilasta Suomessa vapauden ajalla, etenkin vv. 1730—50.

§ 2.

Allekirjoittanut luki seuraavan vuosikertomuksen:

Vuosikertomus 9 p. marrask. 1884.

Katsahtaessa Seuran vaikutuksen tuloksiin tänään päättyvältä vuodelta on ensisijassa mainitseminen äsken ilmestynyt kahdeksas vihko Historiallista Arkistoa ja toinen puolisko Turun Akatemian vanhempain pöytäkirjain ensimmäistä osaa. Edellisestä teoksesta on kuitenkin huomattava, että se sisältää ainoastaan vähäisen osan niistä tutkimuksista, joita vuoden kuluessa on Seuralle esitetty, ja saattaa sentähden Seura, etenkin koska sillä on edellisiltäkin vuosilta melkoinen joukko kirjoituksia luvassa ja osaksi valmiina, pian jälleen aloittaa uuden vihkon painattamista, ell'eivät ehkä lähellä olevat valtiopäivät siinä kohden tuota viivytystä.

Seuran kokouksissa ovat seuraavat herrat pitäneet esitelmää tahi antaneet erikoistietoja:

Eroava esimies, herra *Topelius*, kuvaili viime vuosipäivänä Fredrik Cygnaeuksen luonnetta ja vaikutusta, etenkin historiallisena kirjailijana.

Nykyinen esimies, herra *Palmén*, on kertonut Pyhäjoen vanhasta nimestä Petajoki, Anders Chydeniuksen toiminnasta ja mielipiteistä, sotatapauksista Suomessa v. 1808 sekä raken-

nustavasta ja rakennuksien arvosta Hämeessä ja Uudellamaalla 1730 luvulla.

Herra *Ignatius* on selvittänyt kohtia Suomen maantieteessä.

Herra *Krohn* on kertonut Viipurin vanhemmista rakennuksista.

Herra *Bomansson* on näyttänyt Seuralle sinettejä keskiajalta ja 1500 luvulta.

Herra *Aspelin* on puhunut Gootilaisvallan vaikutuksesta Itämerenmaakuntain ja Suomen muinaiskalustoon, sekä esittänyt muistoonpanoja Suomen teollisuuden historiasta ja Suomen hevosesta.

Herra *Salenius* on lähettänyt tietoja Savonlinnasta 1639—1742.

Herra *Fontell* on tuonut esiin useita tietoja maanviljelys- ja vero-oloista Suomessa keskiajalla ja 1500 luvulla sekä Kyrön linnoituksesta vv. 1656—58.

Herra *Vasenius* on lukenut tutkimuksen Jakob Fresestä.

Herra *K. Grotenfelt* on tuonut esiin Viipurin läänin aateliston vastauksen maakuntapäivillä v. 1658, antanut tietoja v. 1826 kokoontuneesta komiteasta suomalaisten komentosanojen ehdottamista varten Suomen sotaväelle, kertonut Venäjän Karjalan oloista v. 1556 ynnä karjalaisten matkoista Käikisalimesta Ouluun sekä selviteltyt suomalaisen jesuiitan Ol. Sondergeltin sukuperää.

Herra *A. L. Nyman* on antanut tietoja Waasan maa-herrasta Maunu Wanbergistä v:lta 1809.

Herra *A. Hjelt* on esityttänyt Seuralle kopian Gjörvellin muistelmista matkalta Suomessa sekä tietoja Suomen puolustuslaitoksesta 1770 luvulla.

Allekirjoittanut on esittänyt Döbelniä, Sandelsia sekä

K. M. Gripenbergiä koskevia asiakirjoja, antanut tietoja Juhana Arckenholz'ista ja kertonut maakuntapäivistä Turussa syksyllä v. 1742.

Seuran virkamiehinä ovat olleet: esimiehenä herra Palmén, rahastonhoitajana herra Elmgren ja sihteereinä allekirjoittanut.

J. R. Danielson.

§ 3.

Herra Elmgren luki seuraavan vuositilin:

**Års-räkning öfver Finska Historiska Samfundets
kassa för året 18°/₁₁83—18°/₁₁84.**

Debet:

Balans från föregående år 1883:

Rabbeska fonden, 15 st. Hypoteks-för. oblig.	10,010: —	
Hypoteksför. 5% oblig. 2 st.	1,000: —	
Donations-gods oblig. 7 st.	680: 50.	
Helsingfors oblig. 3 st.	1,960: —	
Kontant i kassan	314: 47.	13,964: 97.

Inkomst:

Anslag från Längmanska fonden	1,500: —	
Ränta från Rabbeska fonden	500: —	
„ å Donationsg. oblig.	31: 50.	
„ å Hypoteksför. oblig.	43: 94.	
„ å Helsingfors oblig.	90: —	2,165: 44.

Influtit för en såld Hypoteksför.

oblig. C. 497	510: —	
Kassabrist	279: 49.	
		16,919: 90.

Credit:

Utgift:

Tryckningskostnad för Consstorii protokoller I:1, 20 ark.	1,383: —	
Tryckningskostnad för Arkisto VIII, 28 ark	1,384: 59.	
Tryckningskostnad för öfvertrycksexemplar	44: —	
För en litografierad karta	148: 60.	
För afskrifter, enligt 3 räkningar	207: 30.	
För en krans på Lönnrots graf	62: —	
Vaktmästare-arvode	40: —	3,269: 40.
Afföres: en såld obligation, bokförd till	500: —	
Balans till nästa år 1885:		
Rabbeska fonden, 15 st. Hypoteksför. 5% oblig.	10,010: —	
1 Hypoteksför. oblig.	500: —	
Donationsgods oblig. 7 st.	680: 50.	
Helsingfors oblig. 3 st.	1,960: —	13,150: 50.
		<u>16,919: 90.</u>
Af denna behållning tillhör:		
Samfundets allmänna fond	12,185: 97.	
Äyrämöisen palkinto-rahasto	964: 53.	
		<u>13,150: 50.</u>

Helsingfors den 9 november 1884.

Sven Gabriel Elmgren.

§ 4.

Sitten tapahtuneessa Seuran virkamiesten vaalissa valit-

tiin tulevaksi vuodeksi esimieheksi hra Ignatius, rahastonhoitajaksi hra Elmgren ja sihteeriksi hra Palmén.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

J. R. Danielson.

Kokous 18 p. jouluk. 1884.

Saapuvilla olivat Seuran esimies hra Ignatius, sekä hrat Elmgren, Yrjö-Koskinen, Fontell, kandidaatti K. R. Melander, kandidaatti Kustavi Grotenfelt ja allekirjoittanut.

§ 1.

Kandidaatti K. Grotenfelt toi esiin seuraavat uudet tiedot Jaakko Teitistä:

Yrjö Koskinen on Hist. Ark:n VI:nnessa osassa antanut täydellisen esityksen Jaakko Teitin elämästä ja vaikutuksesta, sen verran kuin se on ollut tunnettu. (Eräs lisätieto tavataan vielä arkiston VII:nnessä osassa). Tähän pyytäisin saada lisätä pari Tukholman Valtio- ja Kamari-arkistoista saatua tietoa. 13 p. lokak. 1558 löytyy eräs hänen kuittinsa, jossa tunnustaa Tukholman tullikirjurilta Simo Antinpojalta saaneensa 1 riisin paperia „till att ställa Kong:e M:ttz Jordeböcker oppå, pro anno 58 vtöffuer heele Finnlandh“ (K. A.) V. 1559 (?) kirjoitetaan Kalmarista valitulle kuninkaalle herttua Eerikille että sinne on saapunut sitä sotaväkeä, jota Jaakko Teitti kävi Lybeckistä pestaamassa (kirje V. A:ssa Acta historica in seassa Kustavi I:n ajoilta). V. 1560 on Teitti tullikirjurina Tukholmassa (K. A.) Kokoelmassa „Kirjoituksia sihteereille Eerikki XIV:n aikana“ Ruotsin valtioarkistossa tavataan myöskin pari Teitin kirjettä, jotka valaisevat hänen asemaansa ja luonnettaan. Kirjeessä Tukholmasta 11 p. marrask. 1560 Yrjö Pietarinpojalle sanoo hän seuraavana päivänä

lähtevänsä Suomeen, pyytää armoa eräälle voudille Lassi Fordelille: „Thz är sandt, thenne Lasse haffuer varit oförständig såsom iag och andre mins vederlike, och tencht att han skulle ramme kronones beste, när han måtte få och klå peningar, godz och ägedelar“ (sanat osoittavat että Jaakko Teitti itse ennen oli ollut jossakin samankaltaisessa asemassa), ja käskee veljellensä Pentti Teitille sanoa että heidän veljellensä herra Antilla Pernajassa kuluvalle vuodelle on ollut huonot tulot. V:ita 1562 on Jaakko Teitiltä Pietari Eerikinpojalle latinainen kirje, jossa esiintuo esteensä vastaanottaa hänelle tarjottua lähetystä Englantiin. 24 p. helmik. 1564 kirjoittaa hän Gripsholmasta Yrjö Pietarinpojalle Juhana herttuan vartioimisesta ja lopettaa kirjeensä seuraavalla lauseella (ruotsiksi): „olen nyt ymmärtänyt että veli parkani Pentti Teittis on varmaankin kaulansa menettänyt; Jumala kaikkivaltias ilahuttakoon sielua“. Niinkuin tästä näkyy oli siis tuo Arvidssoninkin todistuskappaleissa mainittu „kansliförvandt“ Pentti Teitti, joka sai näin kurjan lopun, myöskin veli Jaakko Teitille.

§ 2.

Kandidaatti K. R. Melander luki seuraavan oikaisun Hallenbergin antamiin tietoihin eräästä valituksesta Henrik Flemingiä, Lehtisten herraa vastaan:

Käydessäni viime kesänä Upsalassa tapasin sikäläisen yliopiston kirjastossa tuon Hallenbergin teoksessaan „Gustaf II Adolfs historia“ käyttämän pöytäkirjakokoelman tutkimuskeräjästä Suomessa 1616 kokoelmassa „Originalhandlingar n:o II“. Sivumennen tulini hiukan verranneeksi alkuperäisiä pöytäkirjoja Hallenbergin niistä antamiin tietoihin ja huomasiin erään kohdan, jossa Hallenberg mielestäni on huolimattomasti käyttänyt lähdeään. Mynämäellä pidetyistä tutkimuskeräjästä (Hallenbergin IV osa siv. 504) puhuessaan sanoo Hallen-

berg, että niissä pidettyjen pöytäkirjojen joukossa on ote erään talonpojan Eerikki Eskonpojan Meialan kylästä tekemästä valituksesta Henrik Fleming'in Lehtisten herran väärinkäytöksistä. Tässä on se erehdys, että puheenalainen valitus ei ole yhden talonpojan tekemä vaan kahden jo mainitun Eerikki Eskonpojan Majjalan kylästä (eikä Meialan niinkuin Hallenberg kirjoittaa) ja Esko Markuksenpojan Roinnalalan kylästä. Luetellessaan Eerikki Eskonpojan syytöksiä jättää Hallenberg pois yhden, joka ei ole merkitystensä vailla, nimittäin, että Fleming Vapunpäivän aikaan oli häneltä ryöstänyt kuusi aamillista heiniä, josta oli seurauksena, että 30 elukkaa (boskap) kuoli häneltä heinän puutteesta. Esko Markuksenpojan syytöksistä olisi Hallenberg voinut mainita, että Henrik Fleming käytti tynnyrinmittaa, joka oli linnan tynnyrinmittaa suurempi.

§ 3.

Samoin kandidaatti Melander ilmoitti seuraavia tietoja Merthen suvun aikaisimmista tunnetuista jäsenistä:

Suku Merthen lienee tullut Turkuun 1620 luvun loppupuolella. Sen huomaa eräästä Ruotsin valtioarkistossa löytyvästä Suomen gubernaaattorin Gabriel Oxenstjernan kirjeestä Marraskuun 5 p:ltä 1632 eversti Aake Tott'ille, jossa hän pyytää, että Tott kuninkaan kautta hankkisi eräälle Turun kauppiaalle Anders Marchen'ille, joka kahtena viimeksi kuluenna vuonna haaksirikkojen kautta oli kadottanut tavaraa 22,000 riksin arvosta, jonkunmoista huojennusta (arvattavasti tulli- ja lisenttimaksuissa) taikka suojeluskirjeen, niin että hänen velkojansa eivät voisi ahdistaa häntä pahasti taikka vaatia kaikkia yht'aikaa maksettavaksi. Oxenstjerna lisää vielä tähän, että mainittu Marchen oli ollut maan etevimpiä kauppiaita ja sen lyhyen ajan kuluessa, joka oli mennyt siitä kuin hän sai porvaris-oikeudet Turussa, suuren kauppansa tähden

oli maksanut kruunulle tulli- ja lisenttirahoissa (kontributio-
nista ja kaupungille tulevista sivumaksuista huolimatta) enem-
män kuin 15,000 taaleria. Että tämä mies itse kirjoitti ni-
mensä Merthen tulemme kohta näkemään.

Mimmoisia henki- ja veroluetteloja Turun kaupungista
ei löydy Suomen valtion arkistossa 1620 luvulta, niin että
Merthenin tulovuodesta Suomeen on vaikea saada selkoa.
Turun tuomiokirjassa vuodelta 1629, vanhin joka valtioarkis-
tossa löytyy, tapaamme jo hänet. Vuoteen 1632 saakka kir-
joitetaan hänen nimensä tuomiokirjoissa „Meartin“ ja „Martin“,
mutta siitä alkaen aina „Merthen“¹⁾. Mitä kansallisuutta hän
oli, lienee vaikea sanoa, vaan seuraavasta seikasta päättäen
näyttää siltä, kuin hän olisi ollut Skotlantilainen. Turun raas-
tuvan oikeuden pöytäkirjassa 1 p:ltä Lokakuuta 1631 sano-
taan, että hän oli kauppaasioissa saanut kirjeen Pohjanmaalta
eräältä palvelijaltaan, joka oli Skotlanninkielellä kirjoitettu.
Kahden hänen palvelijansa nimet olemme myöskin tavanneet
Turun raastuvan oikeuden pöytäkirjoissa nim. „Willam Cor-
dow“ ja „Hans Dunkelss“, jotka ehkä ovat skotlantilaista
alkuperää. Mutta me jätimme alussa selittämättä, että nimet
Marchen ja Merthen ovat oikeastaan saman miehen nimiä ja
aiomme palata siihen.

Ruotsin valtioarkistossa löytyvissä Turun kaupungin ak-
toissa tapaamme erään Turun kauppiaan Anders Merthen'in

¹⁾ Reinhold Hausen'in painosta toimittamissa „Åbo domkyrkas
räkenskaper“ tapaamme myöskin saman Anders Mertenin vuodesta
1627 vuoteen 1633 saakka sivuilla 113, 116, 124, 131, 185, 186, 187 ja
189, joissa hänen liikanimensä kirjoitetaan vuorotellen Märthen, Mär-
thensson, Marten, Martens ja Merten. Äsken ilmestyneissä „Consi-
stori academi vid Åbo universitet äldre protokoller“ tulee Anders
Merthen kerran esiin sivulla 52 vuoden 1642 pöytäkirjoissa jolloin
hänen liikanimensä kirjoitetaan Martens.

valtioneuvoksille lähettämän valituskirjeen 27 p:ltä Syyskuuta 1633, jossa hän vaikeroi siitä, että hän ei ollutkaan saanut huojennusta tulli- ja lisenttimaksuissa, jotka hänen tulisi suorittaa noista 22,000 riksin arvoisista tavaroista, jotka hän oli menettänyt vuosina 1629 ja 1630. Hän pyytää saada avata Turussa viinikellarin, syystä että kaupungissa ei ollut ennistään muuta kuin yksi viinikellari ja hänen talonsa, jonka hän oli suurilla kustannuksilla rakentanut, oli siihen sopiva. Tätä tarkoitustansa varten pyytää hän saada aksisia maksamatta tuoda Turkuun muutamia lästiä Saksan olutta, muutamia piippuja Ranskan ja Hispanjan viinejä ja muutamia härkätyynyriä paloviinaa. Tässä pyynnössään muistuttaa hän myöskin valtioneuvoksia siitä, että hän edellisinä vuosina (de förledne åren) tulli- ja lisenttimaksuissa oli maksanut kruunulle 15,000 taaleria Ruotsin rahaa. Pyyntöönä huomaa hänen saaneen myöntäväisen vastauksen kuin lukee Turun raastuvan oikeuden pöytäkirjaa 15 p:ltä Helmikuuta 1634, jossa kerrotaan Anders Merthenin kellaripalvelijasta (källarsven) Hans Dunkelss'ista, että hän oli myynyt sekoitettua Hispanjan viiniä oikeana viininä.

Saatuani nämät tiedot tutkin minä Turun kaupungin henkilöluetteloja saadakseni selville pysyikö Merthen suku yhä edelleen Turun kaupungissa. Luettelossa vuodelta 1675 tapasin luostarin kortterista peräkkäin lueteltuina Anders Merthen'in lesken Karin'in ja naimattoman Torsten Merthen'in, joka arvattavasti oli edellisen poika vaikka hänellä oli oma taloudenpitonsa. Aninkaisten pohjoisessa kortterissa asui taas Johan Merthen ja hänen vaimonsa Kirstin. Että Johan Merthen siihen aikaan oli kauppiana Turussa, näkee tämän kaupungin raastuvan oikeuden pöytäkirjasta 12 p:ltä Huhtikuuta v. 1675. Vuoden 1689 henkilöluettelossa tapasin taas luostarin kortterista peräkkäin mainittuina Torsten Merthen'in ja hä-

nen vaimonsa Annan sekä Johan Merthen'in ja hänen vaimonsa Margarethan. Niinikään tapaamme vuosien 1695 ja 1697 luetteloissa Torsten ja Johan Merthen'in asuvina samassa talossa luostarin kortterissa. Tästä käy luultavaksi, että ne olivat veljeksiä. Vuonna 1697 luetellaan, että Torsten Märthen'illä (nimi kirjoitettiin tähän aikaan näin) oli tytär Karin (samanniminen kuin Anders Merthen'in vaimo) ja Johan Märthen'illä tytär Kirstin (samanniminen kuin hänen ensimmäinen vaimonsa). Vuonna 1710 luetellaan luostarin kortterissa asuvina asianajaja Merthen'in leski ja kaksi tytärtä sekä toisessa paikassa kauppias Torsten Merthen'in tyttäret Catarina ja Sidonia ja kauppias Karl Merthen, „Marg: M:r (Mor?) Kirstin d:r (dotter)“⁴. Jos siis arvelumme pitää paikkansa, olisi Kaarlo Merthen Anders Merthen'in pojanpoika. Kaarlo Merthen on sama mies, jota senaatori Koskinen äsken mainitussa kirjoituksessaan arvelee tunnetun Suomen herttuattaren isäksi¹).

§ 4.

Allekirjoittanut huomautti siitä ennen kenties tuntemattomasta seikasta, että Preussin kuningas Fredrik Wilhelm on Suomenkin maasta koettanut saada kokoon suuria miehiä tunnettuun Potsdamilaiseen kaartiinsa. Mainittu hallitsija oli Preussin kuninkaana 1713—40, eikä siis luulisi, että hänellä tässä kohden olisi ollut toivoa saada mitään mainittavaa saa-

¹) Senaatori Y. S. Koskinen, joka Historiallisen Arkiston IV osassa siv. 163 on ilmaissut tietoja Merthen'in suvusta, arvelee, että Margarethan nimen jälkeen tuleva „M:r“ merkitsisi vaimoa, ja että Margaretha siis olisi Kaarlo Merthen'in puoliso ja Kirstin hänen tyttärensä. Mutta vertaamalla vuodelta 1710 saatuja tietoja vuosilta 1689, 1695 ja 1697 saatuihin pitäisimme Margarethaa Juhana Merthen'in vaimona ja Kaarlo Merthen'in äitinä sekä Kirstin'iä Kaarlo Merthen'in sisarena.

lista meidän maastamme, jossa isonvihan seuraukset tietysti tuntuivat kauan. Koko 1730-luvulla kuului ehtimiseen valituksia maaherrojen kirjeissä, että oli mahdotonta saada maamme omiinkaan sotajoukkoihin kylläksi rekryyttejä; Uudelta maalta oli muka 1736 mahdotonta saada jalkaväkeä ja rakuunoita, ja Pohjanmaan maaherra kirjoittaa 1730, että löytyy pitäjiä, joissa ei löytynyt 2—3 sotapalvelukseen oikein kelpaavaa renkiä, ja että ainoa mies usein oli otettu talosta, jonka tueksi maaherra viittaa ruotujako luetteloihin. Ja tällöin maassa liikkui Fredrik Wilhelmin pestaaajia, — kenties Daniel Cajanuksen, pitkän suomalaisen voittama maine oli siihen syynä. Kymen kartanon läänin maaherra puhuu 1733 siitä että 4 miestä oli luvattu Preussin prinssille, kun sitä vastoin Uudenmaan ja Hämeen läänin maaherra ei tiedä asiasta mitään. Eräs Fink oli hankkinut itselleen lupaa pestatakseen 12 pitkää miestä Ruotsin valtakunnasta, mistä ikinä niitä voisi löytää; Pohjanmaalta saisi kuninkaan luvalla viedä 5 miestä, mutta maaherra saapi asiakseen tarkasti valvoa, ettei suinkaan sen enempää oteta. Maaherra vastaa näkyvällä ivalla, että käsky tulisi noudatetuksi, jos Fink niillä tienoin voisi saada miehiä kokoon. Luultavasti pestaaajat eivät löytäneet miehiä tuohon kuuluisaan jättiläisjoukkoon; vasta 1739, kun uusi sukupolvi oli kasvamaisillaan, oli Pohjanmaan rykmentti hyvin täytetty terveellä ja kelpo väellä. Sitten tuli 1741—43 vuoden tapaukset, jolloin esim. Kymen kartanon läänin rykmenttiä sai yhden vuoden kuluessa asettaa kahdesti uudestaan, ja muutkin saivat kovaa kohtaloa kokea, ja Suomen armeija oli taas huonolla kannalla itse mieslukunsaakin puolesta. Ainakin kenraalikuvernööri von Rosen, joka kaiketi oli ankara tarkastaja, 1747 katkerasti valittaa Suomen sotaväen kurjuutta, miehet olivat heikkojäsenisiä ja pienikasvuisia, hevoset harvoin mitantäyttäviä, mutta koska väki kuitenkin vaati hyvin kor-

keata palkkaa ja hevoset olivat kalliita, niin täytyi ala-arvoisiinkin tyytyä.

§ 5.

Herra Fontellille päätti seura maksaa 300 suomen markkaa palkkioksi siitä vaivasta, joka hänellä oli ollut Seuran julkasemain Todistuskappalten vasta valmistuneen toisen osan korrehturiluvusta ja rekisteristä.

§ 6.

Vahtimestari Björnille, joka ei voinut tyytyä entiseen vähäiseen palkkaansa, päätettiin antaa 80 markkaa vuotuista palkkaa luettu vuosipäivästä v. 1883.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 21 p. helmik. 1885.

Saapuvilla olivat seuran esimies hra Ignatius, jäsenet hrat Elmgren, Aspelin, Fontell, Danielson, Palmén sekä filosofian kandidaatit K. Grotenfelt, K. R. Melander ja K. G. von Bonsdorff.

§ 1.

Seuran kokouksessa 18 p. tammik. tehty pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Turun kaupungin historiallisen museon toimikunta oli 9 p. Helmik. annetussa kirjeessä tarjoutunut ruvetakseen toimituksia vaihtamaan Historiallisen Seuran kanssa, lähettäen samassa ensimmäisen vihon sarjasta: Bidrag till Åbo stads

historia. Seura päätti vastata myöntäväisesti tähän ehdotukseen sekä lähettää mainitun museon toimikunnalle kustantamiansa toimituksia; samalla kertaa pitäisi ilmoittaa, että Historiallisen Arkiston osat I—IV ovat ilmestyneet Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannuksella, joten Historiallisella seuralla ei ollut tilaisuutta liittää niitä lähetykseensä.

§ 3.

Rahastonhoitaja antoi seuran rahallisesta asemasta lähempiä tietoja, josta selvisi, että vaikka rahanmääräys Längmanin rahastosta oli nostettu ja yksi hypoteekkiyhdistyksen obligationi oli myyty 500 markasta, oli seuran kassassa ole-massa 89 markan 94 pennin vailinki, sitten kun kaikki maksetut todistuskappaleitten toisesta osasta olivat maksetut. Tästä rahaston hoitaja ainoastaan tahtoi tehdä ilmoituksen, ehdottaen omasta puolestaan että toistaiseksi jättäisi asian sillensä, johon seurakin suostui.

§ 4.

Herra Aspelin toi näytettäväksi erään ylioppilas Hannes Gebhardin tekemän tutkimuskokeen nimellä „Silmäys Kajaanin kaupungin oloihin vv, 1651—1700“, josta allekirjoittanut ilmoitti, että se oli korkeinta arvosanaa pohjoismaiden historiassa varten tehty ja hyväksytty, ja päätettiin että kirjoitus oli Historialliseen arkistoon otettava jättämällä pois niitä osia, jotka eivät sisältäneet mitään uutta.

§ 5.

Hra Bomanssonin puolesta toi hra Fontell esille jäljen-
nöksiä vanhemmista asiakirjoista, joissa lueteltiin tauluja y. m. jotka aikoinaan olivat löytyneet Juhana herttuan hovissa Turun linnassa. Päätettiin että nämä olisivat sopivassa muodossa julaistavat. Samaa ainetta valasee niinkään eräs *Koit-*

tasen viime vihossa painettu kirjoitus: Muutamia tietoja Juhani herttuan hovista Turussa, kirjoitti Kustavi Grotenfelt, josta myöskin erikoispainos on otettu.

§ 6.

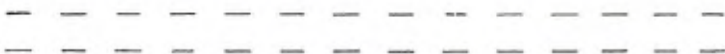
Hra Fontell ilmoitti että niinkään hra Bomanssonin kokoelmissa valtioarkistossa löytyy luettelo eräästä taulukokoelmasta, joka v. 1698 syystä tai toisesta otettiin takavarikkoon muitten kalujen seurassa eräältä Finströmin pitäjässä Ahvenanmaalla asuvalta Jaakko Rusch'ilta, joka mainitaan olleen „provincial-inspektor“ eli tullitarkastaja, sek in luettelo valaiseva entisaikojen taideharrastuksia. Tämä luettelo tauluista on seuraava:

A. 1698 d. 5 Majj bleef effter Högwelborne H. Landzhöfdingens Vicarie Landz Cammererarens Hr Johan Kempes bref och ordre af Åbo d. 24 nästwekne Martij, provincia] Inspektorens Hr Jacob Ruschz Egendom på dess hemman Norrsnäckö och Ssachzöö i Finströms Soehn och Geeta Cappelligdh Inventeret, och Kongl. Majjt och Cronan till säkerheet uptecknat till dess bem:te Inspector den honom påförde Balance för Åhlandz Fögderij och dess upbördh, behörigen förklarar och befans som föllier, nembl:n

Speglar, Schillerier, Conterfej och
Tafflor.

- 1 Hans högst Sahl. Kongl. Majj:tz konung Carl den 11:tes Conterfej med swarta Ramar om 9 q:er hög och 7 q:r bredd.
- 1 Hennes Kongl. Majj:tz Enckie Drottningens af lijka storleek.
- 3 st. Conterfej af samma stoorleek, hwar ibland ett är hans egit, det andra dess hustrus.

- 2 st. Furstars d:o ungefer 1 aln breda 6 q:tr höga.
 1 st. Lucretj d:o som gifwer sin Fader dij.
 5 Hollenska stycken Fem q:r i Fyrkant med trään och Far-
 tyg uppå uthan Ramar.
 9 st. Sweriges Konungars små Conterfeij half aln breda och
 3 q:r höga uthan Ramar.
 3 st. Drottningar d:o af lijka stoorleek.
 2 st. stoorra Conterfeij med swarta Ramar, måhningen myc-
 ket sprucken.
 3 st. små d:o med swarta Rammar.
 1 st. d:o med 2:ne barn oppå.
 15 st. små Fransyske Taflor inluminerade medh swarta Ra-
 mar.
 1 st. stoort Muncke Conterfeij med swarta Ramar.

Snecköö actum ut etc.

Wilhelm Pihl.

(Originala boförteckningen, hvilken utom ofvanstående taflor upptager all möjlig egendom, hvaraf en del rätt karakteristisk, finnes i Bomanssonska samlingen i Statsarkivet under afdelningen *Rusch*).

§ 7.

Tämän jälkeen luki hra Fontell Bomanssonin puolelta seuraavan muistoonpanon Pietari Särkilahdesta ja hänen apulaisestaan Pietari Sillasta (Sildhe):

Den sista underrättelse man har om Peder Särkilax är såsom bekant af 1528, då han såsom biskop Skyttes ombud besöker konung Gustaf för att träffa öfverenskommelse rörande biskopens afgift till kronan. Genom en perme-anteck-

ning i ett till fornminnesföreningen öfverlemnadt missalexemplar från Tammela kyrka, låter sig hans lifstid föras framåt i tiden ännu åtminstone ett år. Denna anteckning är följande:

„Jtem tesse efterscriffne partzeler anamadhe Lasse ionsson till konungl:ge Mättz gårdh mustela Anno 56 [1556] aff Tammela prestegårds Jnventarium, som salige Mester Pedher Sergilax, effter salige Her Bertill, Her Anders Swenonis till handa inventeradhe Anno etc. 29 [1529] som är oxar“ ett par, tiur ett st:e, kiör sex st:e, foor sex st:e, luo lijor, huitt fatt lije st:e, talrikar fiortton st:e, Grijtor 3 st:e, ködzleringar tu par: spadhe ett st:e, ordebilde ett st:e“. — Anrep anför honom hafva egt en dotter Malin, som skulle blifvit gift med en Peter von Aken. Peter Sillä (Silda, Silta) hans medhjelpare i omvändelse verket i Finland hvilken af Porthan anföres hafva dött år 1542 (Chron. 615) synes redan varit död under året 1541, ty i Åbo slottsräkenskap från den 1 Januari 1541 till s. d. 1542 (Statsarkiv. vol. 486, s. 63) redovisas för en mängd persedlar, uppburna „effter Peder Sildhe“ i likhet med vanliga testamentspenningar m. m.

§ 8.

Kand. Grotenfelt luki seuralle seuraavan tiedon:

Verokamarikirjain seassa Tukholman kamariarkistossa tavataan paksu nidos, joka sisältää useat linnatilit vuosilta 1529—32 ja m. m. seuraavat Suomesta: Peder Svensken Hämeenlinnan voudin tilit 1529—30, Hra Henrikin Turun linnankirjurin tilit 1529—30, M. Jacob Vennen tilit uuden kuorin tulosta 1529—30, Hra Guttormin tilit Hämeenlinnasta Eerik Boijen puolesta, Tuomas Skrifvaren tilit Arm. Herran lampuotien verosta vuosilta 1530—31 ja 1531—32 sekä Inventarium Vesunnan kartanossa kun hra Guttorm Nilsson sen

vastaanotti Aake Klauessonilta. Koska nämä ovat vanhimmat Kustavi Vaasan ajoilta tunnetut tililuettelot ansaitsivat ne kyllä tarkempaa tutkimista varsinkin kun ovat tuolta tärkeältä vaiheelta keskiajan ja uuden ajan väliltä. Tukholmassa ollessani tein niistä hajanaiset muistoonpanot, joista pyydän huomauttaa seuraavan Peder Svensken tileissä Hämeenlinnasta löytyvän ilmoituksen ylöskannosta: „S:t Jacobs pnr Item af s:te Jacobs capell i Rengo tags tuådelena aff offret till slottet och tredingen kyrkeherren J år är ther fallet 6 mch

Summa på s:te Jacobs pnr 4 ~~mk~~“,

koska se antaa jonkunlaisen viittauksen kirkollisista oloista keskiajalla, ja että siitä vaellukset Pyhän Jaakon luo Renkoon (Hist. Ark. III, s. 145, vrt. myöskin Ark. II, s. 116) vielä silloin olivat tapana.

§ 9.

Kand. von Bonsdorff ilmoitti sepittäneensä tutkimuksen „Rälssistä ja läänityksistä Satakunnassa Kristiina kuningattaren aikoina“, josta kertoi useampia kohtia. Seura päätti että tämä kirjoitus oli erikoistutkimuksena otettava Historialliseen Arkistoon.

§ 10.

Kand. Melander luki vihdoin seuraavan muistoonpanon:

Ruotsin historian tutkijat antavat usein epäluotettavia tietoja isänmaamme vaiheista. Se on yleensä sekä tunnettua että tunnustettua. Mutta harvasta tapauksesta Suomen historiassa on niin vääriä tietoja ruotsalaisten teoksissa kuin Viipurin lukion perustamisesta. Asian laita on nimittäin sellainen, että jos jätämme kolme poikkeusta sikseen emme tapaa ainoata Kustaa II Aadolfin aikaa koskevata teosta, jossa ei lukijoille tarjottaisi se tieto, että Viipurin lukio on vuonna

1618 perustettu ja siis ensimmäinen laatuansa koko Ruotsin valtakunnassa, vaikka asia täällä Suomessa aikoja sitten on ollut selvitetty.

Rhyzeliuksen „*Episcopos copia sviogotica*“ on vanhin teos, jossa tämän tiedon tapaa. Siinä luetaan nimittäin siv. 59 myöhemmässä osassa: „*Bevis finnes therpå, att uti Påfve-dömets tid hafver i Viborg varit i godt stånd, jemte tu kloster, en vacker skola, hvilken efter religionens reformation är utan tvifvel så ther som annorstädes af K. Gustaf Eriks-son vid macht hållen. När K. Gustaf Adolf återupprättade biskopsembetet i Viborg funderade han och här ett Gymnasium med underhåll för åtskilliga Lectorer*“ j. n. e. Perustuen tähän tietoon kertovat historian tutkijat Hallenberg, Fant, Ekelund, Geijer ja Weibull (viimeksi mainittu Ruotsin kuvilla varustetussa historiassa), että Viipuriin 1618 tuli lukio. Lagerbring, Bruzelius, Fryxell ja Wiberg eivät mainitse lukioin perustusvuosia historioissaan, mutta joka tapauksessa tietävät nämät herrat asettaa Viipurin lukion niiden joukkoon, jotka perustettiin Kustaa Aadolfin hallitessa. Lagerbring ei pidä sitäkään riittävänä, hän antaa Viipurin lukion kuningatar Kristinan aikana jälleen syntyä. Ainoat, jotka todella näkyvät tunteneen asian oikean laidan ovat Cronholm, Odhner ja Hollander. Viimeksi mainittu koittaakin selittää miten erehdys on syntynyt. Teoksensa „*Svenska undervisningsväsendets historia*“ esipuheessa (siv. II) kertoo hän, että Ruotsin etevimmätkin tutkijat kouluasiain suhteen toisinaan ovat erehtyneet niinkuin arvellessaan, että tuo tanskalaiseen Viipuriin 1618 perustettu lukio olisi suomalaiseseen Viipuriin perustettu.

On mahdollista, että erehdys tällä tapaa on syntynyt, mutta mielestämme löytyy myöskin syitä arveluun, että se on toisella tavalla tapahtunut. Tidön kokoelmassa Ruotsin val-

tioarkistossa on eräs pispä Elimaeuksen kirje valtiokanslerille 22 p:ltä Heinäkuuta 1620, jonka toisessa pykälässä seisoo: „Then Personen som i thetta året Lector Theologiae här varit hafver benempnd M. Mathias Jacobi, är en skickelig och wäll förfaren man in Theologia, är och kommen till en temmeligh ålder och wåre för then skuld wäll tienligh til någhot förnämliget Kall, om H. K. M:t tecktes honom bruka i Räfte eller Ingermanland“. Ei olisi mahdotonta, jos Rhyzelius, joka niinkuin edellä mainitusta otteesta huomaa ei näy tunteneen, että Viipurin koulu oli triviaalikoulu, saatuansa yllä mainitun Elimaeuksen kirjeen käsiinsä olisi tullut siihen päätökseen, että tuo äsken virkaansa astunut Lector theologiae oli jonkun pispänistuimen kanssa kaupunkiin perustetun lukion lehtori. Asia käy vielä luultavammaksi sen kautta, että teologian lehtorin virka Viipurissa oli ollut avoimena vuodesta 1614 saakka niinkuin Elfsborgin lunnaitten tileihin liitetyistä henkilöluetteloista näkee.

Samaten kuin Viipurin on Rhyzelius erehtynyt Turun lukion perustusvuodesta, vaikka hänen tästä asiasta antamia tietojaan ei ole samassa määrin seurattu. Hänen Episcoposcopiansa ensimmäisessä osassa siv. 359 kerrotaan nimittäin, että Turun lukio perustettiin vuonna 1628. Hallenberg, Fant, Ekelund ja Geijer ovat painattaneet tämänkin tiedon ilman muuta teoksiinsa. Lagerbring, Bruzelius, Fryxell ja Wiberg, jotka, niinkuin jo kerroimme, eivät luettele lukioin perustusvuosia, ovat pelastuneet tässä asiassa erehtymästä. Cronholm, joka ylipäänsä varsin vähän kajoo maamme kouluoloihin, ei mainitse mitään Turun lukion perustamisesta. Mutta sitä vastoin on Weibull Turun lukion suhteen ollut samaa mieltä kuin Odhner ja pitänyt vuotta 1630 sen perustusvuotena.

Jos tähän myöhempäänkin erehdykseen koetamme hakea selitystä lienee ehkä synnä siihen se seikka, että pispä

lisak Rothovius juuri samaan aikaan rupesi harrastamaan lukion perustamista Turkuun ja Rhyzelius arvattavasti luuli tämän tuuman heti kohta toteutuneen. Vaikeata on nimittäin ajatella että hän olisi erehtynyt erään Kustaa Aadolfin 21 p:nä Maaliskuuta 1628 kirjoittaman kirjeen johdosta, jossa Eskil Petraeus määrätään teologian lehtoriksi Turun kouluun. Tämä kirje löytyy valtion registraturissa vuodelta 1628 siv. 179 ja Tengström'in vita et merita Rothovii siv. 50.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 25 p. syysk. 1885.

Saapuvilla olivat Seuran esimies hra Ignatius, jäsenet hrat Elmgren, Fontell ja Palmén sekä kandidaatit von Bonsdorff ja Melander.

§ 1.

Esimies ilmoitti, että valtiopäiväin johdosta oli ilmaantunut niin monenlaisia esteitä, ett'ei voitu maaliskuusta asti saada seuraa tavallisessa järjestyksessä kokoontumaan.

§ 2.

Helmikuun 21 päiv. pidetyssä kokouksessa tehty pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 3.

Seuraavat seuralle tulleet lahjat ilmoitettiin: Suomen teollisuushallituksesta teos *Finlands geologiska undersökning*, lehdet 1—8 ynnä siihen kuuluvat kertomukset; hra J. O. I. Ranckenilta Karl Ekmanin päiväkirja v:lta 1788, ja Ruotsin Valtioarkistolta: *Meddelanden från svenska riksarkivet IX*

§ 4.

Allekirjoittanut ilmoitti kand. August Hjeltin puolelta, että hänellä oli tekeillä kertomus siitä kapinasta jonka rässi-talonpojat Elimäellä vuonna 1772 nostivat, hurmautuneina niistä kauniista lupauksista, jotka Kustaa III vallankumouksensa johdosta oli antanut kaikellaisien vääryyksien poistamisesta. Levottomuus kesti vuoteen 1774; enemmän kuin 100 talonpoikaa pantiin vankeuteen, useat pakenivat toiselle puolella rajaa, johon niitä Venäjän hallituksen suureksi harmiksi ajettiin takaa; vihdoin annettiin yleinen plakaatti yhteisen kansan viihdyttämiseksi. Hra Hjelt pidätti itselleen tilaisuutta aineen laajempaan esittämiseen.

§ 5.

Hra Hjeltiltä oli samoin jätetty elämäkerrallinen kuvaus Eerik Lencqvististä, jonka seura päätti painattaa arkistoonsa.

§ 6.

Allekirjoittanut toi esille vihon elämäkerrallisia tietoja, jotka ylioppilas Ernst Enqvist kehoituksesta oli koonnut Turun tuomiokirkon arkistosta. Sen mukaan mitä allekirjoittanut kerran siellä käydessään oli huomannut, sisältää mainittu arkisto luetteloja Turun suomalaisessa seurakunnassa vihityistä, syntyneistä ja kuolleista vv. 1689—1693, vihityistä ja syntyneistä 1721—1743 ja kuolleista 1726—1743 sekä vihityistä, syntyneistä ja kuolleista 1744—1804, myöhempiä asiakirjoja mainitsematta. Turun ruotsalaisesta seurakunnasta on tallella luettelot vihityistä, syntyneistä ja kuolleista vv. 1736—1803 ja seuraavasta ajasta. Näistä asiakirjoista oli hra Enqvist tarkastanut ruotsalaisen seurakunnan kirjat vuosilta 1736—1769, vertailemalla siellä tavattavia tietoja tärkeimpiin elämäkerrallisiin teoksiin, ja oli siten ko'onnut suuren joukon

tuntemattomia pikkutietoja, jotka täydentävät niitä sukutauluja, jotka aatellisista suvuista löytyvät Anrepin, Schlegel & Klingsporin ja Wasastjernan toimesta julaistuin, sekä aatelettomista ovat kootut muinaismuisto-yhdistyksen arkistoon, johon nämätkin muistoonpanot paraiten kuuluivat. Verrattain harvoin on uusia tietoja saatu historiallisista henkilöistä, mutta moni Biografisessa nimikirjassa tavattava ja manttaali-luetteiloista urkittu tieto saapi tässä vahvistuksensa; joskus näitten tietojen avulla saapi oikaistuksi tahi täydennetyksi mitä saman teoksen sukutauluissa mainitaan. Uutena tietona mainittakoon, että pormestari Kaarle Merthenin vaimo oli *Helena Kristina Sweder*. Hän oli arvattavasti v. 1721 kuolleen prof. Swederin tytär, koska leskirouva Anna Sweder, syntyn. Festing, joskus on kummina Merthen perheessä.

§ 7.

Vihdoin allekirjoittanut luki seuralle otteen eversti Ernst Gustaf von Hertzenin ansioluettelosta, jonka luutnantti A. von Hertzen vainajan veljen pojanpoika pyynnöstä oli käytettäväksi jättänyt, ja joka valasi muuten hyvin vaillinaisesti tunnetun osan tämän sankarin elämästä. *Collinin* kokoelma: *Lefnadsteckningar öfver de utmärktare personerna under kriget emot Ryssland åren 1808 och 1809*, I, s. 223, II, s. 313 sekä *Ranckenin* Juhan Ludvig Runeberg och Fänrik Ståls sägner, sivv. 114—116, sisältävät tietoja mainitusta sankarista, mutta ne kaipaavat muutamissa kohden täydentämistä ja oikaisua. Itse syntymävuosikin on riidanalaisena; usein on arvattu, että Hertzen oli syntynyt 2 päiv. Tammik. v. 1766, mutta yhdessä paikassa 1765 mainitaan syntymävuodeksi, ja Rancken huomauttaa, että jälkimmäinen määräys soveltuu Hertzenin lopulla v. 1806 antamaan ilmoitukseen, että silloin oli 41 vuotta ja 11 kuukautta vanha. Alempana mainitussa

ansioluettelossa, jonka Hertzen itse on tehnyt, vuosi 1765 on oikeana pidetty, koska kirjoittaja 8 päiv. Syysk. 1834 mainitsee olevansa 69 $\frac{2}{3}$ vuotta vanha; epäilemättä hän siis oli 2 päiv. Tammik. 1765 syntynyt. Omituista on että juuri 1808—1809 vuosien sodalta, jolloin Hertzen voitti maineensa, ei ole biograafisissa teoksissa mitään muuta kuin tarinoita, — siitä ilmoituksesta puhumatta, joka jo löytyy Montgomeryn sotahistoriassa. Sitä tervetullempi on alla oleva ote, joka juuri tuota aukkoa täyttää. Luutnantti Hertzen'in antaman tiedon mukaan tämä ote olisi E. G. von Hertzenin omakätisesti kirjoittama ja laadittu siinä tarkoituksessa, että sen avulla voisi (Ruotsin) hallitukselta pyytää jotakin eläkettä, aikomus, josta ei kuitenkaan tullut mitään, kun Hertzen pian sen jälkeen, 19 päiv. Joulukuuta 1834, kuoli. Käsikirjoituksen tarkastus viepi kuitenkin siihen päätökseen, että se on jäljennös; sen osoittaa todistuskappaleen kirjurin tapainen käsiala ja semminkin useat virheet, joita ei sotamies ikinänsä olisi tehnyt, esim. bataillon pro bataillen, j. n. e. Mutta sitä vähemmin voipi olettaa, että niin tietämätön jäljentäjä olisi voinut ansioluettelon tehdä; se kyllä on itse sotavanhuksen kynästä lähtenyt, ja tarpeellisimmilla oikaisuille näin kuuluva:

„Utdrag:

1808: Bevistat finska kriget; under Retiraiten från Tavastehus till Österbotten nästan beständigt med Nylands Jägare utgjort Arriergardet; föreföll mindre chermyzler vid Björneborgs stad och affairen vid Pyhyjoki samt Bataillon (sic! bataljen) vid Sikajoki, der jag med Nylands Jägare, som frivilligt fick tillstånd att först angripa fiendtliga armén, stormade och genombröt Ryska linien samt tog 77 man till fånga med full bevärning; förföljde den i flanken och tog ytterligare tillfångare af dess arriergarde 55 man och 2:ne Officerare.

Vid detta tillfälle fick en lindrig kontusion emellan axlarna samt vid föregående affair en jägarekula genom halsduken, hvaraf en contusion i strupen. Efter denna affair i Nåder utnämnd till major i regementet och förordnad till Bataillonschef den 2 Maji, samt vid affairens slut förordnad att commendera Åbo läns Regementet, hvilket varade i 2:ne veckor, emedan endast 2:ne Subbaltern officerare under tiden befants vid Regementet tjenstgörande. I Juni månad gjort en Recognoscering som befälhafvare med 4 Officerare och 100 man jägare, från sistnämnde ställe allt ner till Ny Carleby, Jacobstadt och Sundby; vid Ryska lägret förelopp en affair, der en officer och 8 man kosacker med hästar och full rustning till fånga togs; derefter Commenderat Jägare Avant Gardet på frammarschen till Lappo, derefter olyckligtvis blef svårt sjuk en månads tid af fatigue värk och fordne blessurer, dock ehuru sjuklig infann mig vid Rouna bro och vid affairen den 30:de Augusti Commenderade Nylands Jägare Bataillon, samt Bataillon (sic! bataljen) derstädes den 31 dito, utom Nylands Jägare, 1 Bataillon Tavastehus Infanterie och 1 Bataillon af Nylands dito, som Befälhafvare commenderat första linien till affairens slut om afton, om natten som arrier Garde betäckt armeens Retiraite till Sallmis, derstädes ytterligare hela dagens affaire, och förlorat vid dessa affairer cirka $\frac{2}{3}$:delar af hela styrkan. Derifrån allt fram till Wasa, ehuru sjuklig Commenderade jag beständigt Arrier Gardet under jemt chermytzlande med General Kamenskis Avantgarde till Orravais, bevistade Bataillon (bataljen) derstädes, vi blefvo och kringrände, om Natten fick jag tillstånd bryta igenom och anföll fiendens högra Colonne. Arméen Retirerade vidare till Esserö och Kauko, der jag med Nylands Jägare och 4 kanoner i 3 dygn försvarade vadet och broskasset (sic! broskansen?) emot Ryska Generalen Bistroms 4,000 mans styrka, samt jemt atta-

querade tills jag erhölet en svår Contusion af en kanonkula och måste Retirera. Under tiden hade finska och svenska brigaderna tid och Rådtrum att sammandraga strödde trouper. Flere mindre affairer bevistades under Retiraiten till Uleåborg, vid Hura (sic! Houru) bro commenderade jag 3 Batailloner, der General Adlercreutz följde mitt råd att trotsa Fienden och slåss till sista man eller dagtinga med General Kamensky minst tio dygns stillestånd som och beviljades, hvarigenom bron öfver Uleåborgs Elf hans färdig byggas, och retirerade sedermera till Tärneå med alt artilleriet som blef sauvereradt. Vidare retirerades

1809 till Kalöx, men jag enligt Ordres med 4 Batall. utgörande Summan sammanslagne Öfverlefvor af 13 särskildte Regementer och Corpser, under Conventens (sic! conventions-) tiden blef jag attaquerad af hela Kamenskys armee som af mig blef fullkomligen tillbakaslagen ehuru artilleriet i all tysthet mig vetterligen (sic! ovetterligen) afmarcherat till Kalöx, Jag blef några dygn sednare under min sjukdom, då och jag samt Bataillon saknade proviant, kringränd af Fienden och nödsakades marschera till Hemorten. Under tiden i sis [?] September mån nådigst befördrad till Öfverste Lieutenant i armeen; och år

1810 i nåder erhållit Kongl. Svärds Ordens Stora kors, samt afsked med Öfverste Fullmagt och har tjent under trenne svenska konungars tid med all underdånig nit och trohet i 32 år. Samt är nu 69 $\frac{2}{3}$ år gammal.

Lovisa ex Kungsböhle den 8 September 1834^a.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 21 p. lokak. 1885.

Saapuvilla olivat Seuran esimies herra Ignatius, jäsenet herrat Elmgren, Aspelin, Fontell ja allekirjoittanut, sekä tohtori Valfrid Vasenius ja filosofian kandidaatit K. Grotenfelt ja K. R. Melander.

§ 1.

Syyskuun kokouksessa tehty pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Herra Fontell luki seuraavan tiedonannon:

Vid ett af Samfundets föregående möten (se Arkisto VIII. ss. 321—323) har Yrjö-Koskinen framtdt bevis för att stadganden i den s. k. meddellagen eller Magnus Erikssons landslag tillämpats vid rättskipningen i Finland ännu i slutet af 1400- samt under första årtiondet af 1500-talet, samt således långt efter det konung Kristoffers lagbok bort varit använd i landet. Äfven Styffe har i afseende å förhållandena i Sverige kommit till den åsigten, att förenämnda lagbok derstädes blifvit tillämpad ännu i slutet af medeltiden, således sedan den samma redan längesedan bort varit undanträngd af konung Kristoffers lagbok. Såsom ett tillägg till de tidigare till belysande af nämnda fråga offentliggjorda uppgifterna är jag nu i tillfälle att framlägga ett nytt bevis att stadganden i Magnus Erikssons landslag länge i Finland öfverlevvat landslagens fall i och med kon. Kristoffers lagboks framträdande. Det nämnda beviset är af aldeles lika art som det af Yrjö-Koskinen frambragta, samt är liksom detta af bindande kraft, men tillhör en så sen tid, som år 1564. — I en längd öfver sakören, fallna vid vintertinget med allmogen af Karkku socken nämnda år den 15 mars heter det nämligen (Statsarki-

kivet, vol. 2,166): „Ffeltte the 12 J Nempdene såtho Hendrik
„pispä Saac till 40 ~~år~~, för han lade sig vdi annars mans tall
„och gjorde sigh till molsman ther han icke war Konnung-
„lige eigen Saac.

d:tt — 12 ~~år~~“.

§ 3.

Herra Vasenius kertoi löytäneensä Tukholman kunin-
kaallisesta kirjastosta painetun suomenkielisen onnittelurunon,
joka on merkillinen niin hyvin sen tähden, ett’ei ennen ole
tunnettu mitään yhtä aikaista sellaista suomalaista runoel-
maa, kuin myöskin tekijänsä vuoksi. Sen on nimittäin sepittä-
nyt tunnettu kamariviskaali Samuel Kroell, josta ei ole ennen
tiedetty, että olisi harjoittanut runoutta, saati suomenkielellä.
Runo on kirjoitettu eräälle Johannes Roslavus nimiselle mie-
helle, sen johdosta, että hän v. 1624 tuli Rostokissa maisteri-
riksi; Kroell on siis samaan aikaan harjoittanut opintojaan
mainitussa yliopistossa, joka sekkin on meille uusi tieto. Alku-
peräisessä muodossaan runoelma sisältää niin paljon virheitä,
kielensä ja oikokirjoituksensa suhteen että on syytä antaa
muutamat selvitykset siihen. Runo on näin kuuluva:

MAilmas pyrky lehne¹⁾,
Quin mehs²⁾ suri sothån tachto,
Isänsä malda palion wehne³⁾
Vihoilistansa vastån lectö⁴⁾,
Quin tämä nytt matka tekö⁵⁾,
Aiatelö⁶⁾ tällä moto⁷⁾,
Ehsäns palion näkö⁸⁾,
Tämä on minullen lotu⁹⁾
Ett kukistamån isän malda,

¹⁾ lienee. ²⁾ mies. ³⁾ vienee. ⁴⁾ lähtee. ⁵⁾ tekee. ⁶⁾ ajattelee (tai ajattellee). ⁷⁾ muotoa. ⁸⁾ näkee. ⁹⁾ luotu.

Hirmumen (!) verikoira,
 Ja nyn ¹⁰⁾ tulisi thâs valda,
 Sillen, quin ennengin voima.
 Mithå (!) enämin nytt ombi
 Mailman pahal aiall,
 Cussa pahat caiki combi ¹¹⁾,
 Tartuden ¹²⁾ ychdell vaiall,
 Joita sys ¹³⁾ päästämän pitä,
 Jumalan edeskassotut ¹⁴⁾,
 Sanan palveliat lithä ¹⁵⁾,
 Heidän kätens kovistetut.
 Vahn suri on niden valda,
 Joka mahn ehren ¹⁶⁾ paikas,
 Pauhuvat quin meren calda ¹⁷⁾,
 Äni culden ¹⁸⁾ caukas.
 Näithä meilden estämän,
 Sinä rotzin Sotilias,
 Oppilasi mös ¹⁹⁾ päästämän,
 Mennessäsi nytt cothias.
 Ja että nyn ¹⁰⁾ edes seisosit ²⁰⁾,
 Ammatisi iohon cussutân ²¹⁾,
 Pahat ionet ²²⁾ estäisitt ²³⁾,
 Oppilasi cunnioittaman ²⁴⁾.

Amoris & honoris ergo contibernali suo

Samuel J. Kroell W.

Carelius Finno.

§ 4.

Herra Vasenius luki tämän jälkeen seuralle otteita eräästä niinikään Tukholman kuninkaallisesta kirjastosta löydetystä historiallisesta runosta nimellä: „Det Finska gäste-budet, som oförmodeligen i Liffland angick uti April månad år 1700 på

¹⁰⁾ niin. ¹¹⁾ kompii, kömpii. ¹²⁾ tarttuen. ¹³⁾ siis. ¹⁴⁾ edes-kassotut. ¹⁵⁾ liittää. ¹⁶⁾ äären. ¹⁷⁾ kalta, äyräs. ¹⁸⁾ kuulten. ¹⁹⁾ myös. ²⁰⁾ seisoisit. ²¹⁾ kutsutaan. ²²⁾ juonet. ²³⁾ estäisit. ²⁴⁾ kunnioittamana.

sielfve världens vår allernådigste konungs och Herres Kong Carl den Tolfftes anstalt och bekåstnad“. Tämä runo, joka on painettu vuonna 1700 kolmessa painoksessa, esittää sachsilaisten Liivinmaahan tehtyä hyökkäystä odottamattomana luonakäyntinä, ja kosk’ei vieraitten tyydyttämiseksi (förnögande) voitu niin pian hankkia väki- eli tupuliolutta (dubbel öhl så hastigt skaffa dit“)

„Dy syntes rådligst dem af *finska luran* gifva,
Emedan hon ock kan som snarast Torsten drifva“.

Edempänä kerrotaan siitä että „man utan krus på *finska* gille gjort“. Sanaa *lura* käytetään muissakin paikoin 16- ja 17-satalukujen kirjallisuudessa jonkun juoman nimenä, ja melkein aina sille annetaan sivunimi suomalainen, niinpä myös Dalinin teoksissa, jossa lura mainitaan olevan Suomessa tavallisen juoman nimi.

§ 5.

Herra Vasenius vihdoin kertoi muutamia pikku tietoja Jaakko Fresestä lisäykseksi siihen kirjoitukseen, jonka oli hänestä antanut Historialliseen Arkistoon sekä poimittuja muuttamista tähän asti huomaamatta jääneistä tilapää runoista. Ensimmäinen näistä runoista on kirjoitettu „in festo copulationis Mag. Caroli Lambecchii et Virg. Margaretae Elisabetae Flachseniae ipsis Nonis Nov. 1708“, joka tapahtui Viipurissa, toinen Johan Fredrik Bagge’n ja Edla Magdalena Spieker’in häissä Turussa 23 päiv. Tammikuuta 1710 ja kolmas varapresidentti Sven Leijonmarck’in ja neiti Margareta Katarina Spieker’in häissä Tukholmassa v. 1711. Ensimmäinen näistä runoista on siis tehty neljä vuotta aikaisemmin kuin tähän asti, päivämääräyksillä varustetuista runoista päättäen, on tiedetty että Frese on runoillut. Toisesta sopii päättää että Frese vielä 1710 oleskeli Suomessa; kolmas, joka on Tukhol-

massa pidettyjä häitä varten sepitetty, saattaisi antaa johtoa päättääksemme, milloin Frese on Ruotsiin muuttanut, jollei päivämäärän puute näyttäisi mahdolliseksi, että runoa on muualta lähetetty Tukholmaan. Sekin on huomattava, että Leijonmarck'in ja neiti Spieker'in häistä tätä ennen on arveltu että ne olisivat tapahtuneet jo v. 1709.

§ 6.

Esimies herra Ignatius mainitsi saaneensa pyynnöstä tarkastettavaksi muutamia vanhempia käsikirjoituksia herra J. A. Ramsay'ltä Mälkkilän herralta. Näistä olivat tärkeimmät originaali ja omakätinen konsehti niihin Hastferin ja Hästeskön vaihtamiin kirjeisiin, jotka ovat jäljennösten mukaan tulleet painetuiksi Hist. Arkiston VII, ss. 172—175. Niiden päivämäärä, tähän asti tuntematon on 29 ja 30 päiv. Elok. 1790. Useita sanoja on muutettu jäljennöksessä, vaan koskeivät muuta pääasiaa, niin niitä ei tarvitse luetella. Tärkeämpänä eroituksena huomattakoon esim. af *ömmaste* hjerta pro af innersta hjerta, (siv. 173, riv. 6 ylhäältä); *försona* mig med min Gud pro förena etc. (siv. 174, riv. 3); accord eller *en present* pro prosent (siv. 8, riv. 8 alhaalta) ja *Upplyhs* nu derföre pro Upprepa etc. (siv. 1, riv. 3 alhaalta).

Muut käsikirjoitukset olivat lentokirjoja vuosilta 1788—90 ilman mainittavaa historiallista arvoa ja sen lisäksi painettuja.

§ 7.

Esimies huomautti siitä että erään italialaisen tutkijan, herra C. Bullo'n v. 1881 Venetsiassa painattama teos „Il Viaggio di M. Piero Querini e la relazioni della repubblica Veneta Colla Svezia“ muun muassa sisältää tunnetun Antonio Possevinon v. 1578 tekemän kertomuksen Ruotsin valtakunnan oloista, joka on annettu Venetsian Dogille. Kertomus ei si-

sällä mitään asiallista uutta semminkin kun se paikottain on aivan sama kuin saman miehen paaville antama kertomus, joka löytyy painettuna Theinerin teoksessa Schweden und seine Stellung zum heiligen Stuhl, II, sivv. 257—287. Huomiota ansaitsee Possevinon tekemä muistutus että Viipurin hiippakunta ei ole laillinen koska Kustaa Vaasa sen oli perustanut ilman paavin suostumusta, — muistutus joka kenties selittää, miks'ei Viipuriin uutta piispaa nimitetty Herkepaueksen samana vuotena tapahtuneen kuoleman jälkeen. Uskonnosta hän sanoo että Suomen kansa vielä käytti monta vanhaa katalilaista tapaa ja temppeä, jonka tähden Suomi käännytystyölle saattaisi tulla avonaiseksi portiksi Moskovaan päin j. n. e.

§ 8.

Kand. K. Grotenfelt luki seuraavan uskollisuuden vaakuituksen, jonka Turun pormestari, raati ja yleisö ovat antaneet v. 1582, ja joka löytyy Ruotsin Valtioarkistossa:

S. R. Städens acta.

Wij effterscriffne, Borgmestere och Råd, sammpt heele Menigheten som bygge och boo i Åbo, Lasse andersson, Morten Bentsson, Hans friiss och Mickel Kranck, Borgmestare, Matz Kauhaynen Byfougde, Iacob kiätar (?), Morten knape, Jören Borgere, Eskil Simonsson, Iacob clemetzsson, per hindersson, Eskil putu kemmener, Niels torkilsson, Matz hindersson, Tönius olsson och Iacob kiörö, Rådmän, sammpt Iacob Teijttis, Stadzscriffuere. Bekeune, och här med wetterligt giöre, Att effter som wij tilförende, både munntlige och skrifftelige haffue låffuet och sworit, att wele ware then Stormecigtiste högborne förste och herre her Johan then Tridie, Swerigis Göttis och Wendis etc. konungh, wår Aller Nädigiste herre, Storförste i finland, Carelen, Ingermanland, Solenski, Petin i Rydzland, och öffuer the Eester i liiffzland Hertig,

hulle, trogne, och rättrådige, och ingen annen hälle eller bekenne för Swerigis Rikes och wår rätte herre och konung, än hans Kong:e Ma:tt, Så lenge hans Kong:e M:ttz liifftijd warer (ther med gud alzmectig werdiges lenge fördröija) och sedan effter hans Kong:e M:ttz dödelige affgång, hans Kong:e M:ttz Elskelige kiäre Son, den högborne förste, her Sigismundus, Swerigis Rikes närmaste arffuinge och tillkommande konungh; Så låffue och beplicte wij oss, vid Gud alzmectig, än nu ther wid bliffue, och förnempde wårt förre lijffte obrotzligen hälle wele. Och effter thz wij haffue förstått, att högbelte Kong:e M:tt haffuer ith Christeligit wpsått och Gudfructig mening, om Gudz tienisten, så att hans Kong:e M:tt icke allenest gierne seer att alle miissbruck, som anten sig i förtijden haffue tildragit, eller och som nu, vdi thenne närwarandes tijd alt för mykit skeer, måtte bliffue affskaffet, vtan och alle Swermerijs och falske lärares wrånge och orättwijse vttydningar, som huarcken haffue skiäll eller grund med sig, måtte bliffue vtrotade och til inthz giorde, och att i samme stad måtte gudz helge, reene och oförfalskede ord Prediket bliffue effter thz sätt, som Christus och hans helge Apostler thz lärdt haffue, såsom och effter the helge kyrkionnes förefäder, huilke i Apostlernes tijd, och någre hundrede år ther effter, wåre, thz vttijdt haffue, och i then förste församlingen leeffde, och många vilfarelsser tilbake dreffue. Udi liike måtte och, att kyrkie tienisten eliest med Christelige och gudfructige Ceremonier måtte bliffue förmeeret. Så låffue wij, wid gud alzmectig, hans helge ord, och Euangelium, att wij aldrig wele eller skole ware ther emot, eller och höra vpå hans kong:e m:ttz förtall, anten thz thå kan skee om förscriffne gudz tienist, eller eliest: vtan ther wij sådant förnimme, anten lönlige eller öpenbarlige, thz ware sig vtaff högre eller nidrige Stender, thå wele wij thz högbelte kong:e m:tt för-

stå låte. Såsom att ther någon eliest wåre som vnderstode sig, att wele något obestand företage, emot högbemelte konung, kong: m:tt, wår Nådige Drotning, theris Maiestetz liiff arffvinger, Thå wele wij för högbemelte theris Maiesteter haffue ospart liiff och blod, och alt thet wij äge, vpsätie, Så sant oss Gud hielpe til liiff och siäll, Til ytermere wjjsse, late wij witerlige trycke wårt Stadz Insigle här nedan före, sammp med Borgmestere och Rådz egne Signeter. Datum Abo then 19 Aprilis Anno dominj 1582.

§ 9.

Allekirjoittanut luki seuralle tämän tiedonannon:

Kysymys Venäjän valtakunnan perustajain kansallisuudesta on kuten tunnettu Pohjoismaiden historian riidanalaisimpia, jonka tarkkaa tutkimista varten kokonainen kirjasto erilaisia lähteitä ja teoksia on tarpeellinen. Muutamat ovat tahtoneet pitää Rurikia ja hänen varagejansa skandinaaveina, kun sitä vastoin toiset, erittäinkin uudemmat venäläiset tutkijat, kaikkiin mokomin kieltävät sellaisen päätöksen todenperäisyyttä. Tunnettu on myöskin, että normannistien kanta on varsin etevän kannattajan saanut tohtori Vilh. Thomsenissa, jonka Venäjän valtakunnan perustamisesta antama esitys v. 1877 ilmestyi Englannin, 1879 Saksan ja 1882 Ruotsin kielellä. Puolueton tarkastaja tuskin voi kieltää, että Thomsenin hypoteesi yleensä näyttää todennäköiseltä, jos kohta erityiskohdissa kysymys yhä vielä on vastaisille tutkijoille avoinna.

Näitten yhä riidanalaisten kohtien joukkoon sopinee muun muassa lukea Thomsenin arvelun, että nimi *Varang*, *варягъ* olisi etnografinen nimitys, joka sitten kun yhteen valtakuntaan yhdistyneet slaavilaiset heimokunnat olivat itselleen omistaneet nimen ros, rus, (= ruotsalainen) olisi Venäjällä ja Bytantsin valtakunnassa merkinnyt Skandinaavian asukkaita.

Tämä selitys, joka kyllä itsessään sopisi Nestorin kroonikan antamiin tietoihin, tulee täydennetyksi väitteellä, että alkuperäinen varing, varing sana kuitenkin olisi ollut nomen appellativum ja merkinnyt „suojelusta nauttiva“; tällä nimellä olisivat siis Venäjällä asuvat ruotsalaiset nimittäneet niitä skandinaavilaisia, jotka kaupan tähden tahi muuten tulivat sinne ja sukuperänsä tähden otettiin ystävällisesti vastaan. Edellytyksenä näille väitteille on hypoteesi, että jo ennen Rurikin aikaa olisi Venäjällä löytynyt jokseenkin vahva skandinaavilainen väestö, — väite jota jo Franzén vaikka toisella tavalla ja toisenlaisilla perustuksilla esitti v. 1821 puheessaan „Om Ryska namnets och Rikets ursprung af ett Svenskt, i Ryssland bosatt folk, vid namn Rhos“ (Vitterh. Hist. Ant. Akademiens handlingar XIII, ss. 29—112). Tämän arvelun Thomsen on esittänyt hyvin jyrkässä muodossa; hän lausuu teoksessaan „Ryska rikets grundläggning“ (siv. 90 ja seur.) että nuo Rosit (ruotsalaiset) jotka 9:n vuosisadan keski-paikoilla voittivat herruuden slaavilaisten maassa muka *eivät missään tapauksessa ole voineet* tulla Suomeen Ruotsista, vaan ehdottomasti olivat ruotsalaisia uudisasukkaita, joitten alkuperäinen koti oli Svealannin itärannikko, mutta jotka jonkun aikaa olivat eläneet jossakin paikassa slaavilaisten ja suomalaisten läheisyydessä, *arvattavasti Laatokan tienoilla*. Tuoke näille mielipiteille Thomsen luulee saavansa arapialaisen Ibn Dustahn varsin sekavasta kertomuksesta kuinka ros-kansa muka asui suuressa saarella, joka oli metsien ja soitten peittämä.

Tätä hypoteesiä sepittäessään Thomsen on kokonaan jättänyt sikseen, että Nestorin kroonika, josta muuten löytyy niin eriäviä toisintoja, kaikissa ilman poikkeuksetta ja monikertaisesti puhuu siitä, kuinka varägit ovat tulleet *meren yli*. Sanotaanhan siinä ensiksi, että varägit v. 6367 (= 859) tulivat meren yli veroa vaatimaan tshudeilta, slaavilaisilta, mer-

jolta, vessilta ja krivitsheilta; että nämä kansat v. 6370 (= 862) ajoivat varägit meren yli, sekä vihdoin että sitten kun olivat sisällisen epäjärjestyksen seurauksia kokeneet, niin he menivät meren yli varägien luo, rus'in luo. Tämän kolmesti annetun määräyksen *meren yli* Thomsen siis asialle sanaakaan uhraamatta jättää sikseen, rohkeus, joka ei tosiaankaan sovellu historiallisen kritiikin sääntöihin. Ainoa pelastus hänelle olisi jos voisi jotakin laillansa merentakaista paikkaa löytää Suomen puolella Itämeren tahi Pohjanlahtea, (vert. Thomsen, s. 26) jossa Rurik varäGINEEN olisi voinut asua ennenkuin tuli Ilmajärven seuduille. Semmoista seutua Thomsen ei kuitenkaan ole muuta kuin viittaamalla maininnut. Itse täällä käyneenä hän taitaakin tuntea Suomen oloja liian hyvin tohtiakseen varmempia väitteitä siinä kohden lausua.

Nykyään eräs toinen tutkija kuitenkin on luullut voitavansa tuota Thomsenin hypoteesiin jäänyttä aukkoa täyttää. Ansiokas historioitsija Schiemann on näet nykyään ilmestyvässä teoksessaan „Russland, Pohlen und Livland bis ins 17 Jahrhundert“ (toisen sarjan kymmenes osa Onckenin kokoelmassa „Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen“) kysynyt: „Sollten nicht diese Skandinavier ihre Sitze *nördlich vom Ladoga-See* gehabt haben? Die Hypothese hat den Vorzug grosse Schwierigkeiten wegzuräumen, und darf den gleichen Grad der Wahrscheinlichkeit beanspruchen wie die heute geltenden Annahmen“.

Tämä aivan umpimähkään lausuttu arvelu ei tietysti itsessään ansaitsisi suurta huomiota, jollei sitä tavattaisi muuten niin etevässä teoksessa. Ainoastaan se joka ei tunne ensinkään Suomen erittäinkin Itä-Suomen oloja nykyisinä ja menneinä aikoina, voipi arvella, että Skandinaavilaiset varägit olisivat osanneet Laatokan pohjoisimpaan sopukkaan, jossa viljelys vielä tänäkin päivänä on niin kehittymättömällä kan-

nalla, josta verrattain niin vähän muinaiskaluja on löydetty, ja josta ennen kaikkea ei tavata ainoatakaan nimeä tahi muuta jälkeä, joka voisi entiseen skandinaavilaiseen väestöön viitata. Jos Schiemann olisi meillä käynyt, niin hän kyllä tietäisi, että tämä arvelu juuri on kaikista mahdottomin ja että se pikemmin synnyttää kuin poistaa suuria vaikeuksia. Melkein yhtä vaikeata lienee saada Uudella maalla asuinsijaa Rurikille, puhumattakaan Pohjanmaasta; sellaiset päätökset vievät yhtä rohkeihin arveluihin kuin Lindström vainajan „Försök till bevis att Rurik och hans Waräger voro af finsk härkomst“. Niinpä siis ei jää yhtään paikkaa mahdolliseksi selitykseksi, ja tuo arveluttava aukko Thomsenin muuten niin täydellisessä selityksessä jääpi yhtä suureksi kuin ennenkin, vaatien ennen tahi myöhemmin hypoteesien muuttamista. Itse asiassa näyttää siltä, kuin Thomsen aivan tarpeettomasti tuon vaikeasti selitetyn varangi-sanan tähden olisi tässä kohden mutkan tehnyt, jossa selvin ja yksinkertaisin selitys on että Rurik varäGINEEN tÖDELLAKIN tuli meren yli, toisin sanoen suoraan Ruotsista, niinkuin kroonikatkin nimenomaan kertovat.

§ 10.

Hra Elmgren luki seuraavan tiedon kuuluisasta Reuterholmista:

En till Reuterholmska biblioteket hörande, numera i Universitetets-biblioteket befintlig, bok: *Justini Historiae Philippicae*, Leyden 1719, har i permen följande egenhändiga inskrift: „Under min k. Herr fars Inspektion har jag på Svidja, Octobr. Novembr. och Decembr. månader 1772 genomgått denna Historie, som mig till en åminnelse däraf och då till Juhlklapp blef förärad, samma år.

Gustaf Ad. Reuterholm“.

Detta, att han vid 16 års ålder (ty han var född den 7 juli 1756) genomgick en klassisk auctor under fadrens, riksrådet Kristian Reuterholms inseende, synes bevisa att riksföreståndarens studier icke voro så ytliga, som en del historiker velat påstå. Fadren hade samma höst blifvit afskedad och fängslad på Svidja, med anledning af statskuppen, och hade sålunda ledighet att öfvervaka sonens studier. Kort derpå afgick denne till Upsala såsom student.

§ 11.

Tämän jälkeen Herra Elmgren esitti seuraavat laskut Turun väkiluvusta 1600-luvun alussa:

Enligt den i „Åbo domkyrkas räkenskaper“ befintliga listan öfver döda och begrafna i Åbo, var medeltalet af döda åren 1611—16 årligen 135, åren 1617—23 årligen 128, för 1624—29 årligen 141. Dessa voro vanliga dödlighets-år, ty peståren 1610 och 1630 ingå icke i räkningen. Procenten af döda i förhållande till hela befolkningen varierade emellan 2 och 3 för hela landet åren 1760—95; för Pargas socken varierade procenten emellan 1,9 och 2,9 men var dock merendels 2,3. Om man nu antager såsom sannolikt att de döda utgjorde 2,7% af befolkningen i Åbo, så finner man att Åbo stads invånare åren 1611—16 voro: 5,000 åren 1617—23 blott: 4,740, och åren 1624—29: 5,222. Om man åter antar blott 2,5%, blir invånare-talet för sagda år: 5,400, 5,120 och 5,640. Af denna beräkning torde den slutsats kunna dragas att Åbo i de första decennierna af 1600-talet hade omkring 5,000 invånare, kanske något litet deröfver.

§ 12.

Vihdoin Seura esimiehen kehoituksesta ryhtyi Arkeologisen toimiston jäsenen vaaliin, josta senaatti herra Igna-

tiuksen luopumisen johdosta oli antanut käskyn, ja sai silloin herra Elmgren enimmäät äänet. Tämä vaali oli ilman viivytystä senaatille vahvistettavaksi ilmoitettava.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Vuosikokous 9 p. marrask. 1885.

Saapuvilla olivat Seuran esimies herra Ignatius, jäsenet herrat Elmgren, Yrjö-Koskinen, Topelius, Aspelin, Fontell, allekirjoittanut ja muutamat nuoremmat historioitsijat.

§ 1.

Esimies luki esitelmän: *Ett ytterligare inlägg i frågan om Birger Jarls tåg emot Tavasterne*, ja oli tämä esitelmä painettava Arkistoon.

§ 2.

Tämän jälkeen luki allekirjoittanut seuraavan vuosikertomuksen:

Vuosikertomus 9 p. marrask. 1885.

Toinen vuosikymmen Suomen Historiallisen Seuran vaikutusaikaa on alkanut enteillä, jotka — olkoon se suoraan myönnetty — eivät kaikissa kohden ole lupaavia. Ajantietotutkimuksen harjoittajat seisovat meidän aikamme valtiollisia ja yhteiskunnallisia rientoja lähempänä kuin useimpain muiden tiedetten edustajat, mutta siksi nuo nykyajan kysymykset vaativatkin historioitsijain huomiota niin suuressa määrin, että tieteelliset harrastukset joskus saavat siitä kärsiä. Kun

tänä vuotena valtiopäiväin aikana ei edes voitu saada tilaisuutta kokoontumaan muuta kuin jonkun kerran, niin tämä jo itsessään valasee, kuinka vaikea Historiallisen Seuran asema ajottain saattaa olla, semminkin kun melkoinen osa sen jäseniä joko muualla asuvina tai muista syistä on estetty Seuran tointa edistämästä. Koska kuitenkin pääsö seuran kokouksiin on jokaiselle asian harrastajalle avoinna ja useat nuoremmat tutkijat ovat astuneet tai ovat astumaisillaan historian-tieteen palvelukseen, niin on syytä tässä kohden luottaa tulevaisuuteen, vaikk'ei lähin aika täydellisesti ole vastannut toiveisimme.

Seuran taloudellinen asema on monesti sekin ollut laajemman toiminnan esteenä. Kun Historiallinen Seura perustettiin, anottiin samassa sellaista apua sen riennolle, että vuotuisesti 3,000 markkaa olisi ennen painamattomain historiallisten todistuskappalten sekä historiallisen aikakauskirjan painattamiseen käytettävänä. Ensimmäisessä kokouksessaan noin kymmenen vuotta sitten seura sai tähän pyyntöönsä täydellisen epuun, samassa kun lupa saatiin varsinaisen seuran perustamiseen. Ahtaat rajat siis alusta rajoittivat oman onnensa nojaan jätetyn seuran tointa, ja vaikka sen vanhin perustaja, kamarineuvos Rabbe vainaja sittemmin lämpimästi kädestä antoi 10,000 markkaa seurалlemme, jonka lisäksi se on vuosien kuluessa saanut muita pienempiä rahalahjoja, niin tämä kaikki, — kosk'ei tietysti käynyt itse pääomaa kuluttaa, — on ollut varsin riittämätön tuki mainittavalle kustantajaliikkeelle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran myöntämä rahanmääräys Collanin rahastosta sekä Valtiosäätyjen kolme vuotta sitten Längmanin rahastosta antama säännöllinen rahapuu ovat vasta tehneet mahdolliseksi julaista kaksi ensimmäistä osaa Seuran kauan aiottua sarjaa *Historiallisia todistuskappaleita*; *Biografista Nimikirjaa* varten, jolle syystä toi-

vottiin suurempaa menekkiä, täytyi kääntyä yksityisen kustantajan puoleen. Neljä osaa *Historiallista Arkistoa* sitä vastoin on pääasiallisesti voinut tulla Historiallisen Seuran omilla varoilla kustannetuksi. Hartaalla ilolla on kuitenkin tunnustettu, että tänä vuotena ko'ossa olleet valtiosäädöt korottamalla entistä apurahaansa ovat myöntäneet Suomen Historialliselle Seuralle kolmeksi vuodeksi 2,000 markkaa vuotuisesti. Tähän rahanmääräykseen luottaen, jota ensimmäinen kolmannes tähän aikaan saadaan nostaa, voipi Seura tulevaisuudessa vanhoja yrityksiä jatkaa tahi uusiin ryhtyä.

Tänään umpeen kuluvana vuotena on Historiallisen Seuran kokouksissa tehty esityksiä seuraavista aineista:

Seuran esimies herra *Ignatius* on tuonut esiin Antonius Possevinon tekemän kertomuksen Ruotsin valtakunnan tilasta 1578 sekä asiakirjoja Anjalan liiton ajoilta.

Herra *Elmgren* on antanut tietoja Turun väkiluvusta 1600-luvun alussa ja autobiografisen tiedon Kustaa Aadolf Reuterholmista.

Herra *Bomansson* on jättänyt julaistaviksi asiakirjoja, jotka valasevat Juhana herttuan taideharrastuksia.

Herra *Fontell* on esittänyt tietoja Pietari Särkilahdesta ja hänen auttajastaan Pietari Sillasta sekä tuonut esiin todistuksen Maunu Eerikinpojan maanlain käyttämisestä uutena aikana.

Herra *Vasenius* on antanut kirjallishistoriallisia tietoja muun muassa Samuel Croellistä ja Jaakko Fresestä.

Herra *Grottenfelt* on antanut lisätietoja Jaakko Teitistä ja 1500-luvun uskonnollisista oloista.

Herra *Melander* on tuonut esiin tietoja Henrik Flemingistä, Merthen-suvun vanhemmista jäsenistä, sekä Viipurin lukion perustamisvuodesta.

Herra *Hjelt* on jättänyt julaistavaksi elämäkerran Eerik

Lencqvististä sekä ilmoittanut kertomuksen talonpoikaiskapi-
nasta Suomessa vv. 1772—74.

Allekirjoittanut on esittänyt Suomen maanviljelyksen ti-
laa puolitoista vuosisataa sitten, ja antanut tietoja preussi-
läisistä pestauksista Suomessa, Turun tuomiokirkon vanhem-
mista kirkonkirjoista, eversti von Hertzenin elämäkerrasta sekä
kysymykseen mistä Rurik ja varägit olivat kotosin.

Seuran jäsenten lukumäärä on 15, siis niin suurena kuin
säännöt myöntävät. Vuoden kuluessa herra Ignatius on ol-
lut esimiehenä, herra Elmgren rahastonhoitajana ja sihteerinä
allekirjoittanut.

E. G. Palmén.

§ 3.

Seuran rahastonhoitaja luki seuraavan vuositilin:

Års-räkning öfver Finska Historiska Samfundets kassa för året 18⁹/₁₁84—18⁹/₁₁85.

Debet:

Balans från föregående år 1884:

Rabbeska fonden, 15 st. Hypo- teks-för. 5 ⁰ / ₁₀₀ oblig.	10,010: —
1 st. Hypoteksför. 5 ⁰ / ₁₀₀ oblig.	500: —
Donations-gods oblig. 7 st.	680: 50.
Helsingfors oblig. 3 st.	<u>1,960: —</u>
	13,150: 50.

Inkomst:

Anslag från Längmanska fonden	1,500: —
Ränta från Rabbeska fonden	505: —
” å en Hypoteksför. oblig.	12: 50.
” å Donationsg. oblig.	31: 50.
” å Helsingfors oblig.	<u>90: —</u>
	2,139: —

Influtit för uppsagda och sålda		
15 st. Hypoteksfören. oblig. i		
Rabbeska fonden	10,000: —	
För en såld Hypoteksfören. ob-		
lig. 5 procents	500: —	
		10,500: —

Påföres:

Inköpta obligationer, 10 st.	10,141: 20.	
		<u>35,930: 70.</u>

Credit:

Utgift:

Förra årets kassabrist betald	279: 49.	
Tryckningskostnad för Åbo Con-		
sistorii protokoller I:2, 20 ark.	1,314: —	
För afskrifter af Consistorii pro-		
tokoller åt K. Dahl, H. Pa-		
lenius och A. Lattu	267: 75.	
För första bandets af Consist.		
protokoller redaktion åt G.		
Fontell	300: —	
Vaktmästare-arvode	80: —	
Förlust på sålda obligationer	10: —	
		<u>2,251: 24.</u>
Inköpta 10 st. Hypoteksförenin-		
gens $4\frac{1}{2}$ proc. oblig. af 1884,		
nemligen: B 747, C 3,123,		
3,124, 3,125, 3,126, 3,127,		
3,128, D 4,825, 4,826, 4,827		10,141: 20.

Afföres:

Försålda 16 st. Hypoteksfören.		
obligationer		10,500: —

Balans till nästa år:

Rabbeska fonden, Hypoteksför.

4 1/2 proc. oblig., 10 st.	10,141: 20.
Donationsgods oblig. 7 st.	680: 50.
Helsingfors stads oblig. 3 st.	1,960: —
Kontant i kassan	256: 56.
	<hr/>
	13,038: 26.
	<hr/>
	35,930: 70.

Af denna behållning tillhör:

Samfundets allmänna fond	12,030: 35.
Äyrämöisen palkinto-rahasto	1,007: 91.
	<hr/>
	13,038: 26.

Helsingfors den 9 november 1885.

Sven Gabriel Elmgren.

§ 4.

Vihdoin ryhdyttiin sääntöjen mukaisesti virkamiesten vaaliin alkavaksi vuodeksi, jolloin tuli esimieheksi valituksi hra *J. R. Danielson*, rahastonhoitajaksi hra *S. G. Elmgren* ja sihteeriksi *allekirjoittanut*.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 18 p. jouluk. 1885.

Saapuvilla olivat esimies herra Danielson, jäsenet herrat Elmgren, Yrjö-Koskinen, Ignatius, Fontell ja allekirjoittanut, sekä tohtori J. W. Ruuth, kandidaatit K. Grotenfelt, K. R. Melander ja Carl von Bonsdorff.

§ 1.

Lokakuun ja Marraskuun kokousten pöytäkirjat luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Herra Bomanssonin puolesta ilmoitettiin painettavaksi kokoelma Suomen vaakunoita, luotettavimpain lähteitten mukaan kuvattuina. Herra F. Tilgmann oli luvannut niitä painattaa kullassa, hopeassa ja väreillä ja oli laskenut että kustannukset tulisivat tekemään korkeintaan 120 markkaa lehdestä jos tahtois 350 kappalta ottaa hyvälle velinpaperille. Seura päätti liittää nämä kuvat Historiallisen Arkiston ensi vihkoon. Siihen nähden että herra Bomanssonilla oli ollut paljon kustannuksia kuvien hankkimista varten, myönnettiin hänelle 50 kappalta kuvista mielen mukaan käytettäviksi.

§ 3.

Seuran esimies, herra Danielson, ehdotti että Buxhoewdenin virallinen kirjevaihto vv. 1808—1809 tulisi painetuksi kolmanneksi sarjaksi Seuran kustantamia Historiallisia Todistuskappaleita. Tunnustamalla hyvin suotavaksi, että tämä arvokas kokoelma tulisi julaistuksi, Seura kuitenkin varojensa riittämättömyyteen katsoen ja esimiehen ehdotuksesta päätti ensin kääntyä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran puoleen pyynnöllä, että siihen tarkoitukseen saataisiin rahanmääräys Collanin rahastosta, joka on Suomen historiaa koskevia tutkimuksia varten käytettävä ja jonka varoista 2,274 markkaa 83 penniä Kirjallisuuden Seuran viime vuosipäivänä oli juoksevalla tilillä. Historiallinen Seura ei tosin voinut tätä nykyä lähemmin arvostella mitä tämän kokoelman julkaiseminen tulisi maksamaan, mutta siihen nähden, että se on varsin laaja, päätettiin pyytää 2,000 markkaa, johon kustannukset joka tapauksessa tulisivat nousemaan. Sen lisäksi Historiallinen Seura päätti ehdottaa, että mainitut rahat annettaisiin samoilla ehtoilla kuin Y. M. Sprengtportenin virallisen kirjevaihdon suhteen oli noudatettu, että näet kirjan painos oli Historiallisen

Seuran omaksi jäävä, mutta että nimilehdellä olisi mainittava, että kirja oli Collanin rahaston varoilla kustannettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran päätöksen mukaan.

Tämä päätös tuli heti lopullisesti hyväksytyksi, jotta asia ilman viivytystä voisi pöytäkirja-otteen kautta tulla Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran punnittavaksi.

§ 4.

Allekirjoittanut luki seuralle kolme omakätistä kirjettä, jotka amiraali K. O. Cronstedt oli kirjoittanut eversti F. A. Jägerhornille Maalis- ja Huhtikuulla 1810, ja jotka avomielisinä mielenosoituksina Viaporin komentajalta surkean antautumisen muka varsinaiselle asianajajalle ansaitsevat huomiota. Porvoon tuomiokapitulin sihteeri varatuomari *E. A. Forssell* oli jättänyt nämä kirjeet Seuran arkistoon. Ne kuuluivat näin:

H:fors d. 7 Martij 1810.

Min egen Bror.

Som många berättelser löpa rörande Finska Arméens deputerades principer får jag be dig vara god och skrifva til Jan Anders och bedia honom se till godo och bevaka de öfriga Embets mäns Interessen som ha penninge löner och hvarken höra till de Indelta eller Adlercreutska reg:tet at dem ej måtte betagas de förmohner som de med skäl tyckas berättigade till, då de kunna och böra anses lika med National trupper så väl som de öfriga, i synnerhet måste du be honom se till at hielpa ledamöterne af Conseillen hvilka äro betagne all utsigt i Sverige och derigenom måste hielpas till något brödstycke, många kunna gå i Civil tjenst men som sådant är ovist om de få och flere ej äro dertill fallne så måste de nödvändigt hielpas, vore det mögligt at skaffa Gubben

Wärnhjelm Friggessby (Öfv:ts Boställe vid Nylands Infant. i Kyrkslätt Socken som General Döbeln förut innehaft) på 25 år så vore en stor familie bärgad som eljest ha ingen mög-
lig resource. Var nu god och interessera dig för denna Sak, jag skulle sielf skrifva Jan Anders til, det är så osäkert om det komer fram, jag tror derföre att om du hielper till så lyckas det ännu bättre, neka mig ej detta och uppskiut det intet, och var öfvertygad at jag altid är

Din ödmiuke t:e
Cronstedt.

Helsingfors d. 28 Martij 1810.

Min egen Bror.

Jag tackar rätt mycket för ditt bref af d. 24:de med den mig sände Plan till pensioner för de Embetsmän hvilka blifvit Brödlöse genom denna förändrig, det vore högeligen til önskandes at något blef reglerat på reasonable grunder i mohn af hvars och ens förlorade lagliga inkomster. Skulle ditt project bli bifallit så kunde små jämkningar af den föreslagne direction lätt göras, at nu comunicera detta med hvar och en som det kan angå vore at draga länge ut på tiden och intet kan det uträtta något, då Indelta och Adl:ska reg:tet hafva sina deputerade i S:t P:burg så behöfs endast at de öfrige peninge löntagare sättas i likhet med dem, det enda vore att en värfvad Comp. Chef hadde större inkomst än en Indelt, men i alla fall är bättre få något än intet, och at hvar för sig slipper besvåra H. M:t med ansökningar samt vänta på sitt uppehälle, ty de fläste torde snart vara utan resource och Crediten förtärd, således är högst angeläget at något snart blir afgort. Äfven borde utväg bli för

de yngre at få passande tienster i Civila vägen, för att göra något gagn.

Några Civila Embetsmän af Flottan och Fortifications Staten äro glömde, jag har haft en liten lapp i projectet.

Direction är nog stor men intet illa om den blir utaf. Den föreslagne publication af *Keysaren* ber jag för all del at den aldrig kommer i dagen, hvad i Herrans namn skal det hielpa till, intet annat än kasta skugga på Monarchen sielf och på oss alla andra, bättre är at afbida tiden, uplysning och upförande skola rättfärdiga alla de som nu äro utsatte för förtal, en publication af den föreslagne art vore at aldeles förstöra oss, gör alt hvad du kan at hindra detta, värkeligen det hielper och ehuru god afsigten kan vara så vore det smärtande at se den uti In och Utländska Tidningar, comenterad och explicerad, bättre är at sielf ta sig hämd om någon vore så oförskämd at ofreda, för packet hielper ej at få et sådant förbud, de må skälla, det stadnar väl sådant får man låta passera, flere andra få stå ut dylikt i alla Länder både i Tal och skrift. Jag ber dig på det högsta öfverväga denna sak och hindra den, jag blef desperat om sådant utkom.

Med beständigaste vänskap är jag alltid

Din ödmiuke tienare
Cronstedt.

H:fors d. 11 April 1810.

Min egen Bror.

I den fulla öfvertygelse at Fördomar ej qväfvas på annat sätt än genom tiden (som svalkar alla Sinnen), och uplys-

ning samt eftertanka, har jag trodt det en sådan Kundgörelse som är i fråga ej ledande till ändamålet,

Hans M:t Keysaren öfvertygad at vi alla äro orättvisligen misstänkte och förtalte skulle kanske af sin Nåd och godhet bevilja en sådan ansökan, men månne en så eclatante kundgörelse intet skulle väcka större upmärksamhet, då alt förtydes och Häcklas, hos tänkande personer behöfs den ej, hos Packet uträttar hvarken bevis eller Laga hot något, de raisonera sällan med kall blod, utan följer hvad elakt hierta och rus ingifver dem, de äro då gemenligen tappra karlar, Hans M:ts Nådiga försvar är hvad man önskar och anholler om. Dess vitsord att inga egna afsigter styrt våra gärningar är det högsta som kan begäras eller gifvas, men hvarest det behöfs der om torde vara rätta frågan. Men anses det af Honom sielf som oss särdeles nyttigt, så har jag ingen ting at säga, med ärkänsla och uprördt sinne skulle jag mottaga en välgärning grundad på så ädla principer som den at uprätta den förtryckta och återgifva Heder och ära som oskyldigt förtages mig, är intet annat medel än det föreslagne så kan det ej mottagas nog snart. Men om värkan deraf ej upfyller ändamålet torde tillåtas mig tvifla. Som detta ej rörer mig ensamt utan så många andra så var god och fölg din första Idee men rådgör med din Bror och andra derom, jag blef värkeligen så förskräckt af genomläsandet som hastigast at jag genast svarte och kanske otydligt nog nämde mina tankar, i synnerhet som jag afskyr all Laghørsel. Men om detta blir utaf så bör äfven Gripenberg'ska Convention i Torneå vara med nämnd, så är det generelt för alla. Det är mig okärt att vara af annan tanka, i synnerhet som du arbetat för alla.

Jag är just ingen Don Quichotte at vilja bataillera med hela Nation, min mening är at om någon säger mig en Jn-

jure jag då hämnas, men hvad som sägs på min Bak det föragtar jag, väljer mitt sällskap och är sällan ute, hemma i mitt hus tror jag få vara i fred.

Var god och skaffa ineliggande till din Bror, du har förmodl. säkrare adress till honom än jag.

En resande har berättat det deputerade snart skola resa från S:t Petersburg ganska nögda, jag hoppas det sträcker sig till penninge löntagarena, visa mig den vänskap och lämna mig del så snart du får veta något vist.

I all min tid är jag med all vänskap

Din ödmïuke tienare

Cronstedt.

§ 5.

Tämän jälkeen allekirjoittanut ilmoitti, että herra Aspelin Lokakuun kokouksessa oli jättänyt tutkittavaksi erästä v. 1884 Porissa leskirouva Cloubergin talon ulkokuoneissa löydettyä käsikirjoitusta, jonka maisteri *K. G. Ollonqvist* oli Suomen Muinaismuisto-yhdistykselle lähettänyt. Käsikirjoitus sisälsi otteita 1808 vuoden Suomalaisen lähetyskunnan pöytäkirjasta ja asiakirjoista. Suurimmaksi osaksi sen sisällys oli yhtäpitävä täydellisen pöytäkirjan kanssa, jonka Rob. Castrén on painattanut liitteeksi teokselle „Finska Deputationen 1808—1809“ (Helsingissä 1879) Tjæderin pesästä valtioarkistoon joutuneen käsikirjoituksen mukaan. Mutta nykyään löydetty erittäin huolellisesti tehty käsikirjoitus (joka mahdollisesti oli ollut lähetyskunnan jäsenen, Ulvilan provastin Lebellin oma), sisälsi sen lisäksi yhtä ja toista, jota ei tavata Tjæderin eikä Engmanin niinkään valtioarkistossa talletetussa jäljennöksessä lähetyskunnan asiakirjoista. Turun läänin ritariston ja aatelin edusmiehelle annettiin ohje, josta Castrén arvelee (Finska Dep. s. 30, toinen pain. s. 40) että se oli Gylden-

stolpen laatima, mutta tässä jäljennöksessä löytyy muistutus, että ohje „näytti olevan laadittu laamanni (sittemmin vapaa-herra) A. F. von Willebrandin käsialalla“. Sprengtportenin saattokirje, jonka ohessa keisarin vastaus lähetettiin lähetyskunnalle, on vähän toisenlainen tässä uudessa kuin Engmanin käsikirjoituksessa; tärkein eroitus on että jälkimmäisessä kesken jäänyt lause (vrt. Castrén, edellinen painos siv. 75) täydellisenä kuuluu:

— — — „är det honom ett synnerligt nöje att vara ombud vid ett tillfälle, som för honom ej mindre än för dem är ett af de mest smickrande, i det han till dem kan öfverlemna ett så talande prof af en Huld och Nådig Regents välbehag öfver deras härvaro och sanna bemödanden för sitt *Fosterlands väl*“.

Tämä kokoelma sisältää myöskin pari kirjettä, jotka eivät näy olleen tähän asti tutkijain käytettävänä. Vähäpätöinen on Sprengtportenin 6 päiv. jouluk. 1808 Mannerheimille antama ranskankielinen kirje, jossa tarjotaan paikkoja suomalaisille tytöille keisarinnan kasvatuslaitoksessa (Smolnassa). Huomiota ansaitsevat sitä vastoin alempana painetut Mannerheimin Soltykoville lähettämät kirjeet. Edellisestä kerrotaan että Soltykov muka olisi kursiivilla painetuista sanoista *mais s'il tombe* — — *et leur ambition* kirjoittanut reunaan: *est-ce que cet article me regarde*. Näyttää varsin omituiselta että Soltykov olisi sellaisen muistutuksen tehnyt; paljon luontevampaa olisi että se olisi Sprengtportenin kynästä lähtenyt. Edellisen kirjeen viimeisen kappaleen, joka sisältää ylistystä Sprengtportenille, on Mannerheim kirjettä puhtaaksi kirjoittaessaan jättänyt pois, kerrotaan eri muistutuksessa.

Mainitut kirjeet Soltykoville kuuluvat alkukielellään näin:

Friherre Mannerheims enskilta Note till H. Exc.
Ministern Grefve Soltykoff.

Om Riksdag.

D'après la demande de V. E. j'aurai l'honneur de proposer quelques réflexions à mes propres sentimens sur les affaires presentes de la nouvelle Finlande. — Comme ils seront absolument particulieres et sans pretentions d'être les plus justes, je prie Votre Exc. de les regarder comme tels, et de n'en faire d'autre usage.

Selon mes opinions c'est trop tôt de vouloir organiser definitivement le Gouvernement de la Finlande. Il faut que la tranquillité soit entierement retablie avant d'y penser. Un pays conquis se défiant peut-être encore de Ses nouveaux maitres, où les habitans ont pour la plupart penchant à leur ancien Gouvernement, et qui pourra encore devenir le théâtre de la guerre, n'y sera propre, avant que la paix bien-faisante aura dissipé les craintes et reuni les sentimens.

Le peuple Finois est bon mais pas exempt de préjugés. Sous un gouvernement juste et moderé, il sera toujours content, mais celui qui le fera moindre tort sera son ennemi. Il est extremement attaché à ses anciens habituds et n'aime pas les nouveautés. Après Dieu, le Souverain est son idole, surtout quand il est bon, affable et s'occupe de son bonheur. La Finlande ressemble à present à un homme grièvement blessé. Il faut du temps et desseins pour en guerir les plaies. Il a besoin d'un habil medecin; *mais s'il tombe entre les mains d'un charlatan il sera perdu. On trouvera partout des têtes à projets, il faut s'en méfier; les uns veulent briller avec des talents qu'ils n'ont pas, et la plupart, se cachant sous le masque du bien public, ne cherchent dans les nouveautes qu'un aliment pour leur intrigues et leur ambition.*

Mais ces reflexions m'eloignent trop du but, que je me suis proposé. — Je vais à present dire quelque chose de la *Constitution* et des loix fondamentales, qui du reste a jusqu'ici été les memes pour la Suede.

Le Gouvernement est monarchique, et la Constitution actuelle se date de l'an 1772, avec les articles ajoutés l'an 1789. Les Etats du pays sont composés des quatre ordres, sçavoir les Nobles, le Clergé, les Deputés des villes et les Paysans. Nul autre que le Souverain a le droit de faire assembler les Etats. Le temps, le lieu et la durée de la *diète* depende de lui. Le Souverain nomme le Marechal de la Noblesse, ainsi que les Orateurs des autres ordres et le Secretaire de l'ordre des paysans. A l'ouverture de la *diète*, le Souverain assis sur le throne fait un discours aux Etats et leur donne par ecrit ses propositions. Après cela le Marechal de la Noblesse et les orateurs des autres ordres font leurs discours de compliment au Souverain, et la premiere Séance est fini; les Etats se retirent dans leurs chambres pour deliberer sur les matières proposées. La décision se fait dans chaque ordre par la pluralité des voix, et reponse des Etats est porté au Souverain par les quatres Orateurs. Pour que les matieres mises en déliberation auront force de Loi, il faut le consentement de trois Ordres au moins, et la sanction du Souverain. Si des Ordres deux son contre deux, la proposition est regardé comme refusée. Les Etats ne peuvent deliberer sur d'autres matières que ceux qui leur sont proposées par le Souverain, exceptés pour des choses oeconomiques, ou qui peuvent regarder chaque Ordre en particulier; ils ont alors le droit de porter leurs griefs á la connoissance du Souverain, dont depend absolument la decision.

Le Souverain ne peut rien changer dans les Loix fondamentales, les loix criminelles et civiles, les privilèges de cha-

que Ordre, ni établir des nouvelles impôts, sans le consentement des Etats. Dans toutes autres choses il est le maître de faire ce que bon lui semble. La Noblesse de la Finlande est composée d'environ 150 familles, et il n'y a que l'aîné de chaque Famille qui a le droit de venir à la *diete*, mais il dépend aussi de lui de s'absenter. — L'ordre du Clergé ne passe pas 10 — Les Deputés des Villes 21; et les paysans environ 26. Ainsi le nombre des Etats sera tout au plus 200 personnes, et peut être même moindre.

Il me reste à dire, si dans les circonstances actuelles une assemblée des Etats de la Finlande sera nécessaire, et je dite franchement *qu'oui*. Pourtant la Diete sera peut-être de ralliement pour la Nation et aussi le seul moyen de concilier et ramener les esprits pas encore assez accoutumés au nouveau Gouvernement. Le presence de notre Auguste Souverain, Sa bonté, Son affabilité, et la confiance que par là Il nous aura marqué, Lui fera gagner plus de coeurs que Ses proclamations et Ses armes et le bienfaisant Alexandre sera aussi aimé des Finois qu'Il en est de Ses autres sujets. Je conviens que pour les affaires relatives à l'organisation definitive du pays, c'est encore trop tôt, mais on pourra toujours regler les choses pressantes comme la recette des impôts et d'autres choses; mais je dis encore une fois, il faut prendre garde à prêter l'oreille à des nouveautés; il faut mieux de conserver les anciennes formes, même avec ses défauts, dans son entier, et différer les changemens pour un autre temps.

J'espere que la Nation sera alors la plus contente, et aussi elle n'attende surement rien de plus.

C'est un bonheur pour la Finlande, une grace particuliere de S. M., d'avoir à la tête de ses affaires un Gouverneur General (S. Exc. M:r le Baron de Sprengporten), qui avec une zele inviolable pour le service de

son Souverain, conserve encore tout d'attachement et tant d'amour pour son pays natal.

Frih. Mannerheims Note till H. Exc.
Grefve Soltykoff.
Om militairen.

Depuis plus d'un Siecle, le Gouvernement de la Suede de concert avec les Etats du Royaume, a trouvé à propos d'établir des Regimens Nationaux au lieu de l'ancienne maniere qui se faisoit par enrolement. Par cette nouvelle ordre des choses, regardé depuis comme loi fundamental, les propriétaires en Finlande sont obligés de fournir des Soldats en proportion de l'étendue de leurs terres. Ces Soldats reçoivent outre leurs gages et leur habillement, aussi une certaine portion de terre pour cultiver. Les propriétaires sont aussi obligés de leur fournir des maisons necessaires et fixées par les Contrats. Le Soldat absent pour la guerre, ou pour d'autre service, sa femme et ses enfans ont le droit d'usufruit de sa petite ferme, et si le Soldat vient mourir ou d'obtenir son congé, cette ferme revient au propriétaire jusqu'à ce qu'il sera obligé de fournir un autre Soldat à la place de l'autre.

Les Officiers et les Bas-officiers ont des terres de la Couronne, nommées *Boställen*. Il y a de ses terres pour chaque grade, évaluées d'après leur plus ou moindre valeur. Ces terres sont aussi exemptes de toutes charges, et à la disposition de l'officier tant qu'il conserve la grade. Si l'officier meurt, ou est avancé, lui ou ses héritiers selon les lois du pays ont le droit de garder le *Boställe* pour le moins un an après son avancement ou sa mort.

Selon des lettres particulieres de 24 Octobre, que j'ai reçu de Mr de Troil, Gouverneur d'Åbo, son Exc. le Comte de Buxhoevden a fait publier une ordonnance, que tous les Boställen du Gouvernement d'Åbo devoient le 2 du Mars estre mis à l'Encan et loués, ainsi que le plus offrant en auroit tout de suite la possession. Les femmes et les enfans de ces Officiers, perdant ainsi leur seul soutien, sont beaucoup à plaindre. Mais ils doivent tout esperer de la Clemence de Sa Majesté, à la quelle, ainsi qu'aux lois du pays, il me paroît être contraire.

§ 6.

Kand. Melander luki tämän jälkeen seuraavan tiedonannon:

Ruotsin valtion arkiston kokoelmassa Suomen rahvaan valituksia löytyy eräs Savonlinnan, Viipurin, Hämeenlinnan ja Porvoon läänien rahvaan lähetyskunnan kautta jätetty valitus, jossa kuningasta huomautetaan, että valittajat jo aikaa sitten („en rum tid sedan“) olivat hänelle useampia kertoja jättäneet valituskirjeitä niistä vääryyksistä ja siitä väkivalta, joka on heille tehty vastoin kaikkea oikeutta. Näihin valituksiinsa eivät he kuitenkaan olleet saaneet mitään vastausta, arvattavasti siitä syystä, että kuningas muitten hallitustoimien tähden ei ollut ehtinyt niihin ryhtyä. Muuten sanovat Ruotsiin saapuneet lähettiläät odottaessaan kuninkaan vastausta kärsivänsä suurta köyhyyttä ja nälkää eivätkä tiedä mistä voisivat saada ruokavaroja, lisäten: „Och derhos är ej rådeligt att draga hem utan svar, med mindre K. M:t varder oss fattige skattdragare nådeligen tagande under sitt kungliga beskydd och försvar; helst efter våra husbönder och herrar hota oss med samma straff, som sal:e herr Carl Wredh (tai Wreth,

epäselvästi kirjoitettu) öfver sin bonde Matts i Elimäki lätt öfvergå, hvilken blef oskyldeligen och emot all lag och rätt halshuggen och afdagatagen, det som hela almogen i Finland för Gud och E. K. M:t högeligen klagar och vittnar“. He pyytävät lopuksi, että kuningas ottaisi heidät turviinsa ja suojeleisi heitä heidän ahdistajoiltaan ja että heille annettaisiin armollinen vastaus heidän valitukseensa ja vihdoin, että kuningas antaisi heille rahaa tai ruokaa. „dermed vi kunne till K. M:ts resolutions och svars communicerande behållne blifva eller med tiggande vår föda söka“.

(Alle on kirjoittanut 3 talonpoikaa Savonlinnan läänistä, 4 Wiipurin, 4 Hämeenlinnan ja 2 Porvoon läänistä, sekä sen lisäksi erityisesti 3 Elimäen pitäjästä).

Puheena oleva Karl Wredh vainaja oli arvattavasti Karl Henrik Wrede, Elimäen vapaaherra, Hämeen kylän, Anjalan, Hemmanäs'in, Edebyn ja Östanån herra, syntynyt 1606 ja kuollut 1655. Tästä sopii päättää, että tämä valitus on Kaarlo X Kustaan ajalta. Vaikeata on käsittää, että mies semmoinen kuin Wrede, joka, paitsi muita virkoja, oli ollut vuodesta 1640 Svean hovioikeuden asessorina ja sitten vuodesta 1653 kuolemaansa saakka maaherrana Turun läänissä voi harjoittaa niin törkeätä väkivaltaa. Muuten käy samasta valituksesta selville miten kurjassa tilassa nuo suomalaiset valittajat useimmiten olivat Tukholmassa odottaessaan kuninkaan vastausta.

§ 7.

Edelleen kand. Melander kertoi seuraavan:

Eräässä Kaarlo Gyllenhjelm'in vuonna 1623 antamassa kertomuksessa niistä toimista, jotka hän hallituksen lähettämänä oli Suomessa toimittanut, löytyy seuraava kertomus eräästä vanhasta verokirjasta. „Dock uthj Åbo Lähn hafva

Prästerskapet j domkyrkan en gammal Jordebook, then the för en Skatt förvara, och när emellan Almogen om ägor någon twist ähr, komma the dijt, taga underrättelse, och måste så ofra och gifva någedt therföre, hvilken Book migh synes domkyrckian föga hafva til att hafva, uthan borde vara in Archivo Regio, och på Åbo slott en viss afskrift ther aff. Tämä Kaarlo Gyllenhjelm'in kertomus löytyy Kamarikollegion arkistossa. Tässä tarkoitetaan arvattavasti Turun „mustaa kirjaa“ vaikka sitä nimitetään maakirjaksi. Tämä musta kirja joutui toht. Bomansson'in kertomuksen mukaan Ruotsiin 1668 perustetulle muinaistieteelliselle kollegiolle. Muinaistieteellisen kollegion kokoelmista joutui se sitten 1686 samana vuonna perustetun kaunokirjallisuuden-, historian- ja muinaistieteen akademialle ja vihdoin Tukholman kuninkaalliseen kirjastoon. Näyttää siltä kuin Gyllenhjelm olisi ollut ensimmäinen, joka harrasti Turun mustan kirjan viemistä Ruotsiin, vaikka hän niinkuin edellisestä näemme ei pitänyt sitä minään muinaismuistomerkinä vaan hallinnollisessa suhteessa tärkeänä kirjana.

§ 8.

Kand. von Bonsdorff antoi seuraavat tiedot Suomen vapaaherrakunnista:

I allmänhet har af finska historieskrifvare antalet friherreskap, hvilka funnos i medlet af 1600-talet uppgifvits till 24 (Ignatius, Koskinen m. fl.) Att af dessa Åminne oegentligt betecknas som friherreskap har redan tidigare anmärkts, men också några andra af dr. Kristina utdelade län, hvilka gifvits till titulära friherreskap, hafva genom ett missförstånd blifvit ansedda för verkliga friherreskap. Dessa äro: Lempäälä, Elimä och Björkö.

År 1650 bekom presidenten Jöns Kurck under Norr-

köpings besluts vilkor 81 hemman i Lempälä och Vesilaks socknar och följande år den 13 juli tilldelades honom ytterligare under manlans rätt och efter Norrk. besl. vilkor alla öfriga i Lempälä befintliga kronan behållna hemman jemte expectansen till alla de gods i socknen, hvilka förut blifvit åt andra donerade. I friherrebrevet af den 12 april 1651 meddelas Jöns Kurck samt hans äkta lifsarvingar och efterkommande rätt att „titulera, nämna och skriva“ sig friherrar till Lempälä och rikets undersåtar bjudes att bevisa dem „den ära, respect och vyrde, som det förnämliga ståndet bör“, men till förläningsbönderna i Lempälä riktas ingen uppmaning att erkänna presidenten som „sin rätte friherre och herre“, tvärtom heter det angående dem: „dock de i förledna år på ber:de Lempälä sockens gods erhållna Norrköpings besluts conditioner här vid oförändrade“. Att ingendera donationen, hvarken den af år 1650 eller den följande år tillkomna och i landsböckerna friherreskap nämnda, bildat ett verkligt friherreskap intygas dessutom deraf, att Jöns Kurck icke ägde att af sina förläningsbönder åtnjuta kyrkotioden och häradshöfdingerättigheterna, hvilka tillkommo friherren efter privilegium, samt vidare af den omständigheten, att hvardera donationerna efter Jöns Kurcks död anträffas delade mellan hans söner.

Wredeska familjens frälsedonation i Elimä fjerding hade år 1608 blifvit gifven Henrik Wredes enka Gertrud v. Ungern under Norrk. besl. vilkor och sedermera konfirmerad år 1613 och 1634. Den 4 maj 1653 meddelades assessoren Carl Henrik Wrede förbättring å de gods, hvilka fallit på hans arfslott, såtillvida, att de skulle innehafvas af honom och hans såväl manliga som qvinliga arvingar under allodial frälserätt. Samma år den 18 augusti tillerkändes Henrik Wredes söner, Casper och Carl Henrik, och deras bröstarf-

vingar friherrligt stånd jemte rätt att „titulera, nämna och skriva“ sig friherrar till Elimä utan att i brevet något nämndes om friherrliga rättigheter öfver socknen. Hvarken i landsböckerna för senare hälften af 1600-talet eller i reduktionsjordeboken nämnes donationen friherreskap.

Generalmajoren Hans Wachtmeister hade år 1649 och 1651 den 5 februari bekommit under Norrköpings besluts vilkor en mängd hemman i Björkö socken och den 8 april 1651 upphöjdes han med barn och efterkommande i friherrligt stånd samt tilldelades rätt att kalla sig friherre till Björkö. Om några friherrerättigheter öfver förläningen nämnes i brevet intet, allenast om den ära och respekt, som det „föرنämliga ståndet bör“. I landsböckerna nämnes länet icke friherreskap, lika litet som man ur dem kan finna, att Wachtmeister varit i åtnjutande af de rättigheter, hvilka åtföljde besittningen af ett friherreskap.

§ 9.

Vihdoin herra Fontell valasi kysymystä minkä lain mukaan Suomessa uuden ajan alussa on tuomittu seuraavilla uusilla tiedoilla:

Såsom ytterligare exempel på att stadganden i kon. Magnus Erikssons landslag ännu vid medlet af 1500-talet flerstädes blifvit följde vid rättskipningen i Finland vid fall, der äfven Kristoffers lagbok har bestämda förhållningsregler, är jag i tillfälle att omnämna följande tvänne fall, antecknade ur Finlands i Statsarkivet förvarade saköreslängder från 1500-talet:

Vid sommartinget med allmogen i Hallo län den 1 sept. 1549 (Statsarkivet, vol. 518, fol. 37 v.) fäldes „Hendrick Ja-

cobson Kauckele saac thil 12 öre för thet han medh woda hug Olloff Ionsson ibm tumel fingret af gaff peng:r — 1 mrc“.

Vid vintertinget med allmogen af Sagu socken den 10 febr. 1564 (Statsarkivet, vol. 1012, fol. 10 v.) „Fäldes Mattz Thomassonn i Koruenpæ sack till 9 mrc for thett han hug thet främsta fingredh aff och 3 ~~mk~~ för lyttett af thomas ibm *dedit* — 4 mrc“.

Då båda anförda mål höra under bestämda lagparagrafer såväl i Magnus Erikssons som i Kon. Kristoffers lagbok, men bötet enligt hvardera lagen är olika, är det ej svårt att finna, enligt hvilken lag bötesbeloppen i ofvannämnda fall blifvit dömda. Hvad beträffar Henrik Jakobssons sak stadgar nämligen Konung Kristoffers lagbok § 1 kap. II. Sårn. balk. med våda § 1 (Abrahamsons uppl.): „Hugger man af adhrom Tumulfinger eller Foot framman wrista: Böte thre Marker fore Saar, Och sex mark fore Lyte“; — men enligt Magnus Erikssons lag var botet för samma brott 12 öre för sår och lika mycket för lyte (kap. II, § 1, Schlyters edit.) — Hvad åter angår Mats Thomassons sak, stadgar Kristoffers lagbok kap. IV Sårn. balk. med vilja 9 mark för såret och 6 mark för lytet, men Magnus Erikssons landslag 9 mark för såret och 3 mark för lytet (jempför ofvan).

Otvifvelaktigt skulle, vid en mera omfattande undersökning af saköreslängderna från 1500-talet, än den jag nu varit i tillfälle att företaga, långt flere fall kunna uppvisas, då domen, såsom i anförda mål, otvetydigt talar om tillämpning af stadganden i Magnus Erikssons landslag med åsidosättande af kon. Kristoffers. — Likväl torde man få anse, att dylika fall vid rättskipningen mindre framsprungit ur en bestämd princip hos domaren, än härrört af en förblandning af de båda lagarne, beroende på, att domaren ännu under 1500-

talet vid rättskipningen hade att följa antingen sitt eget eller nämndens goda minne, eller ock en förefintlig handskrift af lagen, hvilken i detta fall ju kunnat vara antingen Kristoffers eller Magnus Erikssons. (Antydningar om dylika förhållanden synes äfven göras af Karl IX i hans bekräftelse af Kristoffers lag den 20 dec. 1608). Båda lagarna äro öfverhufvud så lika, i de flesta fall ord för ord, att blott med svårighet skiljaktigheter mellan dem kan påträffas. Mest åtskilja de sig genom det stora antal stadganden af speciel natur, hvilka blifvit intagna i kon. Kristoffers lagbok, men hvilka icke ingå i Magnus Erikssons landlag. Om en tillämpning under 1500-talet af dylika stadganden i Kristoffers lagbok tala en stor mängd domar, omnämnda i saköreslängderna, men derjemte förekomma fall, då dom synes fälts äfven efter annan praxis eller enligt andra lagstadganden, än dylika i nämnda lag upptagna. — Såsom ett exempel härfpå vill jag anföra följande. Den vanliga boten för oqvådesord inför rätta är under 1500-talet 3 marker. Under detta allmänna bötesbelopp dömes äfven för „undsägelse“ inför rätta, för „buller och oljud“ i tingsstugan eller inför rätta, till och med vid ett tillfälle, då dom föll för oljud, hvilket var förenadt med nämndens öknämmande „hundar“ (vol. 1029, fol. 25; sommart. i Vemo finsk socken 1565). Något stadgande för dylika förseelser förefinnes icke i Magnus Erikssons landslag, men i Kristoffers är deråt egenat ett särskildt kapitel, kap. XLIII, Tingsm. balk., i hvilket stadgas särskilda bot för olika underarter af nämnda förseelse. Så stadgas för märkeligt oljud å tinget „för rättenom“ 6 öres bot; „bannar noghor andhrom vppinbarlika for rättenom: rughar, vndsigher, eller Liughare kallar: Böte tolf Öre til treskiptis“; „kallar ock nogor annan oqvådins ord med hastoga mode, hvad det helst är det å heder går eller ära, böte 4 marker till treskiptis“. — Skulle nu under 1500-talet stad-

gandena i kon. Kristoffers lagbok strängt blifvit följda, hade enkel undsägelse inför rätta bort dömas icke till 3 markers bot, såsom vanligen under århundradet var fallet, utan till 12 öres bot! Öfverhufvud synes icke under 1500-talet åtskilnad gjorts mellan olika arter af förbrytelser, hänförliga till begreppet „oljud inför rätta“, utan vanliga boten för förseelser af denna art varit 3 marker. I 1500-talets sätt att döma nämnda förseelser torde man derföre få anse tillämpad en något generelare lagbestämning, än den som innehålles i Kristoffers lagbok. — Såsom en antydning om ett dylikt påbud må tjena uppgiften i Abrahamsons uppl. af Kristoffers landslag, sid. 687, att det i Calmar-recess § 38 förbjudes „at å Tinge för Rättenom göra oljud; ho det giör, den böter derföre tre marck“.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 18 p. helmik. 1886.

Saapuvilla olivat esimies hra Danielson, jäsenet hrat Elmgren, Krohn, Fontell, Palmén ja kandidaatit K. Grotenfelt ja C. von Bonsdorff.

§ 1.

Joulukuun kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Suomen Ruotsalaiselta Kirjallisuuden Seuralta oli tullut kappale sen Toimitusten ensimmäistä osaa: „H. G. Porthans bref till M. Calonius“, ynnä kirje, jossa ehdotettiin toimitusten vaihtoa. Historiallinen seura päätti vastata myöntäväi-

sesti tähän ehdotukseen sekä siihen liittää kappaleen kaikista Seuran omalla kustannuksella julaistuja toimituksia.

§ 3.

Seuran kirjastoon tullee ilmoitettiin „Utdrag ur Åbo Stads dombok 1624—1625“ toisena osana Turun kaupungin historiallisen museon johtokunnan toimituksia.

§ 4.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta oli tullut suostumus Historiallisen Seuran pyyntöön saada 2,000 markkaa Collanin rahastosta Buxhöwdenin virallisen kirjevaihdon painatukseen, ja päätti Seura lopullisesti hyväksyä esimiehen hra Danielsonin ehdotuksen julaista mainitun kokoelman asiakirjoja Historiallisten Todistuskappaleitten sarjassa.

§ 5.

Allekirjoittaneen ehdotuksesta päätettiin ruveta painattamaan Historiallisen Arkiston 9:ttä osaa.

§ 6.

Kandidaatti K. Grotenfelt toi esiin Suomea koskevat otteet valtakunnan verokamari-kirjoista vuosilta 1533, 1536, 1537, 1538, 1540, 1542, jotka olivat Ruotsin kamariarkistosta kopioidut, ja ehdotti niiden painattamista. Samassa ilmoitettiin että herra Bomansson oli samallaisia tietoja koonnut muutamien edellisten vuotten tileistä, jonka ohessa hra Fontellilla oli painokelpoisessa kunnossa laajempi kokoelma tietoja Suomen taloudellisista oloista Kustaa Vaasan aikana.

Seura otti keskusteltavaksi, miten nämä arvokkaat ainekset saisi paraiten julaistuuksi ja myönnettiin yksimielisesti

paraaksi että ne yhdessä tulisivat uutta osaa Historiallisten Todistuskappalten sarjassa muodostumaan. Osaksi varojensa riittämättömyyteen katsoen, osaksi siihen nähden, että herra Fontellilla nykyänsä oli Yliopiston konsistorin pöytäkirjojen painatus valvottavana, päätettiin jättää asianomaisten julkaisijain päätettäväksi, milloin näitten asiakirjojen painatus oli aljettava.

§ 7.

Tämän jälkeen Seuran esimies herra Danielson luki pitemmän esitelmän kotimaisen hallituksen järjestämisestä ja Sprengtportenin toimista vuosina 1808—09, joka kokonaisuudessaan oli otettava Historialliseen Arkistoon.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 19 p. maalisk. 1886.

Saapuvilla olivat esimies hra Danielson sekä hrat Elm-gren, Yrjö-Koskinen, K. Grotenfelt, K. O. Lindeqvist ja allekirjoittanut.

§ 1.

Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Herra Grotenfelt antoi seuraavat tiedot Kust. Vilh. Ladaun toimista 1808 v:n sodassa:

Niiden käsikirjoitusten joukossa, jotka äsken Kirj. Seura lahjoitti valtioarkistolle, on myöskin eräs kokoelma Buxhövdenin julistuksia 1808 v:n sodassa ruotsiksi ja suomeksi. Ju-

listukset itse lienevät kaikki ennen tunnetut, mutta nämät ovat siitä merkilliset että näht. ovat pain. julistusten originalit, kirjapainoon „tirehtööri Frenckelille Turussa“ lähetetyt, jonka ohella ilmoitetaan kuinka monta kappaletta kutakin suomeksi ja ruotsiksi on painettava. Nämä toimet kävivät tunnetun Kust. Vilh. Ladaun kautta niinkuin muutamasta lisäyksestä nähdään esim. „Päällikkönä komentava kenraali kreivi y. m. Bouxhovden on käsenyt tämän suomennettavaksi ja painoon toimitettavaksi. Turku ^{20 kesäk.}/_{2 heinäk.} 1808. Ladau, kolleegiassessori ulkomaan asiain kolleegissa“. Joskus on myöskin puhe jonkun tiedon panemisesta Turun sanomiin esim. „— — — Buxhövdenin käskystä pyydetään Hra tirehtööri ja maist. Frenckelliä Turun sanomiin panemaan raportin maallennoususta Vaasan kaupungin luona — — Turku ¹⁹/₃₁ heinäk. 1808“. Niinkuin tästä selviää oli se Ladau, joka vv. 1808 ja 1809 toimitti Åbo Tidningariin nuo venäjänpuoleiset julistukset ja raportit, jotka niissä luetaan, ja arv. myöskin sen kirjoitussarjan „Statsnyheter“, joka 9 p. heinäk. 1808 alkaa „kreivi y. m. Buxhövdenin kirjallisesta määräyksestä“ ja seur. vuoden alkupuolella „loppui samoin kuin se aloitettiinkin ilman kustantajan tai toimittajain tointa“. — Prof. Danielson on jo ohimennen kirjoituksessaan „Anjalan mies K. H. Klick Venäjällä“ (Valvoja 1883) huomauttanut eräästä Buxhövdenin todistuksesta 2 p. tammik. 1809 (vanhaa lukua), että Ladau oli läsnä „2 p:stä maalisk. 24 p:ään huhtik. Viaporin linnan piirityksen ja antaumuksen aikana“. Että Ladaun toimi sodassa vähemmin oli sotilaan, kuin jonkunmoisen asiamiehen, osoittaa myöskin yllämainittu seikka sekä vielä pari Ladauta koskevaa asiakirjaa, jotka prof. Gabriel Rein vainajan pape-reissa ovat käsiini sattuneet. Toisella on päällekirjoitus „Traduction du rapport à S. M. L'Empereur de la part du General d'infanterie Comte de Buxhoevden en date du 1 No-

vembre 1808“. Tässä sanotaan m. m. että kolleegiassessori Ladau on koko ajan ollut „aupres de moi pour diriger la correspondance suédoise et finoise“ ja jatketaan „s'occupant sans aucun aide de toutes les affaires touchant l'administration civile de la Nouvelle Finlande, il m'a été très utile pour la connaissance de la langue Russe, de celles du pays et d'autres langues étrangères, même pour la partie militaire“. Koska Ladau astuessaan uudestaan Keis. Maj:n palvelukseen on menettänyt yksityisen viran, ehdottaa Buxhövdén lopuksi hänelle annettavaksi jonkun kruununmaan Littauissa taikka Volhyniassa. — Eräessä toisessa kirjeessä 12 p. helmik. 1809 Speranski Sprengtportenille sanoo pyynnön mukaan keskustelleensa Ladaun kanssa useista Suomen hallintoa koskevista seikoista ja huomanneensa hänen niihin perehtyneeksi. Esitettyänsä sittemmin Keis. Maj:lle Sprengtportenin toiveen saada käyttää tätä upseeria apunansa, on Keisari armollisesti siihen suostunut ja määrännyt Ladaulle saman aseman Sprengtportenin tykönä kuin hänellä ennen oli kreivi Buxhövdénillä. — Nämä vaan oikeastaan koskevat Ladaun toimia sodan aikana; niiden kanssa tavataan originalina Speranskin kirje Ladaulle 16 p:ltä toukok. 1810, jossa ilmoitetaan että hän on määrätty postipäälliköksi uuteen Suomeen sekä annetaan toimeksi tehdä suunnitelma näiden seikkain järjestämiseksi, joiden suhteen Keis. Maj. tahtoo „que l'ancien ordre de choses soit conservé dans cette organisation autant que cela peut être compatible avec les rapports nécessaires que les postes de la Finlande doivent avoir avec celles de l'Empire“.

§ 3.

Herra Lindeqvist kertoi erään Tukholman valtioarkistossa löytyvän maaherrakirjeen mukaan seuraavaa Turun ja Porin läänin tilasta v. 1745:

Turun ja Porin läänin maaherra L. J. Ehrenmalm mainitsee hallitukselle Huhtik. 3 p. 1745 lähettämässä kirjeessään kieltäneensä viljan ja karjan viennin läänistään, johon hän esiintuo syyksi lääninsä huonon tilan. Hän sanoo matkustaessaan Yli- ja Ala-Satakunnan kihlakunnissa huomaneensa, ettei useimmilla asukkaista ole viljaa tuskin ruo'aksi siksi kun uutista saadaan; velkojen maksamiseen oli edellisen vuoden sato mennyt; viinanpolton kautta on niinikään suuri osa hävinnyt; v. 1743 oli sängen kova kato ja v. 1744 ennen elonkorjuuta maksettiin muualta tuodusta viljasta 30 taal. ja enempikin tynnyristä; suuri osa kansasta sisämaassa elätti itseänsä „tavattomalla ruo'alla“. — Turun ja Porin läänissä (paitsi Ahvenanmaata) oli 8,780 taloa, henkikirjoja maksavien asukasten luku 45,478, ja tarvitsee, arvelee maaherra, joka talo vähintään 3 tyn. kylvöksi ja kukin henkilö 3 tyn. elatukseen eli yhteensä 162,774 tyn., mutta tuskin $\frac{1}{4}$ tästä löytyy. — V. 1743 oli kyllä tuotu Turun kaupunkiin 9,420 tyn. viljaa ja 1745 (siihen aikaan asti) 6,764 tyn., mutta se ei riitä edes kaupungin omille asukkaille, joita verollisten ijässä on 4,000. Näiden syiden nojalla toivoo maaherra hallituksen antavan suostumuksensa kieltoon.

Karjaa löytyi niinikään vähän, jota oli vaikuttanut huono heinän sato vv. 1740, 1741, koska sentähden nuorta karjaa paljon teurastettiin; sodan aikana tarvitsi Ruotsin sotajoukko paljon elikoita; sen jälkeen otti Venäläinen sotajoukko ja Turkuun kokoontunutta kongressia varten otettiin niinikään karjaa; vihdoin oli eläinruttoon kuollut suuri joukko, nimittäin yhteensä koko läänissä (paitsi Ahvenanmaata ja Yli-Satakunnan ali-osaa kihlakuntaa): 222 hevosta, 362 härkää, 432 lehmää, 206 hiehoa, 197 sikaa, 133 vasikkaa, 165 lammasta, 7 pukia ja 9 kuttua, niinkuin kirjeen mukana lähetetty luetelo osoittaa. Rutto oli saanut alkunsa muutamista kum-

mallisista madoista, niinkuin muutamat Nousiaisten miehet olivat kuulustelussa kertoneet. Madot olivat väriltään keltäviä ja 10-vuotiaan lapsen pikkusormen kokoisia; ruohon, jossa he liikkivat, hävittivät ne kokonaan; koskettaissa lemahtivat ne ensin mansikalta, vaan sittemmin muuttui haju sangen katkeraksi. Elikot saivat ensin ajoksia kaulaan, kuppeesen tahi lapaan, ja 2 à 3, harvoin useamman päivän sairastettuansa kuolivat ne. Elikkoa nyljettäissä oli paisuman kohdalta maahan juossut keltanen neste „polttanut ruohon pahemmin kuin tuli“. Tautia vastaan oli paraiten huomattu vaikuttavan tuore maito, johon sekoitettiin vähän tupakkaa, tervaa, ruutia, tiilikiveä ja erästä kasvin juurta. — Ihmisiinkin, jotka tällaisia elikoita nylkivät sanotaan taudin tarttuneen ja surmanneen niitä.

Saman maaherran kirjeen mukana syysk. 3 p. 1745 seuraa muutamia luetteloita, jotka sisältävät tietoja hänen lääninsä aineellisesta tilasta seuraavan kaavan mukaan:

Kylälakunnat:	Talat:				Peltö ja kylivö:						Elihot:		
	Varallista.	Vähermän varallista.	Varatto- ma.	Pertin köyhä.	Koko kyli- vö yuo- sittain.	Kyivössa.	Nurmena.	Hevosia.	Härkia.	Lehmiä.			
Vehmaan	56	485	184	59	3513	4	73	13	1164	1805	3585		
Mynämäen	331	298	57	5	2831	10 ⁵ / ₆	46	22	1142	846	3182		
Maarian	62	198	301	154	4569	22	643	7	1379	2005	2959		
Piikkön	25	186	197	66	3417	2 ¹ / ₄	140	26 ¹ / ₄	1259	981	2523		
Hailkon	89	257	295	54	—	—	—	—	—	—	—		
Ali-Satakunnan . .	80	414	152	19	4975	—	248	17 ¹ / ₂	1384	2616	3515		
Yli-osen	149	517	380	53	—	—	—	—	—	—	—		
Ali-osen	434	542	294	114	4928	17 ¹ / ₂	449	12 ¹ / ₂	2707	2907	5833		
Ahvenan	8	375	305	164	1732	17	267	21	1890	185	4253		
Yhteensä	1234	3272	2165	688	—	—	—	—	—	—	—		

§ 4.

Allekirjoittanut kertoi lähemmin sisällyksestä eräässä Ison vihan ajoilta olevassa muistoonpanokirjassa, jonka eräs kornetti Frijs oli tehnyt ja joka aikoinaan kammariherra Linderin antamana lahjana oli joutunut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haltuun (vrt. Suomi, II, 9 osa, s. 428, Hist. Arkistoa, III, s. 141), ja lupasi sovittaa nämä tiedot erinäiseksi kirjoitukseksi.

Pöytäkirjan vakundeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 4 p. huhtik. 1886.

Saapuvilla olivat esimies herra Danielson ja hrat Elmgren, Yrjö-Koskinen, Ignatius, K. Grotenfelt, K. O. Lindqvist, Aug. Hjelt ja allekirjoittanut.

§ 1.

Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Seuralle oli tullut yhdeksäs karttalehti sarjasta „Finlands geologiska undersökning“ kertomuksen kanssa, Teollisuushallituksen lähettämä, ynnä toinen vihko „Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland. Förhandlingar och Uppsatser, I“.

§ 3.

Allekirjoittanut huomautti miten vanhempi ruotsalainen riimikronika eli Eerikin-kronika siinä tarkassa laitoksessa, jonka G. E. Klemming vv. 1865—68 on julaisnut, eräässä paikassa sisältää kaksi suomalaista sanaa, joita ei tavata vähem-

min luotettavassa Hadorph'in painoksessa, jota suomalaiset historioitsijat enimmiten ovat käyttäneet. Puheena oleva paikka on tuo muuten niin tunnettu ja hauska kertomus Landskronan eli Maakruunun perustamisesta sekä sieltä vuonna 1299 tahi 1300 tehdystä retkestä Karjalaisia vastaan. Seuraavilla sanoilla kronika kertoo, kuinka kristityt läksivät pakanallisten vihollisten asuinpaikkoja etsimään:

- 1482 Tha villo the crisno ena reso fara
 ok villo the hedno ey lenger spara
 Gavo vt ena reso mathelika stoor
 1485 the vp i hvita träskit foor
 Atta hundrad folk oc ekke meer
 thera forman heet haralder.

Silloin saivat tietoja eräästä saaresta, joka tuskin voi olla mikään muu kuin Valamo. Venäläisten lähteitten mukaan apostolit Sergius ynnä German jo v. 1329 tulivat Kubenskijärven tienoilta Kristin uskoa saarnaamaan (ks. Philaret, Geschichte der Kirche Russlands, I, sivv. 162, 163), ja Valamo silmännähtävästi sitä ennen oli asuttu. Kertomus vahvistaa tuota päätöstä:

- 1489 Aff en holm tha var them sakt
 väl tusanda hedninga lagho ther aa
 tiith haffdo the huxat ok vildo them sla
 hvita träsk er som eth haaff
 sva som bokin sigher här aff
 rytzland ligger östan sunnan til
 1495 ok karela nordhan sva at sion them skiil
 Tha the komo sva lankt fra thera här
 som XXX viko sio lankt är
 Tha varo the ey halvähis kompne tiith
 väderith bleste ok sion gik hvit
 1500 Tha kom en storm ok bleste sva
 at tha matto napplika landit faa
 karela land the tha sokto

- ok komo til land om ena otto
 vider eth torp vidher ena aa
 1505 sva som man först til daghin saa
 Haffdo the sin skip ey a landit dragit
 tha haffdo them sion allsunder slagit
 Ther var mongen man vater ok trötter
 ther lagho the tha fääm netter
 1510 drapo ther folk ok brendo thera by
 ok manga *vsko* gambla ok ny
 The huggo sunder thera *hapa* ok brendo
 tha fingo the lugn ok ater vändo
 Thy at the hado vpätith thera maat
 1515 sva at han vanz ey lenger aat
 Tha the komo ather til *pekkinsäär*
 tha laa thera eghin forvardh thär
 summi lagdo sik tha ther vidher
 ok summi foro til adelhärin nider.

Kun tähän laitokseen (Klemming, Svenska Medeltidens Rim-Krönikor, I, sivv. 51, 52) vertailee Hadorphin laitosta (Två gambla Svenska Rijn-Krönikor, ss. 60, 61), huomaa paitsi muita eroituksia, että säkeet 1509—1516 kuuluvat näin:

Ther lago the fem Nätter
 Drapo ther Folk, ok brände thera By;
Mang usul kaar gammal ok ny
 Tha huggo the synder ok *hopebrände*:
 Sva fingo the lugn, ok atervände,
 Förän the hade opätit thera Mat,
 Sva at han räckte ey länger at.
 Tha kommo the ater til *Päckensär*, etc.

Selvää on, että jälkimmäinen laitos on virheellinen, mutta ihan varmaa ei tietysti ole että edellinenkään on ihan virheetön. Klemming itse huomauttaa, että *vsko* ja *hapa* ovat suomalaisia sanoja (Sv. Medelt. Rim-Krönikor, III, siv. 286,

muistutus), vaikk'ei uskalla muuta kuin jälkimmäisen merkitystä mainita.

Sana *vsko*, *usko* on niin selvä, ett'ei liene syytä olettaa sitä runnelluksi muodoksi; hyvin luontevalta näyttääkin, että juuri se sana jäi ristiretkelijäin muistoon. Ovatko he sillä sitten ajatelleet pakanain kunnioittamia esineitä, esim. pyhiä puita, vai ihmisiä — vertaile noita suomalaisista sanoista *kuule*, *kuuleks'* johdettuja ruotsalaisia *finnkole*, *finnkolex* — lienee ainakin nykyänsä mahdoton päättää.

Sana *hapa*, *haapa* on tehnyt ruotsin kielen tutkijoille paljon vaivaa. On ajateltu jotakin alkusanaa *haper*, joka kuitenkin olisi ἄπαξ λεγόμενον kirjallisuudessa, selitettävä ainoastaan joskus uuden ajan ensi vuosisadan asiakirjoissa tavattavan *håp* sanan avulla, jota Rydqvist-Södervallin sanakirjassa selitetään „lång och smal jakt“. Tästä sanasta ei kuitenkaan ole Tanskan tahi Norjan murteissa nähty jälkeäkään eikä ruotsinkaan kielessä muuta kuin Suomen puolella. Klemming arvelee että sanaa kenties saattaa selittää: „urholkad trästam, aspstock, kanot“. Tässä asia nähtävästi on niin selvä ett'ei arveluja tarvita. Sana on tuo suomalainen *haapa*, joka Ahlqvistin mielestä (De vestfinska språkens kulturord, siv. 149) alkujaan merkitsi *venhettä*, ja sitten *venhepuuta*.

Pekkinsäär on tietysti *Pähkinäsaari*; se „kirja“, johon kronisti 1493 säkeessä viittaa, on kaiketi joku islantilainen satu, mutta vaikea on arvata kuta niistä useista, joissa Itämerestä puhutaan, tässä lienee tarkoitettu.

Nämä keskellä ruotsinkielistä tekstiä tavattavat suomalaiset sanat ovat tietysti hyvä lisätodistus että mainittu kronika on kirjoitettu varsin pian siellä kerrottujen tapausten jälkeen. Virheelliset uudet käsikirjoitukset jo osoittavat että tuommoiset kirjoittajalle tuntemattomat sanat tuskin olisivat voineet kauan säilyä, kun sitä vastoin sille, joka 1320-luvulla

tämän osan riimi-kronikaa sepitti, oli helppo itse ristiretkelijoilta kuulla nuo sanat samoin kuin monta muuten tuntematonta kertomustakin.

§ 4.

Tämän jälkeen allekirjoittanut lyhyimmiten kertoi sisällyksen erään Erik Larsson Dalgrenin muistoonpanoista, jotka kaupan kautta olivat lehtori Gottlund vainajan pesästä joutu-
neet Suomen valtioarkistoon. Koska nämä seikat osaksi täydentävät mitä Maaliskuun kokouksessa esitetyn toisen niinkään karoliinin tekemästä muistoonpanoista selviää, otti allekirjoittanut esittääkseen eri kirjoituksessa näitten molempain kokoelmain sisällystä.

§ 5.

Kandid. Aug. Hjelt luki seuralle otteita Aurora-seuran säännöistä ja asiakirjoista ja jätti ne Historialliseen Arkistoon kokonaisuudessaan painettavaksi.

§ 6.

Kand. Grotenfelt luki seuralle kirjoituksen Turun kaupungin suomalaisuudesta ennen aikaan, joka oli se Arkistoon otettava.

§ 7.

Lisensiaatti K. O. Lindeqvist luki kaksi otetta Maskun ja Mynämäen kihlakuntien rahvaan valituksista 1751, jotka löytyvät Ruotsin valtioarkistossa:

30:o Som finska allmogen komma att lida i deras ansökningar och Rättegångar derigenom att en dehl Embetsmän och betjenter äro icke finska språket mächtige, utan tå Embetsmännerna nödgas tala genom tolck, kunna the intet er-

hålla rent begrep om allmogens angelägenheter, så anhålles i underdånighet, att alla the som med finska allmogens ärender hafva att syssla, måga vara inkomna i finska språket, hvarutom underdånigst af allmogen anhålles, at som Guds ord icke kan redigt och omständeligen för finska allmogen uttydas af sådane präster, som antingen als intet, eller allenast någorlunda äro inkomne i finska språket, hvarigenom icke allenast oanständiga ordastäf, utan och orediga begrep och tvifvelachtiga tanckar om salighetens kunskap förorsakas, det Eders kongl. Maj:t till Lärare vid finska församlingar hädanefter allernådigtst ville förordna sådana präster, som till alla dehlar rent och fullkomligen äro finska språket mächtige, hvarigenom jämväl språkets renhet blefve bibehållen.

32:o Beklagar allmogen sig i underdånigheet thäröfver, at ägo- och rå-tvister i dessa tijder så högt stigit, at jordägarerna igenom dem komma uhr stånd, at betala sina utlagor, skolandes ohrsaken thärtill vara, dehls brist på Laggiltiga råer och dehls Landtmätarens samt Cronobetjenternas efterlåtenhet; hvarföre allmogen i underdånighet anhåller, det Eders kongl. Maj:t täcktes allernådigtst en allmän refning byar och grannar emellan å kronans vägnar förordna, som kunde skie igenom Landtmätarena hvilka skyndsammast och utan egennyttia hvarjom och enom rättvist kunde tildela deras ägor, dem de sedan, med slika omkostningar som nu uppgår till ägotvister, kunde sättia i et för det allmänna gagneligit stånd och häfd.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 17 p. syysk. 1886.

Saapuvilla olivat esimies herra Danielson sekä herrat Elmgren, Ignatius, Fontell, Lindeqvist, Ruuth ja allekirjoittanut.

§ 1.

Edellisen kokouksen pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Herra tohtori J. O. I. Rancken oli lähettänyt Seuralle lahjaksi toisen vihon „Från Anjalaförbundets tid“, ja Ruotsin valtioarkisto kymmenenen vihon „Meddelanden från Svenska Riksarkivet“.

§ 3.

Herr Ignatiuksen ehdotuksesta Seura päätti nidottaa kamarineuvos F. J. Rabbe vainajan tekemän laajan Suomen lääkintätoimen historian, joka käsikirjoituksessa on Seuran haltuun jätetty, ja piti sen ohessa ottaa teoksen lähteistä ja suunnitelmasta selkoa, jotta Seuran pöytäkirjan kautta voisi muille tutkijoille tietoa antaa teoksesta.

§ 4.

Allekirjoittanut ilmoitti lähtevänsä pian Ruotsiin historiallisia tutkimuksia varten ja päätti Seura jättää sihteerin toimen vuosipäivään asti herra A. G. Fontellille.

§ 5.

Allekirjoittanut ilmoitti että painettavana oleva osa Historiallista Arkistoa oli valmis 11:een arkkiin saakka ja että osa hyvin voisi vuosipäivän paikoille valmistua; sitä vastoin ei ollut toivetta Suomen ja sen maakuntain vaakunain valmistumisesta, koska tähän asti ainoastaan Suomen vaakuna oli valmis. Edellyttämällä että herra Bomansson siihen suos-

tuisi Historiallinen Seura päätti että mainittu vaakuna oli tähän osaan Arkistoa otettava.

§ 6.

Herra Fontell ilmoitti eräässä vihossa asiakirjoja Holmbladin kokoelmassa Valtioarkistossa löytäneensä kopian siitä päätöksestä, jonka Pohjanmaan ja Länsipohjan säädyt tekivät Torniossa 11 päiv. Elok. 1656 (vert. Ignatius, Finlands historia under Karl X Gustafs reg. ss. 110, 111); jäljennös oli kuitenkin siinä kohden epätäydellinen että allekirjoitukset puuttuivat. Tämä asiakirja on näin kuuluva:

*Ständernes Besluut aff Östre- och Westerbottn
11 Augustij 1656.*

Den Stormächtigste Höghborne Furstes och Herres H. Carl Gustafs, Swerigess Giöthes och Wendes Konungs, Storfurstes till Finlandh, Hertig uthi Estlandh, Carelen, Brehmen, Werden, Stetin, Pommeren, Cassuben och Wenden Furstes till Rügen, Herres öfver Ingermannelandh och Wissmar, Så och Pfaltz Gref:s, widh Rein i Beijern, till Gülich, Clewe och Bergen Hertigh

Wij Efterskrefne Undersätare af Präster- och Borgerkapet, sampt menige Allmoge uthi Öster- och Westerbottn som till dhetta mööte uthi Tornöö, sammankalladhe warit hafwom, Giörom witterligit, att såsom uthi Kongl. Maj:ttz wår Allernädigste Konungz och Herres frånwaro, hafwa de Högwälborne, Wälborne, Herrar Swerigess rijkess Rådth, öfverskickat någre ärender och puncter, att låta igenom wälborne H:r Landzhöfdingen Johann Graan medh oss tractera och afhandla; af hwilke wij uthi begynnelsen äre omstendeligen underwijste wordne om wårt k. Fädernesslandz tillståndh

och lägenheet, huruledess den alldrahögste Gudh hafwer nådeligen här till wällsignadt K. Majj:ttz vår Allernådigste Konungz och Herress wapn, emoot Chronan Pålan och att andre mechtige fiender, komma widh dhenne tijden, uthan någon gifwin orsaak, willandess turbera, hindra och afdraga vår allernådigste Konungh, ifrån des Rättmätige Vpsååt, och förehafwande; och såsom wij här utaff noogsampt kunne besinna, hwadh fahra vår allernådigste Konungh och alles wårt k. Fädernesslandh ståår uthi, så fordrar vår Vnderdånigste Skyldighet, att wij såsom Rättsinnige undersåtare, komma vår allernådigste Konung till hielp, effter våra yttersta kraffter och förmögo, hafwe fördenskull till det som oss är förestält wordet, bewilliat som fölier.

1. Hwad Vthskrifningen anlangar, är såledhes bewiliat och samptyckt; att dhen straxt anställess, Ju förr Ju heller, på det Landet kan i tijdh medh krigzfolck blifwa försedt, och effter hållin Vtskrifningh öfwass till krigztiensten, huar tiende, skrifwess af frälse, Crone- och Skatte, lijka, och angår detta Österbottn alleena; Men hwad Westerbottn anlangar hålla thee itt wist taal Kneckter; och såsom man förnimmer, en stoor deel af dhem wara afgångne, skall och samma taal medh thet förste fyllass af wälb. H:r Landzhöfdingen, Så att Kongl. Majj:tt kan bekomma godha Kneckter, och icke heller eendeste Mansshielpen af Hemmanen Vthtages; Doch begiäre Ständerne underdånigst att samma krigzfolck kunde blifwa hemma i Landet, uthi denne fahrlige tijden, Landet till försvar emoot Stoorfursten j Rysslandh hwilken icke allenast nu, uthan än då i winter, större fhara, och skada, oss här i Landzorten medh sijne infall tillfoga kan.

2. Råghielpen för innewarande åår Låfwe wij aff menige allmoge att uthgiöra uthi Rågmjöl, och uthi malt Omalit; Men såsom Landzenss Lägenheet och tillståndh, icke är

lijka, uthan på sombliga orter faller mehra Rogh, annorstädes korn, men Ringa Rådhsädh brukass, derföre bewilie wij detta såledess, att der som befinnes Lägenheet att uthgiöra Rågmjöl, skall ingen sikh undandraga, Men ther thet icke är, skall dett öfrige utgiörass uthj godt omalit malt; Hwad tijdhen anlangar enär dhenne hielp lefwererass skall, Så emädhan ingen annan sädh är att tillgåå j denne Landzorten än dhen som nu ståår på Jorden, Så kunne wij beste hielp intet lefwerera förr än som j winter, efter Rogen skall Malas j miöl och kornet mältass, Dock skall här medh icke lengre fördröijass, uthan medh första åkeföret skall dhenne Lefwereringh skee, enär som påfordrass. Men Rijkzdalerss hielpen, Lofwe wij nu straxt att uthleggia för innewarande åår, så att den nu j höst, kan komma kongl. M:tt och Cronan till godho, alt effter dhen 14 puncten vthj 1655 århs Rickzdagz beslut.

3. Hwadh oss af Prästerskapet anbelangar, så hafwe wij godhwilleligen samptyckt att fördubbla den hielp som uthj 1655 århss Rixdagz beslut, och 15 punct omförmåhles, och den utgöra, iu förr ju heller till kongl. Maj:ttts och Rijksenss understödh, doch förmodhe Prästerskapet underdånigst, att dhe sedhan för samme hielp kunde frije wara.

4. Wi af Borgerskapet bewillie i Lijka måtto fördubbla dhen krigzhielp, hwar om förmåles i den 16 punct uthi 1655 århs Rickzdagz beslut, så att dhen nu straxt j höst kommer Chronan och Kongl. M:tt till godho, dock begiäre wij i Lijka måtto underdånigst att blifwa, här efter der medh förskonte, emädhan då för 3 åhr uthgifuit är som samme 16 puncten Innehåller.

5. Hwad hästehåldningen anbelangar wele fuller wij af Prästerskapet, gerna här medh blifwa förskonte, för andre wåre beswär skuldh; wij af Borgerskapet sammaledess, för

wåre många pålagor och j synnerheet derföre att wij hålle båtzmans taalet dubbelt, Icke deste mindre hafwe wij såledess bewilliat som følger; Wij af Prästerskapet bejake att hålla hästar, warandes Twå eller Tree om karl, häst och Tygh effter hwarss och eens lägenheet, och som Pastoratet wara kunne, och bidie wij Vnderdånigst kunna blifwa medh wijdare Hästehåldningh förskonte; Wij af Borgerskapet samptyckie j lijka måtto här till, effter hwarss och eens stadz förmögenheet, att tillsättia så många hästar som möjjeligit wara kan, och detta alt såledess och medh thet wilkoehr, att wij sådane hästar, saal och Tygh willia förskaffa och Gewär, som effter Landzens tillståndh kunne opbringas, Elliest och att wij fåå blifwa innom Landzens Grentzer, till att göra Ryssen mootståndh till häst om så omtrenger, men intet twingass öfwer Grentzen, brukandess och der till dhe Officerare, som wij oss sielfwe förskaffa wille.

6. Wi aff Bondeståndet bewillie, och att de officerare och Soldater, som dhenne tijdhen, liggia på Landet här j Öster- och Westerbotn, widh åtskilige orter till Landzens förswar, måtte af Allmogen af Landet, här effter blifwa nödh-
torffteligen Vppehåldne; Dock så att dhe låta sigh benöija medh dhen förtäring, som allmogen förmå dhem att gifwa. Hwad Officerarne widhkommer skole dhe och på sådane reesor, som lenda till Landzens förswar, uthi desse fahrliga tijder bekomma nödh-
torffftigh fordenskap. Såsom och dhe Officerare niuða någon wedergellingh för deress tienst och Omaak som elliest ingen löhn hafwa af Chronan.

Att detta såledess är samptyckt och sluitit, och wele att af oss och våre Medhbröder, som hemma åhre skall Öryggeligen hållass och effterkommass, hafwe wij detta medh egne händer underskrifuit, och witterligen låtit sättia våre egne, Så och våre Stadz och Häredz Insegel här neder före

Datum Tornöo Stadh; Den Elloffte dagh uthj Augustij Månadt, Åhr effter Christj bördh. Ettusendh Sexhundradh på det Femtionde Siette.

§ 7.

T:ri J. W. Ruuth luki näin kuuluvan tiedon:

Hattulan kihlakunnan tuomiokirjassa v:lta 1625 olen tavannut erään tuomiokirjeen, josta näkyy, että Hakoisten kartanoa 15:llä sataluvulla nimitettiin „vanhaksi Hämeenlinnaksi“. Kirje, tehty 14 p:nä marrask. 1625, koskee muutamia vanhoja niittuja, joitten omistukseen Hakoisten vouti kartanonsa puolesta pyysi oikeuden vahvistusta. Kirjeen alku on seuraava: „Kom för Retta Thomass Erichsson Haga gordz fougde, och vplade udi Retten högh lofigh konungh Göstafz och konungh Erichz Breff att vnder gamble Tauaste hus :N: Haga gordh schall blifua och liggia alle gamble engier, derföre stadfestes de ännu derwnder att blifua — — —“. Arvelen tuon vielä 15:llä sataluvulla käytetyn toisintonimen osoittavan, että muinaisina aikoina Hakoisissa oli löytynyt linna, jota ennen nyk. Hämeenlinnan perustamista pidettiin Hämeen maan keskuuspaikkana. Kenties oli se jo Ruotsalaisten maahan tuloa vanhempi, joutuen sitten uuden linnan kohotessa häviöön.

§ 8.

Tämän jälkeen hra Ruuth ilmoitti Wiipurin vanhoissa kirkonkirjoissa löytyvän muutamia tietoja mainiosta löytöpurjehtiasta Vitus Beringistä, joka, kuten tunnettu on, jonkun aikaa asui mainitussa kaupungissa. Näitten tietojen mukaan oli Bering Wiipurissa nainut erään kauppamiehen tyttären, Kristina Pülse'n, jonka suku-nimi (toisinaan kirjoitettu „Pylsä“) näkyy todistavan hänen olleen suomalaista syntyperää. Kir-

konkirjassa mainitaan nim.: (1713 d. 8 Oktober) „Capitein lieutenanten af Zar: Maj:tz siöflåtta välb. H. Vitus Bäring — med jungf. Anna Christina Pülse, handelsm:s Hr. Matth. Pülse k. dotter — wijgd“. Eräs samassa kirkonkirjassa löytyvä muistoonpano vuodelta 1726 helmikuussa: „Mad. Bierings salsons graflägnings“, tarkoittaa nähtävästi jotain tästä avioliitosta syntynyttä lasta, joka nuoruuden iässä kuolleena tuomiokirkkoon haudattiin.

§ 4.

Esimies hra Danielson kertoi vihdoin kahden memoriaalin sisällystä, jotka valasivat Turun rauhassa v. 1743 Venäjälle luovutetun alueen oloja, ja lupasi julaista nämä asiakirjat ynnä johdannon Historiallisessa Arkistossa.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

E. G. Palmén.

Kokous 15 p. lokak. 1886.

Saapuvilla olivat esimies herra Danielson, sekä herrat Elmgren, Ignatius, Grotenfelt, von Bonsdorff ja allekirjoittanut,

§ 1.

Edellisen kokousten pöytäkirja luettiin ja hyväksyttiin.

§ 2.

Yhdistys „Svenska Litteratursällskapet i Finland“ oli lähettänyt Seuralle yhdistyksen ulosantamat kirjat: „Finlands territoriska församlingars ålder, utbildning och utbredning, af K. G. Leinberg“, ja „Borgareståndets vid Borgå landtdag protokoll“.

§ 3.

Arkiston IX osa ilmoitettiin valmistuvan vuosipäivän vaiheilla. Myöskin määrättiin uuden Arkiston osan hinta 4 markaksi.

§ 4.

Turun yliopiston konsistoriumin vanhempain pöytäkirjain toinen osa käsittävä rekisterineen noin 35 arkkia, ilmoitettiin painosta valmistuvan vuosikokouksen vaiheilla. Tämän osan hinta määrättiin 6 markaksi.

§ 5.

Tämän jälkeen luki maist. Grotenfelt seuraavan Hannu Hannunpoikaa Monikkalan herraa koskevan asiakirjan Ruotsin valtioarkistosta kokoelmasta „Allmogens Besvär Österbotten 2^a“.

Högborne Furste, A. N. herre, Alles wåres vnderdånigeste hörsamhz tienst och lydno E. F. N. så lenge wij Lefue, altijdh tilredhe etc. A. N. F. och Herre, wij fatige E. F. N. vndersåther aff *Calaioki* Sochnn Bekenne och klageligen tilkenne giffue then öförrättige handell oss fatige män aff v. Hans Hansson til *Månickala* Anno 98 tilfogat bleff then tydh han här Somar tingit hult (:alle förrige gerder och Vtlagur oomtalte:). Först hadhe wij fatige män genom wåre vtskickadhe och sanferdige berettelser bekommit Af E. F. N. gunsteligit breff på then Closter Jord, som i gamble tijdhen genom frendsänns spell vnder biscopänn förbrutit war; och sidhann biscopens myndighz forminskat bleff, kom samme iord medh taxe vnder Cronon, att wij samme Jord igen vnder byrden efter laghen löse måtte för smör siu T:r eller thes werd, som wij oeh Jsrael Larssonn befalningz:n thz betalte och hans Quittentie hadhe. Thz E. F. N. breff och Quitten-

tien for:de Hans Hansson ifrå oss togh, Och vnder thz skeen,
 Att han them för sin rekenskap see wille, behult han bref-
 fuet och Quitt:en sunder reff för rätte medh these förachte-
 lige ordh på finsko: Fursti mun sinne, Fursti mun tänne,
 Minun pitä kuningas Sigismunduxelle lugun tekemän, eij fur-
 stille, Thett är furste migh hijt och furste migh dijt Jagh
 skall göre rekenskapen åth K. Sigismundus och icke fursten-
 om. Bidie doch på thz vnderdånigeste att wij fatige män på
 samme iord itt sådant breff igen bekomme måtte. Wijdhare
 ladhe han och een swege (?) saak på hele Sochen, til tree
~~16~~ bådhe hele och halff skattar, bönder, för ogilde broor,
 ändoch til samme broor eij mere än 5 bönder skyllige wåre,
 som han sielff besee leet, och måste ther then oskylliche
 medh then skyllige böthe, och genom trugh saak bettale.

Ther hoos han och tog af the bönder, som någon för-
 måge hadhe, årlige rente smör skatter twe duble, halff ander,
 aff halffskatter, och nybolen heelen skatt på itt åhr, medh
 een wicht som war 4 ~~16~~ ~~16~~ större än ret konnungz wicht,
 thz är efter Stocholms 28 ~~16~~ ~~16~~, ther igenom mången fatigh
 man, måste sin endeste aff ryttarom leffde ting igen Vtsettia.

Ytterligare wåldtuingadhe han oss igen bittale, medh
 Smör, och öffuer rätt, then trån tiende, som E. F. N. wår
 fatige kyrke herrde, vtj thetta arme Cappel gielle Nådigt til
 hielp efterlathz hadhe, Och her liunge, genom sannferdige
 berättelse som breffue lydhe, E. F. N. breff medh egen Furst-
 lig hand vnderskreffne, haffuer, lydendes att her liunge my-
 kit ondt och skadhe i Rysse feigde tijdhen, som och nu i thette
 finske oproor, lydit haffwer. Boor och vtj een stoor alme-
 ningz wågh, i lijthen Sochen, Ther til ganska lijthz preste-
 bool besitter, På thz han eij mere än til 3 T:or höst sädh,
 och 4 T:or wår sedh Vtsår, och inthz fiskerij men måste ifrå
 Limingå eller lenger sin winther fisk köpe A. N. herre och

F. Efter oss fatige män så stoor oförrätt skeet är, aff hans hansson, Och V. Augustinus någre hester haffwer som Hans tilhör, Att wij them til een ret aff honum bekomme måtte, til bittalning, Haffwer han rätt, så bekommer han wel sitt, igen, ther the icke störte.

Til thz ytterste woldtuingadhe och Axel Kurki oss ifrå een ny skwta medh segel och tygh then han j sit bårgele reckna låddes, och är for vår fatigdom skuld, hoos våre Skatte bröder Skippare, obettalet meste deels, Bidie doch på thett alle vnderdånig:te E. F. N., Nådig:te wille vnne oss fatighe män igen same Skutu, Endoch Axel Kurk på samme Skwte båte något bygdh haffwer, Och v. Augustinus henne nu i händer haffwer ifrå Biörnebårg taga lathet. Är och våres alles vnderdånig:te och ödmiuke bön, att the bönder som till Calaioki kyrke Sochnn ligge, Att the och måtte ther till tingx lagh bliffue, och ther sine Vtlagur göre, som the oeh ther til Sochns aff ålder tillegat hafue, och sine bygningz breff aff Calaiokz tingx lagh tagit och fångit haffwe, Är och them på allan theris årlige renthes eller andre resors skuldh til Calaioki mykit belegligare än till Lochto, Ty the kunne til Calaioki medh bååth fara, men til Lochto måste the öffuer heedher och Måsar i sommar hetan drage och bäre, Som och närmare bådhe til kyrke och Skiutzferder tilliggie, Thetta the och sielffue sampt mz oss begäre,

Och efter wij förnimme genom berättelser, Att thenne vår Kyrke heerde her Liunge aff V. hans hansson til Munnickala hoos w. A. N. F. och Herre osanferdeligen angiffues, J thz att han medh thz finske krigzfolk någen besynnerligh och lönligh stempling skulle j thenne förliadne bullersamme tijdh, synnerligen till att förrådhe Hans hansson, haft hafue; Så bekenne wij sanferdeligen bådhe för Gudh och menniskior Oss aldrih sådant förnummit hafue, och honum icke heller

giort wethe, wtan åfta som een armer fatigh mann, stundom allene, Vndertijden medh hustru ohh barnn vndan the finske til Westerbåtten rympt haffue, och ther igenom mykin skadhe vndergånget; Som och i thenne förlidne vårs tijd han vtj siu wekur mz hustru och barn vtj landzflygt war, och hult sigh vtj westerbåtens skäri gård ibland röök och harkranckar, Ty wele wij honum (:ther thz kan fordres:) för sådane wijthe och osanferdige tilmålningar, icke allenest mz thetta vårt witne, men medh Eedh frij göre.

Så bekenne och wij att for:de Hans hansson, sedhan her Liunge ifrå E. F. N. kom strax sende 24 personer aff finske förlupne partijt (:som och sedhen strax mest til finland drogå:) til her Liunge, och lett beröffue honum, thz ringe silffuer, han hadhe, och the öffuerkome, Och booskapen vt medh stranden driffue (lije som han hadhe bådhe lijff och ägor förbrutit, för thz han til E. F. N. om försvar söker,) Böskapen fick her Liunge igen, men silffuet behölt hans, Och let aff the samme honum wåldgeste och medh någre Yxe hamars slagh öfuer drage, vtj sin egen stugu, Thet oss fatige män ganska förtredzligt är, när hoos prester ingen anseende är, huru mykit mindre hoos oss är och warit hafuer, Thetta wij sanferdeligen Bådhe för Gudh och man, betyge och bekenne, Ther mz wij wetterligen och willigenn vårt Sochne signet här vnder trycke lathe, förtagandes allom förwitelse öffuer her Liunge, att han inthet j thenne måtte eller andre oretteligen, giordt, men Osz vtj all troohett, sanferdigh lärdom, och ärligt lefuerne tient haffuer, Datum Calaioki S: Staffans Dagh Anno 99.

§ 6.

Maist. v. Bonsdorff ilmoitti seuraavan tiedonannon Brahean kaupungista:

I allmänhet uppgifves att den af grefve Per Brahe i Lieksaby i Pielis pogost grundlagda lilla staden Brahea skulle totalt förfallit och upphört att existera redan under de närmaste åren efter kriget under Carl X Gustafs regeringstid, så t. ex. i K. A. Castréns „Kertoelmia Kajaanin läänin vaiheista“. K. F. Ignatius har dock (Kirj. Kuukauslehti 1868 s. 108) visat att så ej var fallet, och äfven ur de protokoll, hvilka höllos vid de af Brahe anordnade sammankomsterna eller konventena på Kajaneborg, och af hvilka en del ännu bevarats i n. kammarsarkivet i Stockholm, framgår med säkerhet att staden Brahea öfverlefde det ryska kriget åtminstone i halftannat decennium. I konventsprotokollet af år 1671 heter det nämligen:

„Om Brahea stadz bürgerare uti Pielis condition blef och ventilerat och ehrklart, at borgarne der sammastädes så wäll som andra städer här i frijherskapet, ja endå mehra än Cajaneborgarne idka och derifrå sin handel och kiöpenkap och icke den ringaste pening om åhret til hans hög. grefl. n:de ehrläggia, der då Cajanaborg stadh, som medh lijka frijheet ähr beneficerat som dhe, betala åhrligen små personepeng:r, så ehuruwål vthi Käxholms lähn inga personpeningar vthgiffwes, synes conventet skiälligt, att Brahea stadz borgere, som vnder hans h. grefl. n:s nådige hägn och förswar en sådan god frijheet niuta och länge nutit hafwa, må äfwen så wäll åhrligen betala sina fålkpeningar som Cajana borgarne, doch dette hans h. grifl. n:s nådiga behag i vnderdånigheet hämstält“.

Ännu två år senare nämnes Brahea stad. I protokollet för år 1673 förmåles, att borgmästaren i Brahea inlevererar tvänne protokoll för staden af år 1672 att insändas det ena exemplaret till grefve Brahes kansli och det andra till hofrätten jämte Kajaneborgs och Brahestads protokoll.

§ 7.

Esimies, prof. Danielson, luki sen jälkeen seuraavan t:ri J. Krohnin lähettämän kirjoituksen „Demminin seitsemästäkymmenestä Suomalaisesta“.

Demmin'in urhot.

Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran viime kokouksessa prov. Schybergson huomautti että Starbäck kertoo Demmin'in kahakan toisella tavalla kuin meille tuttu ja rakas Fryxell'in juttu. Starbäck kertoo, että kuningas Heinäkuun 20 p. lähetti Stettin'istä ulos ratsumestari Plutov'in 40 hevospiehen kanssa silloin juuri odotetun lisäväen tuloa tiedustamaan. Pienessä kahakassa vihollisen kanssa joutui silloin Qvinti niminen italialainen upseeri keisarilaisten valtaan. Tämä tapahtui kuitenkin tahallaan, sillä hän tahtoi viholliselle viedä sanan siitä, että kuninkaalla oli niin vähän väkeä. Heinäk. 23 p. tekivät silloin keisarilaiset suuren rynnäkön leiriä vastaan, mutta torjuttiin onnellisesti päivää ennen jo tulleen apuväen kanssa.

Starbäck perustaa kuvaamansa kuninkaan sihteerin L. Grubben laveaan kirjeesen Oxenstjernalle Heinäk. 24 p:ltä, Fryxell sitä vastaan näkyy pää-asiallisesti seuranneen erästä Palmsköldin kokoelmassa olevaa kertomusta. Prov. Schybergson'in mielestä edellinen, koska on aikalaisen kynästä lähtenyt, on luotettavampi, jälkimmäinen „en anekdot“, jota paitsi, jos olisikin semmoinen kahakka ollut Heinäk. 20 p:nä, ei suomalaiset olisi voineet olla mukana, koska vasta kaksi päivää myöhemmin saapuivat leiriin.

Ei voi kieltää, että tässä kritiikissä on paljon todennäköistä, vaikka toiselta puolen se mahdollisuus pysyy, että joku Grubben myöhemmistä kirjeistä on saattanut mennä hukkaan ja että Palmsköld'in aikana vielä oli muistossa yksi ja toinen

seikka, joka siihen asti vielä oli jäänyt paperille panematta. Ja tämä mahdollisuus tulee jokseenkin varmuudeksi, kun näemme saman asian myös kerrottuna kahdessa tapauksen kanssa saman-aikaisessa lähteessä, jotka eivät näy olevan tunnetut prov. Schybergson'ille.

Edellinen, *Swedish Intelligencer*, (painettu Lontoossa 1634), kertoo seuraavasti: Being one day desirous to satisfie himselfe in the viewing of the passe with 24 horse in his attendance, he falls into an ambush of 60 horse, where valiantly defending himselfe a while he is very timely fetcht off by 4 troops of his own horse, which came in upon the spurre as soon as they heard the pistols goe off. — Kun hän eräänä päivänä halusi tyydyttävästi tiedustella tärkeätä kulkupaikkaa 24 ratsumiehen seurassa, hän kohtasi 60 väijyksissä olevaa ratsumiestä ja urhoollisesti piti puoltansa, siksi kun juuri oikealla ajalla tuli häntä poisnoutamaan 4 lippuetta hänen omaa ratsuväkeänsä, jotka riensivät sinne täyttä laukkaa, niin pian kun kuulivat pistolien laukaukset. — Reunaan on lisätty: Muutamat luulevat, että se oli petturin Qvintin työtä.

Laveampi ja pikkuseikoissa enemmän yhtäpitävä Fryxell'in kanssa, vaikka nähtävästi ei hänellä käytettävänä ollut, on jälkimmäinen, *Theatrum Europaeum*, (alkupuhe allekirjoitettu 1634, ensimmäinen painos ilmitullut 1635) jonka toisessa osassa s. 245 näin kuuluu:

Um Anfang des August ist Ihre Kön. Maj. in grosse gefahr gerathen. Dann als I. M. etliche Passe zu besichtigen ihr vorgenommen und zu dem Ende mit 70 Pferden sich aufgemacht, wäre sie beinahe den Kaiserischen in die Hände gefallen, wenn sie nicht zuvor 3 Cornett und 1 Compagnie Tragoner, dass sie ihr auf dem Fusse folgen soltten, in aller Stille Befehl gegeben. Sintemal, als I. K. M. den ersten Pass besichtigt und darauf an den andern gerückt, ist ein Lieutenant

Quinti zurückgeblieben und den Kaiserischen solch Vorhaben und wie starck der König wäre entdeckt, die sich dann nicht gesäümet, sondern den vorgemelten Pass, welchem der König zugezogen, wohl verwahrt, auch eilends den ersten starck besetzt und allso hinter und vorn gesperrt, allso dass I. K. M. unmöglich gewesen wäre mit so wenigem Folck sich durchzuschlagen, wo nicht die obgedachten 3 Cornett und (s)eine (!) compagnie Tragoner eben damals zur rechten Zeit ankommen. Dann ungeachtet die Kaiserischen in 1,500 gewesen, haben die Schweden sie ritterlich und mit solcher Fury angegriffen, dass ihrer bei 400 zu Platz gelegt und in 200 gefangen worden; die Uebrigen haben sich mit der Flucht salviren müssen.

Nämä kaksi lähdettä ovat nähtävästi aivan riippumattomat toisistaan; jälkimmäinen on myös useissa pikkuseikoissa niin erilainen Palmsköld'in toisinnosta, ainakin niinkuin se Fryxell'in kirjassa ilmautuu, ettei ole syytä luulla niitä toisen toisensa jäljennöksiksi. Mutta kun näin eri paikoilla sama tapaus on kerrottu, niin se tuskin voi olla tuulesta temmattu. Ettei, niinkuin prov. Schybergson arvelee, Demmin'in kahakka vaan ole väännös Grubben kertoman leirikahakan kanssa, sen todistaa selvästi se, että myös se seikka on kerrottu eri tapauksena sekä Sved. Int:ssä että Th. Eur:ssa, jos kohta nähtävästi väärin siirretty Syyskuuhun eli siihen aikaan, jolloin kuningas itse oli marssinut Meklenburg'iin ja ainoasti jättänyt vähemmän osan väkeänsä Stettin'in leiriin. Väijysrynnäkö sitä vastaan tapahtui Elokuun alussa (Th. Eur.) tai Heinäkuussa (Sv. Int. — nähtävästi lopulla, päättäen sen edellä kerrotuista hankkeista). Mitä molempien aikakirjain luotettavuuteen tulee, ansaitsee mainitsemista, että Theatrum Europaeum useammat kerrat, silloin kun samallaisista yksityis-seikoista on puhe, nähdään viitattuna siinä lähdeluette-

lossa, joka seuraa Droysen'in kirjaa Geschichte d. Preussischen Politik.

Tuskin siis lienee epäilystä sen seikan totuudesta, että Kustaa Aadolf Stettin'in leirissä olleskellessaan kerran joutui vaaralliseen väijyspaikkaan. Oliko se yhteydessä Qvintin petoksen kanssa, on vähemmin varmaa (englantilainen lähde sanookin sen vaan huhuksi); mutta mahdoton ei ole että hän vihollisleiristä yhä jatkoi vehkeitänsä.

Ei yksikään lähde, ei Palmsköldkään, nimen-omaan sano, että kuninkaan seuralaiset olivat Suomalaisia. Mutta mahdollonta se ei millään muotoa ole, sillä Elokuun alussa tai Heinäkuun lopulla, ne jo, Manckell'in mukaan olivat perille tulleet ja sen jälkeen he, saman lähteen mukaan, seurasivat kuningasta koko syksyn jokikisellä retkellä. Tämä mahdollisuus tulee Fryxell'in nimen-omaisen ilmoituksen kautta vielä enemmänkin kuin luultavaksi; sillä mikä syy olisi hänellä, Ruotsalaisella, ollut antaa Suomalaisille heille kuulumaton kunnia. Melkein varma voi olla, että hän tässä perusti lausuntonsa jonhonkuhun meille tuntemattomaan lähteeseen.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

A. G. Fontell

v. t. sihteeri.

Vuosikokous 9 p. marrask. 1886.

Saapuvilla olivat Seuran esimies hra Danielson, jäsenet hrat Elmgren, Yrjö-Koskinen, Ignatius, Aspelin, Krohn ja allekirjoittanut sekä muutamia nuorempia historiantutkijoita ja harrastajia.

§ 1.

Esimies luki esitelmän *Hallituksen järjestämisestä Suomessa v. 1809* ja oli tämä esitelmä painettava Arkistoon.

§ 2.

Tämän jälkeen luki allekirjoittanut seuraavan vuosikertomuksen:

Vuosikertomus 9 p. marrask. 1886.

Suomen historiallisen seuran toimi on nyt loppuun kuluneen vuoden aikana käsittänyt 7 kokousta, joissa pitempiä tai lyhempiä tiedonantoja on jätetty seuran toimituksiin. Seuran jäsenistä, joitten luku nyt kuten viimekin vuonna on ollut 15, siis täysi määrätty luku, on erittäin kolme, kaupungin ulkopuolella olevan toimialansa tähden, ollut estettynä ottamasta osaa seuran toimiin, ja useitten muittenkin Seuran jäsenien ajan ovat virkatoimet ja muut tärkeämmät tehtävät niin vaatineet, ettei heille ole jäänyt tilaisuutta erityisiä historiallisia tutkimuksia tehdäksään. Tämä on kieltämättä suuresti vaikuttanut Seuran toimiin vuoden kuluessa, tiedonannot kun useimmiten ovat olleet lyhyitä sekä supistettuja itsenäisiä kirjoituksia. Kuitenkin on seuran toimi vuoden kuluessa pidettävä jotenkin virkeänä, koska sen on myös onnistunut itseensä liittää muutamia nuorempia historian-tutkijoita, jotka, vaikka olematta Seuran jäseniä, tiedonannoillaan aina ovat olleet tervetulleet ja antaneet Seuran kokouksille lisäksi virkeyttä. — Seuran jäsenien toimi nyt kuluneen vuoden aikana on etupäässä tarkoittanut Arkiston uuden vihon toimittamista ja on tämä pyrintö niin onnistunut, että mainitun teoksen vihko IX, paitsi viimeisiä sivuja, on valmiiksi painettuna. Toisena tuloksena seuran toimesta on

näinä päivinä ilmestyvä toinen osa Turun akadeemillisen konsistorin vanhempia pöytäkirjoja, sisältävä 35 paino-arkkia luettelon kanssa. — Tärkeämpien tapauksien joukossa seuran kokouksista voidaan mainita, että aineksia on ilmoitettu kahteen uuteen suurempaan toimitukseen, osaksi aloilta, joita tähän asti on ainoastaan vaillinaisesti valaistu. Toinen käsitteää rikkaan kokoelman Buxhoevedenin kirjevaihdosta Suomen virastojen kanssa; toinen otteita ja asiakirjoja maamme vanhimmista kameraalisista oloista. — Kun myöskin tulevaisuudessa akadeemillisten pöytäkirjain jatkoa lienee odotettavissa, huomaa tästä, että Seuran varat, joita jo tämän vuoden toimitukset runsaasti vaativat, pian kävisivät riittämättömiksi. — Tehdäkseen tältä puolelta mainittujen toimituksien julkaisemista mahdolliseksi on Seura ryhtynyt Suomalaiselta Kirjallisuuden Seuralta pyytämään 2,000 m. n. s. Collan'in rahastosta, joka on käytettävä Suomen historiaa koskevia tutkimuksia varten, ensinmainitun toimituskokoelman kustantamiseksi. Tähän hakemukseen on Kirjallisuuden Seura suosiollisesti myöntynyt, joten seura jo nyt on tilaisuudessa ryhtyä mainitun kokoelman julkaisemiseen. Sen ohessa käy Seuralle maan säätyjen Längman'in testamenttirahastosta suosiollisesti myöntämän vuosimääräyksen kautta mahdolliseksi vähitellen ryhtyä myöskin muitten mainittujen toimituksien julkaisemiseen.

Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran pyynnöstä on sen kanssa ryhdytty kirjoitusten vaihtoon ja sitä paitsi ovat Turun kaupungin historiallisen museon toimikunta, Teollisuushallitus, Ruotsin valtioarkisto y. m. lahjoituksilla rikastuttaneet seuran arkistoa. — Seuran puheenjohtajana on vuoden kuluessa ollut professori Danielson, rahastonhoitajana prof. Elmgren sekä sihteerinä prof. vapaaherra Palmén, joka kumminkin syksyn kuluessa on oleskellut Ruotsissa arkistotutki-

muksia varten, jolla aikaa sihteerin toimi on ollut allekirjoittaneelle uskottuna.

Tiedonantoja ovat Seuran kokouksissa vuoden kuluessa antaneet seuraavat:

Prof. *Danielson* on esiintunut otteita todistuskappaleista kotimaisen hallituksen järjestämisestä ja Sprengtporten'in hallitus-toimista v. 1808—09 sekä antanut tietoja oloista 1743 rauhassa Venäjälle luovutetussa Suomen osassa.

Senaatori *Ignatius* on nostanut kysymyksen kamarineuvos F. J. Rabbe'n Historialliselle Seuralle jättämän käsikirjoituksen, joka koskee Suomen lääke-aidon historiaa, julkaisemisesta osittain Seuran pöytäkirjoissa.

Tri *Bomansson* on ilmoittanut painettavaksi kokoelman Suomen vaakunoita.

Prof. *Palmén* on esittänyt otteita Erik Larsson Dahlgren'in sekä kornetti Friisin muistoonpanoista Ison vihan ajoilta sekä huomauttanut muutamia alkuperäisiä suomalaisia sanoja, jotka tavataan riimikronikan (Eerikin kronika) kertomuksessa Landskronan perustamisen ajoilta (1299—1300). Prof. Palmén on sen lisäksi esittänyt kolme amiraali K. O. Cronstedt'in kirjettä eversti F. A. Jägerhorn'ille, jotka kuvaavat yleistä mielipidettä sodan jälkeen, sekä otteita suomalaisen lähetyskunnan pöytäkirjoista ja asiakirjoista v. 1808, y. m.

Tri *Krohn* on antanut kirjoituksen 70:stä Demmin'in luona.

Maist. *Grottenfelt* on ilmaissut Suomea koskevat otteet verokamarin kirjoista v. 1533—1542, sekä tietoja Kust. Wilh. Ladauin toimista 1808 vuoden sodassa, Turun kaupungin suomalaisuudesta ennen aikaan sekä muutamia Hannu Hannunpoikaa Monikkalan herraa koskevia tietoja.

T:ri *Lindegvist* on esittänyt muutamia tilastollisia tietoja Turun ja Porin läänin tilasta v. 1745 sekä otteita Mas-kun ja Mynämäen kihlakuntien väestön valituksista v. 1751.

T:ri *Ruuth* on antanut tietoja vanhan Hämeenlinnan asemasta sekä Vitus Bering'in suhteista Suomeen.

Maist. *Hjelt* on julkaissut otteita Aurora-seuran säännöistä ja asiakirjoista.

Kand. *Melander* on antanut tietoja Suomen rahvaan kärsimästä sorrosta aateliston puolelta 1600 sataluvun edelliseltä puoliskolta sekä eräästä vanhasta maakirjasta Turun tuomiokirkon arkistossa (Turun tuomiokirkon mustakirja?)

Maist. v. *Bonsdorff* on antanut uusia tietoja Suomen vapaaherrakunnista sekä Brahäen kaupungista.

Allekirjoittanut on tuonut esiin kokoelman todistuskapaleita vero-oloista 1500 sataluvun alussa sekä esittänyt Itä- ja Länsi-Pohjan säätyjen päätökset Elokuun 11 p. 1751.

A. G. Fontell

v. t. sihteeri.

§ 3.

Seuran rahastonhoitaja luki seuraavan vuositilin:

Års-räkning öfver Finska Historiska Samfundets

kassa för året 18⁹/₁₁85—18⁹/₁₁86.

Debet:

Balans från föregående år 1885:

Rabbeska fonden, Hypoteksför-

eningens 4¹/₂ proc. oblig., 10

st. 10,141: 20.

Donationsgods oblig., 7 st. 680: 50.

Helsingfors stads oblig., 3 st.	1,960: —	
Kontant i kassan	256: 56.	<u>13,038: 26.</u>

Inkomst:

Anslag ur Längmanska fonden	2,000: —	
Af F. Litteratursällskapet beviljad anslag ur Collanska fonden	2,000: —	
Ränta ur Rabbeska fonden	450: —	
” å Helsingfors oblig.	90: —	
” å Donationsgods oblig.	31: 50.	
” på utlånade 1,700 mk. i 3 månader (juni, juli, aug.)	21: 25.	
Vinst på en utlottad obligation	4: 50.	<u>4,597: 25.</u>

Influtit för en såld Donationsgods oblig. 1872 års C 17,461	100: —	
		<u>17,735: 51.</u>

Credit:

Utgift:

Vaktmästare-arvode	80: —	
För gravyr af 6 sigiller till Arkisto VIII (åt Nummelin)	54: 40.	
För samma sigillers tryckning åt Tilgmann	50: —	<u>184: 40.</u>

Afföres:

En såld donationsgods obligation	100: —	
--	--------	--

Balans till nästa år:

Rabbeska fonden, Hypoteksför. 4 1/2 proc. oblig., 10 st.	10,141: 20.	
--	-------------	--

Donationsgods oblig. 6 st.	585: —	
Helsingfors stads oblig., 3 st...	1,960: —	
Kontant i kassan	4,764: 91.	17,451: 11.
		<hr/>
		17,735: 51.

Af denna behållning tillhör:

Samfundets allmänna fond	16,397: 89.
Äyrämöisen palkinto-rahasto	1,053: 22.
	<hr/>
	17,451: 11.

Helsingfors den 9 november 1886.

Sven Gabriel Elmgren.

§ 4.

Vihdoin ryhdyttiin alkavan vuoden virkamiesten vaaliin ja kutsuttiin silloin esimieheksi herra *A. G. Fontell*, rahastonhoitajaksi herra *S. G. Elmgren* ja sihteeriksi vapaaherra *E. G. Palmén*.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

A. G. Fontell

v. t. sihteeri.

Aakkosellinen aine- ja nimiluettelo pöytäkirjoista.

Aake Klaesson 280.

Aken, von, P. 279.

Aleksanteri I 224, 261 seurr., 329.

Anders Jönsson 242.

Anders Svenonis, pappi, 279.

Arckenholtz, J. 258.

Arfvedh Bengtsson 221.

Armfelt, K. M. 225—26.

Augustinus 348.

Bagge, J. F. 292.

Bering, Vitus 344 seurr.

Bertil, pappi 279.

Boije, E. 279.

Bonde, Kustaa 258.

Bosk, M. 223.

Brahean kaupunki 350.

Bullo, C. italialainen tutkija 293.

Buxhoewden, kreivi 253 seurr.,
318, 328.

Callerholm, N. 239.

Chydenius, Antti 233—37.

Creutz, Kust. F. 241.

Cronstedt, K. O. 308 seurr.

Cordow, Willam 271.

Croell ks. Kroell.

Cumiupe (= Hankoniemi) 230.

Dahlgren, E. L. hänen muistoon-
panonsa 337.

Demidov, kenraalimajuri 238.

Demminin Suomalaiset 351 seurr.

Dunckelss, Hans 271—72.

Döbeln, Y. K. 224 seurr.

Eerikin-kronika 333 seurr.

Ehrenmalm, L. J. 330.

Ehrensward, A. mietintö Suomen
puolustuksesta 241.

Ekman, K. hänen päiväkirjansa
283.

Elimæus, piispa 282.

Elimäki, rässiälönpöikain kapina
v. 1772 284.

Elimäen läänitys 320.

Emine, siviilikuvernööri 238—39.

Ernest Mårtensson 221.

Esko helmennuolija 232.

Festing, Anna 285.

Fink, pestaaaja 274.

Flachsenius, Marg. Elis. 292.

Fleming, Henrik 269 seurr.

Fordell, Lassi, vouti 269.

Frans helmennuolija 231.

- Fredrik Vilhelm, Preussin kuningas 273—74.
- Frese, Jaakko, runoilija 219, 292—93.
- Frijs, K., hänen muistoonpanonsa 333.
- G**raan, J. maaherra 340.
- Grabbe, aatelismies 221.
- Gripenberg, H. H. 311.
- Gripenberg, K. M. 261—63.
- Grubbe, L. Kustaa Aadolfin sihteeri 351.
- Gutovski, venäl. luutnantti 255—57.
- Guttorm Niilonpoika, hänen tilinsä 279.
- Gyldenstolpe, K. E. 312.
- Gyllenhjelm, Kaarlo 319.
- „**haapa**“ (=haapio) 335 seurr.
- Hakoisten kartano 344.
- Hallopoff, venäl. luutnantti 255 seurr.
- Hannu Hannunpoika, Monikkalan herra, 346 seurr.
- Hans Johansson 221.
- Hartikka Jaakonpoika 245.
- Hastfer, B. J., hänen kirjeensä 293.
- Hebla helmeneulojatar 232.
- Hendrik, Turun linnankirjuri 279.
- Helmeneuloja 231—32.
- Hertzen, E. G. von 285 seurr.
- Horn, Kustaa Eevertinp. 220.
- Hästesko, J. H., hänen kirjeensä 293.
- Hämeenlinna, „vanha“ 344.
- I**bn Dastah, arapialainen kirjailija 297.
- Idman, N. J. 254—57.
- Ilmajärvi 247, 298.
- Ingemund Juhananpoika (Vase) 220.
- J**aakko helmeneuloja 231—32.
- Jan välskärei 257.
- Jons Hindersson 221.
- Juhana III 219, 276, 294.
- Juhana Rangvaldinpoika 220.
- Jägerhorn, F. A. 308 seurr.
- Jägerhorn, J. A. 308.
- K**aarlo XII:n „pidot Liivissä“ v. 1700 291—92.
- Kaarlo Pietari Ulrik 261.
- Kajaanin kaupunki 350.
- Kalajoen talonpoikain valitukset v. 1599 346 seurr.
- Kalakutski, venäl. luutnantti 255 seurr.
- Kantalahden kaupunki 248, 251.
- Karjala, retki sinne v. 1300 334—36.
- Karjalan olot v. 1556 255—252.
- Keith, Jaakko 261.
- Kempe, J. maakamreeri 277.
- Klick, Hans 221.
- Koivisto, läänityksiä siellä 322.
- Knorring, B. J. 222.
- Kortman korporali 256.
- Kroell, Samuel 290—91.
- Knolansuun kaupunki 248.
- Kurck, Juho 321.
- Kurki, Aksel 348.

Kustaa III 241 seur.
 Kyrön linnoitus 242.
 Käkisalmi 245 seurr.

Ladau, K. V. 327 seurr.
 Lagerborg, R. V. 222—23.
 Larsson, I., vouti 346.
 Lasse Jonsson 279.
 Laurbecchius, K. maisteri 292.
 Lauri Ingemundinpoika (Vase) 219.
 Lebell, Ulvilan provasti 312.
 Leijonmark, S. presidentti 292.
 Lempäälän läänitys 321.
 Liiderich, Jacob 221.
 Linden, von der, E. 242.
 Lindeqvist, sotaprovasti 222.
 Liunge, kirkkoherra Kalajoella
 347 seurr.
 Lobergh, Niels 221.
 Liturgia-riita 294—96.
 „lura“, Suomessa käytetty juoma
 292.
 Länsipohja ks. Pohjanmaa.

Maanlaki, Maunu Eerikinpojan
 ja Kristofferin, 289, 322—24.
 Malin, P. Särkilahden tytär 279.
 Mannerheim, K. E. 313 seurr.
 Maskun ja Mynämäen rahvaan va-
 lituksia 337—38.
 Mathias Jacobi, lector theologiae
 282.
 Maunu Eerikinpoika ks. Maanlaki.
 Merthen, suku 270—73, 285.
 Munck, paroni 225.
 „Mustakirja“ 320.

Naantalin nunnat 232.
 Nestorin kronika 297 seurr.
 Nevajärvi (=Laatokka) 245 seurr.
 Nougorod 247 seurr.
 Nousia venäläinen 245—52.

Olhavanjoki 247.
 Oulu 245 seurr.
 „Oulun palte“ l. kartano 246, 250.

Paadisten luostari 219.
 Petajoki 223—24.
 Peträus, Eskil 283.
 Petsin luostari 248.
 Pihl, V. 278.
 Pijper, Petter 221.
 Piatow, ratsumestari 351.
 Pohjanmaan asuttamisesta 244
 seurr.
 Pohjanmaan ja Länsipohjan sää-
 tyjen päätös v. 1656 340 seurr.
 Possevino, Antonio, hänen kerto-
 muksensa Pohjoismaista 293.
 Pyhäjoki ks. Petajoki.
 Pyhän Jaakon kappeli Rengossa
 280.
 Pylsä (Piilse), Kristiina, V. Be-
 ringin vaimo 344.
 Pähkinäsaari 335 seur.
Qvinti, italialainen upseeri 351
 seurr.

Renko ks. Pyhän Jaakon kap-
 peli.
 Reuterholm, Kust. A. 299—300.
 Ritter, aatelismies 221.
 Ros, rus (= Ruotsi) 296 seurr.

- Rosen, von, kenraalikuvernööri 274. Suomenkielinen runo v. 1624 290—91.
- Rosenstein, von, Nils 233 seurr. Suomenkielisiä komentosanoja 222 —23.
- Roslavus, J. maisteri Rostockissa 290. Sven Olofsson 221.
- Roth, vääpeli 254—58. Svenske, Peder, vouti 279—80.
- Rothovius, Iisak 283. Svinhufvud, Jören 242.
- Rumjantsov, kreivi 261—63. Sweder, Anna 285.
- Rurik, 296 seurr. Sweder, Helena Krist. 285.
- Räbinder, Hindrich 221. Swedish Intelligencer 352 seurr.
- Rusch, Jaakko „provincial-inspector“ 277. Syndergeltt, Marcus 252.
- Räin, van, Reinh. 221. Särkilähti, P., hänen tyttärensä 279.
- S**andels, J. A. 224 seurr. **T**auluja, Juhana herttuan 276, inspehtori Ruschin (v. 1698) 277—78.
- Savolaiset uutisasukkaat Karjalassa 249. Tavaststjerna, C. G. 222.
- Schiemann, Th. historioitsija 298. Teetgren, aatelismies 221.
- Silta (Sildhe), P. 278—79. Teitti, Jaakko 245, 268—69, 294.
- Simo Tuomaanpoika, Turun vouti 245. Teitti, Pentti ja Antti 269.
- Simpukanpyynti 232—33. Theatrum Europæum 352 seurr.
- Soltykov, kreivi 313 seurr. Thomas Josephi, pappi 243.
- Sortala, venäl. vouti siellä 251. Thomsen, V. tutkija 296.
- Speranski, M. 329. Timij, Anders 243.
- Spieker, Edla Magd. 292. Tornio, kokous siellä v. 1656 340.
- Spieker, Marg. Katr., 292. Tott, Aake 270.
- Sprengporten, Y. M. 240 seurr., 261, 313, 316, 329. Trolle-Wachtmeister, K. A. 238 —39.
- Stackelberg, paroni 241. Tuomas Eerikinpoika, vouti 344.
- Stefano Laurinpoika 220. Turku 231.
- Suchtelen, van, P. 224—27. Turun kaupunkilaisten vala v. 1582 294—96.
- Suomalainen lähetyskunta v. 1808 312. Turun väkiluku 1600-luvun alussa 300.
- Suomen rahvaan valituksia 318, 337, 346. Turun maakuntapäivät v. 1742 260—61.
- Suomen kieli 337—38.

- Turun kirkonkirjat 284.
 Turun ja Porin läänin tila (v. 1745).
 330 seurr.
 Turun lukion perustusvuodesta 282.
 „**u**sko“ (pyhä esine) 335 seurr.
Wachtmeister, H. 322.
 Valamon saari 334.
 Vanberg, Maunu 238—40.
 „varang“ (varing, väring) 296
 seurr.
 Vapaherrakuntia 320—22.
 Venne, Jaakko 279.
 Venäjän valtakunnan perustami-
 nen 296—99.
- Venäjän Karjala (v. 1556) 245
 —252.
 Verokamarikirjat 320.
 Vesunnan kartano 279.
 Viipuri 230, 252.
 Viipurin dominikaaniluostari 228.
 Viipurin hiippakunta 294.
 Viipurin maapäivät (v. 1658) 220.
 Viipurin lukion perustusvuodesta
 281.
 Willebrand, von, A. F. 313.
 Vrede, suku 321—22.
 Vrede, K. H. 318 seur.
 Värnhjelm, H. G. eversti 309.

Painovirheitä:

Sivu	131	rivi	5	ylh. on:	rdr.	lue:	dlr
"	"	"	16	" "	styresmän	"	styresman
"	292	"	10	alh. "	Lambecchii	"	Laurbecchii
"	296	"	5	" "	варягъ	"	варягъ
"	297	"	14	" "	Suomeen	"	suoraan
"	"	"	8	" "	Dustahn	"	Dastahn

Storfurstendömet Finlands vapen,

normaliseradt och utgifvet af

K. A. Bomansson.

Då jag efter att äfven hafva utgifvit de finska landskapsvapnen ämnar meddela en mera utförlig text både om dem och Finlands här bifogade statsvapen, så vill jag nu om det sist nämnda lämna blott en kort upplysning. Vapnet har enligt min föreskrift blifvit omsorgsfullt tecknadt af hr F. Tilgmann och tryckt i hans litografiska anstalt. Lejonet i vapnet är utfördt i den heraldiska stil, hvori det framställes i den, så vidt jag känner, äldsta afbildning af Finlands vapen på Gustaf I:s grafmonument i Upsala domkyrka med följande smärre och obetydande förändringar. Lejonets högra bakfot har från sin olämpliga plats på sabelns parestång blifvit flyttad bakom densamma; djurets vidt uppspärade gap har till formen blifvit rättadt och försedt med några tänder, som i ett dylikt gap böra synas. Lejonets svans, slutande i en ögla, i hvilken ses en ros, har blifvit upplöst, och svärdet i lejonets högra framföt har fått sin nog värjlika klinga utbytt mot en mera pryddlig, lånad från ett Finlands vapen, litet yngre än vårt lands normalvapen, på nämnda monument. Sköldfältets rosor, som skola vara nio till antalet, hafva med stöd af nyss antydda yngre vapen blifvit försedda med foderblad, som något framskjuta mellan de bredare kronbladen. Finlands hittills framställda mycket oriktiga vapen är, som man vet, en kopia af samma vapen i grefve Erik Dahlbergs „*Suecia antiqua et hodierna*“. Den storfurstliga krona, som betäcker detta vapen, har jag förändrat. De från kronringen uppgående spetsarnes hermelinbetäckning, som Dahlberg tillsatt i strid med alla äldre bilder af Finlands krona, har blifvit borttagen samt ädelstenarnas ordning i kronringen enligt ett kronmotiv från Gustaf II Adolfs tid ombytt, så att en oval sten i stället för en rombförmig intager midten af denna ring, som ock

erhållit en något mindre bredd än skölden. Mellan purpurmössans öfre kant och kronbyglarna har slutligen enligt vår tids bruk lämnats ett smalt mellanrum.

Af offentliggjorda kopior, tagna af en afbildning af Finlands vapen på ofvan nämnda grafmonument, hvilken afbildning jag förut låtit utföra och som nu förvaras i vårt statsarkiv, har det redan blifvit känt, att det finska lejonets venstra framfot ej får vara fästad vid sabelfästet. Berörde framfot vidrör, såvidt jag kunnat utröna, första gången sabelfästet i Finlands vapen i vapenramen omkring Gustaf II Adolfs porträtt, hörande till Stadslagen 1618. *) Ett heraldiskt lejon — och lejon kallas städse hufvudfiguren i vårt statsvapen — måste alltid stå upprest på bakfötterna; stöder det sig äfven på venstra framfoten, så kommer det att något likna hvad man i den moderna heraldiken kallar ett leoparderadt lejon eller en leopard.

Helsingfors i Februari 1887.

*) Denna lags titel är: „Swerikes Rijkets Stadz Lagh — — — vthgångin aff Trycket vti Stockholm Anno 1617.“ I slutet af arbetet uppgifves det vara tryckt 1618. — Ett porträtt, liknande det åberopade, är aftryckt i Sveriges historia (med illustrationer), fjerde delens första häfte, Stockholm 1878, sid. 27.

I.

STORFURSTENDÖMET FINLANDS VAPEN

